

V
9. 33. 140

Učna knjiga za babice o porodostvju.

Spisal

dr. Alojzij Valenta,

c. kr. vladni svetovalec in redni javni profesor porodostvja, vodja in primarij deželnih dobrodelnih zavodov, pravi član c. kr. deželnega zdravstvenega sveta za Kranjsko, t. c. predsednik stalnega mestnega zdravstvenega sveta v Ljubljani, častni član društva zdravnikov v kraljevini hrvaški in slavonski, v Bukovini, v Osijeku in v Kranjski, član c. kr. društva zdravnikov na Dunaji, društva za porodostvje v Berlinu in v Lipolji, dunajskega kolegija medicinske doktorov, društva zdravnikov na Štajerskem, med. inko-
ntologičnega društva v Berlinu i. t. d.

S 34 podobami.

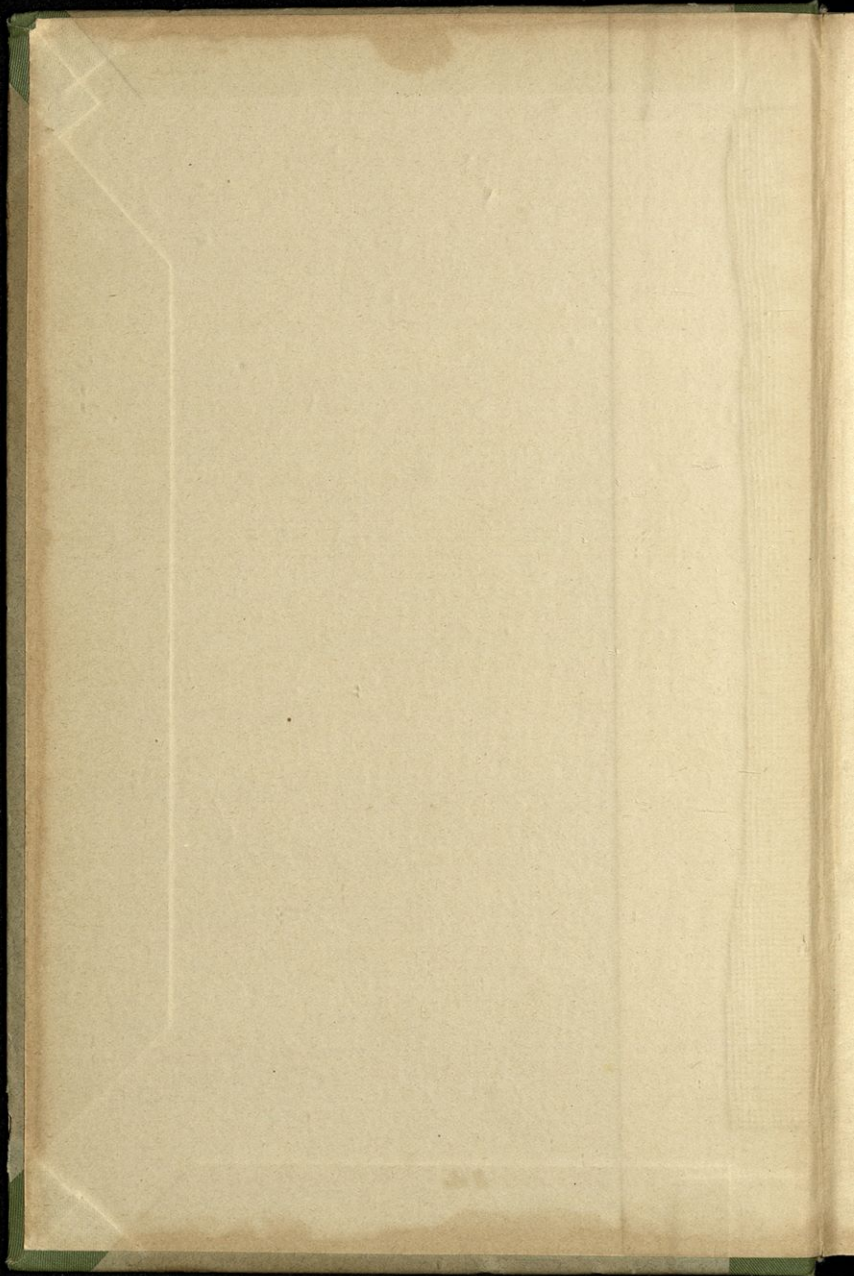

V Ljubljani.

Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

1886.

Valenta, Učna knjiga za babice

Učna knjiga za babice o porodostvji.

Spisal

dr. Alojzij Valenta,

c. kr. vladni svetovalec in redni javni profesor porodostvja, vodja in primarij deželnih dobrodelnih zavodov, pravi član c. kr. deželnega zdravstvenega sveta za Kranjsko, t. č. predsednik stalnega mestnega zdravstvenega sveta v Ljubljani, častni član društva zdravnikov v kraljevini hrvaški in slavonski, v Bukovini, v Osjeku in v Kranjski, član c. kr. društva zdravnikov na Dunaji, društev za porodostvje v Berolinu in v Lipsiji, dunajskega kolegija medicine doktorov, društva zdravnikov na Štajerskem, medicinsko-etiologičnega društva v Berolinu i. t. d.

S 34 podobami.

V Ljubljani.

Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

1886.

V, 2, 33.110, c

030034381

V spomin

nevstrašljivemu predboritelju in provzročitelju antiseptike
v porodoslovji

J. F. Semmelweiss-u.

Predgovor.

Vspomenica kaže najbolje smer, katero predležeča učna knjiga povsem zasleduje.

Da se je na bistvene strokovnjaške iznajdbe v porodostovji — kolikor morajo babice vedeti — oziralo, je ob sebi umevno, kakor se je tudi skozi in skozi metrična mera in utežje vporabljala.

Akoravno se z porodostovno učno knjigo ne strinja, mislim vendar, da sem prav ravnal in da mi bo sleherni pritrdil, če sem tukaj dodal tudi kratek **«Nauk o prvi pomoči pri nezgodah,»** ker se mi umestno zdi, da babice, posebno na deželi, tudi o tem kaj vedó in razumejo.

Pri tem imam še omeniti, da sem se navadnega, babicam lahko umevnega jezika moje prve babične knjige, kot popolnoma primerne, na vlašč tudi v tej knjigi posluževal, ker je ta knjiga v prvi vrsti mojim učenkam namenjena.

Moja želja in moje največje veselje bo spolnjeno, ako se bodo babice te knjige kot zvestega svetovalca in voditelja v njih težavnem poklicu držale v blagor in tolažbo njim se s polnim zaupanjem izročujočih žensk.

Konečno izrekam tumestno mojemu visokočislanemu učeniku in prijatelju gosp. c. kr. dvornemu svètniku prof. dr. Josip-u Späth-u naj toplejšo zahvalo za dobrohotno prepuščenje podob, katere stvarno ceno knjige zlo zveksujejo, istotako tudi gospodu tajnemu medicinalnemu svètniku prof. dr. Credé za njegov podučni obrazec.

V Ljubljani meseca decembra 1885.

Valenta.

Kazalo.

Uvod	Stran 1
----------------	------------

Prvi del.

Sostava človeškega telesa sploh in ženskih spolovil posebej.

Prvi oddelek.

Sostava človeškega telesa sploh.	4
----------------------------------	---

Drugi oddelek.

Sostava ženskih spolovil posebej.

I. Ženska medenca	7
1. Njeni posamni deli	8
2. Medenca kot celota	11
a. Velika medenca	11
b. Mala medenca	12
3. Podoba in lega medence	13
II. Mehka ženska spolovila	15
1. Vnanja mehka spolovila	15
1. Sramnica	15
2. Sisca	16
2. Notranja mehka spolovila	17
1. Materna nožnica	17
2. Maternica	18
3. Maternične cevi	19
4. Jajčnika	19
3. Razvoj in delavnost spolovil	20

Drugi del.

Nosečnost, porod v zdravem stanu, redovna otročja postelja,
novorojenček in dojenček.

Prvi oddelek.

Zdrava nosečnost.

I. Nosečnost sploh	21
II. Trpez nosečnosti	22
III. Spremembe o nosečnosti	22

	Stran
A. Spremembe v celem životu	22
B. Spremembe v spolovilih	23
a. Na maternici	24
b. Na nožnici in vnanji sramnici	26
c. Na jajčnikih, jajčičnih vodilih, na širokih in ozkih materničnih vezkih	27
d. Na siscih	27
e. Na medenci	27
C. Spremembe na uplojenem jajcu	27
1. Celo jajce sploh in zginljiva kožica	27
2. Jajčevi deli	28
1. Jajčeve mreže	28
2. Plodova ali sadova voda	29
3. Materna potica	29
4. Popkovina	30
5. Plod ali sad	31
3. Godno ali zrelo dete	32
1. Kakošno je sploh	32
2. Posebna znamenja godnega deteta	32
3. Dete v razmeri do njegovih posameznih delov med sabo, do maternične votline in do medence	35
a. Držanje otroka	35
b. Lega otrokova	35
c. Postava otroka sploh in posebno naprej ležečega dela	36
IV. Kako nosečnost sploh spoznati	36
A. Nauk od znamenj nosečnosti	36
1. Znamenja nosečnosti sploh	36
a. Negotova znamenja nosečnosti	37
b. Verjetna znamenja nosečnosti	37
c. Gotova znamenja nosečnosti	38
2. Mnogotera znamenja nosečnosti po posamnih mesecih	39
B. Nauk o porodoloslovnem preiskovanju	41
1. Kaj je preiskovanje prav za prav	41
1. Vnanje preiskovanje	42
a. Preiskovanje trebuha	42
1. Otipovanje trebuha	42
2. Potrkovanje trebuha	43
3. Poslušanje na trebuhu	44
4. Pregledovanje trebuha samega	45
b. Preiskovanje sisev	45
c. Preiskovanje vnanje sramnice	45
2. Notranje preiskovanje	45
a. Preiskovanje skozi nožnico	46
1. Sploh	46
2. Namen preiskovanja	47

b. Preiskovanje skozi mastnico	48
2. Kako nosečo izpraševati	48
3. Pravila za porodoslovno preiskovanje sploh	49
4. Posebna pravila glede snažnosti ali desinfekcije	50
V. Spoznanje otrokovega življenja	51
VI. Spoznanje mrtvega otroka	51
VII. Spoznanje prve ali večkratne nosečnosti	52
VIII. Kako se zvê trpež nosečnosti	53
IX. Kako naj noseče živê	54
1. Obleka nosečih	55
2. Snažnost	55
3. Sprehajanje, pokoj in spanje	56
4. Čisti zrak	57
5. Živež	57
6. Opravljanje potrebe in odcejanje vode	58
7. Skrb za sisca	58
8. Pokoj duše in srca. — Tako imenovano zagledovanje nosečih	59

Drugi oddelek.

Zdravi porod.

I. Porod sploh	61
1. Razdeljenje porodov	61
2. Porodne moči	62
1. Popadki	62
2. Krčevanje nožnice	64
3. Potrebušnica	64
3. Porodba ali mehanizem poroda	64
4. Pretek poroda sploh, njegova razdelitev in njegov trpež	66
1. Porodove dôbe sploh	66
2. Prikazki v posamnih porodovih dôbah posebej	66
Prva porodova dôba	66
Druga porodova dôba	69
Tretja porodova dôba	70
II. Zdravi porod posebno	71
Čepinini porodi	72
a. Prva čepinina lega	73
b. Druga čepinina lega	74
III. Spoznanje otrokovega življenja ali smrti o porodu	75
IV. Oskrbovanje porodov	76
1. Pravila, po katerih se je pri vsakem porodu ravnati	76
2. Pravila pri čepininih porodih po posamnih porodovih dôbah	80
Prva porodova dôba	80
Druga porodova dôba	82
Varovanje presredka	82
Podpiranje presredka	83

	Stran
a. Podpiranje presredka v postranski legi	84
b. Podpiranje presredka, kadar porodnica s podloženim hrbtom vznag leži	84
Tretja porodova dôba	87

Tretji oddelek.

Zdrava otročja postelja.

I. Spremembe v celem životu	91
II. Spremembe v spolovilih	92
1. Spremembe v spolovilih samih	92
a. Na maternici	92
b. V drugih spolovilih	94
2. Spremembe na siscih	95
III. Oskrbovanje otročje postelje	96
1. Postelja in stanica otročnice	96
2. Skrb za telesni in dušni počutek	97
3. Skrb za živež in spraznovanje života	101
4. Skrb za sisca in uredba dojenja	102
a. Splošna pravila	102
b. Obnašanje pri dojenju	104
c. Kako se ima mati vesti, kadar ne doji sama, in kako, kadar otroka odstavlja	105

Četrti oddelek.

Novorojenček in dojenček.

I. Spremembe na novorojenčku	106
II. Oskrbovanje novorojenčka in dojenčka	107
1. Prvo oskrbovanje novorojenčka	107
2. Nadaljno oskrbovanje novorojenčka in dojenčka	109
1. Skrb za popek in za odpravljanje navadnih sledov poroda	109
2. Skrb za snažnost života	110
3. Reja novorojenčka in dojenčka	111
a. Dojenje otroka po materi ali dojnici	111
Volutev in vedenje dojnice	112
b. Umetna reja ali pitanje novorojenčkov	114
4. Skrb za počutenje novorojenčka in dojenčka	115

Tretji del.

Napačnosti o nosečnosti, porodu in otročji postelji in pa nekatere
navadne bolezni novorojenčkov.

Prvi oddelek.

Napačnosti o nosečnosti.

I. Splošne bolezni	117
1. Prigodne bolezni	117

	Stran
2. Občni krči	119
Eklampsija	120
3. Omedlevica in dozdevna smrt	122
II. Posebni boleštni primerljaji, katerim uzrok je nosečnost . . .	124
1. Boleštni primerljaji, izhajajoči iz prebavljajočih organov. . .	124
2. Težave pri scanji	126
3. Otoki nog in spolovil	127
a. Vodeni otoki	127
b. Tako imenovane otročje žile	128
4. Vodotok iz maternice	131
5. Spremenjena lega spolovil	131
a. Used in trut maternice	131
b. Nagnjenje maternice navspred	133
c. Nagnjenje in prepognjenje maternice navzad	134
d. Nožnični truti	135
III. Krvavitve iz maternice	136
Povratak perila kljubu spočetju	137
IV. Nepravilnosti utikajoče celo jajce	138
1. Mnogoterna nosečnost	138
Dvojčki	138
2. Nepravilni trpež nosečnosti	143
1. Splavi in negodni porodi	143
a. Uzroki splavov	143
1. Odloček jajca ali materne potice	144
2. Napačnosti, izvirajoče iz jajčevih delov	145
3. Hude boleštni nosečih, katere jih sploh zadenejo, in napačnosti maternice posebej.	145
4. Boleštni ploda samega — plodovom navadni pogini	145
b. Pretek in nasledki splavov	146
c. Spoznanje splavov	147
d. Ravnanje o splavih	148
1. Obvarovavna opravila	148
2. Pohitrivna opravila	150
a. Mestna opravila	150
Tamponiranje	151
b. Občna opravila	153
2. Prezgodni porodi	154
3. Pregodni ali pozni porodi	155
3. Nosečnost s snetom ali molo	156
V. Nosečnost zunaj maternice	158

Drugi oddelek.

Napačnosti o porodu.

A. Porodove ovire iz matere izvirajoče	160
I. Porodove ovire, iz mehkih spolovil izvirajoče	160
1. Mestne mehanske in bolešne ovire	160
a. Na sramnici	160
Raztrganje presredka	162
b. V nožnici	163
c. Na maternici	164
1. Napačni stan materničnega ustja	165
2. Napačnosti lege in oblike maternice	166
Prebok maternice	167
2. Napačna delavnost maternice pri porodu — nepravilni popadki	169
1. Premočni popadki	169
a. Brezkrčevni premočni popadki	169
b. Krčevni popadki	170
1. Vesoljni ali občni krč maternice	170
2. Striktura maternice	171
2. Preslabi popadki	173
Ravnava s preslabimi popadki	176
3. Krvavitve iz maternice o porodu ali kmalu po porodu	178
a. Krvavitve zavoljo prezgodnje ločitve matrne potice	178
b. Krvavitve zavoljo napačnega sedeža matrne potice	179
c. Krvavitev zavoljo raztrganja maternice	179
d. Krvavitve v tretji porodovi dōbi ali kmalu potem zavoljo napačnega krčevanja maternice	180
II. Porodove ovire, izvirajoče iz medence	183
1. Preprostorna medenca	183
2. Pretesna medenca	185
a. Medence zavoljo popak v izpodobljenju pretesne	185
b. Medence zavoljo bolezni stesnjene	187
c. Nasledki stesnjene medence	189
d. Spoznanje napačnosti medence	191
Merjenje medence	192
e. Ravnava pri pretesnih medencah	194
B. Porodove ovire izvirajoče iz jajca	195
I. Napačnosti, iz otroka izvirajoče	195
1. Napačne postave pri čepininih legah	195
a. Obračanje zaglavja navzad	195
b. Globoko prečno stanje čepinje	196
2. Napačne lege otroka	197
1. Obrazove lege	197
a. Prva pravilna obrazova lega	199
b. Druga pravilna obrazova lega	201

	Stran
c. Napačnosti porodbe pri obrazovih legah	202
d. Ravnava z obrazovimi legami	202
2. Čelne lege	203
3. Medenčno-končne lege	204
a. Pravilna porodba	205
Prva medenčno-končna lega	205
Druga medenčno-končna lega	207
b. Nepravilna porodba	208
c. Ravnava z medenčno-končnimi porodi	208
4. Poprečne lege	209
Porodba pri poprečnih legah — tako imenovano samo-	
svojno izmotanje poprek ležečega otroka	212
5. Povežne lege	214
3. Napačno držanje otrokovo	216
Predpad ročic ali nožic	216
4. Napačna velikost in podoba otroka	217
II. Napačnosti, izvirajoče iz matrne potice	220
1. Napačna velikost matrne potice	220
2. Napačna podoba matrne potice	220
3. Napačno število maternih potic	221
4. Napačna privoza matrne potice	221
5. Napačna snova matrne potice	222
6. Napačni sedež matrne potice	222
1. Globoki sedež matrne potice	223
2. Predležeča matrna potica	223
Ravnava, kadar matrna potica na materničnem	
ustju sedi	226
a. Mestna ravnava, ko je mehur še cel	227
b. Mestna ravnava, kadar plodova voda prezgodaj odteče	228
III. Napačnosti, iz popkovine izvirajoče	229
1. Napačna dolgost popkovine	229
2. Zanjke popkovine	230
3. Vozli popkovine	231
4. Napačno zvitje popkovine	231
5. Napačni izvirek popkovine	232
6. Kadar popkovina spred leži ali predpade	232
7. Kadar se popkovina natrga ali pretrga	234
IV. Napačnosti, iz jajčevih mren izvirajoče	235
1. Pretanke jajčeve mrene — prezgodno razpočenje mehurja . .	235
2. Pretrdne jajčeve mrene	236
3. Z maternico zraščene jajčeve mrene	237
V. Napačnosti, iz plodove vode izvirajoče	237
1. Napačna množnost plodove vode	238
2. Napačne lastnosti plodove vode	239

Tretji oddelek.

Napačnosti v otročji postelji.

1. Febra v otročji postelji	240
a. Mlečna febra	241
b. Febra vsled ran	241
c. Prava febra otročnic	242
2. Otekline vnanjih spolovil	245
3. Napačni porodni popadki	245
4. Krvavitve iz spolovil	246
5. Napačnosti v scavilih	247
6. Bolezni prsnih žlez	248
a. Osenjanje bradavičic	248
b. Prasad siscev	249

Četrty oddelek.

Najnavadnejši nepravilni primerljeji novorojenčkov.

A. Primerljeji izvirajoči od poroda ali iz nosečnosti	251
1. Dozdevna smrt novorojenčkov	251
Ravnava z dozdevno-mrtvim novorojenčkom	252
2. Prirojene popake	254
3. Krvni otok na glavicu	255
B. Bolestni primerljeji	255
1. Napačnosti na popku	255
2. Oteklina prsice novorojenčkov	257
3. Osènj in nekateri kožni spuščaji	257
4. Gobice v ustih	258
5. Motenja v prebavljanju	259
6. Zlaténica novorojenčkov	259
7. Vnetje ali prisad oči novorojenčkov	260
8. Krči novorojenčkov	260

Četrty del.

Nauk o zgolj porodničarskih, nekaterih manjših ranocelskih
in družih opravilih.

Prvi oddelek.

Zgolj porodničarske oprave.

I. Umetno predrenje plodovega mehurja	263
II. Nazajspravljanje predpadle popkovine	265
III. Nazajspravljanje predpadlih udov	265
IV. Porodoslovna obračva	266
1. Obračva na glavico	266
2. Obračva na ritko	267

	Stran
3. Obračva na nožice	267
a. Obračva pri prvotni poprečni legi	268
b. Obračva pri naslednji poprečni legi	270
c. Obračva pri glavičnih legah	271
V. Izlečenje otroka	271
1. Izlečenje otroka za nožice	271
2. Izlečenje otroka v ritkini legi	274
3. Izlečenje trupa po že rojeni glavici	275
VI. Umetno ločenje posteljce	276

Drugi oddelek.

Tako imenovane manjše ranocelske oprave in
druga opravila.

I. Manjše ranocelske oprave	278
1. Razne klistire	278
2. Brizgljanja v nožnico in maternico	280
3. Nastavljanje katetra	282
4. Postavljanje pijavk	283
II. Nekaj drugih za babice važnih opravil	284
1. Obkladki	284
2. Čaj in druge pijače	286
3. Vnanja dražila	287

Dodatek.

Nauk o prvi pomoči pri nezgodah.

I. Dozdevna smrt	288
1. Dozdevna smrt vsled utopa	288
2. Dozdevna smrt pri obešencih ali zadavljenih	290
3. Dozdevna smrt pri zmrznjenih	290
4. Dozdevna smrt vsled solnčnega pika ali solnčarice	291
5. Dozdevna smrt pri taci, kateri so od strele zadeti bili	291
II. Zadušenje vsled vsopenja škodljivega plina ali gaza	292
III. Zastrupljenje ali otrovanje	293
IV. Poškodovanje po zunanji sili	294
V. Opekline	294
VI. Kadar koga stekla ali stekline sumljiva žival vgrizne	295
VII. Prva pomoč, kadar se komu zlomi kost	295
VIII. Kako ravnati, kadar v naravne odprtine človekovega života katera reč zaide	296
IX. Prva pomoč pri nekaterih drugih naglih in težkih boleznih prigodljjih	297

U V O D.

§ 1.

Babištvo je strokovnjaška veda in umetnost imenitne važnosti, katera je sklenjena z velikansko odgovornostjo, ker je v babičnih rokah zmirom življenje matere in otrokovo, ter ima naslednjih petero nalog:

1.) Nosečnost, porod in otročjo posteljo, dokler trpi, pri ženski v zdravem stanu ohraniti, to je tako, kakeršni morajo ti stanovi biti, da ostaneta mati in otrok vsake škode na zdravji in življenji obvarovana.

2.) O pravem času spoznati nevarnosti, katere se morejo v nosečnosti, porodu in otročji postelji primeriti, da je mogoče zdravnika o pravem času poklicati.

3.) Predno zdravnik pride, že vse pripraviti, kar je za pomoč pri porodu treba in za kar je več časa treba, in do zdravnikovega prihoda, če se v nosečnosti, porodu ali otročji postelji kaj napačnega kaže, se taci pripuščenih pomočkov poslužiti, z katerimi se dajo take napačnosti odpraviti, ali, če to ni mogoče, vsaj olajšati in neškodljive storiti.

4.) V najhujši sili, to je, če se je največje nevarnosti za mater in otroka bati in zdravnik ne pride, porodna opravila, katera se z rokami opravljajo, opraviti, katera sme sicer po postavi samo zdravnik opravljati.

5.) Pomagati z nekimi manjšimi ranocelskimi in drugimi opravili, katera gredó sicer zdravniku.

§ 2.

Dobra babica je samo tista, katera zna vsako napačnost v nosečnosti, porodu in otročji postelji prav in o pravem času spoznati; samo taka babica pokaže tudi, da pozna te stanove, kedaj so redovni.

Taka babica stori več za blagor človeštva in zasluži več obrajtana biti, kakor truma babic, katere se bahajo, da se jim pri porodih še nikoli nič napačnega ni prigodilo, kakor če bi mogle zapovedovati, da se morajo porodi tako, pa ne drugači zgoditi. Take babice smejo pač o sreči govoriti, ne dokažejo pa še s tem, da so res dobro izučene in pripravne, marveč razodevajo z takim govorjenjem, da so nevedne in nespametne.

Nosečnost, porod in otročja postelja so res popolnoma zdravju primerni, narurni stanovi, pa vendar so tako posebni, da se kaj lahko v bolezni prevržejo, če se ženske prav ne zadržé. Take bolezni morejo naenkrat največjo nevarnost za življenje matere ali otroka ali pa obeh prinesti.

Nosečnost, porod in otročja postelja so tedaj stanovi, o katerih se je treba vselej z zvedenimi posvetovati in katere morejo zvedeni oskrbovati. Lahko je tedaj spoznati, da more nepripravna babica ravno tako veliko škode narediti, kakor zna dobra babica človeštvu koristna biti. Babice so krive, da morajo matere kakor otroci vse svoje žive dni trpeti, prav dostikrat pa tudi, da morajo umreti, ker niso prav in ne o pravem času spoznale napačnost, in so torej zamudile, koj zdravnika poklicati, ali pa konečno ali celó nič niso pomagale ali so pa vse narobe storile, ko je bilo zavoljo silne nevarnosti brez mudenja pomagati treba in zdravnika ni bilo najti.

§ 3.

Iz ravno rečenega se vidi, da ni vsaka ženska za babico; za to je treba na vsak način mnogoterih telesnih kakor tudi dušnih lastnosti.

Samo ženska trdnega in stanovitnega zdravja more prestati mnogotere trude in težave. Babica mora tedaj trdnega in zdravega života biti.

Kakor zdravega života, mora biti babica tudi zdravega, bistrega uma in dobrega spomina, da se lahko spominja vselej tega, kar se je učila; zakaj samo tako ji bo mogoče, vse dobro preudariti in v naglih nevarnostih se umno in srčno obračati.

Dobra babica mora pa tudi dobrega srca biti. Ni dosti, da je za svojo umetnost uneta brez dobičkarije; ona mora biti posebno usmiljena, potrpežljiva in krotkega srca.

Dobra babica mora biti tudi zamolkljiva, prijazna in miroljubna; živeti mora pošteno in sramežljivo, spodobno in trezno; **prizadeva naj si posebno snažnosti na životu, zlasti na rokah, in na obleki.** Babica mora biti dalje gospôski pokorna, do zdravnikov, katere si ima kot svoje predpostavljene misliti, pa pohlevna.

Prava vera, poštenost in tanka vest v spolnovanji svojih dolžnosti so poglavitne čednosti dobre babice.

§ 4.

Da bo pa vselej storiti mogla, kar umetnost od nje tirja, mora znati vsaka babica gladko brati in pisati, da bo mogla v svojih šolskih bukvah preberati, če bi utegnila kaj pozabiti, in svoj dnevnik ter predpisane rojstvene razkaze voditi. Pa tudi tega ne smé pozabiti, da umetnost vedno napreduje; zavljo tega naj si prizadeva, se v vsem poučiti, kar se znajde novega v njeni umetnosti. Kakor zdravnik, tako se tudi babica nikoli ne izuči popolnoma. Iz tega namena naj preudarja vse natanko, če spazi kedaj kaj nenavadnega pri porodih, in vselej, kedar je v kaki dvombi, naj pogleda v svoje bukve ali pa naj se posvetova z kakim zvedenim zdravnikom.

Tako bo vedno z umetnostjo vred napredovala in čeravno od dne do dne stareja prihaja, bo vender vedno bistrumna ostala; tako se bo tudi sramote obvarovala, da jej ne bo očitala zlih pregreh zoper umetnost kaka mlada babica, katera je še le šolo zapustila.

Prvi del.

Sostava človeškega telesa sploh in ženskih spolovil posebej.

Prvi oddelek.

Sostava človeškega telesa sploh.

§ 1.

Človeško telo, katero se deli v glavo, trup ali život in ude, obstoji iz trdih, mehkih in tekočih delov.

Trdi deli so: kosti in hrustanci; mehki: mišice, kite, vezi, žile, čutnice, drob, koža, lasje in nohti; tekoči: mlezivo, kri, žolč, slinje, mleko i. t. d.

§ 2.

Podlaga celemu telesu so kosti, katere so s hrustanci in vezmi zvezane. To vse skupaj se imenuje kostnjak.

Kosti dajejo telesu podobo; na nje se vežejo mehki deli; one delajo votline, v katerih za življenje najpotrebniši deli leže, kakor v zavetji, da jih kaj ne pritisne ali sicer ne poškoduje.

§ 3.

Na kostnjaku razločimo zopet:

1.) Kosti glave, katere razdeljujemo v kosti čepinje in kosti obraza.

2.) Kosti trupa, h katerim štejemo hrbtišče, katero je sestavljeno iz vretenc vratu, prs in ledja z križnico ali križno kostjo, in zadnjico ali ritno kostjo, in prsni koš, kateri je sestavljen iz dvanajstih reber na vsaki strani in iz naprsnice ali prsne kosti.

3.) Kostí gornjih in dolnjih udov, obstoječe iz ključa, plečnic ali plečnih kosti, nadkomolčnih (nadlaktnih) in podkomolčnih (podlaktnih) kosti in iz kosti roke. Dolnji udje so sestavljeni iz lednih kosti, stegna, piščali in iz kosti noge.

§ 4.

Mehki deli so veliko različnejši. Celo telo je, razen nekaterih tuljav ali odprtín, z vnanjo kožo prevlečeno, pod katero je povsod več ali manj tolše ali masti. Vnanja koža pokriva povsod, zlasti pa na udih, mišice in kite, katere zvezane z kostmi pripomorejo, da se posamni deli gibljejo.

§ 5.

To gibanje bi pa ne bilo mogoče, če bi ne bilo nervov, kateri imajo svoje središče v možganih in hrbtancu; tudi peterih čutov bi brez posebnih nervov človek ne imel, namreč ne vida, ne sluha, ne duha, ne okusa in ne tipa.

§ 6.

Vse te dele pa redi in živi kri, katera po žilah teče. Da jih pa kri rediti more, mora človek vedno novega živeža dobivati in iz sebe spravljati, kar ni več za rabo.

§ 7.

Živež jemljemo skozi usta, iz katerih pridejo prežvečene jedi po goltancu ali grlu, in ješčniku ali požiravniku v želodec. Od tod pride z želodčevim sokom zmešana in po njem predelana ješčna kaša po črevesu, kateri se imenuje dvanajstnik, v katerem se še iz jeter izločevan žolč in sok trebušne slinjavke z njo zmeša, v tanko čevo, in iz tega v debelo čevo, kjer dobi ješčna kaša podobo mlečjega soka ali mleziva, katerega potem sesavnice iz čev posrkajo in kot redivni sok peljejo v kri. Kar ni za to rabo, ali tako imenovani nerabljivi ostanki jedi, gredo pa kot blato po mastnici ali ritniku iz telesa.

§ 8.

Mlezivo ali mlečji sok pride zadnjič v krvne žile, ki se imenujejo vene, po katerih se staka zamokla, za preživljenje ne več

pripravna kri; ondi se zmeša z njo in obe pridete tako v desni predalček srca. Srce ju poganja, kader se skrčuje, v pluča, kjer se v lepo rudečo in za življenje pripravno kri spremenita po zraku, kateri skozi nosnice, grlo in sapnik vsaki trenutek, kadar sopemo, v pluča prihaja.

Iz pluč pride potem kri v levi predalček srca, kateri se enako desnemu neprenehoma skrčuje in steguje in skozi krvne žile, ki se zovejo arterije, in so po celem telesu razdeljene, kri poganja in tako telo redi. To naredi tudi, da te žile bijejo ali tripljejo, kar, kakor na več družih krajih, čutimo tudi na roki nad palcom, pri odraslem človeku na priliko 72krat v minuti.

Žile, katere peljejo kri iz srca po životu, prihajajo čedalje tanše in tanše in prestopijo nazadnje v kakor las drobne žilice, za tega voljo lasnice (kapilarije) imenovane, iz katerih pride neporabljena kri z nerabljivo krvjo in tako imenovanim mlezivom v žile, katere peljejo kri nazaj, da se vrne tako v desno predalce srca i. t. d. Ta tek krvi se imenuje krvni krogotok.

§ 9.

Za ohranjenje življenja je silno treba, da se kri vedno čisti skozi vnanko kožo in skozi ledice. Na koži se razodeva to po hlapenju kože in po znoju ali potu, v ledicah pa po scavnici, katera po obeh scavničnih tokih v mehur teče, iz katerega se po scavniku iz telesa odceja.

§ 10.

Pri možkih kakor pri ženskih pa nahajamo še take dele, kateri so za množenje in ohranjenje rodu; imenujemo jih spolovila.

§ 11.

Kar lego životnih delov zadeva, leže možgani v čepinini votlini in se stikajo s hrbtancom v strugi, katero storé vretenca.

Na vratu najdemo v sredi grlo s sapnikom ali dušnikom; pokriva ga ščitna žleza, za njima požiravnik ali ješčnik, na levi in na desni žile, po katerih se staka kri v glavo in nazaj v srce.

V prsni votlini, katero od trebušne votline loči preponka, ležé na obeh straneh pluča, proti levi srce z velikimi žilami, prav

zadej na hrbtišči pa požiravnik, kateri gre skozi preponko v želodec.

V trebušni votlini leže na desni jetra, pod njimi in proti levi je želodec, kateri se dotika vrance, ki leži prav na levi strani, in pokriva trebušno slinjavko. — Zadej poleg zgornjih lednih vretenc ležite ledici, pred njima pa so tanka in debela čeva.

Trebušna votlina se izide zdolej naravnost v medenčno votlino, v kateri so spolovila, mehur in mastnica.

§ 12.

Trebušna kakor tudi medenčna votlina je z tanko kožico prevlečena, kateri pravimo trebušnica (*pod. 10 iii*). Z njo so prevlečeni tudi večjidel vsi deli, kateri leže v trebuhu in medenci, in dela za tega voljo mnogotere gube.

Drugi oddelek.

Sostava ženskih spolovil posebej.

§ 13.

Ženska spolovila imenujemo tiste dele ženskega telesa, kateri imajo pri spočetji in nosečnosti, pri porodu in v otročji postelji opraviti in z katerimi doseže ženska svoj namen, namreč da pomaga človeški rod množiti.

Razen siscov so vsa spolovila na dolnjem konci trupa, in sicer so večjidel v medenci ali so pa zvunej na medenci. Ker sta pa medenca in porod v posebni zvezi, jo po pravici imenujemo trdi porodni del nasproti drugim, mehkim porodnim delom.

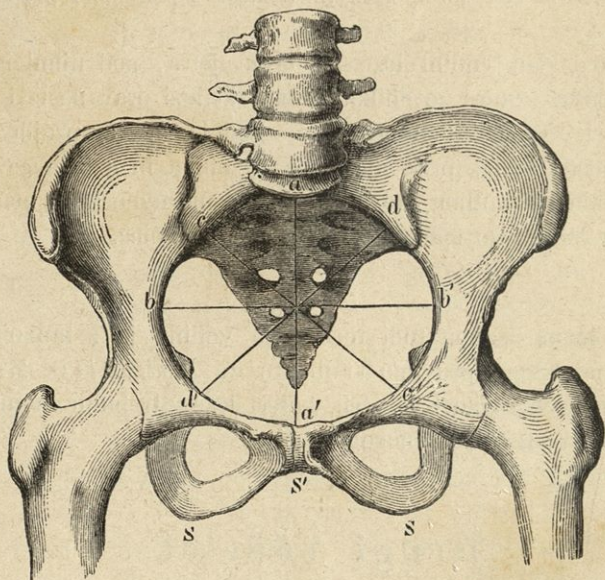
I. Ženska medenca.

§ 14.

Medenca (*pod. 1*) je koščen obroč, kateri veže gornji del telesa z zdolnjimi udi in leži na zdolnjem konci trupa, na nji sloni zadej hrbtišče in se opira po ponvicah na glavice stegnovih kosti.

Medenca je narejena iz dveh lednih kosti (lednic), iz križne kosti (križnice) in ritne kosti (zadnjice), kateri ste zadej med uni dve vgvozdjeni.

Pod. 1.

1. Njeni posamni deli.

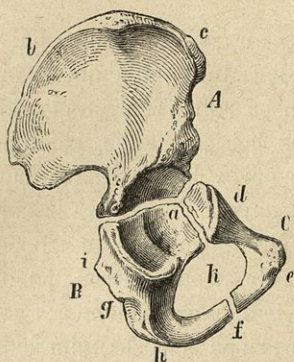
§ 15.

4) Ledna kost, lednica (*pod. 2 in 3*) je sestavljena prav za prav iz treh kosti, katere se dajo pri novorojenem detetu tudi dobro razločiti, in sicer iz čevne kosti ali čevnice, sedne kosti ali sednice in sramne kosti ali sramnice. Tako obdajajo ponvo (*pod. 2a*), da je čevnica nad njo, sednica pod njo in sramnica pred njo.

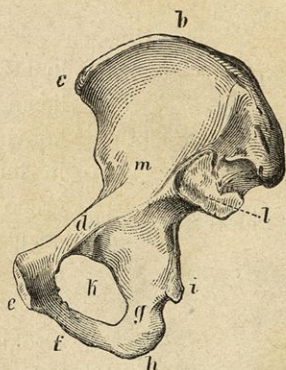
a) Čevnica (*pod. 2 A*) je največji del lednice in je plošnata kost z enim notranjim in enim vnanjim licem. Notranje lice je razdeljeno po oestro bokasti črti v večji gornji del, kateri spada k veliki medenci, in v manjši dolnji del, kateri gre k mali medenci in pomaga ponvo narediti. Gornje lice je spredaj gladko, zadek hrapavo in je na enem mestu kakor uho zavito, kjer se z enako plošo stranskega roba križnice veže. Gornji rob čevnice imenujemo

Pod. 1. Medenca, kakor se kaže od spredej in od zgorej: *a* predgorje ali brdice, *ss's* sramnični obok, *aa'* ravni premernik ali ravnik, *bb'* poprečni premernik ali poprečnik; *cc'* desni in *dd'* levi povežni premernik medenčnega uhoda.

Pod. 2.

Pod. 3.

greben; neha spredej z ostjo, zadek ima rob dve osti, pod njima pa je izrezana.

b) Sednica (*pod. 2 B*) se razdeli v sredek ali telesje, v navzdolnji in navzgornji del. Sredek dela dolnji del ponve in ima zadek ost, na kateri se imenovana izreza čevnice konča; navzdolnji del konča zdolej s sedno hrgo ali grčo, od katere navzgornji del izvira, kateri se z navzdolnjim delom sramnice sklepa.

c) Sramnica (*pod. 2 C*) ima dva dela, enega vodoravnega in enega navzdolnjega. Vodoravni del se sklepa zadek s čevnico in dela tukaj nad ponvo sramnično-čevnično grbo, spredej se pa stika s svojim notranjim koncem z kostjo enacega imena druge strani. Njeni ostri gornji rob imenujemo greben sramnice. Navzdolnji del sramnice gre proti navzgornjemu delu sednice, z katerim se sklepa.

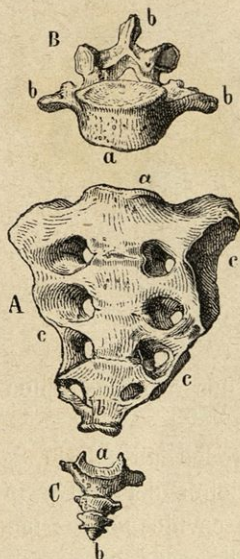
Sednica in sramnica oklepati luknjo jajčne podobe. Kjer se čevnica, sednica in sramnica sklepajo, leži ponva, v kateri je glavica stegnova.

Pod. 2. Ledna ali kolkovna kost, kakor se kaže od zvonaj razdeljena v tri dele: *A* čevnica, *B* sednica, *C* sramnica, *a* sklepna ponva *b* čevnični greben, *c* čevnična ost, *d* vodoraven sramnični del, *e* navzdolnji sramnični del, *f* navzgornji sednični del, *g* navzdolnji sednični del, *h* sednična hrga ali grča, *i* sednična ost, *k* jajcu podobna luknja.

Pod. 3. Ledna ali kolkovna kost od znotraj: *l* hrapavo, ušesu podobno mesto, kjer se veže z križnico; *m* notranja bokasta črta. — Druge črke kakor pri pod. 2.

§ 16.

Pod. 4.

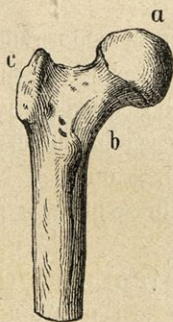

B) Križnica (*pod. 4 A*) ima podobo lopate, z enim sprednjim in enim zadnjim licem, dva stranska roba, zgornji in zdolnji konec. Sprednje lice je gladko, izdolbljeno in ima 4 ali 5 parov lukenj, skozi katere gredo veliki stremeni čutnic iz križnične struge. Zadnje lice je garasto in izbočeno; oba stranska roba imata ušesu podobno lice, da se z lednicama skleneta; gornji široki konec se sklepa s poslednjim lednim vretencom in naredi brdce ali predgorje, dolnji špičasti pa z zadnjico.

§ 17.

C) Zadnjica (*pod. 4 C*) ali ritna kost je sestavljena iz štirih kosti, katere so s hrustanci zvezane.

Pod. 5.

§ 18.

Vrh tega se šteje k medenci tudi še poslednje ledno vretence (*pod. 4 B*), ker s širokim gornjim koncem križnice brdce dela in pa oboje gornjih koncev stegnov (*pod. 5*), na katerih glavicah (jabolkih), ležečih v ponvah, oziroma na lednih ali kolkovih sklepih, se cela medenca naslanja premika.

Pod. 4. A križnica, kakor se kaže od spredaj, na njeni ravnini prednje križnične luknje: *a* zgornja široka ravan, *b* dolnja tumpasta špica, *c* stranski robovi, *c'* leva, ušesu podobna ravan.

B poslednje ledno vretence: *a* vretenčnik, *b b b* vretenčni obroč z izrastki.

C ritna kost: *a* sklepna ravan, katera se veže s špico križnice, *b* špica ritne kosti.

Pod. 5. Gornji konec stegna: *a* stegnova glavica (jabolko), *b* stegnov vrat, *c* kotalno brdce.

§ 19.

Vse medenčne kosti so zvezane ena z drugo bolj ali manj premakljivo s sklepi in vezmi.

Sklepa med križnico in lednicama po ušesu podobnima licama se imenujeta desni (*pod. 1c*) in levi lednično-križnični sklep (*pod. 1d*). Sklep notranjih koncev vodoravnih podaljškov sramnic se imenuje sramnični sklep (*pod. 1S'*) in naredita tako imenovani sramnični obok, katerega store navzdolnji podaljški sramnic in navzgornji podaljški sednic; ta obok je pri ženski veliko širji kakor pri moškem.

Enako se sklepa križnica na svojem gornjem konci s poslednjim lednim vretencom in naredi tukaj brdice, na zdolnjem konci pa z zadnjico; ta sklep je najbolj gibčen vseh.

Še bolj so pa medenčne kosti z trdnimi vezmi zvezane, katerih na vsaki strani izvirate dve iz sednične osti in sednične hrge ali grče in greste ob strani križnice, to so sednično-križnične vezi (*pod. 6B*) in delajo na gori imenovani izrezi tako imenovane lednične luknje (*pod. 7 L L l l*).

2. Medenca kot celota.

§ 20.

Če pogledamo celo medenco (*pod. 1*), vidimo, da je zgora širja, zdolej ožja; zavoljo tega jo razdeljujemo tudi v zgornjo ali veliko in zdolnjo ali malo medenco. Brdice z zgornjim delom križnice, obočne črti čevnice, sramnična grebena in zgornji rob sramničnega sklepa delajo mejo med veliko in malo medenco.

a. Velika medenca.

§ 21.

Velika medenca leži nad mejno črto in njo delajo zadej poslednje ledno vretence, na straneh: ledne kosti, spredej pa kosti — katerih manjka — nadomestuje trebuh. Velika medenca nima v porodničarstvu nobene posebne imenitnosti.

b. Mala medenca.

§ 22.

Mala medenca, tudi kar naravnost medenca imenovana, obseže prostor pod mejno črto. Njo delajo spredej: sramni obok, zadej: križnica in zadnjica, desna in leva stranica zdolnjega dela čevnice, sednice in široke vezi.

Na mali medenci razločimo:

1.) da medenčni vhod ali zgornja odprtina gre ob mejni črti med veliko in malo medenco;

2.) medenčna votlina je v sredi križnice najširja — to je medenčna širina (*pod. 6bb'*), in na konci križnice najožja — to je medenčna ožina;

3.) medenčni izhod ali zdolnjo odprtino delajo zadnjica, sednično-križnične vezi, sednične grči in sramni obok.

§ 23.

Mala medenca je, skozi katero mora iti otrok o porodu. Zavoljo tega mora babica dobro vedeti, ali je dovolj široka in velika mala medenca, da zamore, če bi ne bila dosti široka in velika, to koj spoznati.

Zavoljo tega si mislimo ravne črte, katere imenujemo premernike na medenčnem uhodu, v medenčni votlini in na medenčnem izhodu potegnjene z raznih nasprotnih si krajev; njih dolgost pove, koliko stojita taka dva kraja eden od drugega.

Razločimo te-le premernike:

a) Na medenčnem uhodu štiri, in sicer:

1.) ravni premernik ali ravnik (*pod. 1 in 6aa'*), kateri seže od srede brdice do srede gornjega roba sramničnega sklepa, dolg je 11 cm;

2.) poprečni premernik ali poprečnik (*pod. 1bb' in pod. 7aa'*), od srede obočne črte ene čevnice do srede obočne črte druge čevnice, dolg je $13\frac{1}{2}$ cm;

3.) prvi ali desni povežni premernik, ali desni povežnik (*pod. 1cc'*), od desnega sklepa lednice z križnico navspred do levega lednično-sramničnega grba, dolg je $12\frac{1}{2}$ cm;

4.) drugi ali levi povežnik (*pod. 1dd'*) od levega lednično-križničnega sklepa navspred do desnega lednično-sramničnega grba, dolg je $12\frac{1}{2}$ cm.

b) V medenčni votlini dva, namreč:

1.) ravnik (*pod. 6 bb'*) od srede križnice do srede sramničnega sklepa, dolg je $13\frac{1}{2}$ cm;

2.) poprečnik (*pod. 7 bb'*) med ponvo ene do ponve druge strani, dolg je $12\frac{1}{2}$ cm.

c) Na medenčnem izhodu dva, namreč:

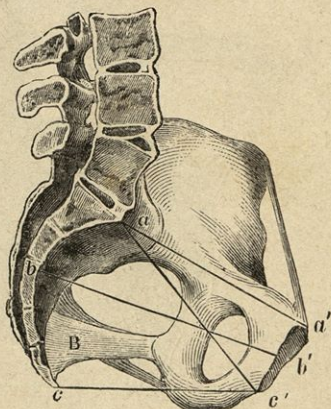
1.) premenljivi ravnik (*pod. 6 cc'*) od zadnjičnega dolnjega konca do srede spodnjega roba sramničnega sklepa; ta je 9 cm dolg in se dá, če se zadnjica nazaj potisne, na 11 cm in več podaljšati;

2.) poprečnik (*pod. 7 cc'*) od ene sednične grbe do druge in je 11 cm dolg.

d) Skozi vse medenčne prostore:

Nagnjeni ali preiskavni premernik ali nagnjenec ali preiskavnik (*pod. 6 ac'*) to je tisti, kateri kaže, kako daleč je od srede brdice do srede spodnjega roba sramničnega sklepa; ta je dolg $12\frac{1}{2}$ do 13 cm in je posebno za to imeniten, ker merimo ž njim prostornost medence, navadno je $1\frac{1}{2}$ do 2 cm daljši kakor ravnik medenčnega uhoda.

Pod. 6.

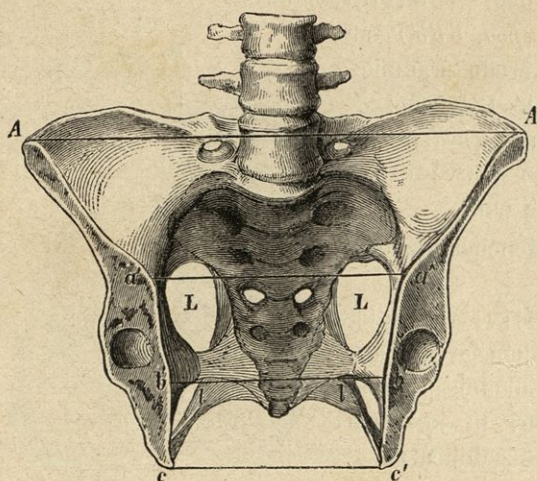
3. Podoba in lega medence.

§ 23.

Medenca, kot koščen obroč (§ 14), ima nekako podobo brivske skledice, se sme najbolj primerjati s širokim lijakom, čegar zgornje prostorno torilce veliko in njegovo spodnje ožje mesto malo medenco predstavlja. (*Pod. 7.*)

Pod. 6. Medenca ravno in navpično prerezana. Ravnik *aa'* uhoda, *bb'* votline in *cc'* izhoda, *ac'* nagnjeni ali preiskavni premernik; *B* sednično-križnične vezi.

Pod. 7.

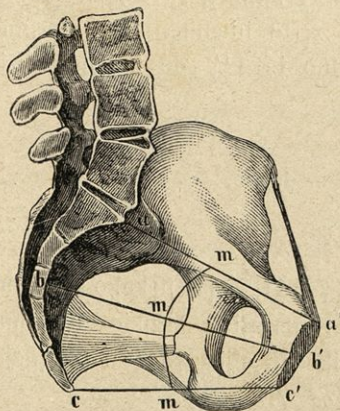
Vhod v medenco meri 40 do 42 cm in je podoben tumpastemu kvartnemu srcu, medenčno duplo je kot jajce okroglo, medenčni izhod pa je zopet srcu podoben, ter meri 32 do 34 cm, toraj blizo toliko, kakor iznaša obseg glavice godnega otroka.

§ 24.

Visokost ali globokost medence je raznovrstna, in sicer je zadnja stena medence trikrat toliko visoka kakor sprednja, da je tedaj izhod od vhoda zadaj veliko bolj oddaljen, kakor spredej. Sprednja stena je 5 cm visoka.

§ 25.

Pod. 8.

Medenčna struga ni ravna, temveč se po krivini križnice in zadnjice ravná, zato pot skozi medenco, skozi katero mora otrok o porodu iti, ni ravna, temveč zakrivljena, kakor ste križnica in zadnjica zakrivljeni; zavoljo tega mora biti tudi tista črta zakrivljena, katero si po njeni sredi potegnemo mislimo. Ta črta se imenuje posredek ali povčrta medence (pod. 8 *m m m*) in je na tej črti veliko ležeče, ker nam kaže, katero pot gre glavica in život otroka skozi medenco.

Pod. 7. Poprečno-navpično prerezana medenca: *A A'* dalečina čevničnih grebenov, *a a'* medenčnega uroda, *b b'* medenčne votline in *c c'* medenčnega izhoda poprečnik, *L L'* velike in *l l'* male lednične luknje.

Pod. 8. Medenca ravno in navpično prerezana z ravnikom *a a'*, *b b'* (medenčna širina) in *c c'* kakor pri podobi 6, *m m m* posredek ali povčrta medence.

§ 26.

Ako pogledamo namreč pri po konci stoječi, dobro vstvarjeni ženski postavo njene medence, vidimo, da vhod njene medence ne gleda naravnost navzgor, temveč tudi navspred, in da je izhod njene medence navzdol in navzad obrnjen, in sicer tako, da stoji brdice blizo 8 cm višje, kakor zgornji rob sramničnega oboka. To imenujemo nagibek medence.

Medenca je najbolj nagnjena, kadar ženska stoji in se naprej drži, najmenj pa, kadar ženska leži s podloženim križem in k trebuhu nategnjenimi stegni.

§ 27.

Kadar najdemo vsa ta imenovana znamenja na medenci, pravimo, da taka medenca je dobro vstvarjena ali pravilna medenca in godno dete navadne velikosti lahko skozi njo na svet pride.

II. Mehka ženska spolovila.

§ 28.

Mehka ženska spolovila razdeljujemo v vnanja in notranja.

1. Vnanja mehka spolovila.

§ 29.

K tem štejemo: sramnico in sisce.

1. Sramnica.

§ 30.

Sramnica obstoji: 1.) iz nadsramka; 2.) iz velikih sramnih ustnic ali velikih piskov s sramnično prevozo; 3.) iz malih sramnih ustnic ali malih piskov; 4.) iz ščegetavčka ali spojčka; 5.) iz scavnikove odprtine; 6.) iz presredka ali srednjega mesa; 7.) iz vhoda v nožnico z devično loputo ali mreno.

1.) Nadsramek je tolsta blazinica, katera leži spredej nad sramnicama; koža, z katero je prevlečen, je porašena pri odraslih ženskah z kocinami.

2.) Velika piska sta veliki in debeli kožni gubi, kateri se začnete na nadsramku in nehate na presredku, kjer sta zve-

zani z tanko prečno kožno gubo, katera se imenuje piskova prevoza. Zlo se dasta raztegniti. Njunjo vnanje lice je navadna koža, porašena z kodrastimi kocinami, notranje lice pa je bolj tanka, živa koža rudečkaste barve.

Špranja med velikima piskama od zgorej navzdol se imenuje sramna špranja in je pri devicah tesna, to je, piska ležita tik eden drugemu, pri ženskah pa, katere so že večkrat rodile ali se mnogokrat z možkimi pečale, sta pa bolj ali menj razporjena.

3.) Mala piska sta pri devicah popolnoma pokrita od velic, med katerimi ležita, in sta dve majhni, rudeči, občutni kožni gubi. Pri ženskah, katere so že rodile ali se večkrat zvaljale ali z možkim spečale, sta pa mehka, zgrbančena, višnjevkasta in molita iz sramne špranje. Mala piska se razporeta navzgor vsak v dva lista in objameta tako

4.) ščegetavček ali spojček, majhno, okrogljato, silno občutno, mesnato stvarico rudečkaste barve.

5.) Scavnikova luknjica (*pod. 10 d*) leži skoro $1\frac{1}{2}$ cm pod ščegetavčkom; majhena, okroglasta je, z napetim, trdim robom obdana in se da po tem tudi že s samim potipom spoznati.

6.) Presredek ali srednje meso (*pod. 10 E*) se imenuje kožnata brvica, ki je med zadnjico in piskovo prevozo razpeta; navadno je 2 do 3 cm širok, sicer se pa prav rad udaja in raztegne.

7.) Vhod v nožnico (*pod. 10 b*) leži med presredkom in scavnikovo luknjico, in je pri devicah zaprt z devično loputo ali mreno, to je z kožno gubo, katera je ali okrogla ali pa polomescu podobna. O prvem pečanju z možkim se loputa pretrga in ostanki, kateri ostanejo na njenem mestu, se imenujejo mirtičaste bradavičice.

2. S i s c a.

§ 31.

Ta dva sta na vsaki strani prednje strani prs in sta za to, da dobiva novorojeno dete živež iz nju. Podoba imata polkrogle in sta s posebno belo in tanko kožo prevlečena. Iz srede vsacega sisca moli zelo občutna, dražljiva bradavičica ali cizek, katera je obdana z zamoklo obstretino. V vsakem siscu je v podobi grozda vstvarjena mlečja žlezica, iz katere je napeljanih kakih 15 cevčic, katere se imenujejo mlekovodi in se v bradavici končajo.

V obstetini je, zlasti pri nosečih ženskah, dostikrat mnogo, večkrat kot leča velikih, tako imenovanih obstretnih žlezic, v katerih je ali mleko ali pa tolsa.

2. Notranja mehka spolovila.

§ 32.

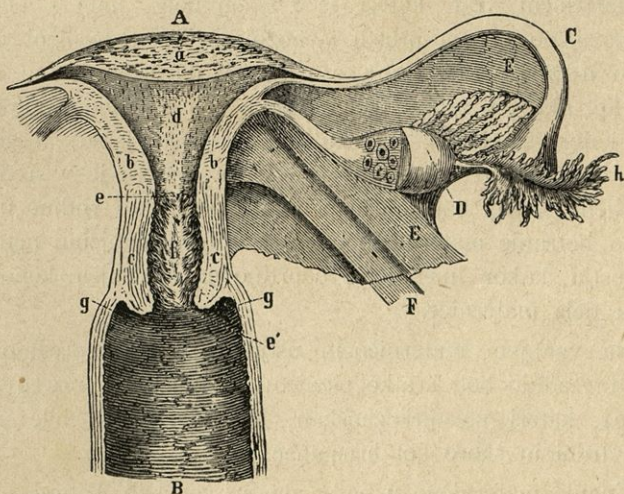
K tem štejemo: 1.) materno nožnico; 2.) maternico z njenimi vezki; 3.) maternične cevi in 4.) jajčnike.

1. Materna nožnica.

§ 33.

1.) Materna nožnica (*pod. 9 B'*) je 11 do 13 cm dolga kožnata stružica, katera se začne pri nožničnem vhodu in obdaja s svojim zgornjim širjim koncem, katero se imenuje nožnično obočje, spodnji del maternice, kateri moli v nožnico.

Pod. 9.

Pod. 9. Maternica po robih prerezana A, zgornji del tudi prerezane nožnice B, na desni strani jajčično vodilo C, deloma prerezani jajčnik, v katerem se vidijo jajčični mehurčki D, široki maternični vezek E, okrogli maternični vezek F, a dno, b srede, c vrat maternice, e notranje, e' vnanje maternično ustje, f struga materničnega vratu, g nožnično obočje, h franžasti konec jajčičnega vodila.

Nožnica leži ravno po srednji črti medence in je z žlepnasto kožo prevlečena, katera ima na srednji in zadnji steni prečne gube. Ker je iz mišičnih kitic sestavljena, se da skrčiti in raztegniti.

2. Maternica.

§ 34.

Maternica (*pod. 9A*) je 7 do 8 cm dolga, votla, plošnata, hruški podobna stvar, katera je iz mišičnih (mesnatih) kitic sestavljena in ima eno sprednjo in eno zadnjo plat. Njeni najzgornji široki del se imenuje dno, spodnji najožji del pa vrat; tisti del pa, kateri je med dnom in vratom, imenujemo maternično telo ali sredek.

Dno in telo obsegata trivoglato maternično votlino ali duplo, v katero se zgorej na straneh izhajate na levi in desni jajčni vodili, in katera izide zdolej v tako imenovano strugo materničnega vratu.

Maternični vrat, kateri je $1\frac{1}{2}$ cm dolg, moli s polovico skozi nožnično obočje prosto v nožnico. Ta maternični del se imenuje nožnični del maternice. V deviškem stanu se da ta del kot okrogel, zgorej bolj debel, zdolej bolj tenek piljk spoznati, katerega, kadar preiskujemo, s prsti lahko vsega obtipamo. Skozi maternični vrat gre struga, katera je v sredi najširja. Njeni gorenji ožji konec pelje v maternično votlino in imenuje se notranje maternično ustje, nasproti vnanjemu materničnemu ustju, kakor imenujemo odprtino na zdolenjem konci nožničnega dela maternice.

Na vnanjem materničnem ustju razločimo sprednjo, bolj dolgo, in zadnjo bolj kratko ustnico; imenujemo ji maternični ustnici, kateri ste pri ženskah, katere še niso bile noseče, gladki, trdni in skoro kot hrustanec trdi.

Vnanje maternično ustje se da pri ženskah, katere še nikoli niso rodile, vselej kot okrogla jamica ušlatati, pri ženskah pa, katere so že rodile, ima podobo poprečne razpoke z neravnim, narezljanim, natrganim robom. Zavoljo tega se tudi maternične ustnici ne stikate več tako dobro, kakor pri ženskah, katere še nikoli niso rodile.

Maternica je znotraj z žleznato kožo prevlečena, zvonaj pa s trebušno. Trebušna koža (*pod. 10iiii.*) gre namreč od scavnega mehurja, kateri leži pred maternico, na prednjo plat maternice, se potegne od tod čez dno in zadnjo plat maternice do nožničnega obočja, in gre potem od todi za maternico in nekoliko na levo po mastnici dalje po zadnji steni medence. Se ve da se morajo tako na vsaki strani v trebušni koži gube narediti in te imenujemo široke maternične vezke (*pod. 9E*).

Nasproti pa sta tako imenovana okrogla maternična vezka (*pod. 9F*), katera ležita v širokih materničnih vezkih, okrogli, trdni vrvici, kateri izvirate iz mesnatega snutka maternice na njenem dnu in greste skozi dimlje do nadsramka.

3. Maternične cevi.

§ 35.

Maternične cevi (*pod. 9C*) izhajate zadej za okroglimi materničnimi vezki na materničnem dnu v maternično votlino, ste kake 11 cm dolge, greste zvijaje se med širocimi materničnimi vezki in nehati zvonaj v podobi franžanega lijaka (trihitarja). Maternične cevi peljete možko seme po spoju do jajčica, ki se ima uploditi, in peljete potem uplojeno jajčice nazaj v maternico; zato se imenujete tudi jajčična vodila.

4. Jajčnika.

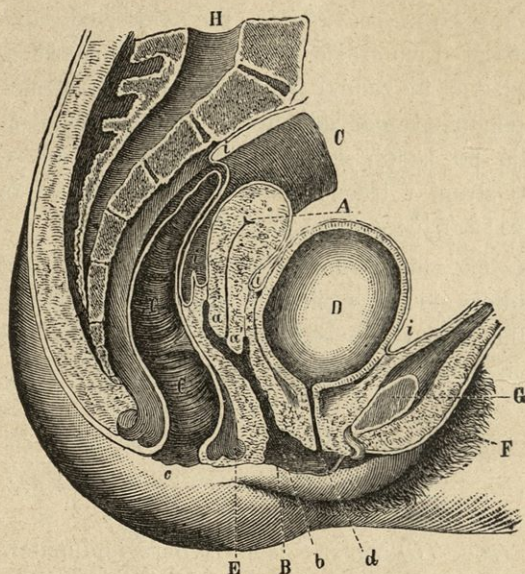
§ 36.

Jajčnika (*pod. 9D*) sta belkasti, plošnati, mandelju podobni stvari, katera ležita vsak na eni strani maternice pod jajčičnimi vodili v žepku zadnje strani širokih maternih vezkov.

V vsacem jajčniku se nahaja kakih 20 do 100 jajčičnih mehurčkov, v katerih ležijo neuplojena jajčica.

Vsa tako imenovana notranja spolovila ležé v medenčnem duplu. Razvun teh leži pa v medenčnem duplu, kakor je bilo že rečeno, scavni mehur s scavno cevjo in mastnico, ki je vrh tega z mišicami prevlečena, katere posebno medenčni vhod zadaj bolj ozek delajo. To se najboljše razloči v podobi 10.

Pod. 10.

3. Razvoj in delavnost spolovil.

§ 37.

Ženska spolovila dozoriijo v naših krajih z 13. do 15. letom. V teh letih dekleta spolovno zrela postane; jajčica namreč, katere so doslej mirno v jajčnikih tičala, dozoriijo in prihajajo po 1 do 2 iz jajčnika ter se morejo uploditi.

Kadar se to zgodi, začne maternica krvaveti. Zorenje jajčic v jajčnikih

je združeno z vednim dotokom krvi k spolovilu in se slednjič žile maternične žleznaste kože tako z krvjo napojé, da se razpočijo, in ta kri, katera se na zvonaj odteka, se imenuje perilo, čiša, čas ali mesečina.

Blizu vsake 4 tedne se razpoči vselej najmanj en jajčičen mehurček na površji jajčnika; dozorjeno jajčice, ki je bilo v njem, stopi iz njega in sprejme ga jajčično vodilo, katero se, kakor si mislimo, s svojim sfranžanim koncem po jajčniku vleže. Skozi jajčično vodilo pride jajčice v maternično votlino, iz katere se, ali z krvavitvijo splavi, ali pa raztopi in zgine, kar navadno 3 ali 6 dni trpi. Zdrave ženske dobivajo svoje perilo do 45. ali 50. leta starosti; namreč do takozvanih klimakteričnih let (do spremena let) in dokler se to zgodi, jih je mogoče uploditi. Kadar perilo izostane, se navadno spolovila, posebno maternica, grbančiti začnejo.

Pod. 10. Medenca od spredaj na vzadej navpično prerezana z v nje ležečimi mehкими deli: *A* maternica, *a* zadnja, *a'* sprednja maternična ustnica, *B* nožnica, *b* vhod v nožnico, *C* ritnik, *c* ritna odprtina, *D* scavni mehur, *d* scavnik, *E* presredek ali srednje meso, *F* nad-sramek, *G* sramnični sklep, *H* križnica, *iiii* trebušnica.

Drugi del.

Nosečnost, porod v zdravem stanju, redovna otročja postelja, novorojenček in dojenček.

Prvi oddelek.

Zdrava nosečnost.

I. Nosečnost sploh.

§ 38.

Nosečnost imenujemo sploh tisti ženski stan, kateri se začne s spočetjem in neha s porodom.

Spočetje pa se zgodi po plodnem ali rodovitnem spoju, to je, kadar pride možko seme naravnost v dotiko z zrelim jajčicem, katero pride iz jajčnika. To se zgodi ali v maternični votlini ali pa v jajčičnih vodilih. Kadar se zgodi to v teh vodilih, pride jajčice po njih v maternično votlino, da se ondi dalje godi.

Plodni spoj je pa samo takrat mogoč, kadar je jajčice dozorelo.

Ako se pa kratko pred dozorenjem enega ali več jajčic, to je, pred ali po ženskem perilu zgodi spoj, zna jajčice se uploditi in nosečnost najlažje nastopiti.

§ 39.

Zdrava nosečnost je edino le v maternici mogoča, in je taka, kadar se uplojeno jajčice enako, kakor tisti deli maternega telesa, kateri so pri nosečnosti, porodu in dojenju deležni, v primernem času in tako izpodobljajo, kakor je za zdravje materno in otrokovo treba.

II. Trpež nosečnosti.

§ 40.

Nosečnost je najvažnejši prigodek v ženskem življenji. Njen namen je, človeški rod množiti, torej, da se nov človek uplodi in zgodi do njegove godnosti, to je do tistega časa, ko je človek tako izpodobljen, da zamore na svetu obstati in kot dete svoje lastno življenje imeti.

Da se plod ali sad tako izpodobi, potrebuje 40 tednov ali 280 dni, ali kar je enako, 9 pratiknih mesecev, ali še bolje 10 luninih mesecev,* to je 10 dob po 4 tedne, kakor tudi ženske redovno perilo dobivajo.

Skušnja namreč uči, da sta perilo in nosečnost v nekaki zvezi, in sicer tako, da se, ko je perilo devetkrat izostalo, porod začne ravno takrat, ko bi bilo imelo deseti pot priti.

Ker pa imajo nekatere ženske svoje perilo včasih pred, včasih pa pozneje, kakor vsake štiri tedne, zna tudi nosečnost pri taci ženskah dalj ali manj trpeti kot 280 dni, in zavljo tega ni, da bi mogel plod negoden ali prezrel biti.

III. Spremembe o nosečnosti.

§ 41.

Ko je nosečnost nastopila, se ne izpodoblja le jajce čedalje bolj, temveč v celem ženskem spolnem životu se godé take spremembe, da so pripravne, k izpodobljenju jajca pripomožne biti in nazadnje popolnoma godno jajce iz ženskega telesa spraviti in izspravljeni (rojeni) sad dalje rediti.

Nosečnost pa ne naredi samo v spolovilih velicah sprememb, temveč tudi celo žensko telo se po nji bolj ali manj spremeni, ker so spolovila v trdni zvezi z drugimi deli telesa; te spremembe morajo tedaj celi život zadeti.

A. Spremembe v celem životu.

§ 42.

Te zlo mnogovrstne spremembe se razodevajo pred vsem v počutku noseče ženske in so res znamenja nosečnosti, na katere

* Kadar bo pozneje o mesecih govorjeno, bo vselej lunine mesece misliti.

bi bilo tudi dobro paziti, če bi se samo zavoljo nosečnosti naredile, pa gotovo je, da se znajo ravno tako v družih bolehotah pokazati, kakor jih nasproti tudi pri nosečih ženskah dostikrat pogrešamo. Ravnaajo se zlasti 1.) po še neznani, lastni zvezi nervov z krvjo in izvirajo 2.) iz pritiskanja, raztegovanja i. t. d. maternice, katera od dne do dne večja prihaja.

§ 43.

1.) Iz lastne zveze nervov z krvjo izvirajoče spremembe so brezštevilne, naj navadnejši so: posebni stan duha in srca; vsa čut ali nrav je drugačna pri nosečih kakor pri neno-sečih ženskah; drugačne lastnosti duše, čutljejev, trudnost, težki udje, otožnost, čmernost, zaspanost ali pomanjkanje spanja, mnogotere bolečine v nervih, bolečine v zobeh, v glavi, v križi i. t. d. Kri sili v glavo in v prsi in prizadeva bolečine v glavi: vrtoglavnost, zvonjenje v ušesih, rudečico obraza, krvavenje iz nosa, medlevce; polno, bolj hitro vtripanje arterij, težko sapo, vtripanje srca i. t. d. Nosečim ženskam se težko dela, mrzi jih tega ali unega, bljujejo, zlasti zjutraj, jed jim ne diši ali pa so nasproti požeruhinje, zoperne so jim nekatere jedi, hrepenijo po rečeh, ki so zoper naturo, slinijo se, so zapečene (zaprte) ali pa jih driska goni i. t. d. Ženske, katere so bile pred bolj rudeče, dobe bolj blede obličje; na čelu, nosu in okrog ust se naredo rujavo-rumene pege ali maroge, obstretini in posrednja trebuhova črta se pozamoklé. Osipi po obrazu, trebuhu, po stegnih nosečih niso nič nenavadnega.

2.) Spremembe, izvirajoče iz pritiskanja in raztegovanja maternice: ovire v odcejanju vode in spraznovanju blata, vodenično otekanje kože, raztegnjene vene, raztegnjenje in raztrganje kože na trebuhu (proge), bljuvanje, težka sapa i. t. d.

B. Spremembe v spolovilih.

§ 44.

Vse te spremembe na spolovilih se godé posebno za to, da se more uplojeno jajce izpodobljati, in iz vseh se vidi, kako natura že v nosečnosti vse za porod pripravlja.

a. Na maternici.

§ 45.

Največ sprememb se zgodi na maternici, katera ima v nosečnosti največ opraviti. V nji ni samo shranjeno dete, ki se iz jajca snuje, ona skrbi tudi za njegovo rejo in nazadnje pripomore k njegovemu rojstvu. Lahko je tedaj umeti, da mora maternica zavoljo tega svojo velikost, podobo, lego, zlasti pa svojo snovo in svoja opravila zlo premeniti.

§ 46.

1.) Kar se velikosti in razširjenja maternice tiče, prihaja po primeri večja in večja, kakor jajce bolj raste. V začetku je okrogla, ker se prve mesece samo dno in sredek maternice raztegujeta. Še le poslednje mesece se raztegne vrat maternice, da je njena votlina bolj prostorna. Tada j dobim maternica podobo jajca, katero je z ožjim koncem doli obrnjeno. Ta podoba je tudi pravilni legi otrokovi primerna. Premernik od enega do drugega konca po sredi maternice je v koncu nosečnosti 32 cm in ravnik od sprede j navzad 22 cm dolg.

§ 47.

2.) Kar lego in naravnanje noseče maternice zadeva, stoji maternica prve tri mesece nižje, kakor v nenosečem stanu. Od tega časa naprej pa se vzdiguje od meseca do meseca višje noter do žličice. Ko do tja pride, se vsede maternica zopet nekoliko nižje.

Ko se vzdiguje, se povegne maternica navadno na to ali na uno stran, največkrat na desno, in se obrne ob enem s svojim dnom navspred, ker trebuh spredaj odjenjuje, tako, da njeni nožnični del proti votlini križnice gleda.

Dalje se obrača maternica poslednje mesece nosečnosti navadno tako okrog svojega dolgotnega premernika, da leži njena leva stran bolj sprede j, desna pa bolj zade j.

§ 48.

3.) Posebno važne za babico so spremembe v podobi nožničnega dela in struge materničnega vratu, katere so pri prvesmicah (prvikrat nosečih) bolj redovne, kakor pri ženskah, katere so že rodile večkrat.

a) Nožnični del maternice pri prvesmicah se začne kmalo po spočetji rahljati, je zavoljo tega bolj mehek in ohlapen, in to najprej na vnanjem materničnem ustji, katero je kakor okrogla jamica z gladkim robom.

Nožnični del ostane do poslednjih 6 ali 8 tednov precej enako dolg, in še le ta čas se skrajšuje res bolj in bolj tako, kakor je materničnega vratu ta čas več in več treba za večjo maternično votlino.

Zavoljo tega se razširja od tege časa notranje maternično ustje bolj in bolj, vnanje pa ostane zaprto, to je, struga materničnega vratu dobiva podobo lijaka ali trahtarja, katerega širji konec je zgorej. Ta lijaku ali trahtarju podoben del se čedalje bolj razširja, dokler ne ostane družega nič, kakor samo zdoljni konec, to je, vnanje maternično ustje, nožnični del je popolnoma zlikan.

Tako se navadno godi. Včasih se pa ne naredi trahtar, temveč struga vratu se odpre najprvo povsod enako, tako, da zamoremo lahko s prstom priti od vnanjega do notranjega materničnega ustja, katero je komaj za spoznanje večje, in še le potem se začne notranje ustje razširjati.

b) Pri ženskah, katere so že večkrat rodile, je nožničen del ves drugačen. Vnanje maternično ustje je nenaka odprtina, katere rob je progast. Njegove ustnici ste dve debeli robati ustnici in loči ju na levi ali desni strani špranja, kakor da bi bili zatrgani.

Res je, da začne nožnični del tudi na vnanjem ustji mehkeje in rahleje prihajati; pa ne skrajša se nikoli popolnoma; vnanje ustje ostane do porodnega začetka kot rob, kateri je dostikrat $\frac{1}{2}$ cm debel.

Vratova struga se začne pri ženskah, katere so že kedaj rodile, na vnanjem ustji odpirati. Mogoče je namreč prve mesece z koncem prsta skozi priti in razširja se s strugo vred vedno bolj in bolj tako, da je dostikrat že v sedmem mesecu mogoče s prstom do notranjega bolj debelega ustja priti. Vratova struga je podobna tedaj trahtarju, katerega obširnejši konec je na vnanjem ustji. Še le malo pred koncem nosečnosti se začne notranje ustje hitro razširjati.

§ 49.

4.) Kar se tiče spremembe maternične snove, se zgodè najbolj v mišicah (mesnatem delu) in pa v žleznati koži maternice, z katero je njena votlina prevlečena; zadnjič se pretaka v njenih žilah vedno več in več krvi.

Od tistega časa, ko je ženska spočela, se staka k spolovilom, zlasti pa k maternici več krvi; zavoljo tega se premeni njena žleznata koža v bolj debelo žilnato kožo, katera uplojeno jajčice sprejme in se minljiva koža imenuje, ker se v nosečnosti bolj in bolj stanjšuje in zgine.

Enako je struga materničnega vratu v začetku nosečnosti z nekako žolco zamašena, ker oddaja maternica več žlema od sebe. Proti koncu pa zgine ta zamašek popolnoma.

Mišice maternične se o nosečnosti bolj in bolj razvijajo. Ker posamne kitice mišic močnejše in močnejše prihajajo in maternica novih mišičnih kitic dobiva, so maternične stene mehkeje, rahleje, bolj vdajavne, pa tudi bolj debele, in maternici je tako mogoče, svoje mišice tako rabiti, da zamorejo detetov porod dovršiti.

Krvne žile maternice se o nosečnosti zelo spremené. Vse, zlasti pa vene se precèj razširijo, tako da zamorejo vse skupej mnogo krvi v sé vzeti. Pretakanje krvi po teh razširjenih žilah naredi pihajoče in šumeče vršenje, katero se imenuje maternično vršenje.

§ 50.

5.) Zadnjič trpi maternica v nosečnosti v njenih opraviilih spremembe; namreč noseče ženske pridejo ob svoje perilo, in le malokdaj se primeri, da ima katera ženska tudi še po spočetji svoje perilo.

b. Na nožnici in vnanji sramnici.

§ 51.

Nožnica je o nosečnosti vedno mehkeja in topleja in oddaja vedno več in več žlema od sebe. Ker maternica višje stopa, se nožnica podaljša, zgubi z časom svoje prečne gube in je raztegljiva. Ker več krvi priteka, zlasti k venam, dobi nožnica višnjevkasto barvo, in ob enem so kitice njenih mišic bolj močne.

Kar vnanjo sramnico zadene, ni na nji nobenih posebnih sprememb, samo velika piska sta proti koncu bolj višnjeva, nekoliko bolj otekla in bolj rahla.

c. Na jajčnikih, jajčičnih vodilih, na širokih in ozkih materničnih vezkih.

§ 52.

Ker se široki maternični vezki bolj in bolj rabijo, da se maternica z njimi prevleče, morajo vedno ožji prihajati, in jajčnika, jajčična vodila in okrogli maternični vezki se vležejo nazadnje popolnoma na stran maternice.

d. Na siscih.

§ 53.

Ker sta sisca, katera novorojenemu detetu živež dajeta, se morata zavoljo tega tudi v nosečnosti precèj premeniti. Ko sisca z časom bolj napeta, velika in trda prihajata, čutijo noseče v njih nekako napenjanje in težkoto z naglimi bodljaji. Bradavici se podaljšate, iz zamokle obstretine molé bolj njene bradavičice, skozi kožo se vidijo vene kot plavkaste riže in če se jih stisne, šine mleku podobna tekočina iz njih.

e. Na medenci.

§ 54.

Ker več krvi prihaja k spolovilom, katere leže v medenci, se tudi njeni sklepi in vezki bolj zrahljajo, zmehčajo in potegnejo; zavoljo tega se gotovo tudi pri porodu prostor medence večji naredi, dasiravno tega ne vidimo.

C. Spremembe na uplojenem jajcu.

1. Celo jajce sploh in zgoljiva kožica.

§ 55.

Jajčice, katero se izloči iz razpočenega jajčičnega mehurčka, je kakor proseno zrnje velik mehurček, in je z žlemljato tekočino napolnjen.

Koj ko pride uplojeno jajčice po jajčičnem vodilu v maternično votlino, se vsede v zginljivo ali minljivo kožico. (§ 49.) Ta mehka, zlo krvnata kožica prejme jajčice v svoje gube, ga objame okrog in okrog, da je v nji kakor v mošnjici. Tako se zveže jajčice z maternimi žilami, ker odslej iz njegovega celega površja nešteto majhnih kosmičic kakor koreninic poganja.

Jajčice raste odsihmal tako, da je veliko konec prvega meseca kakor kokošje jajce (*pod. 11*) in konec tretjega meseca kakor pomaranča. Zdaj raste od meseca do meseca, tako, da je konec desetega meseca 4 do 5 kg težko in je ta čas, kakor maternična votlina, jajcu podobno, katerega ožji konec je doli obrnen.

Ko jajce tako raste, prihaja minljiva kožica vedno bolj tanka, tako, da se na godnem jajcu komaj še njeni sled najde.

Godno jajce je tedaj sestavljeno: 1.) iz jajčevih mren, 2.) iz plodove vode, 3.) iz matrne potice, 4.) iz popkovine in 5.) iz ploda.

2. Jajčevi deli.

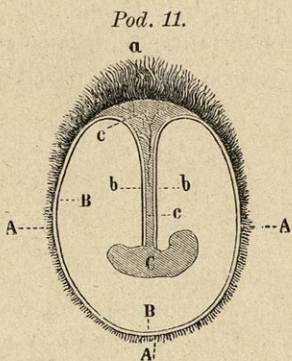
1. Jajčeve mrene.

§ 56.

Jajce ima dve mreni: usnjenko in vodenko.

a) Usnjenka je zunanja jajčeva mrena, je tanka pa precej trdna, rumenkasto rudeča in skoz-njo se vidi. S svojim notranjim gladkim licem je zvezana po rahli piskričasti tkanini z vodenko. Nasproti pa poganja v začetku nosečnosti iz njenega vnanjega lica mnogo majhnih kosmičic, katere se končavajo v žleznico mater-

Pod. 11. *A* usnjenka z kosmičicami obraščena; *a* močnejše razvite kosmičice na mestu, kjer se matrna potica dela. *B* vodenka, *b* mehasti nadaljšek vodenke do plodovega popka, iz katerega postane tok popkovine, *C* plod, *c* votli podaljšek, kateri iz plodovega popka vodi posode (žile) na ono mesto usnjenke, kjer se matrna potica dela.

nice ali v minljivo kožico. Te kosmičice imajo silno veliko posod, po katerih dobiva jajce svoj prvi živež.

Pozneje zginejo te kosmičice, samo ondi še ostanejo, kjer se naredi materna potica. Vnanje lice je tedaj zavoljo teh posamnih ostankov kosmičic in minljive kože osorno in negladko.

b) Vodenka leži znotraj usnjenke, je zlo tanka, gladka, belkaste barve, in skoz-njo se vidi.

Vodenka obdaja plod in plodovo vodo; z njo je prevlečeno notranje lice materne potice, od katere gre do popkovine.

Obe mreni silite, ko se porod začne, v podobi mehurja najprvo skozi maternično ustje, ko se odpira, in ga tako po lahkem razširjate.

2. Plodova ali sadova voda.

§ 57.

V plodovi ali sadovi vodi sta plod (sad) in popkovina; v začetku nosečnosti je čista, pozneje siratkasta, ter plava v nji več ali manj belih kosmov in lasčkov, kateri so se od plodove kože ogulili; ima svoj lasten zoperni duh in navadno je je $\frac{1}{2}$ do 1 litra.

Plodova voda je za marsikaj koristna: pomaga dete rediti, varuje plod poškodovanja od zvonaj, stori, da se dete lažje giblje in detetova gibanja ne delajo materi bolečin, ker ostanejo zavoljo nje jajčeve mrene z maternico vred raztegnjene, kolikor je prav; — dalje varuje ta voda, da se otrokovi deli ne zarastejo, in da maternice, materne potice in popkovine kaj ne pritisne. Plodova voda žene jajčeve mrene v podobi mehurja skozi maternično ustje pri začetku poroda in dela zadnjič spolovila pri porodu polzke.

3. Materna potica.

§ 58.

Materna potica ima podobo menj ali bolj okroglega plošatega hleba, katerega premernik je pri godnem jajcu kakih 20 cm dolg; debela je 2 do 3 cm in blizo 500 do 600 g težka. Sostavljena je iz brezštevilnih žil, katere so z rahlimi vezki med sabo zvezane in ima dve lici, eno vnanje in eno notranje.

Vnanje lice je neravno, grbasto, v več kosov razdeljeno in se drži notranjega lica maternice; notranje, bolj gladko lice je prevlečeno z usnjenko in vodenko, proti jajčevi votlini obrnjeno in iz nje izvira popkovina.

Pravilni sedež matrne potice je na materničnem dnu in največkrat se nahaja ondi proti desni strani in navzad.

Materna potica se naredi na mestu usnjenke, njegovemu sedežu pripravnem, v drugem in tretjem meseci iz kosmičic usnjenke. Ta čas se vsadé končne zanjke tistih žil, katere pridejo iz plodovega trebuha po popkovini do usnjenke, v njene kosmičice, nasproti pa se zarastejo končki materničnih žil od njenega notranjega lica med kosmičice. Tako pride plodova kri z krvjo matere v najprvo dotiko in akoravno tudi tako materna kri ne gre naravnost v dete, se vendar tu zgodi nekaka zamena delov, iz katerih je kri. Odpravijo se namreč reči iz krvi, katere niso več za plodovo rejo, in druge, katere so potrebne za plodovo rejo, pridejo v njegovo kri. Materna potica pomaga tedaj od tretjega meseca, da se plod redi in da raste.

4. Popkovina.

§ 59.

Popkovina veže mater z otrokom, ker izhaja iz detetovega popka in se vsadi v notranje lice matrne potice.

Popkovina ugodnega deteta je dolga 50 do 60 cm in kak prst debela. Taista obstoji: 1.) iz toka, kateri pride iz vodenke; 2.) iz žolčastega snutka, kateri se imenuje žolca in 3.) iz žil, ki se ena druge ovijajo, namreč iz dveh arterij, katere vodite kri, katera ni več za rabo, od ploda v materno potico, in iz ene vene, katera vodi kri, katera je bila v materni potici za plodovo rejo pripravna storjena, iz matrne potice k plodu zopet nazaj, od koder gre potem zopet po dveh arterijah nazaj itd. Ta obtek krvi imenujemo plodov krogotok.

Vsajena je popkovina navadno in večkrat blizo srede matrne potice na njenem notranjem licu, najbolj pogostem potem v sredo, bolj redko na kraju, in najbolj redko v jajčeve mrene. Kadar je vsajena v jajčeve mrene, grejo njene žile po samem med jajčevima mrenama bolj dolgo ali kratko k materni potici.

Na nekaterih mestih popkovine nabrano žolco ali večje ovinke žil imenujemo nepravne vozle.

Materna potica, popkovina in jajčeve mreže skupaj se imenujejo posteljica, ker se navadno še le po porodu iz maternega telesa iztrebijo.

5. Plod ali sad.

§ 60.

Konec prvega meseca je plod podoben mravljinu in je 1 do 1½ cm dolg. Sostavljen je prav za prav iz dveh mehurčkov, katera se primerjata glavi in trupu.

Konec drugega meseca je plod velik kakor bučela in 2½ cm dolg. Na enem mehurčku se dajo že prihodnji udje izslediti; spoznava se že človeška podoba.

Konec tretjega meseca je plod 7 do 8 cm dolg in 20 do 25 g težek. Človeška podoba se da že popolnoma spoznati. Na glavi, katera je v primeri k trupu silno velika, se dajo že oči, usta, nos in ušesa dobro spoznati. Na ročicah in nožicah se delajo že prstki.

Konec četrtega meseca je plod 14 do 16 cm dolg in 90 do 100 g težek. Glava in trup sta si že v bolji primeri. Tudi se da zdaj že spoznati, katerega spola je plod. Ako se primeri, da se tak plod živ rodi, se more že kakih par minut gibati.

Konec petega meseca je plod 24 do 27 cm dolg in kakih 500 g težek. Po životu ima mehke, volni podobne lasčke in siratko po koži, to je belkasto, limu podobno tolšo. Noseča čuti že otrokovo gibanje. Mogoče je že tudi otrokovo srce slišati in pri preiskovanju dele njegovega telesa ošlatati.

Konec šestega meseca je plod 32 do 34 cm dolg in čez 1000 g težek. Polt ali koža je zelo rudeča in svilla; na prstih ročic in nožic se vidijo nohtički. Plod se more sicer živ roditi, ne da se pa živ ohraniti.

Konec sedmega meseca je plod 38 do 40 cm dolg in 1500 g težek. Toliko je že izpodobljen, da je živeven, to je, o dobri strežbi in hrani more zvnaj maternega telesa dalje živeti. Ker je več tolše pod kožico, ni kožica več tako nagrbčena, vendar pa povsod z volnatimi lasčki pokrita.

Konec osmega meseca je plod 43 do 46 cm dolg in skorej 2000 g težek. Njegove oči gledajo popolnoma. Pri fantkih se najde navadno že ena moda v modnici, pri dekličih pa molita mala piska močno izmed velicih, in sta z belkastim žlemom prevlečena.

Konec devetega meseca je plod 47 do 49 cm dolg in 2500 g težek. Lasčki na glavi so bolj gosti in dolgi; volnati lasčki pa že zginjujejo. Glava in trup sta že skoro v pravi primeri.

Konec desetega meseca je plod popolnoma izpodobljen, je gôden.

3. Godno ali zrelo dete.

1. Kakošno je sploh.

§ 61.

Iznošeno dete je navadno 50 do 52 cm dolgo in 3000 do 4000 g težko. Njegova koža je na celem životu bleda, po glavi, in zlasti po globočejih krajih života, s siratkasto maščobo prevlečena, volnati lasčki so večjidel zginili, lasčki glave so gosti, hrustanci ušes trdni in rožnati, nohtički molé navadno čez prste ročic in nožic.

Modnica fantičkov je nagrbljena, tudi ni več tako rudeča in v nji ste večjidel obe modi.

Pri dekličkih pokrivata velika piska mala.

Sisčka, pri fantičkih in dekličih enako dobro izpodobljena, izločujeta dostikrat mlečnato tekočino — ljudje pravijo, «da jih mora sesá».

Popek je skoro na sredi trebuha. Život detetov je bolj okroglast in debel.

Iznošeni otroci vpijejo navadno koj po rojstvu krepko, bistro gledajo, se gibljejo živo z udi, izpusté kmalo vodo in otročjo smolo, to je, blato že v nosečnosti v čevih nabrano, katero je zamoklo rujavo-zelene barve, limu in smoli podobno; lahko sisajo, spé in čujejo redovno.

2. Posebna znamenja godnega deteta.

§ 62.

Na detetovi glavi razločimo z lasmi porašeni del ali čepinjo in pa obličje ali obraz. Zavoljo tega je pred vsem drugim vsaj sploh vedeti, kako so kosti človeške glave sestavljene, in to

temveč, ker se zamore iz razmere posamnih kosti znamenja posneti, iz katerih se da postaviti godnega otroka spoznati, kateri že tako večjidel z glavico naprej leži, da se rodi.

§ 63.

Na čepinji razločimo sprednjo plat, čelo, gornjo plat, teme, dve stranski plati, senci in zadnjo plat, zaglavje in je sestavljena: 1.) iz dveh čelnih kosti ali čelnic; 2.) iz dveh stranskih kosti ali stranic; 3.) iz dveh sencovih kosti ali senčnic in 4.) iz zaglavne kosti ali zaglavnice.

Te kosti so tudi še pri godnem plodu pravilno z tako imenovanimi šivi tako sklenjene, da se dajo nekoliko premikati.

Taki šivi so:

a) čelni šiv med čelnicama;

b) venčni šiv med čelnicama in stranicama, kateri gre naravnost od enega sënca do družega;

c) pušični šiv; ta gre naravnost od spredej navzad med stranicama, in

d) zaglavni šiv med stranicama in zaglavnico, kjer naredi kotic.

§ 64.

Tam, kjer se šivi stikajo, se nahajajo kožnati kraji, katere imenujemo mečave, katerih ste dve posebno važni:

1.) Velika, prednja ali štirivoglata mečava leži koj nad čelom, in njo delajo pušični, čelni in venčni šiv tam, kjer se stikajo. Izmed štirih koticëv, katere ima, je sprednji najbolj špičast; dolga je 2 cm, široka pa 1½ cm.

2.) Mala, zadnja ali trivoglata mečava je narejena od pušičnega in zaglavnega šiva tam, kjer se stikata. Komaj tolika je, da jo moremo z koncem kazavca pokriti.

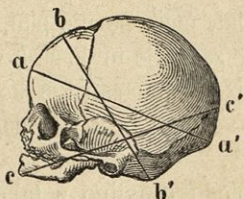
Ker šivi in mečave pripusté, da se kosti ena čez drugo porinejo, se mora glavica zmanjšati in podobo po podobi medence vzeti. To se vidi zlasti pri popačenih medencah.

§ 65.

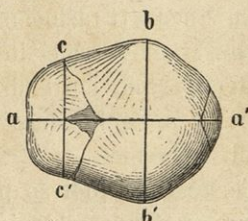
Dalje je treba tudi velikost, in sicer premernike glavice, pleč in ledij godnega deteta poznati, ker le tako more

natanko spoznati, kako gre dete o porodu skozi medenco. Tukaj pa velja kot postava, da morajo največji premerniki teh delov vselej v največje premernike medence se podajati.

Pod. 12.

Pod. 13.

Na glavi razločimo:

1.) Ravnik od nosove korenine do najbolj izbočenega mesta (grbe) zaglavja, dolg je 11 do 12 cm.

2.) Veliki povežnik od srede brade do male mečave; dolg je 14 cm.

3.) Mali povežnik od srede čela do najnižjega kraja zaglavja (tilnika) meri 10 cm.

4.) Prednji poprečnik ob venčnem šivu med obema senci meri do 8 cm.

5.) Zadnji poprečnik od najbolj izbočenega mesta (grbe) ene stranice do nasprotnega, dolg je $9\frac{1}{2}$ cm.

6.) Obglavje, merjeno čez najbolj izbočena mesta zaglavja in čela; največkrat 35 cm.

Na plečih meri širjava navadno 11 cm, in ledja so 10 cm široka.

§ 66.

Kar sicer zadeva veljavnost imenovanih znamenj godnega deteta sploh, je opomniti, da nekatera njih še ne zadostujejo, da bi po njih samih mogli reči, ali je dete godno ali ne; na priliko: dolgost in teža. Na vse skup je treba vselej gledati, čeravno se pa tudi dostikrat zgodi, da je iznošeno dete slabeje, kakor drugo devet mesecev nošeno. Dalje morajo ravno tako prezgodaj rojeni

Pod. 12. Detetova glava, kakor se kaže od strani: aa' ravni, bb' mali povežni, cc' velki povežni premernik.

Pod. 13. Teme: aa' ravnik, bb' zadnji in cc' prednji poprečnik.

otroci vsa znamenja zrelosti imeti in se imenujejo potem predzreli. Kjer se znamenj zrelosti otroka večjidel ne najde, sme babica misliti, da otrok ni zrel in ravna naj se še posebno po znamenjih, katera smo povedali pri spremembah od meseca do meseca.

3. Dete v razmeri do njegovih posameznih delov med sabo, do maternične votline in do medence.

a. Držanje otroka.

§ 67.

Držanje otroka imenujemo razmero njegove glave in udov do trupa.

Otrok se v maternici pravilno drži, če je jajčeva podoba maternici primerna, če je brada na prsi pritisnena, če so ročice na prsih čez križ položene, nožice pa v kolenih vpognjene in k trebuhu nategnjene, petke pa pred ritko leže. (*Pod. 14.*)

b. Lega otrokova.

§ 68.

Lega otrokova se imenuje vzajemna razmera dolgostnega premernika otrokovega in dolgostnega premernika maternice.

Lege pa razločujemo trojne:

a) Lege po dolgem, če se sklada dolgostni premernik otroka z dolgostnim premernikom maternice. Te lege so najnavadnejše in imenujejo se: glavne lege, če je glava, ali pa medenčno-končne lege, če je dolnji konec trupa doli obrnjen.

1.) Glavne lege se zopet razdeljujejo, kakor leži čepinja ali čelo ali pa obraz nad materničnim ustjem: v čepinine, čelne in obrazove lege.

2.) Medenčno-končne lege se razdeljujejo: v dvojno-ritkine lege pri pravilnem držanju otroka; v enojno-ritkine lege, če se samo ritka nad materničnim ustjem ušlatati da; v pol-dvojne ritkine lege, če se zraven ritke da ena nožica ušlatati; v popolne, nepopolne in mešane kolenine ali nožne lege, kakor leže ali obe koleni, ali obe nogi, eno koleno ali ena noga, eno koleno in ena noga navzdol.

b) Poprečne lege, če se križa dolgostni legi nasproti dolgostni premernik deteta popolnoma z dolgostnim premernikom maternice. Tu leži hrbet ali pa trebuh bolj navspred. Večkrat leži hrbet navspred.

c) Povežne lege detetove. Te so v sredi med podolgostnimi in poprečnimi legami in se narede ali iz teh ali pa unih; pri tem leži podolgostni premernik deteta v povežnem premerniku maternice.

Ker so čepinine lege najnavadniše in pri porodu materi in otroku najbolj ugodne, moremo le edino nje imenovati pravilne lege; vse druge lege so nepravilne, ker pri porodu niso materi in otroku tako ugodne.

Ako ostane otrok enako v eni teh leg, pravimo, otrok ima stanovitno lego; ako pa premeni to svojo lego še sam, ali ako se da iz te svoje lege lahko spraviti, postavimo, kadar je več sadove vode, imenujemo to premenljivo lego.

c. Postava otroka sploh in posebno naprej ležečega dela.

§ 69.

Postava otroka se imenuje razmera otrokovega hrbta do maternice in vzajemna naravnava premernikov naprej ležečega otrokovega dela proti medenčnim premernikom v posamnih otrokovih legah.

Razdeljujejo se razne postave po tem, kakor se ta ali una večkrat zgodi in za to, ker je hrbet pri dolgostnih legah največkrat proti levi obrnen, se imenujejo te poslednje prve postave; une pa, kjer hrbet na desno gleda, druge postave.

Pri poprečnih legah se imenujejo tiste, pri katerih je hrbet navspred obrnen, prve, katere so največkratne; une pa, kjer je hrbet navzad obrnen, druge postave; samo pristavljamo za voljo boljšega razumljenja še: «glava leži na levo ali na desno.»

IV. Kako nosečnost sploh spoznati.

A. Nauk od znamenj nosečnosti.

1. Znamenja nosečnosti sploh.

§ 70.

Znamenja nosečnosti imenujemo vse spremembe, katere se v nosečnosti na ženskem telesu razodevajo.

Ta znamenja opazi in občuti ali noseča sama ali se pa pre-priča tudi babica o njih.

Dalje se pokažejo nepogojno na vsaki noseči ali pa ne; še celó druge bolehnosti znajo taka znamenja na ženskem telesu delati.

Imamo tedaj troje znamenj nosečnosti: *a)* negotova, *b)* ver-jetna in *c)* gotova.

a. Negotova znamenja nosečnosti.

§ 71.

Med negotova — domišljevana — znamenja nosečnosti se štejejo vsi prikazki, kateri se ne razodevajo pri vsaki noseči, ker jih ni videti na spolovilih, in znajo zavoljo kaj družega taki pri-kazki ali spremembe se narediti. Ni ga skoro ne enega dela žen-skega telesa, kateri bi ne bil pri tej ali drugi noseči deležen.

Taki prikazki so: ženska je ali bolj dobrovoljna ali pa bolj žalostna ali čmerna; — ona se sploh slabo počuti; — ima vsak-tere bolečine zdaj v tem, zdaj v onem delu života; — ji vse dru-gače diši, vse drugače vidi in sliši, drugače okuša kakor sicer; — gnjusi se ji nekaterih jedi, družih nenavadnih pa poželi; — slini se močnejše, kakor sicer; — bljuje, zlasti zjutraj; — je zaprta ali zapečena ali pa ima drisko; — vodo težko pušča; — trebuh se ji napenja; — na trebubu se ji narede proge; — popek ima dru-gačen, kakor sicer; — po poltu (koži) se ji narede rujavkaste ma-roge; — otročje žile dobi in noge ji otekajo; — čuti, da se ji otrok pregiblje, pa to samo ona čuti, itd.

b. Verjetna znamenja nosečnosti.

§ 72.

Verjetna znamenja nosečnosti imenujemo tista, iz katerih, če jih opazimo, moremo bolj ali manj verjetno si misliti, da utegne kaka ženska noseča biti, za gotovo pa še vender tega ne moremo reči, ker se ta znamenja morejo sicer vselej na spolovilih raz-odeti, pa tudi po kaki bolezni goljufno posnete biti.

Tu sem štejemo:

1.) Da ženski perilo izostane brez znanega uzroka. Ne smemo si tedaj že misliti, da je ženska noseča, če nima svojega perila, ker dostikrat tudi čiste device in druge nenoseče nimajo

perila, dostikrat marsikatera noseča prve mesece, včasih pa tudi vsaki mesec do konca nosečnosti tako krvavenje ima.

2.) Spremembe sisev. Take spremembe so: sisca se napneta z kratkimi bodljaji v njih; obstretina se bolj pozamokli in njene bezgavčice se napnejo; bradavičici se podaljšate in iz nji se da mleku podobna tekočina iztiskati.

Ker je pa mogoče, da je vse to še od prejšnje otročje postelje ostalo, in ker znajo take spremembe zavoljo kake bolezni prs samih, maternice, jajčnikov itd. nastopiti, tedaj te spremembe samo še ne morejo za gotovo nosečnosti dokazati; pri nekaterih, posebno dražljivih ženskah, se napnejo prsi vsakikrat ob času njihovega perila, včasih pa se celo mleko prikaže.

3.) Mnogotere spremembe na drugih spolovilih sploh in posebej v velikosti, podobi in legi maternice, zlasti njenega nožničnega dela, imajo sicer veliko veljavnost, pa še niso gotove, ker jih znajo tudi marsikateri bolezni delati.

4.) Maternično vršenje pomaga nosečnost zlo spoznati, ker ga je prav redko kedaj pri nenosečih ženskah slišati.

Ta imenovana znamenja nosečnosti nam dajo pač pravico, z nekako gotovostjo reči, da je kaka ženska noseča; toda eno samo še ne, — več skup jih mora biti.

c. Gotova znamenja nosečnosti.

§ 73.

Gotova znamenja jih imenujemo zavoljo tega, ker jih more samo in edino nosečnost narediti, ker izvirajo iz uplodenega jajčica samega in ker se more, kadar se jih najde, za gotovo reči, da je ženska noseča.

Taka znamenja so:

- 1.) Če slišimo detetovo srce tripati;
- 2.) če ošlatamo natanko detetove ali sicer jajčeve dele;
- 3.) če čutimo, vidimo ali slišimo detetovo gibanje.

To troje je tako gotovo, da pričuje vsako posebej nosečnost.

Razodenejo se pa še le v drugi polovici nosečnosti, in iz tega se vidi, da moremo prav za prav še le v tem času za gotovo reči, da je kaka ženska noseča, in babica naj se tedaj vselej varuje, pred tem časom za gotovo reči, da je ta ali ta noseča; le kedar ima nastopiti splav, je vsled odpiranja materničnih ust pred mogoče.

2. Mnogotera znamenja nosečnosti po posamnih mesecih.

§ 74.

Prvi mesec. V tem meseci so znamenja nosečnosti, katera se tudi v drugem meseci še posebno pokažejo, najbolj negotova.

Drugi mesec. Ženska nima več perila ali pa še enkrat, pa je slabše, krajše, bolj blede in vodeno, kakor sicer. Spremembe na siscih, katere smo spredej popisali, se začenjajo. Noseče čutijo večkrat, kakor če bi jih nekaka vročina spreletela in kakor če bi jih nekaj doli tišalo, ker se maternica razširja, bolj težka prihaja in se zavoľjo tega v malo medenco poseda in je tako nizko, da se da kaj lahko ušlatati njeni nožnični del, kateri je na svojem konci že bolj razrahljan. Vnanje maternično ustje prvesmic je kakor zaprta okrogla jamica; pri ženskah pa, katere so že večkrat rodile, je mogoče z koncem prsta skoz-nj priti. Žleznica je že bolj žleznata in zamoklo višnjeva. Trebuh, ki je bil v začetku bolj napet, je konec drugega meseca zelo splahnjen.

Tretji mesec. Ker maternica s svojo velikostjo vso medenčno votlino napolne, tožijo noseče ta mesec, da težko vodo odcejajo in svojo potrebo opravljajo; druge težave jim pa navadno že odjenjajo. — V tem meseci se vzdigne maternica že iz medenčne votline, tako, da se dá že njeno dno nad sramničnim sklepom ušlatati. Trebuh se odslej bolj in bolj razpenja, ledja se razširjajo. Iz sisev se da včasí že neka mleku podobna tekočina iztiskati.

Četrty mesec. Znamenja na prséh se množijo odslej redovno. Vsa negotova znamenja nosečnosti so še bolj zginila, posebno poneha bljuvanje zjutraj. Maternično dno stoji par prstov nad sramničnim sklepom; nožnični del maternice se vzdiguje više in više.

Peti mesec. Vse težavnosti, katere je nosečnost prejšnje mesece delala, minejo navadno ta mesec. Nožnica, nožnični del maternice in sisca se bolj in bolj spreminjajo; maternično dno pride blizo do srede med sramničnim sklepom in popkom. — Noseča čuti zdaj prvo detetovo gibanje.

Šesti mesec. V tem meseci začnejo nosečim noge in žile na njih otekati in otekajo ženskam, katere to zadene, pozneje

mesece hitro bolj in bolj. Maternično dno seže do popka, cela maternica se pobesi na eno stran, večjidel na desno, ker jo na to stran pritiska mastnica, katera leži na levi strani.

Od tega meseca naprej je mogoče slišati tripanje srca detotovega kakor tudi čutiti njegovo gibanje.

Sedmi mesec. Maternično dno stopi par prstov nad popek; na zdolnjem trebuhu se naredé na obeh straneh bledorudeče lise in odslej jih prihaja do 10. meseca vedno več in več. — Nožnični del maternice se začne od tega meseca bolj in bolj rahljati in leži vselej materničnemu dnu nasproti. Pri ženskah, katere so že večkrat rodile, je dostikrat mogoče s prstom čez 1 do $1\frac{1}{2}$ cm daleč skozi vnanje maternično ustje priti. Nožnica je bolj topla.

Osmi mesec. Maternično dno pride do srede med prsnim hrustancem (žličico) in popkom; popkova jamica se zgubi — razlika se. Nožnični del maternice, kateri je 1 do $1\frac{1}{2}$ cm dolg, se težko več doseže in je večjidel na levo in navzad obrnjen. Ženske, katere so že večkrat rodile, imajo strugo materničnega vratu skoro za 2 cm odprto in ta struga naredi tako imenovani lijak ali trahtar nosečnosti, na katerem se daste sprednja in zadnja ustnica prav debele in robate ušlatati.

Deveti mesec. Ker seže ta mesec maternično dno popolnoma do žličice, pritiska želodec in vzdigne preponko. Od tod pride, da se ta čas nosečim tolikrat, kakor pravimo, gôri pehá, da bljujejo, težko sopejo, težko hodijo i. t. d.

Skozi tanko nožnično obočje se da prav natanko razločiti tisti del deteta, kateri naprej leži.

Nožnični del maternice prvesmic je konec tega meseca komaj $\frac{1}{2}$ cm dolg; vnanje maternično ustje je k večjem toliko odprto, da more konec prsta skozi, je okroglo in ima tanek, gladek rob.

Pri ženskah, katere so že večkrat porodile, je pa že mogoče skozi strugo materničnega vratu, kateri ima podobo trahtarja in je kakih $1\frac{1}{2}$ do 2 cm dolg, priti do notranjega ustja, katero je za prst odprto.

§ 75.

Deseti mesec. Maternično dno se posede za tri ali štiri prste pod žličico. Zavoljo tega minejo noseči težave v želodci in dihanji. Nadleguje jo pa odcejanje vode in opravljanje potrebe,

ker je zdolnji del maternice zelo raztegnjen in žnjim vred navzdol ležeči del otroka na medenčni vhod pritiska in dela, da nosečo pogosto scali in svojo potrebo opraviti tišči.

Tanko nožnično obročje je zavoljo tega zlo doli potisnjeno, je prav dobro izpodobljeno in skozi taisto se dajo prav dostikrat lahko posamni detetovi deli razložiti, zlasti mečave, šivi itd.

Mehki nožnični del prvesmic je ta čas komaj $\frac{1}{2}$ cm dolg, je večjidel navzad proti levemu kotu medence, ali pa naravnost v križnično votlino obrnjen. Zato je dostikrat prav težko, ga doseči. Vsa struga materničnega vratu ni veliko daljša in je večjidel notranje ustje bolj široko kakor vnanje, je tedaj podobno trahtarju, katerega širji konec je navzgor obrnjen in kateri se imenuje porodni trahtar, ker se še le v začetku poroda naredi.

Pri ženskah, katere so že večkrat rodile, je lahko s prstom priti v maternični vrat, kateri je dostikrat še blizo 1 cm dolg. Vnanje, robasto, negladko ustje je pa še širje. Nožnica je zlo, zlo žlemasta.

Trebušna koža, katero je bilo prejšnje mesece težko nagubati, je zdaj tako ohlapna, da se da zopet lahko nagubati.

Če maternico potipljemo, čutimo, da po potipu bolj trda prihaja, to je, skrčuje se. Noseče tožijo tudi že bolj pogostoma, da imajo bolečine v križi — z eno besedo: kažejo se bolj in bolj znamenja, da se porod bliža.

B. Nauk o porodnoslovnem preiskovanju.

1. Kaj je preiskovanje prav za prav.

§ 76.

Preiskovanje nosečih in porodnic je tista babicam zlo potrebna umetnost, z katero morejo zvedeti vse spremembe v ženskem životu, katere iz nosečnosti izvirajo in ima tudi namen, prepričati se, ali je ženska sploh noseča, koliko mesecev da je noseča, ali otrok pravilno leži, ali so trda in mehka spolovila redovna.

Babica, katera hoče dobro preiskovati, mora natanko poznati in vedeti znamenja nosečnosti, si mora prizadevati, se dobro naučiti in se neprenehoma vaditi v preiskovanju.

Preiskujemo pa vnanje ali notranje; zavoljo tega razločimo vnanje in notranje preiskovanje, dostikrat pa je treba ob enem vnanje in notranje preiskovati in to imenujemo dvoročno (bimanuelno) preiskovanje.

1. Vnanje preiskovanje.

§ 77.

Vnanje preiskujemo z rokami, z ušesi (s poslušanjem) in z očmi, in to večidel samo trebuh in sisca. Le kedar je posebno treba, preiskujemo vnanje tudi sramnico in druge dele života, kakor medenco itd.

a. Preiskovanje trebuha.

§ 78.

Trebuh se najlažje preiskuje, če ženska leži ravno vznak z nekoliko podloženo ritjo. Trebuh je pokrit samo s srajco ali z rjuho; babica se vstopi na stran postelje.

Da se trebuh preveč ne napne, kar preiskovanje zelo oteži, mora ženska, katero je preiskovati, noge v kolenih vkloniti in stegne nekoliko proti trebuhu potegniti. Če bi pa to nič ne pomagalo in bi ženska navlašč ali pa zoper svojo voljo trebuh napenjala, ji bo trebuh gotovo ohlapnil, če jo babica z govorjenjem moti, ko jo marsikaj izprašuje, kar njeni stan zadeva.

1. Otipovanje trebuha.

§ 79.

Da babica pri tem nič ne prezre, naj vselej tako-le ravna: preiskuje naj namreč trebuh, maternico in kar se v maternici nahaja ali njeno vsebino.

1.) Kar se tiče trebuha, naj se preiskuje z obema rokama, kako velik je, ali je povsod enako ali neenako raztegnjen, ali je popek že razlikan ali še napet, skuša naj zvedeti, kako debela je trebuhova koža in ali se da v gube djati.

2.) Maternica se preiskuje, kako je velika, kakošno ima podobo, lego in kje je njeno dno. Zavoljo tega polôži babica obe roki, eno poleg druge na trebuh tako, da so prsti proti popku

obrnjeni in dlani na trebuhu ležite. S prsti rahlo na trebuhu preiskovaje potiplje od zgor navzdol vsako mesto trebuha, da zve, ali se ne da maternica kje večja ušlatati.

Maternica je večjidel otekline, katera je o majhnem potisku neobčutljiva in premakljiva in se da zadej za sramničnim sklepom navzdol v medenčno votlino zasledovati.

Potem se preiskuje maternična podoba: ali je okroglasta, jajcu podobna; ali je njeni poprečnik večji kakor dolgestni premernik i. t. d.

Dalje se preiskuje, kako maternica leži, ali v sredi ali po strani ali bolj navspred (vamp) leži, in kako stoji njeno dno nasproti sramničnemu sklepu, popku ali žličici.

Pri manj občutnih ženah, katere imajo prav tanek in ohlapen trebuh, se da včasih cela maternica z obema rokama objeti.

3.) Kar se tiče maternične vsebine, to je iskanja detetovih delov in detetove lege, naj se ravna vselej tako-le:

Najprvo naj položi obe roki tako na trebuh, da se vležejo prsti nad sramnični sklep in potem naj tipa z konci prstov proti maternični votlini pritiskaje, da najde tako navzdol ležeči del otroka, kateri del je večjidel glava. Potem naj obrne konce prstov proti materničnemu dnu in ravna naj kakor popred, in tako bo našla nasprotni konec otrokovega života; navadno je to ritka. Potem naj poišče ravno tako na tej ali na uni strani tisti del otrokovega života, kateri je med glavico in ritko, to je hrbet, in na nasprotni strani bo manjše otrokove dele našla. Ako se je babica navadila po tem redu otrokove dele iskati, bo vselej otrokove dele našla in tako tudi koj otrokovo lego spoznala.

Da občutimo otrokovo gibanje, položimo nekoliko časa roki na trebuh, zlasti proti tisti strani, kjer smo drobneje otrokove dele našli. Dobro je, otrokov hrbet malo suniti, dete se potem včasih bolj živo zagiblje.

2. Potrkovanje trebuha.

§ 80.

Tako preiskovanje je zlasti dobro, kadar je trebuh zlo napet in trd, če babica s potipovanjem trebuha ne more spoznati, kako velika je maternica.

Ako položimo levo roko dobro na trebuh kakega človeka in potrkam z kazavcem ali srednjim prstom desnice na raztegnjene prste levice, slišimo bobneč glas, katerega delajo čeva. Tak glas bobnu enak bo tedaj slišala babica, potrkuje na trebuh, tam, kjer so čeva, tam pa, kjer maternica leži, nek drug gluh ali prazen glas. Tako bo lahko spoznala velikost maternice.

3. Poslušanje na trebuhu.

§ 81.

S poslušanjem na trebuhu preiskuje babica, ko uho kar na trebuh nasloni.

Posluh ji daje najbolj gotova znamenja nosečnosti, namreč: tripanje detetovega srca in gibanje detetovo, kakor tudi maternično vršenje, katero je posebno verjetno znamenje nosečnosti.

Kadar se tedaj babici dozdeva, da bi utegnila kaka ženska že čez peti mesec noseča biti, ne sme nikoli opustiti, se posluševanja poslužiti.

1.) Glas tripanja otrokovega srca se spozna po tem, da slišimo otrokovo srce prav urno in zaporedoma biti: «tik tak» blizu 140krat v minuti. Najbolj razločno se sliši tam, kjer leži otrokov hrbet, torej največkrat na levi ali desni strani trebuha zdolej, in da bo babica tripanje otrokovega srca v maternem telesu koj spoznala, je treba, da se v tem posluševanju prav pridno vadi. —

2.) Gibanje detetovo se da s posluševanjem bolj spoznati, kakor z roko. Kadar namreč dete sune z nožico na maternico, se sliši dostikrat razločno in kratko nekak glas: «bum, bum», o tem pa čuti babica gibljej na svojem lici, ali pa čuti nekako šumenje, kakor če bi ji kaj memo ušesa šinilo. To se zgodi, če se celo otrokovo truplo pregane.

3.) Maternično šumenje ali vršenje dela najbrže kri v razpetih materničnih žilah. Slišati ga je največkrat in najbolj razločno na levi spodnji strani trebuha in glasi se kot dolg redoven glas — «šum».

4.) Ta imenovana šumenja pa pregluši mnogokrat neko prav glasno neredovno vrenje vetrov v čevih.

5.) Zadnjič je pa tudi marsikaterikrat slišati prav glasno blizo želodca tripanje maternega srca in tripanje velikih trebuhovih arterij.

4. Pregledovanje trebuha samega.

§ 82.

Ne spodobi se tako preiskovanje nikoli, kakor le v veliki sili, pa tudi treba ni tako preiskovati. K večjem pogledamo včas, ali nima trebuh dvojnih prog, ali pa, kakošne barve je srednja trebuha črta. Včas je tudi mogoče videti, kako živo se otrok pregiblje.

b. Preiskovanje sisev.

§ 83.

Ako hoče babica zvedeti, ali je kaka ženska noseča ali ne, naj vselej sisca pregleda. To opravi z rokami in pa z očmi.

Gleda naj babica na velikost in podobo sisev, kakošne so bradavičice, kako velika in kakošne barve je obstretina, kakošne so obstretinine žlezice, ali se vidijo pod kožo plave žile; zlasti pa ali je mleko v siscih, ali priteče mleko samo, ali le, če bradavičice stisne.

c. Preiskovanje vnanje sramnice.

§ 84.

Zavoljo sramežljivosti preiskujemo te dele z očmi in rokami le takrat, kadar je posebno treba; na priliko, če so bolni i. t. d.

Kadar jih babica preiskuje, jej je posebno na zamoklo, višnjevo-rudečo barvo vnanjih spolovil paziti in na to, ali so močno razrahljane.

Navadno spozna babica že pri notranjem preiskovanju, kakošna je vnanja sramnica, ko jo urno potipa, kadar s prsti v nožnico seže. Še le potem jo sme z očmi pregledati, če kaj posebnega na nji najde.

2. Notranje preiskovanje.

§ 85.

Notranje preiskovanje se opravlja skozi nožnico ali pa skozi mastnico. Babica pa ne sme s čem drugim preiskovati, kakor z roko samo.

a. Preiskovanje skozi nožnico.

1. Sploh.

§ 86.

Noseče zamoremo preiskovati stoječe, pol sedeče in pol ležeče ali pa ležeče.

Kadar preiskujemo nosečo, kadar stoji, se naslone na kako omaro, mizo i. t. d., raztegne nekoliko stegna in pusti babici, katera na eno koleno pred njo poklekne, da ji gre z enim prstom v spolovila.

Pol sedeče in pol ležeče preiskuje babica bolne noseče, katere ne morejo naravnost ležati.

Najlažje se preiskujejo noseče vselej tudi notranje, če vznak leže na postelji in stegna nekoliko proti trebuhu nategnejo, in to temveč, ker babica, če ji ženska privoli notranje preiskovanje, nikoli ne sme opustiti, jo poprej vnanje preiskati.

Notranje preiskovanje se pa opravlja ali z kazavcem samim, ali z kazavcem in srednjim prstom ob enem, ali pa s pol roko, to je z štirimi prsti brez palca, ali pa zadnjič z celo roko.

Kadar gre za samo spoznanje, ali je kaka ženska noseča ali ne, ni treba s pol roko ali z celo preiskovati, in z kazavcem samim bo babica svoj namen dosegla.

Samo takrat sme z kazavcem in srednjim prstom preiskovati, kadar najde, da vsi deli tako visoko stoje, da jih z kazavcem le težko ali celo doseči ne more.

Ko se je ženska, katero je preiskovati, vznak vlegla, seže babica, kakor stoji na desni ali levi strani, s pol vkup vtisneno desno ali levo roko od zgoraj med stegna in gre s stegnjenim kazavcem do presredka; pa paziti mora, da vnanjih spolovil kaj ne poškoduje. Potem naj gre počasi po presredku z kazavcem skozi sramnično rego ali špranjo v nožnico, drugo roko pa naj porine pod križ noseče, da tako medenco nekoliko zviša in lažje preiskovati more. Potem gre z kazavcem, ko ga nekoliko zavrti, v vodbeno črto medence in položi počasi komolec preiskajoče roke tako nizko, kakor more. To pomaga zlasti takrat veliko, kadar leže prav visoko deli, katere babica išče.

Da se babica prvi čas nosečnosti prepriča, kakošna je maternica, ali da more do visoko ležečih otrokovih delov priti, i. t. d.,

je včasih treba, posebno prvi čas nosečnosti, da pritiska rahlo z drugo roko od zvenaj skozi trebuh otrokove dele prstu nasproti, z katerim preiskuje, to je, ona ima dvoročno (bimanuelno) preiskovati.

2. Namen preiskovanja.

§ 87

a) Na nožničnem vhodu preiskuje babica, koliko je prostorna in kakošna je sicer.

b) Na nožnici je gledati: 1.) na njeno prostornost, dolgost, občutnost, toploto, žlemljivost, razrahljanost in kakošne so sicer njene stene, in 2.) na nožnično obočje, katero se imenuje prazno, če se ne da nikak naprej ležeč del otroka skoz-nj ušlatati; slabo izpodobljeno, če je ohlapno in se da sicer otrokov del ušlatati, pa nerazločno; dobro izpodobljeno, če je z naprej ležečim otrokovim delom napolnjeno in globoko v malo medenco potisneno.

c) Na maternici je najbolj na nožnični del gledati. Nožnični del maternice dobi babica najlažje, da premika konec prsta, z katerim po mogočnosti visoko seže, tako ob vrhu nožnice, da gre ž njim začetkoma v bolj velike in potem vedno manje in manje okroge in gotovo bo na nožnični del maternice zadela, kateri moli kakor piljek v nožnico.

Na nožničnem delu preiskuje potem njegovo dolgost, debelost, podobo, lego in kako je trd ali mehak. Ko je to zvedela, naj preišče babica na njegovem konci vnanje maternično ustje, kakošno da je, koliko je odprto, kako so dolge, debele, trde, gladke ali negladke njegove ustnice. Ako je odprto, naj gre počasi s prstom vanj, da zve, koliko je dolg in širok maternični vrat.

Če bi bilo do notranjega materničnega ustja odprto, mora tudi gledati, kakošno da je to.

Dalje naj skusi v prvih mesecih babica zvedeti težo in premakljivost maternice. Skuša naj zavoljo tega nožnični del vzdigniti in varno sem ter tja premikati.

d) Jajčevi deli se iščejo skozi nožnični obok, če je pa notranje maternično ustje že odprto, pa skozi to.

Tukaj je gledati na podobo, velikost, trdost in premakljivost naprej ležečih otrokovih delov, in na to, ali ne leži materna postica ali popkovina spredej.

Naj ložje se najde naprej ležeči otrokov del ravno za sramničnim sklepom.

e) Zadnjič naj se privadi babica, vselej preiskovati, ali doseže brdice ali ne.

f) Gledati je vselej, kako leži scavni mehur in mastnica.

g) Ko je preiskovanje dokončala, naj potegne babica počasi prst iz nožnice in ogleda in poduha naj ga, da zve, kakošen je žlem maternice in nožnice.

b. Preiskovanje skozi mastnico.

§ 88.

Skozi mastnico se prav malokedaj preiskuje in to le, če je nemogoče skozi nožnico preiskovati; na priliko: če je nožnica zarašena, bolešno vneta, če so piski preveč otekli i. t. d. Posebno dobro je preiskovanje skozi mastnico, kadar ima maternica nepravšno lego, in o nosečnosti zvunej maternice.

Kadar je treba skozi mastnico preiskovati, se vleže noseča tudi vznak s podloženo ritjo in seže se precej urno z kazavcem v mastnico, tako, da je noht navzad obrnjen. Prst mora iti kolikor je mogoče daleč, in sicer se ravná, kakor pri preiskovanji skozi nožnico.

Prst je treba počasi izleči, da se bolečina ne dela nepotrebno velika.

2. Kako nosečo izpraševati.

§ 89.

Ne more se tajiti, da je res tudi dobro nosečo izpraševati, ker iz izpraševanja saj nekoliko moremo posneti, ali je ženska noseča ali ne. Pa babica ne sme misliti, da je izpraševanje najbolj poglobitna reč, ker se sicer lahko goljufa.

Babica naj se vselej samo na to zanese, samo na to naj zaupa, česar se zamore sama prepričati, ker se ne zgodi malokdaj, da nekatere ženske — čeravno nimajo goljufnega namena — res mislijo, da so noseče in vse na sebi opazijo, kar se da zopet druge pa ne znajo kar nič od sebe povedati.

Noseče ženske se iz tega-le namena izprašujejo:

1.) Babica ima žensko po vseh negotovih znamenjih nosečnosti prašati, katere zamore le noseča sama spaziti, dá naj si pa tudi taka znamenja nosečnosti potrditi, katera ona sama spoznati more.

2.) Je treba izpraševati, da zamore babica čas nosečnosti prerajtati.

3.) Babica naj vselej praša nosečo, kakošno je bilo njeno zdravje od otročjih let do tega časa, zlasti pa, kako so pretekle prejšnje nosečnosti. Dalje naj skuša zvedeti, ali ni morda kaka bolezen kriva sedanjega stanu in ga dela dozdevnega.

3. Pravila za porodoslovno preiskovanje sploh.

§ 90.

Za preiskovanje veljajo sploh še ta-le pravila:

1.) Babica naj se obnaša pri preiskovanji spodobno, kolikor more, in nikoli naj ne razžali sramežljivosti po nepotrebnem, ne pri preiskovanji samem, ne pri izpraševanji.

Kadar pri noseči ali porodnici nevarnost za življenje zapazi, mora to nemudoma njenim sorodnikom naznaniti, da kar naj prej mogoče poskrbe za zdravniško pomoč in pa duhovno tolažbo.

2.) Naj se navadi vselej najprvo izpraševati, potem vnanje, in še le nazadnje notranje preiskovati, če je treba; vselej pa naj dela to tako, kakor se je učila, da nič potrebnega iz nemar ne pusti in predolgo naj nikoli ne preiskuje. Če je treba, naj rajše čez nekoliko časa še enkrat preiskuje.

3.) Kar je po preiskovanji zvedela, ne sme babica nikoli nič izreči, dokler se ni popolnoma prepričala, in če se ji zdi, da se je morda kake nevarnosti bati, se mora skrbno varovati, to z obrazom ali neprevidnim govorjenjem noseči razodeti. Vselej naj to le njenim ljudem pove. Če se pa po preiskovanji z gotovostjo ne prepriča, pri čem da je, ali če kaj napačnega najde, naj zahteva, da nosečo kak zdravnik še enkrat preišče.

4.) Babica naj zna z obema rokama enako dobro preiskovati. Z mrzlo ali ranjeno roko pa ne sme nikoli preiskovati in mora nohtove gladko porezati, in, da bo imela dobro občutne roke, naj skrbi, da bo mehke in voljne imela; zavoljo tega naj si jih pridno v topli vodi koplje.

5.) Poglavitna stvar pri preiskovanji je in ostane **največja snažnost** v vseh rečeh.

4. Posebna pravila gledé snažnosti ali desinfekcije.

§ 91.

Pred in pa po vsakem notranjem preiskovanji noseče ali porodnice si mora babica pravilno roki osnažiti, to se pravi desinficirati, in sicer zato, da ne okuži osebe, katero ima preiskovati, ker bi ji drugače največ škode na njenem zdravju, ali pa še celó smrt vsled otročnične vročinske bolezni lahko naklonila.

Babica si mora tedaj roki do komolca dobro osnažiti, pa ne samo z vodo in milom (žajfo), temveč z tako imenovano **desinficirnovalno tekočino**, t. j. z tako tekočino, katera zamore gnjilobne in bolestne tvarine uničiti in jih neškodljive storiti. — Tako tekočino si pa babica lahko sama pripravi, ako 2 do 3 žlice čiste karbolne kisline zmeša z enim litrom čiste mlačne vode, ali pa če raztopi toliko hipermangan-kislega kalija v vodi, da ista lepo rožnorudečkasta postane.

Potem ko si je babica z to desinficirnovalno tekočino s pomočjo male krtačice roki, posebno pod nohtovi in kožne gube ob nohtovih, dobro umila, naj si jih s snažno brisačo (antljo) dobro odrgne, ter kazalec in sredinec z **karbolnim oljem** dobro namaže in potem takoj kazalec zavoljo preiskovanja v nožnico utakne. Ako pa bi ne bilo snažne brisače dobiti, je pa bolje, da umito (desinficirano) roko neosušeno z karbolnim oljem namaže in potem preiskuje. Roke samo malo z karbolnim oljem namazati, ne more nikdar in nikoli nadomestiti umivanja z desinficirnovalno tekočino.

Karbolno olje (4 %) mora babica v dobro zamašeni steklenici zmiraj pri sebi imeti; pripravi si ga sama najložje tako, da 3 kafe-žličice čiste karbolne kisline zmeša z $\frac{1}{4}$ litrom čistega laškega olja. Tako olje mora babica pri vsakem porodu v mali steklenici s saboj imeti. Da ga pa po nepotrebnem ne bo tratila, naj ne vtika prstov v steklenico, ampak naj si ga malo na krožnik (talar) vlije, ker le tako bo mogoče ostalo olje čisto in še za drugi porod rabljivo ohraniti.

Za izpiranje nožnice naj se rabi raztopljen karbolna kislina, in sicer naj se vzame $\frac{1}{2}$ žlice karbolne kisline na en liter vode, še bolje pa je raztopljeni, zgoraj opisani hipermangankisli kali.

Pri tej priliki bodi enkrat za vselej strogo naročeno, da mora babica **vse svoje instrumente**, kakor: brizgalno za klistiranje, kateter, maternično cev i. t. d., **po vsaki rabi** najpred z navadno vodo in potem z raztopljeno karbolo natanko **osnažiti** ter jih vselej, preden jih rabi, dobro z karbolnim oljem namazati.

V. Spoznanje otrokovega življenja.

§ 92.

Ali otrok živi o nosečnosti, je spoznati za gotovo:

- 1.) Če se sliši tripanje njegovega srca natanko;
- 2.) če čuti babica dobro njegovo gibanje pri vnanjem ali notranjem preiskovanji;

3.) če se primeri, da čuti tripanje naprej ležeče popkovine, mora babica dobro paziti, da ji kaka arterija nožnice v prste ne triplje, ker se večjidel čuti ravno pod sramničnim obokom tripanje arterije. Babica bo to razsodila po bolj ali menj hitrem tripanji.

Vsako teh treh znamenj pričuje že samo zá-se, da je otrok živ.

Da je otrok živ, si moremo dalje verjetno misliti:

1.) iz krepke opornosti otroka, to se pravi, če kako živo dete kam odrinemo, pride večjidel v kratkem času zopet na svoje mesto nazaj;

2.) če se spremembe, zlasti na maternici in na siscih, redovno godé, kakor je času primerjeno;

3.) če noseče ne zadenejo ne bolezni ne druge škode, katere bi znale otroka ugonobiti, kakor: hude bolezni, krvavitve, silovitosti, jeza, togota, prevelika žalost, pa tudi neizmerno veselje itd.;

4.) če ni nikakoršnega znamenja, po katerem bi se dalo misliti, da je otrok mrtev.

VI. Spoznanje mrtvega otroka.

§ 93.

Ali je otrok v maternem telesu mrtev, se ne da nikoli gotovo reči, samo misliti se da to.

Taka znamenja, po katerih se da misliti, da je otrok mrtev, so:

1.) če je mater kaka taka škoda zadela, zavoljo katere otrok poginiti mora; na priliko: če pade mati na trebuh; če se njeni život presilno pretrese; če mora mati hude, zlasti vročinske bolezni prestat; če se preveč prestraši, veseli, jezi, togoti itd.;

2.) če se po večkratnem preiskovanji ne čuti ne tripanja srca otrokovega, ne njegovega gibanja;

3.) če se otrokovi deli preiskajoči babici več ne vpirajo, to se pravi, če ostanejo tam, kamor jih porinemo;

4.) če se znamenja nosečnosti ne razodevajo poredoma od meseca do meseca, kakor bi se imela, zlasti pa, če ohlapnujejo trebuh in sisca, iz katerih se siratkasta voda cedi;

5.) če noseča sama na sebi kaj nenavadnega čuti, da jo, postavimo, mrazi po celem životu ali pa samo po trebuhu, da ima bolečine v nogah, slabo barvo, ji jed ne diši, jo težave prehajajo, se ji ostudno kolče, da bljuje, jo driska žene itd.

6.) kot posebno znamenje je to, če čuti noseča v trebuhu, kakor da bi jo nekaj vedno doli tišalo, in da se zavali nekaj težkega okroglega, kakor svinčena krogla, na tisto stran, na katero se obrne.

Kolikor več je takih znamenj, toliko bolj se da misliti, da je otrok mrtev. Pa če tudi vsa taka znamenja najdemo, ne smemo nikakor reči, da je otrok mrtev. Zato mora babica dobro premisliti, kaj bo govorila, ker bi se lahko primerilo in se je tudi že, da se je vendar živ otrok rodil, babica pa je potem svoje dobro ime zgubila.

Dokler ni gotovih znamenj otrokove smrti, si moramo vedno misliti, da otrok v maternem telesu živi, in babica naj se po tem ravna, kakor da je gotovo živ.*

VII. Spoznanje prve ali večkratne nosečnosti.

§ 94.

Ali je bila ženska že pred kedaj noseča, se da pač dostikrat spoznati, pa ne vselej gotovo.

Ako babica najde na trebuhu noseče, katera je bila vedno zdrava, dvojne proge, bele in rudečkaste, ali samo bele; dalje

* Tukaj je opomniti, da, kakor ni mogoče določno nastale smrti otrokove za časa nosečnosti spoznati, takisto tudi ni mogoče, spola otrokovega določiti. Uganiti se da spol v maternem telesu, več pa ne!

če najde, da je piskova prevoza ali celo presredek zatrgan; potem da je vnanje maternično ustje zobčasto, na velih siscih pa maroge vidi, sme skoraj za gotovo reči, da je bila ženska že pred enkrat noseča.

Mogoče je, da ni nobenega teh znamenj videti, postavimo, pri noseči, katera je splavila (ob otroka prišla) ali če je že več let preteklo, kar je bila poslednjič noseča. Nožnični del takih žensk je dostikrat tak, kakor prvesmic; pa tudi pri prvesmicah znamo včasih kaj tacega najti, da ne moremo za gotovo reči, da je kaka ženska prvesmica ali da je bila že večkrat noseča.

VIII. Kako se zvé trpež nosečnosti.

§ 95.

Vprašanje, v katerem meseci je že kaka ženska noseča, zadene prav dostikrat babico, in če na to vprašanje le blizo prav odgovori, pokaže najbolj, da kaj vé, zlasti, da je v preiskovanji nosečih dobro izurjena, ker se čas nosečnosti najbolj zvé po znamenjih nosečnosti, katere se dajo najti in se v raznih mesecih razodevajo.

Tako imenovano »prerajtovanje« samo ji bodi le za to, da se še bolj prepriča, in sicer se rajta nosečnost: 1.) po dnevu spočetja; 2.) po zaostanji perila in 3.) po gibanji otroka od tistega časa, ko ga je mati sama prvokrat čutila.

1.) Po dnevu spočetja, ako se da za gotovo povedati; rajta se k temu dnevu še 9 mesecev po pratiki in 4 dni. Ta rajtenga bi bila prav gotova, če bi se dalo dokazati, da se ženska ni več z moškim spečala, kakor en samkrat.

2.) Po svojem perilu od tistega časa, ko ga je poslednjikrat redovno imela. Ako od tistega časa, ko je ženska poslednjikrat svoje perilo po navadi imela, 3 mesece nazaj rajtamo in še 7 dni pridenemo, zvemo nekako dan, v katerem se bo porod začel.

Po perilu zamoremo tedaj samo pri tacih ženah rajtati, v katerem meseci so noseče, katere so imele svoje perilo vselej o svojem času in ga po spočetji nič več niso imele.

Ker znajo pa ženske kmalo po perilu kakor tudi malo pred naslednjim perilom spočeti in ta čas skoro štirji tedni minejo, se

zamore čas nosečnosti in začetek poroda po poslednjem perilu vselej le po primeri prerajtati, in se lahko spozna iz tega, da nastopi porod tri ali štiri tedne pozneje, če noseče sicer nič hudega ne zadene.

Bolj ali menj negotovo je pa to rajtanje pri ženah, katere nimajo svojega perila nikoli o pravem času, ali katere imajo v prvih mesecih nosečnosti enake krvavitve iz spolovil, kakor o času, v katerem so sicer imele svoje perilo.

3.) Po tem, kedaj je noseča prvo gibanje otrokovo začutila.

To prerajtovanje nosečnosti se ravna tudi po mnogih rečeh in okolnostih; take so: če je noseča bolj ali menj občutna in pazljiva; če je otrok bolj ali menj živahen i. t. d.

Skušnja uči, da občutijo zlasti prvesmice v sredi nosečnosti, to je, v 20. tednu nosečnosti, ali kar je eno, konec petega meseca po luni in v sredi petega meseca po pratiki, prvo otrokovo gibanje.

Ako prišteje tedaj babica k dnevu, v katerem je noseča, kakor sama pravi, otroka prvikrat začutila, še 14 dni ali pol meseca, dobi celih pet pratkinih mesecev od časa spočetja, h katerim mora potem še štiri pratnine mesece šteti, da tako zvé nekako dan poroda. Pa vender je še mogoče, da se iz omenjenih vzrokov za kakih 7 ali 14 dni zmoti.

Iz rečenega se da tedaj dovolj preudariti, da se ne da nikakor dan poroda natanko prerajtati. Dostikrat se da pač tako dan poroda uganiti; kdaj pa pride, ne more nihče za gotovo reči.

IX. Kako naj noseče živé.

§ 96.

Nosečnost ni nikakoršna bolezen, temveč vselej je stan zdravju primerjen, kateri je z ženskim življenjem v tesni zvezi.

Rekli smo pa že, da so noseče marsikaterim telesnim težavam podvržene in, kakor skušnja uči, jih prav lahko marsikatero bolezen zadenejo. Babica jim bo tedaj vselej nasvetovala tako živeti, kakor jim gre.

Poglavitno pravilo, kadar ima nosečim svetovati, bodi babici to: «Noseča naj živi tako, kakor je bila sicer živeti navajena, če se pri tem popolnoma dobro počuti in nji, kakor noseči, tako življenje sicer nič ne škoduje.»

Vsaki noseči bi bilo posebno svetovati, kar njen život zadeva, gledé obleke, snažnosti, zdravega zraka, sprehajanja in pokoja, vživanja nekaterih jedi in pijač, odcejanja vode in opravljanja potrebe, pečanja z možem, skrbi za sisco, — in potem gledé skrbi za dušo in srce, namreč dušnega pokoja.

1. Obleka nosečih.

§ 97.

Nobena stvar ne škoduje noseči bolj, kakor nepripravna obleka. Oblači naj se ne samo tako, kakor je zavoljo letnega časa in vremena treba, temveč zlasti po zimi naj nosi hlače. Po zimi se kaj lahko prehladi v trebuh, ker krila preveč stoje od njenega života.

Tesno obleko nositi jej je oestro prepovedati, najbolj pa tesne moderce, preveč zadržnena krila, tesne črevlje, pretrdo spodvezane nogovice i. t. d., ker se zavoljo prevelike tesnosti sisco in maternica ne morejo razširjati in kri prosto pretakati.

Prav dobro je, da nosi noseča spodnja krila na obramnicah in trebuh na pasu, če je zlo trebušna.

2. Snažnost.

§ 98.

Snažnost je že sama po sebi vsakemu človeku silno potrebna, da zdrav ostane, toliko bolj se je morajo pa noseče prizadevati.

Noseče naj ne skrbé vedno samo za snažen život in za čedno posteljno perilo in za navadno snaženje života, kar se že samo po sebi umé, ampak tudi svoja spolovila naj večkrat umijejo, ker se več žlema v njih nabira, in večkrat naj se kopljejo, če jim je mogoče, in sicer še le v drugi polovici nosečnosti.

Noseče se ne smejo nikoli čez eno četrt ure kopati; voda ne sme biti ne premrzla ne pregorka in preveč pogostoma se ne smejo kopati, ker bi se jim sicer splav primeril. Mlačna kopelj na vsakih 14 dni je zadostno; samo zadnje mesece nosečnosti se sme večkrat (na teden po 1 do 2krat) kopati.

Prav živo moramo priporočati kopanje celega života v zmerno topli vodi starejim prvesmicam, ker jim take kopeli

že bolj otrpnjena mehka spolovila najbolj za porod pripravljajo. To velja tudi za mlačne kopeli sedé, katerih se noseče še mnogo ložeje poslužujejo, da se vsedejo v dosti velik in globok škaf mlačne vode. Vroče kopanje nog pa je nosečim bolj ali menj škodljivo.

Če bi kaka noseča žena tožila, da ji kopanje tudi najmanje težave dela, kar se takim rado primeri, katere niso navajene kopati se, ima babica z kopanjem brž brž jenjati, in z kakim zdravnikom se posvetovati, če sama ne ve, ali naj bi se noseča še dalje kopala ali ne.

3. Sprehajanje, pokoj in spanje.

§ 99.

Zdravim nosečim sploh je vsem nasvetovati, da se vsaki letni čas zvunaj hiše sprehajajo, če to vreme pripušča, timveč, če imajo opravila, katere sedé opravljajo. Zavoljo tega naj noseče žene, zlasti če so bile poprej vajene, le z dobrim srcem opravljajo svoja navadna dela, takim ženam bodo lahka dela na vrtu ali na polji še le dobro déla.

Nasproti pa naj se oestro varujejo noseče prvi čas nezmerne telesnega kretanja, n. pr. plesanja, skakanja, tekanja, hitre vožnje po gorastih potih i. t. d., ali pa taci del, pri katerih se mora život zlo upirati, n. pr. nosenja, vzdigovanja in zadevanja taistih na glavo, kakor je na Kranjskem sploh navada, obešanja in valjanja perila, ker se život pri taci delih preveč razteguje. To bi utegnilo nosečnost prav lahko pokvariti.

Noseče naj se, kolikor manj morejo, z možkim pečajo, ker to jim maternico preveč draži in potem lahko splavijo, zlasti pa škoduje vse, kar se godi prepogostoma in pa silno. To je posebno škodljivo mlado omoženim in občutljivim ženam, zato se jim menda tudi tolikrat splavi primerijo in to zlasti v prvih mesecih. Ker take žene potem vedno rade splavljajo, naj se varujejo vse spolne združbe, ko se jim le kolikaj dozdeva, da so noseče.

Kakor premočno kretanje in prevelika delavnost noseči ne tekne dobro, tako ji tudi prevelik pokoj in nedelavnost škoduje. Najbolje je, se srednje poti držati: ne preveč se zdelati, pa tudi ne lenobe pasti.

Noseče naj tudi oestro živé po postavi nature, katera veli po dnevi čuti, po noči pa spati. Ponoči ne spati, bodi si zavoljo česar koli, je vselej škodljivo, zlasti poslednji čas nosečnosti.

4. Čisti zrak.

§ 100.

Kakor tekne zdravji nosečih čisti, hladni zrak, tako jim je škodljiv zaprt, vroč, zaduhel zrak, n. pr. soparica na plesiščih, v glediščih, v sobah, kjer preveč ljudi prebiva i. t. d.

Prav rad jim dela omedlevice; zavoljo tega naj ne zahajajo noseče nikoli v kraje, kjer se veliko ljudi shaja. Ravno zavoljo tega ne more babica nikoli dosti nosečim priporočati, naj svoje stanovanje, zlasti spavnice, pridno pridno prezračujejo, da uživajo vedno čisti zrak.

Kajenje z brinovim lesom, kadihom, cukrom i. t. d. dela pač drugačen duh ali tako rekoč, dvojna duha v sobi, ne popravi pa nikoli zraka. Priporočati tedaj teh kadil ni nikoli, ker vrh tega včasih tudi še omame delajo.

Tudi bi bilo tu še opomniti, da imajo ljudje večidel svoje najlepše in najbolj zdrave stanice ali sobe samo za lepoto, spat pa hodijo navadno v tamne, omotne brloge. Da je to napačno in škodljivo, je jasno kot dan in babice naj tudi v tej reči ljudi marljivo poučujejo.

5. Živež.

§ 101.

Živeža naj imajo noseče dosti in ravnati se jim je tu po navadi. Sploh naj priporoča babica slabotnim, opešanim ženskam bolj mesnatih jedi, prav trdnim, krvnatim pa bolj rastlinskih.

Nezmernosti v jedi se je vselej varovati. Jedi, katere želodec težko prekuha in katere napenjajo, kakor n. pr. presno zelje, grah, leča itd., so nosečim ravno tako škodljive, kakor zlo dišeče jedi.

Ce se noseči kakih jedi priskutujejo, naj se ne sili z njimi; enako naj se ji dovolijo, če ima poželjenje po posebnih rečeh, samo take, katere ji ne škodujejo.

Kar zadeva pijače, so nosečim žgane pijače, če jih prepogostoma uživajo, vselej škodljive. Kafe, čaj (tè), vino in pivo, zlasti pa pivo, se ne sme nosečim braniti, če so bile pred tacih pijač privajene.

Če kaka noseča zjutraj, kmalo ko vstane, bljuje in jo težave obhajajo, naj ji babica za poskušnjo priporoči v postelji zajtrkovati in potem naj uživa vsake dve ali tri ure kaj lahko prebavljivega.

Preden spat grejo, ne smejo noseče nikoli veliko jesti.

6. Opravljanje potrebe in odcejanje vode.

§ 102.

Spraznovanje života je vsakemu človeku potrebno, če hoče zdrav biti, torej tudi nosečim ženam in to tim več, ker se, kakor je bilo že rečeno, v nosečnosti same po sebi radi primerijo popake v opravljanju potrebe in odcejanju vode.

Da se torej popake v opravljanju potrebe ali celo ne primerijo ali pa da se odpravijo, je najbolje, da noseča po redu živi in se pridno spreha.

Ako je noseča zaprtega života, pomaga včasih že to, da živež premeni, posebno da sadja in sočivja uživa in več in večkrat vodo pije. Samo, kadar je prav treba, naj jo babica klistira ali malo sladkorove (cukrove) vode da; tacih zdravil pa ji ne sme nikoli dajati, katere na mehko gonijo, temveč vselej ji mora svetovati, po zdravnika poslati.

Kar se tiče odcejanja vode, naj gre noseča vselej scat, kadar jo tišči in vode ne sme nikoli zadrževati, ker bi si z tem zlo škodovati utegnila.

7. Skrb za sisco.

§ 103.

Da bo mogla žena prihodnje kot mati svojo dolžnost spolnovati in novorojenčka sama dojit, naj vsaka noseča posebno skrbi za svoja sisco.

Da se moreta sisco dostojno za svoj namen pripravljati, ju je skrbno varovati, da se preveč ne stiskata in ne prehladita.

Sploh ju je treba z mlačno milnico (žajfnico), posebno pa bradavičici, večkrat umivati, da se konci mlekovodov prisušenega mleka, potu, nesnage itd. osnažijo.

Dalje je vže o nosečnosti paziti, da se bradavičice, kakor pravimo, ne osenjajo ali oranijo, in treba jih je tako pripravljati, da jih more otrok takoj prijeti. Prav rade se osenjajo bradavičice ženam, katere imajo prav tanko kožo. Take žene naj umivajo svoji bradavičici in obstretini vsaki dan pridno z mrzlo vodo samo, ali pa z rudečim vinom, žganjem, rumom, kolonijsko vodo itd., kateri nekoliko vode prilijejo, in naj platnene cunje, v taki zmesi namočene, pokladajo na-nje.

Pripravljati se morajo tako imenovane prekratke in plitve bradavičice pa še le poslednji mesec začeti, in sicer prav previdno, ker skušnja uči, da vlečenje bradavičic, posebno če dolgo trpi in se večkrat godi, stori, da se začne maternica krčiti; to bi pa utegnilo prezgoden porod napraviti. Zavoljo tega naj jih prime in povleče babica ali pa noseča sama z dvema prstoma, in še le, če bi to nič ne pomagalo, naj se družih pomočkov posluži.

Tako dé prav dobro, če se more zgoditi, da kaka zdrava oseba z sisanjem bradavičice potegne. Zadnjič pomagajo tudi lahko sisavnice, o katerih bo pozneje pri otročji postelji govorjenje.

Sisavnic, katere krepko vlečejo, ne smejo babice ali noseče o nosečnosti nikoli rabiti, ker so nevarne, zavoljo tega, ker bi to lahko nosečnost vsfavilo.

8. Pokoj duše in srca. — Tako imenovano zagledovanje nosečih.

§ 104.

Da je razun skrbí za život tudi skrbí za dušo zelo treba, se samo po sebi umé, ker vsako premenjenje v duši in srci tudi životu dobro ali pa slabo tekne, torej tudi nosečim, in njim še temveč, ker nas skušnja uči, da jih vsaka reč bolj prime in jih tako prav lahko krvotoki, splavi, božjasti zadenejo in še celó umrjó.

Posebno škodljive so jim nagle in močne strasti. Noseča se mora vsake strasti skrbno varovati. Jeza, togota, strah in še celó preveliko in naglo veselje zamorejo zdravju nosečih škodovati.

Posebno dé nosečim dobrovoljnost dobro. Ako je tedaj kaka ženska žalosti podvržena, naj jo babica naganja, da primernih opravil išče, se pridno pod milim nebom sprehaja itd.

Če se prvesmice ali take, katere so že kedaj težko rodile, poroda bojé, jih bo babica s pametnim prigovarjanjem tolažila, in sploh naj se babica varuje nosečim od težkih porodov pripovedovati in od hudih naključb, katere se znajo pri porodih primeriti. Nikoli naj jim kaj takega ne zine.

Babica naj si posebno prizadeva boječim ženam tako imenovan strah «**zagledanja**» odvzeti.

Katera noseča ženska, zlasti če je boječa in vražna, se ne vstraši večkrat nad čem v desetih mesecih, ali ne vidi kaj, kar ji grozo in strah naredi, in vendar se tako malokedaj popačeni otroci rodé?

Če se nesreča primeri, da pride kak otrok na pr. z maternim znamenjem ali sicer kako popačen na svet, je res čudno, da se še le zdaj naenkrat spomnijo, da so se v nosečnosti kam zagledale in delajo zdaj to krivo, ko pred nikoli niso kaj takega mislile, in popaka ni za senco podobna reči, od katere mislijo, da so se zagledale vanjo. Nasproti pa nadleguje strah nekatere ženske skozi vso nosečnost zavoljo tega, ker so res kedaj kako grozno prikazen itd. vidile; boje se, da so se «zagledale», in glej! dete, katero se rodi, ne more lepše in krepkeje biti!

Z eno besedo, popačeni otroci pridejo zavoljo tega na svet, ker so v maternem telesu kako bolezen imeli. To dela natura, kakor pri vseh drugih rečeh; naključni se tako, tako imenovano zagledanje pa ni tega kar nič, nič krivo.

Ker bi se pa znalo primeriti, da bi žena, katera v zaglede veruje, in bi ji babica tega nikakor ne dala veljati, popačeno dete porodila in potem babico krivo delala, bo pametna babica najbolje storila, če se bo srednje poti držala in ne bo ne preveč in ne premalo svetovala. Pametna babica si bo torej po vsi moči prizadevala nosečo ženo, katera se zagledov boji, s pametnimi besedami od njene vraže spreobrniti, svetovala ji bo pa vender, če se že tega boji, se vseh priložnosti ogibati, v katerih bi kaj nenavadnega, strašnega ali zopernega videti utegnila. Tako bo vsaki taki nesrečni naključbi v okom prišla.

Drugi oddelek.

Zdravi porod.

I. Porod sploh.

§ 105.

Porod se imenuje opravek, o katerem se celo vplodeno jajce, to je plod z vsemi svojimi deli iz maternega telesa izpravlja, in je na sebi zgolj naraven opravek, z katerim se vrh tega tudi že pripravlja, kar je za otročjo posteljo treba.

Naturni, hitri, lahek in srečen porod je odvisen od ugodnih okoliščin jajca (posebno plodu), porodnih potov in porodnih moči, katere so med saboj v tesni zvezi in katere je treba pri vsakem porodu dobro prevdariti.

1. Razdeljenje porodov.

§ 106.

1.) Porod se ima naravno konec 40. tedna nosečnosti vršiti. Godi se edino z močjo nature in se imenuje, kadar se tako godi, naradni porod, ter ne potrebuje nobene druge, kakor navadne pomoči babice; ali pa potrebuje porod bolj ali manj, da se mu pomaga z umetnostjo, in takrat se imenuje umetni porod.

2.) Najvažneje je razdeljenje porodov v zdrave in napačne porode, če namreč ostaneta o njem zdrava mati in otrok ali pa ne. Porod se imenuje tedaj zdrav, kateri se zgodi samo z močjo nature in ne trpi škode ne življenja, ne zdravja matere ali otroka; napačne pa imenujemo porode, kadar o njih trpita kako škodo mati ali otrok ali pa oba.

3.) Še drugo važno razdeljenje porodov se ravna po času, v katerem nastopijo porodi gledé na trpež nosečnosti; zavoljo tega razločujemo porode, kateri nastopijo o pravem in o nepravem času, v porode pravočasne ali godne porode, kateri nastopijo med 38. in 40. tednom nosečnosti, in v nepravočasne porode, kateri nastopijo o nepravem času, namreč pred 38. in po 40. tednu nosečnosti, torej prezgodaj ali pa pozneje.

Porode, kateri se prezgodaj primerijo, razdeljujemo zopet po živčnosti otroka: a) v splave (abortus) ali negodne porode,

če nastopijo pred 7. mesecom ali 28. tednom nosečnosti; s splavom more sicer otrok živ priti na svet, pa se ne da pri življenji ohraniti, in *b*) prezgodne porode, če nastopijo med 28. in 38. tednom nosečnosti; tu pridejo otroci sicer nezreli na svet, pa vendar morejo živeti.

Pregodne ali pozne porode imenujemo tiste, kateri se zgodé po 40. tednu nosečnosti.

4.) Po številu otrok se razdeljujejo porodi v enojne in mnogoternate porode.

Opomba. Kar se tiče še daljšega razdeljevanja porodov v lahke in težke, hitre in počasne, srečne in nesrečne i. t. d. nimajo v učenem porodoslovji nobene cene, in so že tako v poglavitni razdelitvi porodov v zdrave in napačne zapadeni.

2. Porodne moči.

§ 107.

Da se spravi sad s svojimi deli iz maternega telesa skozi medenco in mehka spolovila, je treba neke moči zato. Imenovani porodni deli na eni in sad s svojimi deli na drugi strani si delajo namreč eden drugemu nekako oporo, za katero je treba moči, da jo premaga, katera mora zavoljo tega, se ve da, večja biti, kakor je opora. Taka porodna moč, katera otroka iz maternega telesa žene, je trojna: 1.) popadki, 2.) skrčevanje nožnice in 3.) potrebušnica.

1. Popadki.

§ 108.

Popadki so s posebnimi bolečinami sklenjeno skrčevanje cele maternice; njih namen je, sad z njegovimi deli izgnati in maternico samo zmanjšati. Krčijo se pa mišične kitice (mesnati del) maternice in to krčevanje se da, če roko na maternico položimo, kot napenjanje in trdota cele maternice čutiti, porodnici pa prizadeva neke posebne bolečine, kakoršnih nobena druga stvar ne.

Mnogi mnogi uzroki morejo vsaki čas nosečnosti krivi biti, da se začne maternica krčiti. Kaj je pa pravi vzrok, da h koncu nosečnosti sami po sebi nastopijo, ne vemo gotovo; brž ko ne je pritiskanje perilne krvi tega vzrok.

Znamenja popadkov, po katerih se spoznajo, so:

1.) Popadki nastopijo čisto nepovoljno, in ko so nastopili, se ne dajo z nikakoršnim nam znanim zdravilom odpraviti.

2.) Pri vsakem popadku se razloči začetek, kateri se naznanja z tem, da maternica bolj in bolj trda prihaja, — sreda, kadar je maternica najbolj trda, in konec, kadar trdost maternice zopet odjenjuje in nazadnje čisto mine.

3.) Posamni popadki trpe skozi odločeni čas in zginejo zopet popolnoma. Med posamnimi popadki je čas pokoja, to je preneh popadkov, o katerem napeta maternica popolnoma ohlapne. Kakor prenehi popadkov v začetku poroda dalje trpijo, tako prihajajo pozneje krajši, popadki pa, kateri prihajajo hitreje eden za drugim, trpe dalje. Njih moč raste bolj in bolj in še-le po rojstvu otrokovem odjenjuje zopet.

4.) Popadki pospešujejo porod očitno. Ker se skrajšuje maternica, ko se skrčuje, prihaja najprvo nožnični del maternice krajši in krajši, dokler popolnoma ne zgine, potem se odpre maternično ustje popolnoma, mehur počí in nazadnje potisnejo popadki plod z vsemi njegovimi pritiklinami skozi medenco, ker vedno doli pritiska njih cela moč.

5.) Popadki stisnejo žile, katere se raztrgajo takrat, ko se odloči materna potica, in branijo tako krvotok, ker zmanjšujejo maternico in tako posebno pripomorejo, da se vrne maternica v svoj prejšnji stan, kar se ima v otročji postelji zgoditi.

6.) Popadki delajo vedno neko bolečino, katera se razširja po svoji lastni poti, to je, navadno od križa navzdol in navspred proti sramničnemu sklepu in od tod proti stegnu in kadar so popadki prav močni, proti kolenu doli do nog. Kakor se porod bolj odseda, toliko huje bolečine prizadevajo popadki in silijo porodnico nazadnje, da z njimi vred tudi sama pritiska.

Popadki so prav posebno tista moč, katera oporo o porodu premaguje; oni sami morejo porod dokončati in brez njih ni mogoče, da bi se naturen porod delal.

Po pravici imenujemo z besedo »popadki« le krčenje maternice, katero ima po posamnih dōbah poroda še posebna imena, in se sicer v pravilne in nepravilne razdeljujejo.

2. Krčevanje nožnice.

§ 109.

Da se nožnica krči, je gotovo, ker ima mišične (mesene) kitice. To krčevanje je najbolj gibanju kakega črva podobno. Dasiravno je včasih tako močno, da ni mogoče z roko v nožnico, vendar ne pripomore nožnica nič k izpravi otroka, in samo manjši deli, kakor postavimo jajce prvih mesecev, posteljica i. t. d., se izpravijo po krčevanju nožnice iz maternice, če dolgo ostanejo v nožnici.

3. Potrebušnica.

§ 110.

Ako držimo sapo nazaj in kakor, n. pr. pri opravljanju navadne potrebe pritiskujemo navzdol, potisnemo preponko doli proti trebušni votlini in vse trebušne mišice se skrčijo: to je, tako imenovana potrebušnica je delavna. S tem se potisne drob trebušne votline navzdol, ker se ne more nikamor drugam umakniti, in to pripomore, da se izprazni navzdol, kar je v drobu, namreč blato v mastnici ali scavnica v mehurju in jajce v maternici.

Delavnost potrebušnice o porodu se imenuje pritiskanje, sotiskanje ali izdelovanje popadkov, in je povoljno in nepovoljno, dasiravno se nepovoljno še le potem godi, kadar pride naprej ležeči otrokov del tako globoko v medenco, da pritiska stanovitno na mastnico.

Potrebušnica podpira zlo izganjanje jajca, zlasti otroka skozi medenco in spolovila in imenuje se zavoljo tega podporna moč. Kadar je vse prav ugodno, če je medenca prostorna in so mehka spolovila že popolnoma raztegnjena, zna potrebušnica še celó porod dodelati, če ravno popadkov prav nič ni.

3. Porodba ali mehanizem poroda.

§ 111.

Porodba ali mehanizem poroda imenujemo vsa pravilna gibanja po vrsti, katera dela otrokov život o svojem prehodu skozi medenco. Tu veljajo sledeča pravila in posebnih pogojev je treba.

a) Pravila porodbje so naslednja: 1.) Samo tisti otrokovi deli morejo pravilno skozi medenco iti, kateri so dosti veliki, da se dotikajo stene male medence, torej pred vsemi glavica, potem pleča in zadnjič ritka, kateri veliki otrokovi deli se zavoljo tega za porodbjo pripravi deli imenujejo. 2.) Da morejo brez ovire skozi medenco iti, se morajo ti veliki deli otroka vselej tako postaviti, da pridejo njih največji premerniki v največje premernike medenčnega vhoda, dupla in izhoda, to je, obračajo se iz poprečnika do poveznika medenčnega vhoda počasi v ravnik medenčnega dupla in medenčnega izhoda. 3.) Otrokov naprej ležeči del pride v medenco in gre skozi njo vselej po povčrti, zavoljo tega leži s svojo navspred, to je, proti sramničnemu sklepu obrnjeno polovico vselej bolj nizko, kakor s polovico navzad obrnjeno; zavoljo tega je tudi mogoče več navspred, kakor navzad obrnjene dele (polovice) ušlatati. Da gre otrok tako skozi medenco, temu so pa tudi posebno njene nagnjene stene vzrok. 4.) Otrok se pomika naprej tako, da njegov naprej ležeči del vedno toliko časa globočje leži, kakor zadnji, dokler je prišel pod sramni obok. Ko do tega pride, se uprè vanj in ostane tu tako dolgo, da pride zadnji del čez presredek. Otrokovi deli, posebno glavica in pleča, se obračajo tedaj tako rekoč vselej kakor kolo okoli osi, okrog poprečnika medenčnega izhoda. 5.) Da brez ovire in pravilno skozi medenco pridejo, se obrnejo pri določenih legah gotovi deli otroka vselej navspred.

b) Pogoji porodbje, katerih je treba, da se porod popolnoma pravilno godi, izhajajo ali od matere ali pa od otroka, in sicer so: 1.) medenca v vseh rečéh nepopačena; 2.) vsa popolnoma nepopačena mehka spolovila; 3.) dosti krepka in stanovitna porodna moč; 4.) kolikor je mogoče dobro zdravje porodnice; 5.) začetek poroda blizu pravega konca nosečnosti; 6.) velikost otroka mora primerna biti medenci in udajati se mora kolikor je treba, zlasti glavica, in 7.) ležati mora otrok po dolgem, primerno postavljen biti in se držati.

Ako nima otrokov život teh lastnosti, se zgodé marsikateré premembe pri prehodu skozi medenco; otrok gre vse drugače skozi njo, kakor bi imel iti, in takrat pravimo, otrok se je rodil nepravilno, v razloček od ravno popisane pravilne porodbje.

Opomba. Tudi poprečne lege imajo svojo porodbjo.

4. Pretek poroda sploh, njegova razdelitev in njegov trpež.

1. Porodove dôbe sploh.

§ 112.

Prikazki v preteku poroda, kateri trpi po srednji rajtengi pri prvesmicah 12 do 18 ur, pri taci pa, katere so že večkrat rodile, 6 do 8 ur, so tako mnogoteri, da je treba celi porod, da se ložeje pregleda, v več delov razdeliti, kateri se imenujejo porodove dôbe. Tega je treba tudi zavoljo ložejega in krajšega razumljenja.

Najbolje je troje porodovih dôb razločiti, in sicer:

Prvo ali pripravljavno dôbo; ta se začne, kadar se prvi popadki oglasijo, in trpi do tistega časa, ko se maternično ustje popolnoma razlika in mehur razpoči;

drugo dôbo ali dôbo izstopa, katera se začne, ko se maternično ustje razlika in mehur razpoči ter neha s popolnim rojstvom otroka, in stori, da se posteljica vsaj nekoliko, če ne vsa, od maternice odloči; zadnjič

tretjo ali posteljčno dôbo, katera se začne, ko je bil otrok popolnoma rojen, in neha z iztrebo posteljice.

2. Prikazki v posamnih porodovih dôbah posebej.

Prva porodova dôba.

§ 113.

Trebuh se očitno zlo posede memo pred, žena čuti neko neprijetno težo v globočini medence in pogostoma jo tišči seat; — to napoveduje navadno začetek poroda in o tej dôbi se dostikrat počuti žena slabo. Noseča ima, posebno če je prvesmica, nekak spomin tega, kar je čaka; navadno je otožna, nemirna, dokler se nazadnje prvi popadki ne oglasijo, katere imajo prvesmice, zlasti če so se v času zmotile, dostikrat samo za navadne bolečine v trebuhu.

Prvi popadki se naznanjajo kot nekako tišanje v križi, katero preide potem z časom v neko posebno vlečenje in lahko tišanje doli. V začetku pridejo po zlo velicih prenehljajih (v četrto do pol ure) in minejo zopet tako hitro, kakor pridejo, zadnjič

pa prihajajo močnejši in močnejši in brzo eden za drugim in se imenujejo, ker, tako reči, pravi začetek poroda napovedujejo, napovedni popadki ali napovedniki, v babičnem govoru pa ščipavniki, cukavci.

Dasiravno se maternica o teh popadkih le malo napenja, vendar storé, da se nožnični del maternice (vrat) bolj in bolj skrajšuje in nazadnje popolnoma zgine, nožnični del maternice ali vrat se je razlikal, in to je polovica prve porodove dóbe. Nožnični del maternice se razlika popolnoma prav za prav samo pri prvesmicah; pri tacih ženah pa, katere so že večkrat rodile, se da pa dve ali tri črte debel, mehek, neráven rob vselej spoznati.

Če položimo roke na trebuh, vidimo, da se včasi maternica napne, to je, da je bolj trda in bolj proti sprednji steni trebuha pritiska. Ker popadki zdaj maternično ustje odpirajo in razširjajo, in, tako reči, pripravljajo na to, da more otrok skoz-nj iti, se imenujejo odporniki ali pripravljavci.

Sploh prihajajo bolj pogostoma in trpé dalj časa, in porodnica čuti bolj močne, vlečeče bolečine v križi. Z eno besedo, ti popadki imajo vsa znamenja, katera so bila spredej popisana. Kar njih bolečine utiče, jih ne more porodnica nič več tako premagovati, da bi ne bilo mogoče, na njenem premenjenem, britkem obličji spoznati, kedaj jo poprijemajo. Večjidel vsaka stoka, kadar jo prime popadek. Če se loti tak popadek porodnice zvunaj postelje, mora kar obstati in se kake reči poprijeti ali pa z rokami križ podpreti.

Ker se maternica skrčuje, tiši vse, kar je v nji, doli, in ker se zmanjšuje, pritiska zlasti napeti mehur proti materničnemu ustju in va-nj, katero se o tem, se vé da, tudi razpenja in nazadnje po malem zatrguje, tako da je prst, z katerim preiskujemo, po krvavem žlemu umazan — znamnja.

Kadar se čuti mehur o popadku napet, v prenehleju popadka pa ohlapnjen, pravimo, mehur se nastavlja, in sicer tako dolgo, da mehur tudi v prenehleju popadka napet ostane in se o popadku tako napne, da se je vedno bati, da se bo razpočil, zdaj pravimo: mehur je na razpoku. Zadnjič se razpoči mehur o močnem popadku, kar se večjidel zgodi, ko je maternično ustje popolnoma razširjeno, in voda odteče, katera je

med mehurjem in naprej ležečim otrokovim delom. To vodo imenujemo prvo vodo in ona je, katera poganja jajčeve mreže v podobi mehurja v maternično ustje.

Kar utiče razširjanje materničnega ustja, prihaja počasi čedalje bolj ohlapno in široko, njegov rob se stanjšuje. Kar zadeva njegovo širokost, pravimo, maternično ustje je za 1 do 2 do 3 cm i. t. d. široko, in kadar je za 8 cm široko, pravimo, maternično ustje se razlikuje; kadar pa njegovega zadnjega roba več ne moremo doseči, pravimo, da je navzad razlikano. To se zgodi vselej pred, ker se zadnji rob, tako reči, čez mehur potegne.

Kadar zadnjič materničnega ustja nikjer več ne moremo ušlatati, rečemo: maternično ustje je razlikano. Lahko si je misliti, da se o tem rob materničnega ustja bolj in bolj zatrguje.

Maternično ustje se vselej z tem najbolje in najrahljeje razširja, da pritiska skoz-nj mehur, katerega prva voda napenja. Če leži tedaj mehur tikoma na naprej ležečem otrokovem delu, nima toliko mehur, kakor otrokov del sam maternično ustje razširjati, kateri se ne more nikoli tako dobro v ustje vgvozditi. Zavaljo tega tudi ne more tako rahlo premagati opore, katero dela maternično ustje.

Kar se tiče naprej ležečega dela otrokovega, navadno glavica leži pred mehurjevim razpokom vedno bolj ali menj premakljivo — ballotira — to je, če ga potisnemo s prstom, se umakne nazaj navzgor in se posede potem zopet nazaj.

Konec prve porodove dōbe ni samo takrat, kadar se mehur razpoči, temveč takrat, kadar je maternično ustje popolnoma razlikano in se mehur razpoči.

Prva porodova dōba je porodnici vselej zelo težavna in zoporna. Če popadki v začetku ravno niso preveč boleštni, so vendar tako neugodni, da nima porodnica nič pokoja; spati ne more, nobena jed ji ne diši itd. Lahko si je misliti, da se porodnica, posebno prvesmica, zelo boji in je nepokojna, posebno če ta dōba več časa trpi.

Kar se tiče telesnega počutja porodnice v tej porodovi dōbi, so njene težave dostikrat tako velike, da morajo bljuvati, in te težave jo delajo tem bolj nevoljno in černo, ker trpi večje in večje bolečine, pa vendar vidi, da se porod nič ne odseda.

Kar zadeva trpež te porodove dôbe, tudi ni pri vseh porodnicah enak; večjidel trpi 12 do 16 ur; navadno je pri prvesmicah dalji, kakor pri ženah, katere so že večkrat rodile.

Druga porodova dôba.

§ 114.

V drugi porodovi dôbi začne otrok prav za prav skozi medenco iti; zato je treba, da se maternica prav krepko skrčuje. Popadki, kateri odjenjajo več ali menj časa potem, ko prva voda odteče, se vrnejo zdaj precēj močno, blizo vsacih pet minut in trpe precēj dolgo. Imenujejo se tišavniki, in so pravi porodni popadki.

Bolečine se razširjajo od križa proti naročji do stegna; porodnice tarnajo glasno in stokajo neprenehoma; zoper svojo voljo pritiskajo tudi same in upirajo se kam z nogami — popadke izdeljujejo. Pri tem pritiskajo dostikrat z vso močjo doli, ker se blazine ali kake druge reči poprijemajo, tako, da je njih obraz ves višnjev in život kakor s potom polit. Enako pritiskajo doli kakor pri težkem opravljanji potrebe.

Naprej ležeči otrokov del se poseda globočeje in globočeje in ostane nepremakljiv; o tem se odceja vedno nekoliko plovove vode, zlasti o popadku.

Kadar pride otrokov del s svojo največjo širjavo v maternično ustje, pravimo, da se venča ali krona, ker leži maternično ustje ob njem kakor krona. — Otrokov del stopa globočeje in globočeje v medenco in se pokaže nazadnje v sramni špranji; takrat pravimo, da udara. Zdaj se vidi, da se pomakne naprej ležeči otrokov del ves v nožnico nazaj in se pokaže o vsakem naslednjem popadku, pa tudi z večjim delom, v sramni špranji, se pomakne o prenehljeju popadka zopet ves nazaj in pokaže se ga o naslednjem popadku zopet več itd., tako dolgo, da se nazadnje tudi o prenehljeju popadka ne pomakne ves iz sramne špranje nazaj. Takrat pritiska na presredek, kateri se bolj in bolj razteguje — naprej ležeči otrokov del pritiska.

Ker pritiska medenčni vhod na naprej ležeči otrokov del med tem, ko se sčasoma globočeje poseda, oteče bolj in bolj tam, kjer je na sramnem oboku ležal, — naredi se tako imenovani

porodni otok, to je vodeni otok, kateri je včasih, kadar druga porodova dōba prav hitro preteče, tako majhen, da ga komaj vidimo.

Tu občuti porodnica največje bolečine in ker zdaj naprej ležeči otrokov del s svojo največjo širjavo skozi sramno špranjo stopi — predrè, so popadki tako boleči in silni, da se porodnice v bolečinah dostikrat vedejo kakor če bi bile nôre, da se tresejo in trepečejo na celem životu, in se imenujejo predirniki. Večjidel se vrsté tako hitro eden za drugim, da ni skoro nobenih prenehljejev med njimi.

Naprej ležeči otrokov del, kateri ostane zdaj sicer tudi o prenehljeju popadkov v sramni špranji vedno vidljiv, gre počasi — se vedno naprej in nazaj pomikajoč — skozi sramno špranjo in razteguje tako njo in presredek najrahljeje za njegov najširji del. Ko je ta del skozi sramno špranjo prišel, pride potem ostali život bolj ali menj lahko za njim.

Pri tem je videti, kako vnanja spolovila bolj in bolj mehka in rahla prihajajo; navadno gre ob enem nekoliko krvi iz spolovila, ker se začne zdaj že posteljica odločevati, in ko je otrok rojen, odteče še ostanek plodove vode, katera se imenuje poslednja voda.

Kakor se izganja otrok iz maternice, tako se tudi ta zmanjšuje; zavoljo tega se mora posteljica, če ne vsa, pa vsaj nekoliko od nje ločiti, tako, da se more to ločitev potice po pravici k drugi porodovi dōbi šteti.

Porodnice so o tej dōbi, dasiravno so stanovitni popadki zelo boleči, večjidel bolj srčne, pa vendar še pogostoma bljujejo, in ker otrokov del na mehur in na mastnico pritiska, jih opominja pogostoma scati in potrebo opraviti. K temu se pridružijo dostikrat tudi še krči v mečah.

Druga porodova dōba trpi pri prvesmicah 3 do 6 ur, pri večkrat porodivših pa komaj pol ure.

Tretja porodova dōba.

§ 115.

Po otrokovem rojstvu se čuti otrpnjena porodnica, kakor prerrojena; po silno velicah bolečinah druge dōbe vživa kaj prijeten pokoj, ker popadki res minejo, kakor če bi jih odrezal.

Maternica, katera se je večjidel izpraznila, je čutiti kakor glava debela, ne preveč trda bula, katera seže do popka. Pri notranjem preiskovanju pa najdemo večjidel, da leži posteljica na materničnem ustji; vedno teče nekoliko krvi iz maternice.

Čez kakih 5 ali 15 minut se pa začne maternica zopet krčiti, kar mati bolj ali menj čuti, in ker je namen tega krčenja, posteljico iz maternice izgnati, se imenujejo ti popadki posteljični popadki.

Materna potica se vjame zavoljo tega zdaj tako v jajčeve mrene, da gleda njeno notranje lice, navadno z tistim delom, kjer je popkovina vsajena, skozi maternično ustje v nožnico, od kodar pride po skrčevanju nožnice skozi sramno špranjo; za potico pa pridejo jajčeve mrene, potem pride nekoliko strjene krvi. Porod je zdaj popolnoma dokončan.

Tu je opomniti, da bi posteljico gotovo natura sama iz nožnice izpravila; da se pa porod bržeje dokonča in materi dá zaželeni pokoj, katerega toliko potrebuje, spravimo umetno vunj odločeno posteljico.

Kar trpež tretje porodove dôbe utiče, preteče navadno 15 do 20 minut do tistega časa, ko moremo misliti, da se je materna potica odločila in da jo odpravimo.

II. Zdravi porod posebno.

§ 116.

Porod se more, kakor smo že pri razdeljenji porodov rekli, samo takrat zdrav imenovati, kadar se začne prav z močjo nature same in se konča brez škode za mater in otroka. Pri takem porodu mora tedaj prav po sreči iti vse, kar porod zadeva. Ni še dosti, da so vsa spolovila in jajčevi deli pravšni, temveč prav posebno morajo biti jajce (otrok), spolovila in izganjajoče moči v srečni primeri med sabo. Prav posebno mora pa to biti pri čepininih porodih.

Gôden in prav ustvarjen otrok se rodi, kakor skušnja uči, največkrat brez škode za mater in za sebe v čepinini legi, če je namreč tudi pri materi vse tako, kakor mora biti. Zavoljo tega se morajo porodi pri čepininih otrokovih legah zdravi imenovati.

Ker so porodi v vseh drugih legah v primeri k čepininim legam dosti večkrat materi ali otroku, ali še celo obema nevarni, kakor pa ne, in ker morajo samo v prav srečnih okoliščinah brez škode za oba preteči, se ne morejo naravnost k praviim legam, in dotični porodi ne naravnost k zdravim porodom šteti, zavoljo tega moramo tudi porode pri obrazovih in medenčno-končnih legah k nepravilnim šteti, in to velja tudi za povežne in zlasti za poprečne lege.

Res je, da je nevarnost o porodih pri vseh podolgoma legah večja za otroka in prav majhna za mater in da se utegne v tem oziru pri čepininih porodih ravno tako zgoditi, kakor pri drugih porodih z naprej ležečim obrazom ali medenčnim koncem; ali to, da se otroci pri čepininih legah 1 ali 2 dni in še veliko pozneje potem, ko je plodova voda odtekla živi in zdravi rodé, kar se pri vseh drugih legah skoro nikoli ne zgodi — in to, da pri čepininih legah na popkovino celo nič ne pritiska in da se zavoljo ugodnega otrokovega držanja žile vratu prav nič ne pretezovajo i. t. d. — to vse kaže očitno, da moremo čepinine lege prav za prav edino pravilne in zdrave imenovati. Pri vseh drugih legah pa to, da se njih porodi včasih po sami naravni moči za mater in otroka srečno končajo, nam še ne da pravice, da bi jih pravilne imenovali, — to je le izjema.

Čepinini porodi.

§ 117.

Čepinine lege se imenujejo tiste podolgaste lege, pri katerih se glava pri porodu s čepino naprej postavi in se tako rekoč najprej rodi. Pri teh legah, pri katerih je sploh vselej nožnični obok prav dobro izpodobljen, razločujemo dve postavi, kakor je zaglavje na levo obrnjeno — kar je največkrat — to je prva čepinina lega, ali pa je zaglavje obrnjeno na desno in to je druga čepinina lega.

Te porode opravi ali dovrši navadna porodba, kadar se vleže zaglavje pod sramni obok.

a. Prva čepinina lega.

§ 118.

Pri prvi čepinini legi (*pod. 14*) najdemo pri vnanjem preiskovanji: nad sramnim sklepom bolj ali menj gladek, okrogel in velik otročji del, ki se trd ušlata — to je glava; nasproti temu pa na materničnem dnu, navadno v sredi ali proti levi strani, tudi velik, pa menj trd in neraven otročji del — to je ritka.

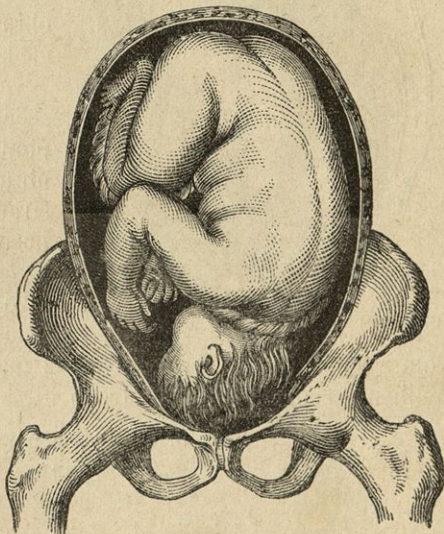
V levi materni strani, kjer se otrokovo srce najboljše slisi, leži hrbtiček, kateri se spozna na podaljških

hrbtčevih vretenc, ki se dajo razločiti. Proti desni zgoraj v strani čutimo manjše otrokove dele — noge; ob enem je vsa desna stran bolj mehka in vdajavna kakor leva.

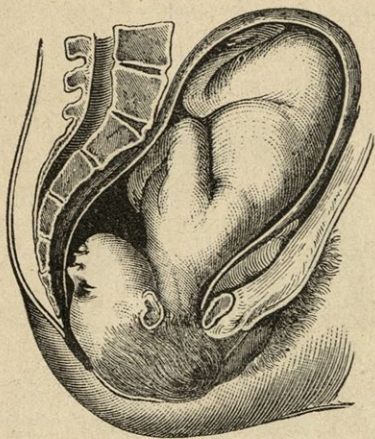
Pri notranjem preiskovanji najdemo pri dovolj odprtem materničnem ustji proti levi malo mečavo, proti desni veliko mečavo: pušični šiv čepinje leži ravno po poprečniku medenčnega vhoda.

V daljem porodovem preteku se obrača čepinja tako, da leži pušični šiv v desnem povežniku in nazadnje v ravniku medenčnega dupla in medenčnega izhoda; tu ušlatamo malo mečavo ravno pod sramnim obokom.

Čepinja se zavrti iz povežnika v ravnik navadno še le potem, ko se mehur razpoči, in naredi na tistem delu čepinje, kateri leži navspred in najbolj navzdol, to je, na zadnjem zgornjem delu desne temenove kosti, manjo ali večjo oteklino glave, kakor je porod hitreje ali počasneje pretekel.

Pod. 14.*Pod. 14.* Prva čepinina lega.

Pod. 15.

Zdaj se poseda zaglavje bolj in bolj pod sramnim obokom, in ko se nanj upre (*pod. 15*), se izsnujeta počasi čez presredek skozi sramno špranjo čelo in obraz, in glavica je rojena; tu gleda obraz ravno navzad.

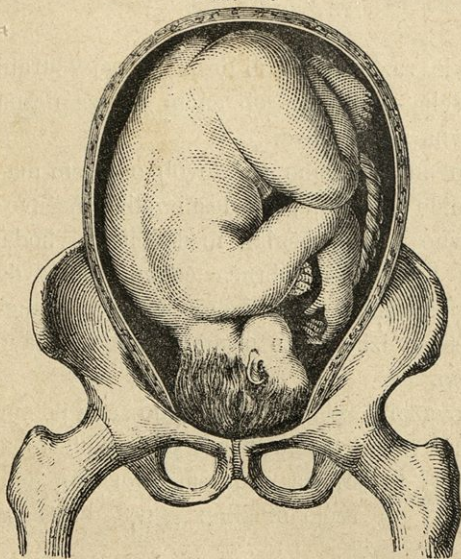
V navadni porodbi se posedajo zdaj pleča, nasprotno čepinji, v levem povežniku nižeje; obraz se more tedaj proti zadnji strani desnega stegna matere obrniti. — Ko je desno pleče izpod sramnega oboka, levo pa čez presredek prišlo, pride ostali del otrokovega ži-

vota večjidel brez vsega pravila iz matere, ker more ritka, ki je majhena, skozi medenčno strugo iti, kakor je.

b. Druga čepinina lega.

§ 119.

Pod. 16.

Ker leži otrok pri tej legi (*pod. 16*) ves nasprotni prvi čepinini legi, bomo pri vnanjem preiskovanji proti desni našli hrbet, proti levi, zgoraj zraven ritke nožice; — otrokovo srce se sliši najbolj na desni in spodnji materni strani nekoliko proti sredi, ker tu leži leva stran otrokovih prs, torej njegovo srce.

Pri notranjem preiskovanji najdemo skozi maternično ustje na desni malo, na levi veliko mečavo; pušični šiv čepinje leži poprečno.

Pod. 15. Izstop glave v prvi in drugi čepinini legi po pravilni porodbi.

Pod. 16. Druga čepinina lega.

V dalnjem preteku pride mala mečava na desno navspred in velika na levo navzad, ker se čepinja s svojim dolgim premernikom skozi levi povežnik doli pomika, tu se po razpočenju mehurja naredi otok glave na zadnjem zgornjem delu leve stranice, kateri najbolj in najgloblje naprej leži. — Potem se zavrti čepinja, kakor v prvi čepinini legi toliko, da pride v ravnik medenčnega izhoda; zaglavje in torej malo mečavo najdemo pod sramnim obokom, pušični šiv ravno po ravniku medenčnega izhoda in zdaj pride čelo kakor tudi drugi deli obraza čez presredek; obraz gleda zdaj ravno navzad.

Ker se pleča, čepinji nasproti, skozi desni povežnik medenčnega dupla doli pomikajo, mora potem obraz proti zadnji strani maternega levega stegna gledati; zdaj pride levo pleče izpod sramnega oboka, desno pa po presredku in čez nekoliko minut potem ostali život.

Opomba. Ker se včasi pleča namesto skozi nasprotni povežnik, skozi tistega premikajo, skozi katerega je čepinja doli prišla, gleda potem obraz pri prvi čepinini legi na levo, pri drugi pa na desno, kar pa nič ne škoduje, ker ne to, kam gleda obraz, temveč to, kje sta ležala izprva hrbet in zaglavje, to je, mala mečava, določi postavbo.

III. Spoznanje otrokovega življenja ali smrti o porodu.

§ 120.

Povedana so bila že gotova znamenja, po katerih se da spoznati, da otrok v maternem telesu živi (§ 92). Čeravno vsaktero teh znamenj pričuje, da otrok živi, je pa vendar še posebno dobro znamenje otrokovega življenja, da se naredi čvrst poroden otok.

Ako je babica v začetku poroda znamenja življenja izpazila, o porodu pa minejo, naj si tako dolgo misli, da otrok znabiti živi, dokler nima nikakoršnih gotovih znamenj, da je mrtev, in te sicer so: 1.) če vidimo na že rojenem ali naprej padenem delu otrokovem očitna znamenja gnjilobe; 2.) če naprej pridša popkovina več ne triplje, če je vela, ohlapna in hladna; 3.) če ušlatamo namesto čvrstega otoka na glavici le ohlapno mošnjo, v kateri čepinine kosti več niso ena z drugo krepko zvezane.

Da je otrok mrtev, si more babica misliti: 1.) če ne najde nikakoršnih gotovih znamenj, da živi; 2.) če najde že pred

porodom kaka znamenja, po katerih si more misliti, da je otrok znabiti mrtev; 3.) če se o porodu kaj primeri, kar utegne otrokove smrti krivo biti, postavimo: kako krvavenje, krč (božjast), predolgo tičanje glavice v medenci itd., zlasti pa, če je babica pri otrokovi legi, katera stanovitno nepremenjena ostane, kakor: pri prvi čepinini legi, popred otrokovo srce vedno dobro na levi slišala, pozneje ga pa čedalje slabeje in slabeje, počasneje in neredovno, nazadnje pa na tistem mestu nič več ne sliši, dasiravno pazljivo posluša; 4.) če porod dolgo trpi in se na naprej ležečem otrokovem delu nikakoršen otok ne naredi; 5.) če je plodova voda, ki odteče, kalna ali smrdi, dostikrat od tod, ker ritniček ni zaprt in otročje smole ne drži, kar se tudi pri mrtvih otrocih o ritkinih legah lahko vidi.

Jasno je samo po sebi, da tukaj velja pravilo: kolikor več ravno zdaj popisanih znamenj najde babica, toliko bolj gotovo si more misliti, da je otrok mrtev; kolikor manj jih pa izpazi, toliko bolj gotovo sme reči, da otrok o porodu živi.

Kar se tiče poroda mrtvega otroka, se more reči, da sta si porod živega ali mrtvega otroka zelo podobna. Včasih se rodi gnjil otrok še hitreje, ker njegov život nikakoršne opore ne dela.

Babica naj pa vselej dobro pazi: ali otrok o porodu živi ali ne, ker je njena dolžnost, pomagati, kakor je treba, zlasti pa zdravnika poklicati, kadar se kaj naključi, kar je otrokovemu življenju nevarno, kar more preudariti iz slabejega tripanja srea i. t. d.

IV. Oskrbovanje porodov.

1. Pravila, po katerih se je pri vsakem porodu ravnati.

§ 121.

Kar se tiče pomoči, katero ima dajati babica o porodu, naj si dobro zapomni, da ima vsaki porodnici njeni stan, kateri je takrat poln bolečin, kar največ more, olajšati, vrh tega pa mater in otroka škode in nevarnosti varovati. Te pomoči potrebujejo porodnice v nekaterih zadevah pri vseh porodih, pri pravih in nepravilnih, in ravná se zlasti po porodovih dôbah.

§ 122.

Kadar je babica h kaki porodnici poklicana, ima brez odloga po vnanjem in notranjem preiskovanji si prizadevati zvedeti, ali je res noseča,* in da je, potlej kako stoji maternica, kako leži otrok, kakošna so trda in mehka spolovila i. t. d., in kakošni so popadki.

Ako najde babica vse po redu, naj čaka sama, kako bo porod pretekel po pravilih. Ako pa ne najde vsega po redu, mora brž brž po zdravnika poslati, ko zapazi znamenje kake posebne bolezni pri porodnici, postavimo: omedlevico, božjast i. t. d., ali ko najde po preiskovanji količko kaj, kar se ji ne zdi prav, ali ko sama ne ve, pri čem da je. — Enako ima vselej precej po zdravnika poslati, kadar se v dalnjem preteku poroda kaj nepravilnega pokaže; vendar ne sme tega nikdar naravnost porodnici razodeti, da je ne oplašči, temveč o pravem času le soprogu ali pa sorodnikom porodnice.

Ko babica po preiskovanji spozná, da je porodnica v začetku poroda, sme prašati: ali je žena že na pravem konci nosečnosti ali ne? ali je bila o nosečnosti vedno zdrava? kedaj je imela prve popadke? — Ako je porodnica že pred večkrat rodila, naj jo praša babica: kako je prejšnje nosečnosti, porode in otročje postelje prestala? i. t. d. Ko je babica po mogočnosti vse natanko sprašala, kar se tiče srečnega poroda, in kar ji je treba vedeti, ne sme nikoli v nemar pustiti, da bi se, kolikor ji je le moč, ne prepričala: ali otrok živi ali ne; zlasti si mora prizadevati, da sliši tripanje otrokovega srca.

Naj ne prorokuje nikdar kar srečnega poroda, tudi potem ne, kadar vse po godu najde, ker se tudi med porodom zna še marsikaj napačnega primeriti. Kadar tedaj kaj napoveduje, naj reče, postavimo, da je ta čas vse dobro, da je upati, da se tudi pozneje o porodu ne bo nič nesrečnega primerilo, kolikor se da ta čas misliti, i. t. d.

Enako naj babica nikoli ne prorokuje gotovega časa, kedaj bo porod dodelan, ker nikoli ni mogoče tega vedeti.

* Pripeti se namreč večkrat, da si ženske iz raznih vzrokov domišljujejo, da so noseče, akoravno niso — tak počutek se imenuje nervozna nosečnost.

Skromna in pametna babica si bo vselej svoje dobro ime ohranila, neskromna in nepametna ga bo pred ali pozneje gotovo zgubila, ker ji porodnice več ne bodo zaupale, če je katerikrat njeno prorokovanje in vedeževanje bilo le prazno besedovanje. Vrh tega pa vsako tako prazno besedovanje porodnici, katera se že tako boji, dela po nepotrebnem strah in nepokoj.

§ 123.

Ako je babici slobodno izbrati stanico za porod, naj izbere tako, katera je tudi za otročjo posteljo prikladna, in sicer naj bo porodna stanica ali izba, če je moč, mirna stanica, v katero ne pride hrup iz ceste, in da je blizu kuhinje; zračna mora biti, po zimi pa dosti gorka. Dalje mora biti svetla; zavoljo tega se morajo okna zagrinjati le, kadar solnce presvetlo skoz-nja sije; po noči se mora dovolj razsvetliti dati. V porodni stanici ne sme preveč ljudi biti; k večjemu naj so kake dve ali tri umne žene kot pomočnice v nji, če jih ima porodnica rada.

§ 124.

Babica mora tudi preskrbeti primerno porodno posteljo. Porodna postelja se postavi v stanici tako, da je mogoče okna odpreti, da pa takrat škodljiva sapa ne leti ravno na porodnico in pozneje na otročnico; dalje naj postelja kolikor je moč stoji prosto, to je tako, da je mogoče od obeh strani do nje priti, in da ni preveč našopirjena. Vzame se tedaj najrajše navadna postelja za to, katera se samo tako-le postelje: njena podlaga mora biti kolikor je moč trda, da se ne udaja; najbolj se podá za to dobro utrjena slamnica in pa žimnica (modroc) na nji. Pernice niso za to. Čez sredo postelje se raztegne od ene strani do druge limano platno in če pa tega ni pri hiši, kake slabe, obnošene, pa snažne rjuhe, da se podlaga ne onesnaži; čez to se razgrne še navadna rjuha in nazadnje pride tako imenovana prevlaka, to je, štiri- do osemkrat zganjena rjuha, katera se dene v prek čez sredo postelje. Ta prevlaka se da lahko premeniti, ako se je pri porodu umazala.

Blazin in vajšnic se podloži toliko, kolikor jih je treba, da porodnica bolj složno leži, treba je samo še par blazin pripravljenih imeti za pod glavo in hrbet, da so koj pri rokah, če bi jih

naglo treba bilo. Zlasti mora biti za dlan visoka, trda, s slamo ali pa z žimo napolnjena blazina pripravljena, če je treba, postavimo, porodnico podpirati, kadar vznak leži, ali pa, kadar je treba umetne pomoči, da se morejo spolovila za potrebno pomoč pripravno položiti. Kadar je take blazine treba, se zavije v rjuho, potem pa se porine porodnici tako pod križ, da pridejo spolovila ravno na kraj blazine.

Za odejo je najbolji kak lahek, volnat, dovolj gorek koc.

§ 125.

Zadnjič naj priskrbi babica več rjuh in snažnih brisač, dalje še vse to, česar je treba za prvo opravo novorojenega otroka, namreč: kadunjo za kopel, plenice, pripravno cunjico za popek, $\frac{3}{4}$ m dolg, 5 cm širok povojček za popek z trakom na vsakem koncu in zadnjič obleke, kolikor je za oskrbovanje novorojenčka treba. Potem naj ima mrzle in tople vode, ponvo ali pa steklenice za greti in če teh ni, pa vrče z kropom ali vročim peskom pripravljene. — Dobro je, da ima pripravljeno tudi posodo (lavoir), ako bi porodnica bljuvala, drugo posodo pa za hranjenje posteljice.

§ 126.

Orodje ali instrumenti in priprave, ki jih je babica dolžna dobro shranjene, v red djane in skrbno očiščene vsak čas pri roki imeti, in, kadar jo k porodu pokličejo, s seboj vzeti, so naslednje:

Brizglja klistirka srednje velikosti iz kositarja z dotičnimi, spredaj dobro izokrogljenimi ritnimi cevčicami ali nastavčki in z maternično cevko, ki se ji prilega; kateter iz kovine in en angleški elastičen kateter za ženske, ene popkovnične škarjice, primerna zaloga popkovih povojev in ena krtačica za nohte.

Poleg tega imej babica s seboj v dobro zamašenih, čistih steklenicah (flaskah) še naslednje leke in pomočke pripravljene v uporabljanje, in sicer:

1.) steklenico kristalizirane karbolne kisline za desinfekcije (§ 91), kateri se zmirom pred rabo, da se raztopi, primeša nekoliko vode;

2.) steklenico karbolnega olja (4 ‰), to je: 3 kafe-žličice na $\frac{1}{4}$ litra laškega olja;

- 3.) nekoliko hipermangan-kislega kalija v škatljici;
- 4.) steklenico cimetove tinkture;
- 5.) steklenico Hofmanovih kapljic;
- 6.) steklenico železne kisline;
- 7.) steklenico dišečega ali čistega vinskega jesiha.

Prej navedene stvari mora babica vsak čas v dobrem stanu pri roki imeti.

Ker karbolna kislina, kristalizirana in raztopljenja in tudi v taki raztopini, ko se ji po več vode prilije — ako se zunaj uporablja — kožo razjeda in — znotraj vzeta celo kakor strup ali otrov deluje, mora babica posebno oko imeti na to, kako bode hranila karbolno kislino, da ne bode nikakor zlorabljena ter jo sme samo tako rabiti, kakor je postavno določeno.

Babica ne sme ne posameznih izmed prej naštetih stvari, ne cele priprave pustiti za seboj pri ženskih, ki so na porodu ali ki so uže povile.

2. Pravila pri čepininih porodih po posamnih porodovih dôbah.

Prva porodova dôba.

§ 127.

Ko je babica po preiskovanji spoznala, da se je porod komaj začel, naj pove to porodnici in jo opozori na to, da utegnejo vsa znamenja poroda zopet odjenjati, in da naj se tedaj nič ne boji.

Priporočati zna babica porodnici, če je vse našla, kakor je prav, da naj se po malem sprehaja in ko popadki minejo, zna babica porodnici tudi dovoliti, da svoje navadne opravke še opravlja, pa reči ji mora ojestro, naj se varuje vsacega težkega kretanja in dela; naj tedaj nič ne vzdiguje, težkega ne nosi, ne vleče. Babica sme tudi ta čas porodnico še zapustiti, da še hitro svoje reči doma oskrbi, toda ji dobro zabičiti, da naj brž brž po njo pošlje, ko bi začeli popadki močnejše prihajati. Se ve, da mora biti vselej lahko, babico najti.

§ 128.

Ko spozna babica, da se je porod res začel, ne sme porodnica stanice več zapustiti; k večjemu se sme še zmerno po nji

sprehajati in med tem naj prav tiho pripravlja babica gori omenjene reči, porodno stanico i. t. d. in naj skrbi v vsem za največjo snaznost.

Ako hoče porodnica zdaj še kaj jesti, naj ji le da babica, pa po malem naenkrat: zakuhane juhe, košček žemlje na mleku ali kuhanega sadja; za pijačo ji je voda najbolja ali pa limonada. Jedi, katere so želodcu pretežke in pijače, katere kri preveč razgrejejo, se ji mora prepovedati.

Dokler je porodnica zunaj postelje in zamore celo prvo porodovo dôbo zunaj postelje ostati, če se ji bolj prileže in ji ložeje dě, je dosti, da je v srajci, spodnjem krilu, nogovicah, šlapah in lahki povrhni obleki, na glavi naj ima pa kako avbico ali ruto; samo na to se mora gledati, da so ta oblačila na životu rahla in niso nikjer pretesno privezana.

Samo tedaj, kadar se mehur že k razpoku pripravlja, je dobro, da babica porodnici ukaže, naj gre v posteljo in razun srajce in lahke jope sleče nogovice in vsa druga oblačila, samo na glavi naj ima avbico ali pa ruto.

§ 129.

Kadar se mehur k razpoku pripravlja, je zavoljo tega dobro, da gre porodnica v posteljo, ker se more prav lahko priimeriti, da otrokova roka ali noga ali pa popkovina naprej pade, če je porodnica na nogah, kadar se mehur razpoči, zlasti če je malo več plodove vode. Če je porodnica prvesmica, naj jo babica opomni mehurjevega razpoka, da je pripravljena in se ne ustraši, babica pa naj pripravi posodo, da vodo v njo vjame.

Dokler mehur še stoji, naj babica porodnici prepové, popadke kakorkoli izdelovati, ker to ne pomaga le nič, temveč porodnico po nepotrebnem ob moč pripravi, mehur pa prezgodaj počí.

§ 130.

V sredi te porodove dôbe ima babica porodnico klistirati, da se ji život blata izprazni, ker preobilno blato ovira pomikovanje otroka skozi medenco, pa tudi podpirajočo roko onesnaži.

Ravno tako naj skrbi o porodu babica, da porodnica scanje odcedi, ker se z tem porodnica nepotrebnih bolečin obvaruje. Ako tedaj porodnico voda tišči, naj je ne zadržuje; če voda neče

sama odteči, pomaga včasih že to, da babica rahlo na seavni mehur pritiska, otrokovo čepinjo pa z enim ali dvema prstoma vzdigne. Če bi pa tudi to nič ne pomagalo in bi porodnica še ne mogla vode odcediti, naj ji jo spusti babica z elastičnim katetrom.

Rekli smo že, ko smo o prikazkih o tej porodovi dōbi govorili, da vpade porodnicam ta čas zlo srce, ker mislijo, da se porod kar nič ne odseda, če kolikaj bolj dolgo trpi in da tedaj slabo gre. Kadar je taka, je včasih res težko, porodnici pogum in dobro srce delati; pa če babica sama potrpežljivost kaže in sama nič boječosti ne razodeva, temveč dobre volje ostane, bo pametno tolažljivo prigovarjanje večjidel še največ pomagalo.

Druga porodova dōba.

§ 131.

Koj po mehurjevem razpoku naj babica porodnico natančno notranje preišče, da se zdaj še enkrat dobro prepriča, kako otrok leži in kako je postavljen in da vidi, ali ni kaj naprej padlo, in ko se je mehur razpočil, ima babica pazljivo in večkrat otrokovo srce poslušati, ker od tega časa je mogoče, da se obtek krvi v otroku pohabi. Po mehurjevem razpočenju ne sme porodnica več iz postelje iti; samo to ji je še pripuščeno, da se drugač vleže.

V tej porodovi dōbi sme porodnica popadke izdelovati. To more najbolj storiti vznok ležé, ko noge v kolenih upogne in se kam upira; za to je najugodnejša posteljna končnica, ali pa se vsede babica pred porodnico in pritiska z rokami kolena proti trebuhu nazaj. Porodnica naj najprve globoko vzdihne, sapo zadrži, pritiska brado proti prsom in drži s svojima rokama babične roke, ali pa se poprijema blazin; posebnih jermenov, kateri so k postelji privezani, večjidel ni treba.

Kadar začne glavica pritiskati, je najbolj na varovanje presredka gledati.

Varovanje presredka.

§ 132.

Presredek se najbolj varuje: 1.) če se porodnica tako položi, kakor je najbolj pripravno; 2.) če babica dobro pazi, kedaj gre otrok skozi sramno špranjo, to je, da natančno po pravilih pre-

sredek podpira; 3.) če z očmi napetje presredka opazuje in o pravem času izdelovanje popadkov porodnici prepové.

§ 133.

1.) Kar se tiče lege porodnice, je dobro, da leži prvesmica vselej postrani; pa tudi za tako porodnico, katera je večkrat porodila, zlasti pa če je od poslednjega poroda veliko časa preteklo ali če je poslednji pot prezgodaj porodila, se podá bolj, da postrani leži.

Če ravno porodnica v postranski legi ne more popadkov tako krepko izdelovati in zavoljo tega otrok počasneje skozi medenco gre, je to vendar le še dobro, če le predolgo ne trpi, ker se tako presredek in sramna špranja najboljše in najrahljeje razteguje in pripravlja, da otrok skozi njo pride. Če porodnica vznak leži, pritiska doli se pomikajoči otrokov del, tako reči, s celo močjo popadkov proti presredku; če pa porodnica po strani leži, ne pritiska glava s celo močjo na presredek, pritiska tudi na levo ali desno plat medence in stegna, kakor leži porodnica na levi ali na desni strani, in presredek ne pride potem v tako nevarnost.

Pri postranski legi mora porodnica s svojo ritjo prav na desni posteljni stranici ležati; noga tiste strani, na kateri porodnica leži, mora biti stegnjena, torej leva, če na levi strani leži, ali le malo v kolenu vpognjena in se upira z njo v končnico; z desno nogo se upira porodnica v posteljno slamnico ali žimnico. Med obe kolena se položi blazina, da se zmerno narazen držite.

§ 134.

2.) Kar se tiče tega, da se pazi, kedaj gre otrok skozi sramno špranje, naj ne zapusti babica kar nič več porodnice in zlasti o popadku naj vsaj roko na presredku rahlo drži, da more čutiti, kako se porod odseda, da bo o pravem času presredek tako podpirala kakor umetnost to tirja; z tem se presredek najbolj obvaruje.

Podpiranje presredka.

§ 135.

Podpiranje presredka po umetnosti se godi, ko leži porodnica po strani ali pa znak in ima te-le namene: 1.) presredek v

njegovi naravni debelosti učvrstiti; 2.) glavico tako proti sramni špranji naravnati, kakor je prav, to je po povčrti, in 3.) ubraniti, da glavica prehitro skozi ne pride.

a. Podpiranje presredka v postranski legi.

§ 136.

Tu položi babica, na priliko pri levi postranski legi, katera je največkratna, svojo desno roko tako na raztegnjeni presredek, da ležé palec na eni, drugi stegnjeni prstje pa na drugi strani sramnje špranje, in sicer tako, da je med palcom in kazavcom napeta kožna guba naravnost ob piskovi prevozi, raztegnjeni presredek sam pa ravno v perišu leži, in sicer tako, da se nekoliko piskove prevoze vidi. Kazavec in srednji prst leve roke ležita pa odzgorej nad nadsramkom med stegnoma na vdirajoči in predirajoči glavici.

Ko ste obe roki tako položeni, se pazi o popadku na pomikanje glavice in vodi se glavica tako, da pritiska roka, ki leži tikoma na presredku, proti presredku udirajočo glavico **navspred** in pa **navzgor**, kakor je treba, da jo tako proti sramni špranji naravná. Kazavec in srednji prst, ki ležita na čepinji, pa pritiskata tudi navzad, in tako si prizadeva babica ob enem, kakor od zadaj navspred vlečeča pomagati, da se čepinja po svoji poprečni osti, to je, okrog poprečnika medenčnega izhoda, obrne. (§ 111).

Najložje bo babica podpirala, če postavi pri tem svojo desno nogo na pručico, komolec desne roke pa na svoje stegno upre.

b. Podpiranje presredka, kadar porodnica s podloženim hrbtom vznak leži.

§ 137.

Če stoji babica na desni strani, položi svojo stegnjeno desnico tako na presredek, da se vleže pest ravno pod piskovo prevozo, periša pa se tikoma na presredek položi; kazavec in srednji prst druge roke se položi, kakor pri podpiranju presredka v postranski legi. Presredek se podpira potem ravno tako, kakor pri postranski legi.

Najbolje je, da se vsede babica pred porodnico in se upre s svojim komolcom v slamnico ali žimnico. Porodnica ne sme stegen v kolenih upognjenih preveč vzaksebi držati in le po malem naj jih proti trebuhu nategnje.

Kar se tiče podpiranja presredka sploh, se bo vsaka babica kmali prepričala, da se podpira presredek takrat prav, kadar dobro pomisli, kako močno nazaj potiska glavico. Motijo se ljudje, kateri mislijo, da je močna babica tudi dobra babica.

Poglavitni namen presredkovega podpiranja je, čepinjo za porod prav naravnati.

Babica dela tudi napačno, kadar pritiska presredek na glavico, ko porodnica nima popadka, ker z tem le stiska presredek, sama sebe pa trudi po nepotrebnem.

Opomba. Nov način, kako zabraniti, da se presredek ne raztrga, je tako imenovani poprimek skozi mastnico. Babica v ta namen za časa ponehljaja popadkov pri ženski na levi strani ležeči pravilno umiti in z oljem namazani kazavec in sredinec leve roke v mastnico potisne, dokler da skozi tanko mastnično steno zgornjo čeljust ali pa brado otrokovo doseže, potem opré zaznamovana dva prsta dobro vanjo in potiska počasi glavico proti spodnjem robu sramničnega sklepa.

§ 138.

3.) Ko ostane glavica tudi v prenehu popadka v sramni špranji vidljiva, naj reče babica porodnici, da ji navadno ni treba več doli pritiskati, popadkov izdelovati, in če se porodnica vender ne more ubraniti popadke izdelovati, naj reče babica, da mora usta odprta imeti, ali pa naj si nos zatiska. Tako se najbolj obvaruje, da se kaka nevarnost zavoljo tega ne primeri, če bi utegnil otrok prehitro skozi sramno špranjo iti.

Zavoljo tega je tudi treba, da babica napetje presredka z očmi natančno opazuje in je torej podpiranje pod odejo iz zbog sramožljivosti popolnoma nedostatno in se mora opustiti.

§ 139.

Pri prediranji naj gleda babica prav posebno na čelo in na nos, ker se takrat presredek prav lahko zatrga in ko je glavica rojena, naj roke ne zmakne s presredka; z drugo roko naj pa pošlata brž otrokov vrat, da se prepriča, ali morda ni popkovina okoli vratu ovita, kar se prav dostikrat primeri, ker bi jo drugače morala takoj po pravilih razrahljati ali pa prerezati.

Ako babica ne najde popkovine okoli vratu, naj glavico drži prosto v roki in reče porodnici, naj popadke izdeljuje. Kadar

se pleča iz medence snujejo, mora babica presredek ravno tako skrbno podpirati, ker se utegne pri tej priložnosti tudi zatrgati.

Če bi izdelovanje popadkov nič ne pomagalo, naj spusti babica glavico iz roke in naj drgne potem z tisto roko po materničnem dnu na trebuhu, da tako popadke oživi, in če bi tudi to še nič ne pomagalo in bi otrokovo obličje začelo višnjevo prihajati, je treba otroka umetno rešiti.

Ko so pleča rojena, sprejme babica otrokov trup z tisto roko, katero je držala na presredku, z uno roko pa prime glavico. — To je sprejetje otroka.

Ko je otrok tako rojen, ga zavije babica v pripravljeno toplo rjuho, mu s prsti iztrebi žlem iz ust, in novorojenčka položi kolikor je moč blizo maternih spolovil, da se popkovina preveč ne potegne. Zavoljo tega se vleže mati, če je postrani ležala, zdaj vznak na dobro pogreto rjuho, katera se pod njo položi; babica pa naj s pogretimi rjuhami pokrije mater, kateri je zdaj natura dala čas, da se oddahne; pot naj z nje obriše i. t. d. in potem naj popkovino loči.

§ 140.

Popkovino ločiti, to je, popkovino podvezati in jo potem prerezati in tako otroka od matrne potice rešiti, ne sme babica nikoli, dokler še njene arterije krepko bijejo, ker bi sicer otrok prav lahko kako škodo trpel. Kadar popkovinine žile že prav slabo ali celo več ne tripljejo, to je večjidel kakih 5 do 10 minut po otrokovem rojstvu, naj prime babica s palcem in kazavcem leve roke popkovino tik otrokovega popka, in potisne tudi s palcem in kazavcem desnice kri popkovine in njeno žolco proti materni potici od popka nazaj, in preveže naj popkovino za kak dlan nad popkom. Ako je babica prepričana, da ni dvojčkov, mora potem za dober prst nad mestom, kjer jo je prevezala, popkovino z škarjami prerezati.

Dobro je tudi pri vsakem enojnem porodu popkovino dvakrat prevezati, to je, da se popkovina proti materni potici nekoliko proč od mesta, kjer je prva prevoza, še enkrat preveže in v sredi med obema prevezama prereže, da kri iz matrne potice ne teče ter se materna potica bolj napne in lažje odloči. Zlasti nove babice naj tako delajo, da se jim kaka nesreča ne

primeri, ker je mogoče, da bi drugemu dvojčku kri odtekla, če bi v hitrosti ne opazila dvojčkov v maternici ali bi pa na dvojčke celo ne mislila, kar se je že večkrat zgodilo.

Popkovina se pa tako-le loči: ko je babica kri in žolčo iz popkovine tako požmela, kakor je bilo rečeno, priveže za dlan nad popkom prvi trak, in sicer z enim samim vozlom, in zavije potem konce traku na nasprotno stran popkovine in naredi tukaj drugi vozle s pentljo. Ako preveže babica popkovino še z drugim trakom, stori to dva ali tri prste od prvega traka proti materni potici z dvema vozloma na eni strani.

Ko je babica popkovino enkrat ali dvakrat prevezala, jo prime pri prvi prevozi s palcem in predzadnjim prstom in nekoliko dalje z kazavcem in srednjim prstom, nategne nekoliko košček popkovine, kateri je med temi prsti in prereže popkovino 3 cm za prvo prevezo z škarjami, katere ima pripravljene.

Kadar ločuje babica popkovino, se mora varovati, da je preveč ne vleče, zlasti pri otrokovem popku, kakor mora tudi dobro paziti, da z škarjami ne poškoduje otroka ali matere, ali da ju ne sune, če se ji primeri, da se ji trak vtrga.

Ko je popkovina odrezana, je druga porodova dôba dokončana in začne se tretja porodova ali posteljčna dôba. Otroka zavije zdaj babica v dobro pogreto rjuho in ga izroči pomočnici.

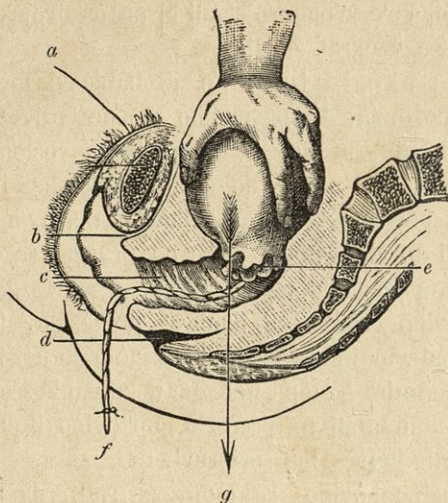
Tretja porodova dôba.

§ 141.

Pred vsem drugim ima babica skrbeti, da se porodnica dobro počuti; zavoljo tega naj jo odene z dobro pogretimi rjuhami in posebno položi, kolikor je moč, na suho. Zavoljo tega pogrne pod njo čedno, pogreto, večkrat zganjeno rjuho, da se more brž videti, ali in koliko nove krvi je morda zopet od nje prišlo. Potem naj gleda babica dobro na maternico, ali je dobro skrčena ali ohlapna; zato je najbolje, ker posteljčna dôba komaj četrť ure trpi, samo s porodnico opraviti imeti. Otroka naj položi ta čas v gorko rjuho zavitega na kako varno mesto.

Da se močnejši krvotok, kateri bi zamogel vsled daljšega ostanka posteljice v maternici nastati, zapreči, se mora maternica po porodu otroka neprenehoma opazovati, in sicer na ta način, da se položi roka od zvonaj na trebuh, ker se z tem trpež poroda

Pod. 17.

okrajša, narurna krčenja maternice z lahkim božanjem in drgnjenjem z roko pospešujejo in se predolgo izostali popadki umetno vzbudijo. Kakor na maternici ležeča roka močnejše krčenja maternice občuti, ako med tem nekoliko krvi iz spolovil odhaja in se maternica pod roko vidno zmanjšuje, se mora takoj maternica z razprtimi prsti ene roke (*pod. 17*) pravilno od vseh strani

prijeti, v sredi male medence z njenim dnom naprej in kviško postaviti in **polagoma** proti križnični izvotlini, bolj proti ritni kosti, tedaj pri popolnoma vodoravno na hrbtu ležeči ženski navpično, v malo medenco nizdol potisniti.

Tega ročnega stiska se sme babica le tačas posluževati, kadar je maternica najbolj skrčena, to je, med najhujšimi popadki.

Da se bo pa ta ročni stisek ložej izvršil, naj babica porodnici veli, stegna nekoliko k trebuhu nategniti in ju potem primerno raztegniti, ter naj se prepriča, če je scavni mehur prazen.

Navadno maternična potica že pri 3. ali 4. takem stisku v nožnico ali pa še celo pred vnanjo sramnico zdrsne.

§ 142.

Prej imenovano početje se mora pri vsakem dalnjem popadku varno ponavljati; ako bi pa kljubu temu v 15 do 20 minutah ne bilo posteljice v sramnični špranji videti, potem se mora posteljica od znotraj z roko odpraviti, in sicer po naslednjih pravilih.

Pod. 17. Razkazovanje, kako se iztreblje posteljica vsled stiska po navodih prof. **Credé**: *a* sramni sklep, *b* scavni cevek, *c* nožnica, *d* ritna luknja, *e* materna potica, *f* popkovina. Pušica *g* kaže smér, na katero se mora potica z roko stisniti proti ritni kosti.

Babica naj znotraj preiskuje, da zve, ali pride do tistega kraja, kjer izvira popkovina iz matrne potice ali ne; tukaj naj gre ob popkovini. Ako doseže mesto, na katerem izvira popkovina iz matrne potice, sme poskusiti posteljico iztrebiti, in sicer tako-le: ako stoji babica na desni strani porodnice, naj pelje svojo levico pod desnim stegnom porodnice in ovije naj z desnico popkovino, če se dá, nekaterekrat ob 1 ali 2 prsta svoje levice, in to je treba, ker bi ji sicer popkovina prav lahko izmuznila, če bi jo preveč nategnila. Če je popkovina kratka, naj jo prime s prtičem. Ko je babica popkovino tako nategnila, naj jo potegne polagoma nekoliko navzdoli in seže potem varno z kazavcem in srednjim prstom desnice, z karbolnim oljem dobro namazanima, ob popkovini, kolikor more visoko v nožnico; roko mora imeti z njeno površno platjo navzgor obrnjeno.

Ko babica popkovino polagoma pa neprenehoma navzdoli poteguje, naj pritiska materno potico ondi, kjer izvira popkovina iz nje, z tema dvema prstoma navzdoli in navzad proti križnični izvotlini. Ko se je materna potica kolikaj odločila, spozná babica to po nekem odjenjevanji in potem naj le še doli potiskuje in previdno nateguje popkovino toliko časa, da se pokaže materna potica v sramni špranji.

Ko je posteljica popolnoma v nožnico prišla, se pokaže v nekaterih sekundah v sramni špranji. Potem jo mora babica, da tako rečemo, z obema rokama vjeti, ker jo nekaterekrat zasuče, zato, da se jajčeve mreke kakor v konopec (štrik) zavijejo in tako lahko ne strgajo.

Ako materna potica prav nič ne odjenjuje, ne sme babica kar nič več ne popkovine s silo nategovati, in dalje nič več ne poskušati.

Ako ne doseže babica mesta, iz katerega izvira popkovina, potegne prste kar nazaj in razvije zopet popkovino. Čez nekoliko časa naj preiskuje zopet tako in tako dolgo, da poslednjič doseže mesto, iz katerega izvira popkovina. Zdaj še le naj poskuša posteljico izleči.

§ 143.

Če bi posteljična dōba čez eno uro trpela, ima babica po zdravnika poslati, dokler pa zdravnik ne pride, mora pridno po-

gledovati, ali se ni morda kako krvavenje (vnanje ali pa notranje) primerilo. Poskusi naj tudi še katerikrat, posteljico kakor po navadi izleči, toda koj nehati, ko se posteljica ne uda, da morebiti kaj posteljice ali pa jajčevih mren ne odtrga, katere bi potem v maternici ostati in krvotoke, bolestne posteljične popadke in druge nevarne bolezni otročnici provzročevati utegnile.

Ako se ne primeri krvavenje ali sicer kaj nevarnega, mora babica vsakakor čakati, da zdravnik pride in si po moči prizadejati, da se zdravnik najde in brez odloga pride, kamor ga kličejo.

Kadar se kaj tacega nenavadnega primeri, ni treba, da babica porodnici to pové; lepo naj jo na to pripravlja in pogumno dela in še le potem, kadar nevarnost, postavimo, zavoljo krvavenja raste in zdravnik še vedno ne pride, nima babica samo pravice, ampak še njena dolžnost je, posteljico po pravilih umetno ločiti.

Ko je posteljica iztrebljena, naj babica pogleda, ali je maternica dobro skrčena in potem ne sme nikoli opustiti, posteljico v vseh njenih delih natanko pregledati, ali je cela ali pa če sicer nič nenavadnega na nji najti ni.

§ 144.

Ko je babica posteljico iztrebila, naj gleda najprvo, da dobi rodница kmalo, kmalo pokoj, kateri ji dobro déne. Zavoljo tega naj potegne izpod nje premočene in naj ji podloži druge dobro pogrete rjuhe, pa tako, da se rodница preveč ne pregiblje. Potem naj jo položi tako, da leži ravno in z vkup stisnjenimi nogami, jo brž s pogretimi rjuhami odene, zlasti pa zavoljo tega, ker jo kmali po porodu rad strese kratek mrz.

Najvažnejše je in ostane, da se rodница skozi tri ure gledé krčenja maternice natanko opazuje in da se tako nevarnemu poporodovemu krvavenju v okom pride. Zavoljo tega mora babica neprenehoma v okrogu po maternici drgniti, da jo z tem k novim popadkom vzbuja in kader popadek pride, naj preneha drgniti, ter naj roka mirno na maternici obleži. To se mora tako dolgo ponavljati, dokler maternica pravilno ne stoji, to je, da več ne ohlapne in se sama v rednih prenehljajih skrči, kar se navadno vže v pol ure zgodi. Zdaj še-le sme babica otroka osnažiti in skopati (§ 176.), vender pa mora med tem večkrat maternico potipati in večkrat pogledati, ako ne odhaja obilnejši krvi.

§ 145.

Ako se je babica v teh treh urah, pred katerim časom rodnice pod kaznijo zapustiti ne sme, prepričala, da ne odhaja obilnejši krvi in da je maternica kot pest velika trda krogla nad sramnim sklepom obstala, potem naj rodnico osnaži prilepljene krvi in nesnage, kar se najložje v postranski legi zgodi tako, da jo s prteno cunjo, pomočeno v zredčeni karbolni vodi, ali pa z karbolno vato po stegnih in vnanjih spolovilih hitro pa varno umije.

Če se je rodnica potem zopet vznak vlegla, naj ji babica trebuh obteži z večkrat pregubneno rjuho, in sedaj še-le jo sme zapustiti, vendar pa strogo naročiti, da se jo mora nemudoma poklicati, ako bi utegnila kri močnejše teči.

Tretji oddelek.

Zdrava otročja postelja.

§ 146.

Otročja postelja nastane po iztrebljenju posteljice in se imenuje stan, katerega namen je, vsa spolovila in celi život ženske kmalo blizo v tisti stan nazaj spraviti, v katerem so bile pred nosečnostjo, kakor tudi prsne žleze za izločevanje mleka, to je, prvega otrokovega živeža, pripravne storiti, na kar so se že v nosečnosti in porodu pripravljale. To se zgodi blizo v šestih tednih, zavoljo tega se imenuje tudi žena, katera je porodila, prav za prav ta čas otročnica ali šesttednica, pozneje pa dojnica.

Otročja postelja je, kakor nosečnost in porod, zgolj naturen stan, pa potrebuje, kakor nosečnost in porod, pripravnega oskrbovanja, da mine brez obolenja. Da pa babica more otročnico prav oskrbovati, mora tudi spremembe dobro poznati, katere dela otročja postelja.

I. Spremembe v celem životu.

§ 147.

Kakor pri nosečnosti niso samo spolovila deležna, temveč celi ženski život, ravno tako se morajo tudi v otročji postelji v celem životu velike spremembe goditi.

Pred vsem je v otročji postelji koža bolj topla kakor v nosečnosti, ravno tako se ženske v otročji postelji bolj rade poté, dasiravno pot v otročji postelji ne pomeni toliko, kakor se je doslej mislilo. Pege, katere so se v nosečnosti naredile, se sčasoma zgubé.

Otročnica ima bolj občutno kožo, pa tudi njene oči in posluh (ušesa) so bolj občutne. Otročnica diha lažje, kakor noseča, nasproti ima pa želodec bolj oslavljen, jesti ji prve tri dni menj diši, jezik ima po malem prevlečen, bolj žejna je, dostikrat je zamašena (zapečena) in scavnice gre manj od nje.

Potrebuje se ji sčasoma skrči in tako imenovane proge nosečnosti ji ostanejo na nji več let kot belo-svitle lise, in tudi trebuh ji ostane bolj ohlapen, kakor je bil pred nosečnostjo. Vodenične otekline nog, katere so se v nosečnosti naredile, minejo popolnoma, nasproti pa ne izgubi tako imenovanih «otročjih žil» nikoli več popolnoma.

Čutništvo je v otročji postelji zelo občutno; tako postavimo, je otročnica žalosti, jezi, veselju i. t. d. bolj podvržena. Pa vse te spremembe čutništva kakor tudi spremembe zavoljo nosečnosti se sčasoma vse poravnajo.

II. Spremembe v spolovilih.

§ 148.

Te spremembe se razodevajo z tem: 1.) da se spolovila sama v svoj prejšnji stan vračajo, in 2.) da se sisca še bolj izpodobljata.

1. Spremembe v spolovilih samih.

a. Na maternici.

§ 149.

Maternica, katera se začne že o porodu z začetkom popadkov v svoj poprejšnji stan vračati, se premeni v otročji postelji popolnoma in dobi skoraj vso svojo prejšnjo velikost, podobo in lego; potem se pa vrne tudi njena naravna delavnost — perilo — pri ženskah, katere ne dojé same, navadno v 7. tednu, pri doječih pa navadno še le potem, ko so otroka odstavile.

Koj po porodu ušlatamo maternico kot otročja glava veliko, trdo, krepko bulo neravne podobe in neravnega površja med sramničnim sklepom in popkom; čez kakih šest ur je maternica zopet bolj mehka in ohlapna in seže s svojim dnom dostikrat do popka, potem se pa redovno zmanjšuje, tako da čez kakih 14 dni maternično dno že prav težko samo pri zvananji preiskavi ušlatamo ali pa nič več ne, ker se je maternica že v medenco potegnila. Čez kakih šest tednov ima maternica že precéj svojo prejšnjo podobo, pa taka, kakor v deviškem stanu ni nikoli več. Ravno to velja tudi o drugih spolovilih.

Nožnični del maternice je prve dni še zelo rahel, mehek, kakor zmečkan; začne se v prejšnji stan vračati in zmanjševati na notranjem ustji proti vnanjemu, tako, da dobi nožnični del kmali svojo piljkovo podobo in čez 14 dni je zopet 1½ cm dolg. Vnanje ustje pa ostane dolgo, neravno, zatrgano in kakor zarobljeno.

To zmanjševanje maternice se zgodi zavoljo tega, ker zgubljuje svoje prvine, zlasti pa ker se njene mišične kitice premenjuje v maščobo; znamenje tega premenjenja je otročnično čiščenje; pripomore pa dalje k temu zmanjševanju tudi večkratno krčenje maternice, katero se imenuje poporodni popadki.

§ 150.

Otročnično čiščenje ni nič drugega, kakor vničene prvine materničnega snutka, ostanki žleznice, minljivih kožic, nekoliko pa tudi v mast premenjene mišične kitice i. t. d., z krvjo vred, katera teče po malem iz odprtih materničnih žil.

Otročnično čiščenje je prva dva dni rujavkasto-rudeča tekočina, katera je z mnogimi kosmički zmešana in ima lasten živalsk duh. — Tretji dan je ta čiša navadno že bolj bleda, je le malo še rudeča, redka in podobna vodi, v kateri se je meso pralo — vodenokrvava je. Proti sedmemu dnevu prihaja otročnično čiščenje bolj gosto in rumenkasto, ker je žleznato-gnojno in nazadnje se spremeni v kot mleko belo, žleznato tekočino, to je mlečje ali belo otročnično čiščenje.

Kar se tiče obilnosti otročničnega čiščenja, ga teče prve dni otročje postelje največ in ga je potem vedno menj in menj, dokler čisto ne mine. To se zgodi med šestim in osmim tednom.

§ 151.

Poporodni popadki so tudi pravo krčenje maternice, katero pride, kakor popadki sploh, po prenehljejih eno za drugim, in katero stori, da je maternica o njih bolj trda. To spozná babica, da položi roko na trebuh otročnice; otročnica sama pa jih čuti kot prave popadke, kateri gredo od križa do stegen.

Poporodni popadki izženejo včasi kri, katera se v maternici nabere, in ostanke jajčevih delov. O vsakem poporodnem popadku teče otročnično čiščenje močnejše, ker mora nabrana tekočina zavoljo krčenja iz maternice; trebuh otročnice pa ni boleč, če ga pošlatamo.

Poporodni popadki sploh pridejo samo prve tri ali štiri dni in najbolj pogostem pri ženah, katere so večkrat rodile in pa po porodih, kateri ne trpé dolgo; pridejo pa le po dolgih prenehljejih, v katerih se otročnica popolnoma dobro počuti.

Nekaj posebnega je to, da so poporodni popadki vselej takrat najmočnejši, kadar začne otrok sisati in se pri samodojnicah največkrat nahajajo.

b. V drugih spolovilih.

§ 152.

Nožnica, zavoljo poroda zlo raztegnjena, prihaja bolj in bolj ozka, dobiva sčasoma zopet prečne gube, ostane pa vendar, zlasti v nožničnem obočji, vedno ohlapna in bolj prostorna, kakor je v deviskem stanu bila. Ravno tako izločuje o otročji postelji več žlema in to dostikrat tako dolgo, da dobi žena zopet svoje perilo.

Vnanja spolovila splahnejo tudi sčasoma in se skrčijo; samo bolj zamokle barve ostanejo, in mala piska molita pri ženi, katera je rodila, izmed velicih.

Presredek se skrajša do svoje prejšnje širakosti že po prvih 24 urah, ako bi pa bil zatrgan, se pa celi zelo počasi.

Široki maternični vezki, kateri gredo k potrebušnici, ohlapnejo v primeri, kakor se maternica zmanjšuje, in okrogli vezki, ker so tako vstvarjeni, kakor maternica, se tudi zmanjšujejo, stanjšajo in pobledé.

Jajčeva vodila z jajčnikoma vred se postavijo še le v drugem tednu otročje postelje tako, kakor so bila pred nosečostjo.

2. Spremembe na siscih.

§ 153.

Sisca se po porodu bolj napneta in se nekaterikrat celo enake proge na njenem površji napravijo, kakor o nosečnosti na trebuhu, zavoljo tega se bradavičici bolj skrčite in po videsu skrajšate. Kmalu po porodu, večjidel že prve tri dni, ima otročnica več mleka in mlečna žleza se napolnuje v svojih grozdu podobnih koncih in mlekovodih, od kodar se čutijo na njih mnoge, neravne, ko lešnik velike, neboleče trdine, in potem teče dostikrat mleko samo po sebi iz njih.

Mleko je sestavljeno iz vode, cukra, srovega masla (putra), sira in nekaterih soli. Prvo mleko je bolj rumenkasto, ga le malo priteče in imenuje se izmlezva, ter ima v sebi le malo sira, pa timveč cukra in soli in je zategadelj menj redivna, ali bolj prebavljiva in bolj razmaka, da se tim ložej otročja smola iztrebi.

Prvo obilneje mleko prihaja navadno brez vročnice, kar se da večjidel skoro vsaki dan pri vseh otročnicah opazovati. Prava mlečna febra se prav redka nahaja, če pa kako otročnico bolj ali menj mrazi, in vročina napada, izhaja to iz kakega družega uzroka, postavimo, da so spolovila kaj poškodovana, ali pa je prav lahko, da ima otročnica vročnico zavoljo tega, ker ji senjasta bradavičica pri dojenju bolečine dela, ali da se otročnica prehladi, v živežu pregreši i. t. d. — Le prevečkrat mislijo babice, da je mrazenje otročnic tako imenovana mlečna febra!

Kar se tiče mere mleka, ga nima vsaka žena enako veliko, in ravná se to po starosti, zdravji, zlasti pa po tem, kakošna sta sisca, in po marsikaterih družih okolnostih. Tako uči skušnja, da imajo več mleka otročnice, katere denejo kmalu po porodu otroka k siscam in potem redovno dalj časa sisati dajejo; dalje, če si dajo vselej en sisec do praznega izsisati in imajo živež, kakeršen jim gre.

Mlečnost trpi pravilno 6 do 9 mesecev in toliko je dosti za prvi živež otroka. Otrok potrebuje navadno čez $\frac{1}{2}$ kg mleka, in toliko ga dobiva v enem dnevu iz sisecev. Čez 6 ali 9 mesecev ima dojnica menj in menj mleka in čas je, da se otrok odvadi, to je odstavi.

Ko je otrok odstavljen, pritečejo še nekaj časa kake kaplje mleka iz sisev; večjidel pa ostaja mleko v prsni žlezi. Sisca otečeta precēj in sta boleča, potem pa začne zopet izmlezvi podobna tekočina iz nju teči, katera pa čez kakih osem dni sama zaostane in se v kakih 4 ali 5 tednih tako posuši, da tudi s stiskanjem ni mogoče, še kaj iz sisev dobiti.

III. Oskrbovanje otročje postelje.

§ 154.

Pri oskrbovanji otročje postelje se skaže babica, ali kaj vé ali nič ne vé. Otročja postelja namreč je stan, iz katerega izvirajo po nepravšnem oskrbovanji tolikatere, dostikrat nagle bolezni, ali pa take, katere se mnogokrat še le po več letih pokažejo — da bi se tako ne!

Da bo pa otročja postelja srečno prešla, naj ima tedaj babica svojo skrb: 1.) za posteljo in stanico otročnice; 2.) za njeno telesno in dušno počutenje; 3.) za njeni živež, za redovno izpraznjevanje njenega života, kar se tiče blata in vode, in 4.) za njena sisca, kar se tiče dojenja.

1. Postelja in stanica otročnice.

§ 155.

Ko je prišla otročnica zopet k moči in je maternica dobro skrčena ostala, naj ji babica spolovila dobro osnaži in pa stegna s snažno cunjo v mlačni karbolni vodi pomočeno; potem naj ji sleče vso umazano obleko in naj ji obleče čedno, suho pa dobro pogreto srajco, in otročnica se preloži v drugo posteljo, če ni sila, da mora porodna postelja tudi otročja postelja biti.

Ako je bila posebna postelja za otročnico napravljena, katera mora pa taka biti, kakor spredej popisana porodna postelja (§ 123), se otročnici bolj prileže, da se na-njo prenese, ali pa, da se po moči blizu porodne postelje postavi in otročnica s pomočjo babice na-njo preseli.

Če pa porodnica ostane v tisti postelji, v kateri je porodila, se morajo vse onesnažene in premočene rjuhe, blazine i. t. d. izpod nje spraviti in postelja se napravi tako, kakor je bilo rečeno. Otročnica pa ne sme vstati. Sploh ne sme otročnica vstajati,

kadar se ji prestilja, dokler ima ležati. Zavoljo tega naj se ji postelja še le takrat popolnoma postelje, kadar more prvi pot vstati. Do tistega časa pa naj babica tako-le prestilja: otročnica se pomakne, postavimo tik do desne stranice, babica pa naj prerahlja ta čas na levi strani slamnico in žimnico, poravná rjuho in podloži čedno, dobro pogreto podlago; potem se vleže porodnica na tako pripravljeno levo stran postelje, babica pa potegne podlago pod njo in prestelje potem posteljo tako, kakor popred na levi strani.

Odeta ne sme biti otročnica nikoli s pretežko odejo, temveč tako, kakor je bila sicer navajena. Samo v bolj hladnem letnem času je dobro, da ima še čez trebuh bolj gorko odejo.

§ 156.

Veliko je ležeče na stanici za otročnico, kjer je mogoče. Zrak v nji mora biti vselej čist, suh, ne prehladen, pa tudi ne pretopel. Dobro je tedaj, če je mogoče, da se da otročnična stanica prezračiti. Navadno se stori to, da se odprejo v bližni stanici okna; to je pa večjidel premalo. Ako je otročnica dobro odeta, zlasti pa, če stoji njena postelja tako, da je ne zadene sapa, skoraj ni mogoče, da bi se prehladila, če se tudi odprejo okna njene stanice. Tudi v zimskem času se morajo stanice otročnic prezračevati. Kar mogoče čist zrak je v vseh okolšinah potreben.

Dalje mora otročnična stanica dosti svetla biti, njena postelja pa tako stati, da niso njene in otrokove oči naravnost proti luči obrnjene. Kakor je pa prevelika svetloba škodljiva, tako je to še toliko bolj škodljivo, da se vsa okna otročnične stanice preveč zagrinjajo, ker potem materi in otroku nenavajena svetloba še bolj škoduje, kadar postavimo, zavoljo prezračevanja okna naenkrat odgrnejo.

2. Skrb za telesni in dušni počutek.

§ 157.

Za telesni in dušni počutek otročnice je treba dobro skrbeti, ker se utegnejo, kakor smo že rekli, v otročji postelji kaj hitro prav nevarne reči izcimiti. Zavoljo tega naj ima babica

prigodbe v otročji postelji pred očmi in zlasti naj gleda, kako se v otročji postelji spolovila krčijo in zmanjšujejo, posebno pa kako se maternica v prejšnji stan vrača.

Da se spolovila v otročji postelji v svoj poprejšnji stan vračajo in se o tem nič nevarnega ne primeri, pripomore največ snažnost v vseh rečeh in pa pokoj telesa in duše (srca).

§ 158.

Da se otročnica dobro počuti, ji pripomore snažnost, pa ne samo života, temveč prav posebno tudi snažnost posteljnega in životnega perila. — Spolovila si mora, dokler se čistijo, vsaki dan enkrat, v začetku pa po dvakrat snažiti.

§ 159.

Babica se mora pri snaženji spolovil enkrat za vselej po naslednjih navodih ravnati: Potem, ko je otročnica s podloženim hrbtom višej legla, naj ji babica, da se ne prehladi, nogi, in sicer vsako posebej, tako odene, da samo spolovila razodeta ostanejo ter naj ji pod rit kako posodo postavi; potem naj pomoči kos snažne prtenine v mlačno desinficirvalno tekočino, katero si je pred za umivanje pripravila (§ 91) in ko je prtenina dobro napojena, naj jo za kako malo ped visoko nad spolovili ožmé in naj ta curek tako dolgo ponavlja, dokler da so spolovila osnažena. Prisušena nesnaga, ako bi na popred popisani način ne hotela se odplaviti dati, mora pa babica z drugo snažno mokro cunjo umiti. Da se spolovila osuše, se pa ne smejo izbrisovati, temveč na lahko tipljati s snažno mehko prtenino.

Najbolj hitro in varno se izmiva z tako zvanim irrigatorjem.

Gobe pa se za umivanje ali izbrisevanje spolovil babica ne sme zaradi okuženja nikdar posluževati.

§ 160.

Da se otročnična čiša lovi, se morajo podložene rjuhe pridno premenjevati, — v začetku vsacih 24 ur vsaj dvakrat; pa suhe in dobro pogrete morajo biti rjuhe. V nekaterih krajih rabijo otročnice nekake zamaške iz cunj. Ako že ravno katera otročnica misli, da mora take zamaške imeti, naj jemlje vsakih 4 ali 6 ur druge.

Nič ni bolj zoprno, pa tudi škodljivo, kakor če kdo ves v potu leži in od potú premočeno perilo, da tako rečemo, na svojem životu suši in misli, da tako perilo mora na životu biti. Pa vendar imajo ljudje, — in še celo babice — neumno vražo, da otročnica ne sme pred devetim dnevom srajce preobleči! Perilo se sme in more z drugim premeniti, kadar je umazano; nobene nevarnosti se ni zavoljo tega bati; samo stanica mora biti primerno topla, perilo, ki se ima preobleči, suho in dosti pogreto in se mora sicer varovati, da se otročnica ne prehladi.

Ženskam, zlasti takim, katere so že več otrok imele in imajo ohlapne trebuhe, denejo prav dobro tako imenovani pasovi čez trebuh, ker pomagajo, da se trebuh bolj krči. Za silo je tudi terilo ali brisača za to dobra. Pa preveč nategnjeni ne smejo biti taki pasovi. Otročnica, katera ima trebuh tako prepasan, se pri tem še celó bolje počuti.

§ 161.

Otročnica naj ostane, če je le mogoče, vsaj devet dni v postelji in tako, da leži prva dva dni vznak, potem pa tudi na tej ali uni strani. Če se prezgodaj in preveč vsede, ji skoraj nič menj ne škoduje, kakor, če prezgodaj vstane. Da zadenejo otročnice tolikrat krvavitve, pobesenje in truti maternice in nožnice, večjidel ne izvira iz ničesa drugzega, kakor iz tega, da prezgodaj vstajajo. Saj se otročnice že tako prve tedne lahko prehladé in v bolezni zakopljejo; če pa še prezgodaj vstanejo, jih kaj tacega temveč in lahko naleti.

Res je še prevečkrat taka, da ta ali una sicer revna žena zavoljo opravkov ne more tako dolgo v postelji ostati. Taki ženi naj babica oestro zapove, da naj se vsaj varuje, kolikor jej je moč, zlasti pa težkih del. posebno, da ne nosi in ne vzdiguje težkih reči. Otročnici je tudi v začetku škodljivo, otroka preveč pestovati, kar tudi otroku ne tekne dobro.

Otročnica sme le zlagoma in ne predolgo naenkrat vstajati; prvi pot naj ne ostane dalj časa zunaj postelje, kakor le toliko, da se ji postelja dobro prezrači in prestelje, potem naj vstaja sčasoma za kake pol ure — najbolje je o poludne —

pozneje za eno, dve uri i. t. d., še pozneje naj vstane nekoliko časa predpoludne, naj se potem vleže in popoludne zopet vstane, dokler more sčasoma celi dan zunaj postelje ostati.

Iz stanice ne sme iti otročnica, če je moč, poleti ne pred tremi, po zimi pa ne pred šestimi tedni. Nevarno je pa vselej, da gre otročnica koj prvi pot, ko sme iz hiše iti, v cerkev se žegnati dat. To ji je škodljivo, ker je v cerkvah hladneje, kakor pod milim nebom. V cerkev naj gre še le potem, kadar se je po nekaterih sprehodih vnanjega zraka privadila.

§ 162.

Da v otročnični stanici zrak čist ostane, se ne sme v nji perilo sušiti, kuhati i. t. d., temveč po mogočosti pridno zračiti.

Dokler je otročnica v postelji, bodi oblečena v srajci, jopici, za vratom naj ima ruto, na glavi pa avbico ali ruto. Več obleke ji ni treba. Da bi se mogla otročnica vedno potiti, ni samo nepotrebno, ampak še škodljivo, ker jo neizmerno potenje slabi in ji kožo tako občutljivo dela, da se o najmanjši priložnosti lahko prehladi. Zavaljo tega je smešno, otročnici prepovedati, naj rok nima razodetih; se vé, da mora biti toplota v stanici zmiraj enaka.

Zunaj postelje mora biti otročnica pripravno oblečena, posebno pa tako, da lahko sisati daje; sploh naj se ravna njena obleka po letnem času.

§ 163.

Kakor za pokoj telesa je treba tudi za pokoj duše in srca otročnice skrbeti. Ogibati se je tedaj vsake reči, katera bi otročnico kakor koli prepasti utegnila. Zavaljo tega mora otročnična stanica, če je mogoče, v mirnem, po noči tihem kraju hiše biti, in se morajo prvih devet dni vsakatera vasovanja oestro prepovedati, ker mora otročnica, če hodijo ljudje mnogo jo obiskovat, preveč govoriti in marsikaj slišati, kar ji nepokoj i. t. d. dela.

Pri te priliki se mora tudi opomniti, da se je prvih 6 tednov spôja z možom ogibati, ker bi se drugače prav lahko kaki krvotoki ali vnetja povzročili.

3. Skrb za živež in spraznovanje života.

§ 164.

Največkrat zbolé otročnice, ker se v živežu pregrešé, in ravno, kar živeža tiče, se varujejo najmenj. Babica ima tedaj tukaj najbolj paziti in skrbeti, da se odpravijo škodljive napačnosti in vraže, katere imajo tu in tam.

Najboljši opomin, da naj živi otročnica trezno, dajé to, kakor smo že rekli, da skoraj nobeni otročnici prve dni po porodu jesti ne diši; vsaka ima bolj ali menj umazan jezik, želodec prebavlja le počasi in je zamašena ali zapečena.

Poglavitno pravilo naj bo otročnici pri vsaki jedi to, da se vsake jedi le toliko najé, da se čuti, da bi še lahko kaj jedla; pa varovati se mora vselej takih jedi, katere napenjajo, če sama doji, pa tudi kislih in zlo z dišavami narejenih jedi. Istina je, da še nobena otročnica ni zavoljo tega umrla, ker je premalo jedla ali ker se je postila, pač pa je preobilno uživanje jedi — tako imenovani dietni pregrešek — že mnogo otročnic spravil v prezgodnji grob.

Jedilni list za prvih devet dnij naj bo primeroma ta-le: Prva dva dni naj uživa otročnica samo čisto govejo juho; tretji in četrti dan ji sme, če ji diši, babica za zajutrek mleka, o poludan juhe iz ječmenovega ali rižovega žlema, in zvečer pa še same čiste juhe dati. Peti dan bodi njeni živež zraven zakuhane juhe tudi še nekoliko praženega, pa ne z dišavami narejenega sadja; najbolje se priležejo na vodi pražena jabelka z koščkom opečene žemlje, ali pa omaka od kuhane teletnine, kuretnine z koščkom žemlje. Šesti dan naj ima otročnica tako kosilo, kakor peti dan, in malo več belega, na mleku zamesenega kruha. Sedmi dan sme opoludan že lahko močnato jed dobiti ali pa v omaki kuhane teletnine ali kuretnine. Tudi kafe ji odslej zjutraj ne škoduje, posebno, če ga je že sicer navajena; zvečer ne sme še nič družega vživati, kakor zakuhane župe. Osmi dan naj ostane pri ravno tem živežu, samo malo več naj ga dobi. Deveti dan, ko prvikrat vstane, sme že tudi nekoliko pečene teletnine ali kuretnine jesti i. t. d., tako, da se do štirinajstega dne počasi k svojemu navadnemu živežu vrne.

Za pijačo se ji najbolje prileže prestana voda. Čaj je nepotrebna reč. Ako pa misli kaka otročnica, da brez čaja ne more obstati, naj se ji sicer dovoli, pa samo mlačnega naj pije in ne preveč. Najbolj se prileže otročnicam čaj, kateri je narejen iz dveh delov slezovih (ajbševih) in pirničnih in iz enega dela sladkih korenin.

Vino, žganje in druge pijače, katere kri zelo razgrejejo, so otročnicam škodljive; tudi dojnicam ne teknejo. Dojnicam dé dobro pivo najbolje. Zoper nevarno navado, brž po porodu vina piti, se mora babica ustavljati, kar le more.

§ 165.

Kadar je otročnica zamašena (zapečena), nima babica prve dni nič storiti; ako bi še tretji dan otročnica ne opravila svoje potrebe, naj jo klistira babica z vodo, oljem in soljo.

Kadar otročnica svojo potrebo opravlja, naj ne vstaja, dokler mora ležati; očedi naj se vsaki pot v podloženo za to pripravno posodo.

Ako se ne osnaži porodnica po prvi klistiri, ji ne sme babica nikakor notranjih zdravil dajati; še drugič naj jo klistira in vzame naj nekoliko več soli. Ako še to ne pomaga, je treba po zdravnika poslati.

Otročnica naj odcedi svojo vodo vselej, kadar jo količkaj tišči. Če bi se tedaj otročnici hotla voda zapirati, naj ji jo babica rajše z katetrom odcedi. Polni seavni mehur se da kot okrogla, plivkajoča, nad sramnim sklepom ležeča, mehka otekline čutiti; maternica je pri tem vselej navzgor, in sicer na desno ali pa na levo potisnjena.

4. Skrb za sisea in uredba dojenja.

a. Splošna pravila.

§ 166.

Ako je mati zdrava, je njena sveta dolžnost, da otroka sama doji, sicer ni vredna lepega imena in sreče, da je mati. Otrok ima pri materi živež, kateri je njemu najprimerniši; to ohrani otroku življenje in dobro zdravje. Gotovo je pa tudi, da se z takim dojenjem vloži prava kal ljubezni matere do otroka

in ljubezni otroka do matere. Matere zavoljo tega ravno nikakoršne posebne škode ne trpé, če same ne dojijo, pa res je tudi, da se matere, katere dojijo, še le prav popravijo.

Tega naj babica vsako otročnico opomni in prav na srce naj ji položi, da sama doji. Če bi pa babica mislila, da bi kaki otročnici morebiti škodovalo, če bi sama dojila, naj se posvetuje z kakim zdravnikom. To je njena dolžnost in tudi njena vest tirja to od nje.

§ 167.

Včasi je pa dojenje materi in otroku res škodljivo. Zavoljo tega mora babica, kadar kaki ženi svetuje, da naj sama doji, popolnoma prepričana biti, da je tudi res vsa zdrava. Kaj več o tem se bo povedalo, kadar bo govorjenje od najete dojnice (§ 186), kar ima tudi za mater veljati.

Če so bradavičice za dojenje neugodne, namreč prekratke ali preplitve, da žena ne more dojiti in ni že o nosečnosti za-nje skrbela, je mogoče prav dostikrat še pomagati, če ste mati in babica dovolj potrpežljive. Dokler sta sisca še mehka se povlečejo bradavičice s prsti. To se stori, da potisne mati sama ali babica sisec s prsti, bradavičico pa porine dojenčku kolikor je moč globoko v ustica, da začne sisati, ko mu mleko vanje priteče. Ako to nič ne pomaga in sta sisca zelo trda in napeta, se pripravljate bradavičici zlasti slabotnim otrokom, in se izpraznita prepolna sisca najbolje z tem, da se položi kak starejši in krepkejši dojenček na prsi ali pa da se z umetnimi sisavnicami sisca izpraznita.

§ 168.

Kar se tiče tistega orodja, katero je znano pod imenom «umetnih sisavnic», so tako imenovane samosisavnice najpripraviše in najstanovitneje; vrh tega se izpraznjujeta sisca prav rahlo in složno. Preden se rabijo, se dene odprtina v mlačno vodo, mehurček se stisne z roko, lijaček se pritisne na ob-stretino, tako, da pride bradavičica ravno na sredo. Ko se potem neha mehurček z roko stiskati, se bradavičica brž podaljša, in obilo mleka priteče iz nje. Tako se potem sisec prav lahko izprazne. Samosisavnica se sname z tem s sisca, da se mehurček stisne, potem pa kar odjenja in prav lahko se preč vzame.

Ravno tako se vzame samosisavница s siscu, če se pritisne nanj zato, da se podaljša z njim kratka ali plitva bradavičica. Pusti se toliko časa na nji, da se bradavičica prav dobro potegne, potem se dene na stran in otrok se položi brž k siscu. Prav lahko prime potem otrok bradavičico.

§ 169.

Ako se pa bradavičice vender prehitro skrčijo, se pokrijejo z nadbradavičnikom, iz katerega dojenček včasih prav lahko sisa.

Nadbradavičniki so plošnate, na sredi prevrtane šipice, katere imajo tam, kjer so prevrtane, siscu podobno izmoljavo. Narejeni so ali iz gumi-elastike ali iz zelenikovega (pušpanovega lesa), izmoljava na njih je kak posušen kravji sisec, ali je pa iz gumi-elastike, iz razapnjene slonove kosti i. t. d. Preden se položé bradavičniki na sisce, se pomočijo v toplo vodo.

Ako nima babica kakega družega dojenčka pri roki, ali če ni samosisavnice, da bradavičice potegne, jih naj pa povleče kak odrašen človek s svojimi ustni, na priliko lastni mož otročnice. — V sili je tudi kaka navadna steklenka (flaša) s široko odprtino in z gladkim širokim robom za to dobra. Steklenka se položi pred v vrelo vodo in ko je dobro pogreta, se nastavi hitro z odprtino na bradavičico. — Ravno tako se podajo za to navadni rožički.

b. Obnašanje pri dojenju.

§ 170.

Ko je porodnica po porodu par ur počivala, potem pa otrok začne vekati, naj ga poskusi k siscu pripraviti. Ako sta sisca povsem zdrava in je že kaj mleka v njih, otrok pa tudi dosti močen, začne brž sisati. Ako mati še nima mleka, bo po draženju, katero sisanje dela, bržeje priteklo, in tudi otrok se uči pri tem sisati.

Otročnica naj se vleže zavoljo tega po strani, naj se podpré z roko, z katero ima otroka objetega, z drugo roko pa naj dene sisec otroku v usta, tako, da z kazavcem te roke brani, da prsi ne tišče preveč na otrokov nos; sicer otrok ne more dihati.

Tako mora ravnati otročnica tako dolgo, dokler ne vstane.

Dokler otrok sisa, je treba, da ga mati redovno doji zdaj na tem, zdaj na unem siscu. Dojnica mora skrbeti, da sisev preveč ne pregreje; zmiraj enaka toplota jim najboljše dé. Če dojnica sisca v preveč tople rute zavija, si škoduje, ker se zavoljo tega celi život preveč izpari, potem pa, ko otroku sisati daje, se prav lahko prehladi. Paziti mora tedaj dojnica, da sisev ne prehladi ali jih kaka druga škoda ne zadene.

§ 171.

Ko otročnica vstane, naj položi otroka v naročje in navadi naj se, ga sedé dojiti, posebno v postelji. Kaj lahko se primeri, da zaspi, ko ležé doji, in otroka zaduši. Nekolikokrat se je že taka nesreča primerila!

Dasiravno še pravega uzroka ne poznamo, vender skušnja uči, da se mleko zlo po dušnih gibkih in nekaterih jedeh ravna in tedaj ni dobro, otroku kmali po jedi ali po veliki togoti sisati dajati. Mati ali dojnica naj si v taki priložnosti vselej pred mleko ali s sisavno steklenko izsisa ali naj si ga pa izmolze.

Vselej, ko se je otrok nasisal, naj si umije mati sisca, otročičku pa usta z čisto vodo. Tako se najbržeje obvaruje, da se bradavičice ne osenjajo, otrok pa ne dobi tako imenovanih gobic.

Kadar sta sisca tako zlo napeta, je vselej treba skrbeti, da ne visita preveč. Zavoljo tega se podloži vsak sisec s preganjenim prtom in pritisne k prsom tako, da se zaveže prt desnega sisca na levi, prt levega sisca pa na desni rami.

c. Kako se ima mati vesti, kadar ne doji sama, in kako, kadar otroka odstavlja.

§ 172.

Kadar kaka mati zavoljo kakoršnega uzroka koli ne doji sama otroka, se mora do petega, šestega dneva oestro postiti, zato, da se ji sisca ne napolnujeta preveč z mlekom; če bi se pa to vender le zgodilo, se mora toliko časa postiti, da ji mleko mine, in v mehkih siscih nikakoršne bolečine več ne trpi. Pa tudi potem ne sme več dni nič preveč redivnega vživati.

Taka mati naj zavija svoja sisca v tople, mehke rute; najbolje za to je váta; podvezuje naj ju vrh tega tudi še ravno tako, kakor dojnica, da ohlapneta, kolikor je moč. Ako pa v kljub temu še trda, napeta in boleštna ostaneta sisca, naj poklada babica vlažno-tople rute na-nja in kmalu ohlapneta. O tem mora otročnica skrbeti, da je vedno odprtega života.

§ 173.

Ravno tako je ravnati, kadar se otrok odstavlja, samo z razločkom, da se mu daje bolj poredkoma sisati. Tako se sisca vedno menj in menj dražita in tudi menj in menj mleka izločujeta, dokler se nazadnje popolnoma ne posuši.

Ako babica tako ravná, se ni nikakoršne nevarnosti bati ne takrat, kadar mati sama ne doji, ne takrat, kadar otroka odstavlja, in strah, da bi, kakor pravijo, mleko kam drugam ne zašlo, je tudi ena tistih vraž, katero zatreti naj si babice prizadevajo.

Kedaj da ima mati otroka odstavití, se ravná po njeni moči, njenem počutenji sploh, po množini njenega mleka in po teknenji otroka. Čez devet mesecev naj mati otroka nikoli ne doji.

Četrty oddelek.

Novorojenček in dojenček.

I. Spremembe na novorojenčku.

§ 174.

Ko je otrok rojen, mora začeti takoj njegov život sam zá-se skrbeti; zbudé se sčasoma vsi čutki, kateri so bili, da tako rečemo, popolnoma nedelavni, dokler je bil otrok v maternem telesu. Kakor odrašeni človek mora koj dihati, in zavoljo tega se začne kri v njegovem životu vse drugače pretekati, kakor v maternem telesu. Ob enem se izprazne njegov život tako imenovane otročje smole in potrebuje primerneга pravega živeža, da more živ ostati.

Sčasoma zginejo vsa znamenja njegovega življenja v maternem telesu; ostanek popkovine odpade in spremembe zginejo,

katere so se o porodu na njegovem životu naredile, kakor: porodni otok zgine in glavica dobi svojo pravo podobo.

Dokler je še kaj znamenj življenja v maternem telesu na otroku, zlasti dokler ne odpade ostanek popkovine, se imenuje otrok novorojenček, pozneje pa, dokler da so mu prvi zobje izrili, dojenček.

II. Oskrbovanje novorojenčka in dojenčka.

§ 175.

Tu je treba na vse imenovane spremembe gledati in to oskrbovanje se razdeli prav za prav v tako imenovano prvo oskrbovanje otroka, to je, kako se ima otrok takoj po porodu oskrbovati, in v njegovo nadaljnjo oskrbovanje, to je, kako se mora z novorojenčkom in dojenčkom še dalje ravnati, da v vsakem oziru dobro tekne.

1. Prvo oskrbovanje novorojenčka.

§ 176.

Ko je bila popkovina ločena, dá babica otroku klistiro z kakimi šestimi žlicami mlačne vode, ga zavije v gorke rjuhe, dokler ne pride otročja smola od njega, in položi potem na kako varno mesto. Ko je mati izvan vsake nevarnosti (§ 144.), začne babica otroka oskrbovati; osnaži ga namreč siratkastega žlema, krvi i. t. d., ki se ga še drži. Zavoljo tega namaže otroka z neslanim surovim maslom (putrom), maslom ali svinjsko mastjo, ali z čistim oljem ali beljakom zlasti tam po životu, kjer se ga veliko siratke drži, kakor: po glavici, po vratu, pod pazduhami in po členkih; potem ga dene v toplo kopelj, katero mora že pripravljeno imeti.

§ 177.

Za kopelj se podá najbolj čista voda in mora biti ravno prav topla (28° R nad ničlo). Da ni prevroča, spozna babica iz tega, da položi v njo pomočeno prteno cunjo urno na trepavnice svojih oči. Ako more cunjo na njih strpeti, kopelj ni prevroča.

Kadar babica otroka koplje, naj ga drži tako z levico, da ji leži otrok s svojimi plečicami ravno na dlanu in glavica iz

vode gleda, z desnico pa vmiva život z gobo. Potem zavije otroka v mehko pogreto rjuho, ga položi na mehko blazino in mu po prvi kopelji še posebno oči s zelo razredčeno karbolno vodo vmije. Tako naj koplje babica otroka tudi pozneje.

Med tem, ko ga koplje, naj pogleda babica natanko, ali je otrok dobro vstvarjen in ali morebiti ni kaj poškodovan. Ako kaj napačnega najde, ne sme tega nikakor materi povedati, da je ne ostraši; pové naj pa njenim ljudem in reče, zdravnika poklicati, ker je včasih mogoče, take popake in poškodbe odpraviti.

§ 178.

Ko je babica otroka čedno skopala in obrisala, mora najpred na ostanek popkovine pogledati. Vselej je dobro, prevozo na popkovininem ostanku odvezati, čeravno ne teče kri iz nje, in jo znovega trdneje prevezati, ker včasih popkovina v kopelji tako ohlapne, da prevoza odjenja in pozneje kri lahko teči začne. Zavoljo tega se nategne trak z dvojnim vozlom trdno, potem pa se priveže konec popkovininega ostanka blizo popka s pentljo. Ostanek popkovine tako naredi zanjko, z katero se dalje tako-le ravna: babica vzame suho, štirivoglato, kake dve dlani široko platneno cunjico, jo pregane in prestriže na sredi enega roba do srede. Tako prestrižena cunjica se porine potem tako pod popkovinino zanjko, da se notranji konec zareze ravno popku podá in cunjica se pregane potem ravno nad zanjko. Potem se položi ostanek popkovine, ki je tako zavita, na levo stran popka; zakaj na desni strani bi utegnila na jetra pritiskati. Čez popek povije potem babica otroka s štiri prste širokim povojčkom 4krat ali 5krat prav rahlo čez trebušek.

§ 179.

Ko je to storila, obleče babica otroka, in sicer najbolj tako-le: okrog vratu mu dene majhno trivoglato rutico pod srajčico, katera je zadaj prekljana, in mu obleče jopico, katera seže do popka. Zdaj zgane plenico na tri vogle in jo položi s sredo najdaljšega vogla tako pod otrokov križ, da zavije potem doli gledajoča voglička med nožicama čez spolovila in popek nazaj, v stranska voglička pa zavije otrokova ledja ob trebušku. V drugo plenico, katera seže ravno tako visoko čez trebušek, se zavijete

nožici, vsaka posebej; potem pride flanela in nazadnje v bolj toplim letnem času lahek, štepan mehek kolterček, v bolj mrzlem letnem času pa ne preveč debela perničica, katere zdolnji konec se zavije čez nožice nazaj do prs, na straneh pa ob životku in se zaveže z trakom. Če je pa ta kolterček tako narejen, da se njegove strani, ko se navspred zavijete, po sredi stikate, se prišije več trakov k njemu, kateri se potem zavežejo.

Samo v taki obleki more otrok dobro tektniti, to je, rasti, kakor je prav, nikakor pa ne v povijanji, kakor so večjidel še navajeni. Povit otrok je, tako reči, kakor v železje ukovan in njegovi udje, mišice, prsi i. t. d. se ne morejo tako razvijati, kakor je prav. Prazna vera je, da dobé krive ude otroci, katerih ne povijajo.

§ 180.

Ko je babica novorojenčka tako opravila, naj ga položi na njegovo ne preveč pregrnjeno posteljico, trdno stoječi otročji jerbas, kateri sme blizu materne postelje stati; samo za-to se mora skrbeti, da ni v preveliki svetlobi, da sapa na-nj ne vleče in da ni blizu vroče peči.

2. Nadaljnjo oskrbovanje novorojenčka in dojenčka.

§ 181.

Pri nadaljnem oskrbovanji novorojenčka je skrbeti: 1.) za popek in za odpravljenje navadnih sledov poroda, 2.) za njegovo telesno snažnost, 3.) prav posebno za njegovo rejo in 4.) za njegovo dobro počutenje.

1. Skrb za popek in za odpravljanje navadnih sledov poroda.

§ 182.

Ostanek popkovine vsahne in odpade navadno v prvih petih dneh. Dokler se še otrokovega popka drži, se mora vsaki dan vsaj enkrat, če je moč, dvakrat v čedno platneno cunjico zaviti, pa previdno, da se preveč ne potegne ali celo ne odtrga, kar bi utegnilo otroku zlo škodovati. Ako se cunjica prisuši, jo odmoči babica najložje v kopelji.

Ko ostanek popkovine odpade, se pokriva popek, dokler še moči, z tanko suho cunjico ali z tako, katera se pred tudi z čistim

oljem pomoči, potem se previje s popkovim povojčkom, pa ne pretesno. To se dela tako dolgo, da dobi popek barvo, kakoršno ima druga koža, to je, dokler se ne zaceli, kar se zgodi v kakih 14 dneh. Potem se more popkov povojček opustiti, ker se namehurjenega popka, ali pa celo popkove kile več ni bati, in ker bi rahlo previt popkov povojček tudi sicer ne mogel ubraniti popkove kile.

Zoper porodni otok, zlasti pa zoper otok glavice, ni treba ničesar; sam mine navadno v nekaterih urah po porodu tako, da se ne vidi na njegovem mestu nobena oteklina, k večjemu se vidi višnjevkasta maroga, če je bil otok zlo velik, kar pa babica tudi lahko odpravi, če poklada v mrzli vodi pomočene, dobro ovite platnene cunjice na-nj.

Ravno tako se zravna čepinja v nekaterih dneh po polnoma če se je njena podoba o prehodu skozi medenco kaj premenila.

2. Skrb za snažnost života.

§ 183.

Da novorojenčki čvrsti in zdravi ostanejo, je treba na vso moč za njih snažnost skrbeti. Pred vsem jih je treba kopati, in sicer prvih 3 do 5 mesecev vsaki dan, sčasoma v menj in menj topli vodi; v mrzli vodi pa se ne smejo nikoli kopati, ker je to, zlasti slabotnim otrokom, škodljivo.

Kopel naj le nekoliko minut trpi. Pri vsakdanjem kopanju naj gleda babica in pozneje mati prav posebno na snažnost oči, ust in z lasmi porašenega dela glavice. Ustica se morajo po vsakem dojenju in pitanju z v hladno vodo pomočeno platneno cunjico obrisati; z tem se obvaruje, da se otročičku ne naredé v ustih gobice, katere so otrokovemu zdravju nevarne. Ravno tako se morajo oči večkrat očediti.

Dalje naj varuje babica ali mati, da se ne naredé otroku temence, katere niso nič družega, kakor zmes tolše in prahu, tedaj nesnaga; zato se mora otroku glavica večkrat z čistim oljem pomazati in pridno vmivati.

Dalje je pridno kopanje otrôk, toda brez mjila ali žajfe, najbolj gotovi pomoček, da se otroci ne osenjajo, ne postanejo frišni. Ravno zavoljo tega se morajo otroci vselej brž preobleči, kadar se onesnažijo, in z hladno vodo vmiti, kjer so vmazani. Snažnosti navajeni otroci vpijejo takoj, ko so se onesnažili.

3. Reja novorojenčka in dojenčka.

§ 184.

Otrok se redi ali z maternim ali dojničnim mlekom, ali pa z tako imenovanim pitanjem.

Najbolje je, da doji mati otroka sama; le kadar ima mati premalo mleka, ali kadar ga zavoljo zdravja ne more dojeti, ali kadar ga neče sama dojeti, je najbolj naturi primerno, da se dá dojnici. To naj babica v tacih primerljajih prav vroče priporoča in še le potem, ko mati zavoljo ubožnosti ne more dojnice špogati, ne ostane nič družega, kakor otroka umetno rediti, to je pitati.

a. Dojenje otroka po materi ali dojnici.

§ 185.

Ali je mati za dojenje pripravna ali ne, mora, kakor je bilo že rečeno, babica vselej prav natanko presoditi. Ker je pri tem bolj ali menj, kakor pri volitvi dojnice se ravnati, opomnimo tu samo še to, da morate v poglavitni reči obe enake telesne lastnosti imeti; zavoljo tega velja to, kar bomo pri volitvi dojnice povedali, tudi za vsako mater, katera svojega otroka sama doji.

Sklicevaje se na v § 170 povedano, velja isti red in ista pravila za dojenje tako za mater, katera sama doji, kakor tudi za dojnico, ako naj otrok dobro tekne, ter bo sebe nadležnosti, svojega dojenčka pa škode obvarovala. Tukaj naj dela tako, da bo dobil otrok, razun v prvih dneh, ko po večkratnem draženji siscev še le mleko priteka, samo ob odločnem času sisati, in sicer zjutraj, ko se zbudi, in potem na vsake tri ali štiri ure in ob desetih ali ednajstih zvečer poslednjikrat. Ponoči pa, ko se ima mati ali dojnica s spanjem pokrepčati, naj ne da zdravemu dojenčku nikoli in nikakor ne sisati.

Čeravno otrok vpije, naj se ne da v svojem redu moliti, pogledati pa mora, zakaj da otrok vpije, ker utegnejo mokrota, mraz, napenjanje in šipanje, zamašenje, nepravšna lega, stiskanje, bodenje šivank, bolhe i. t. d. tega krive biti. Ako ni mogla nič najti, zavoljo česar otrok vpije, naj ne pozabi, da se otrok silno kmali vpitja navadi, kadar čuti, da se mu brž njegova volja spolnuje. Sicer se pa dojenček kmali, kmali nekega reda navadi, in to je njemu kakor tudi materi ali dojnici dobro.

Ob svojem času pa naj sisa otrok po prenehljejih, kolikor se mu ljubi; nikoli pa se ne sme privaditi, da bi sisajoč zaspal in spavajoč bradavičico v ustih imel.

Volitev in vedenje dojnice.

§ 186.

Ako hoče dojnica svoj namen doseči, mora imeti neke lastnosti. Stara ima biti med 20 do 30 let, pohlevnega, dovoljnega srca, lepega obnašanja, nestrastna, dobrovoljna in snažnost ji ljuba. Sisca mora imeti vsaj srednje velika, mlečnata in zdrava; bradavičice pa take, da jih otrok lahko prime; na siscih ne sme prenježne (mehke) kože imeti in njeno mleko mora dobro biti. Dalje ne sme dojnica čez osem tednov po porodu stareja biti od matere, katere otroka ima dojiti. Kolikor menj časa je med njema porodoma, toliko bolje je. Poslednjič mora tudi na životu in duhu popolnoma zdrava in trdne postave biti.

Iz tega se prevdari, da je vselej težko presojevati, ali je dojnica pripravna ali ne. Babica stori vselej najbolje, da se vsake odgovornosti obvaruje, ako pri izbiranji dojnice isto od pete do glave dobro pregleda, če je zdrava, kakošne so prsi in mleko. Ako ji je mogoče izbirati, vzame naj rajši žensko, katera je vže v drugo rodila, ker taki ne mine tako lahko mleko in ker zna taka tudi že bolje dojenčku postreči.

§ 187.

Ojstro pregleda naj babica život dojnice, ali nima skrumb na glavi, ali nima na vratu napetih bezgavk in prog od izgnojenih bezgavk (škrofelnov); ali ima zdrave zobe, zdravo ozobje, ali ji ne smrdi iz ust, ali nima negnjusne sape, ali nima morebiti ran v ustih, zlasti pa kakoršnih koli osipov na koži. Dalje naj pazi, ali ne kašlja, ali nima nikakoršnih znamenj sramne bolezni (sifilis) na životu. Zavoljo tega mora spolovila vselej natanko pregledati, ali na njih ni ran, prog, bradavic videti, ali nima belotoka in ali niso zleze v dimljah precēj otekle. Dalje ima natanko pozvedovati, ali ni imela kot otrok angleške bolezni ali tako imenovanih dvojnih udov, ali jo ne meče božje i. t. d.

§ 188.

Zadnjič ima babica njena sisca preiskati in pa njeno mleko. Tu naj gleda babica, ali sta sisca dosti velika, ali ni prog od nekdanjih turov ali zatrdin tu in tam na njih.

Da zvé, ali ima dosti mleka, naj stisne obstretine; ako teče mleko obilo in v tankem curku iz siscev in ne neha še teči, ko v drugič ali v tretjič stisne, je to dobro znamenje. Ko je sisca popolnoma izpraznila, naj gleda babica tudi na to, ali se nabere kmalu dosti mleka v njih.

Da zvé, ali ima dobro mleko ali ne. Dobro mleko mora biti lepo belo-višnjevkaste barve; ako se ga kane v kozarec čiste vode, se naredi v nji meglica, katera se počasi razdeli. Mleko mora biti vselej bolj sladko, če je dobro. Najbolje znamenje dobrega mleka dojnice je pa njena cveteča podoba in pa teknenje njenega lastnega otrok; zavoljo tega naj si ga da babica vselej pokazati.

§ 189.

Ker dojnica neposrednje upliva na teknenje otrokovo, je zategadelj velike važnosti, da si svoje življenje potem vravná.

Dojnico se mora vsaki dan na prosto v čisti zrak poslati, pa nikoli samo, vender pa se mora varovati, da si nog ne zmoči ali da se ne prehladi. — Doma naj opravlja le bolj lahka dela, ker se ne sme napenjati, pregreti, prehladiti ali vpehati. Ako je otrok po noči nemiren, se ji mora privošiti počitka po dnevi.

Dojnica naj ne opusti svoje navadne hrane; zjutraj naj se ji da skledico kafeta in 1 do 2 žemlji; dopoldne krožnik zakuhane juhe ali mleka ali pa močnate jedi; opoldne juhe, govejega mesa z omako ali sočivjem, največkrat pa mleka ali močnate jedi in včasih pečenke; za južino kafeta in zvečer zopet zakuhane juhe in mesa ali močnate jedi. Jedi, katere napenjajo, zapirajo, ali kislih jedi, posebno salate, se mora ogibati. Po dnevi je dobro, da dobi 1 do 1½ litra dobrega lahkega piva piti, ako ji ugaja, ker pivo mleko redi. Dalje se mora na to paziti, da bo dojnica redno svojo potrebo opravljala.

Tukaj se tudi opomni, da dojnica tudi potem še sme dojit, ko zopet svoje perilo dobi, kadar se dojenček pri tem dobro počuti; nehati mora pa precí dojit, kadar zopet v drug stan pride.

b. Umetna reja ali pitanje novorojenčkov.

§ 190.

Da otrok o umetni reji ali pitanji dobro tekne, mora biti živež otrokov vsaj kolikor je moč naturnemu na maternih prsih podoben. To se zgodi: 1.) če dobiva otrok prvih šest ali osem mesecev zgolj mleko; 2.) če se naredi živinsko mleko, kolikor se da, maternemu mleku podobno; 3.) če mleko ni topleje ne hladneje, kakor je materno mleko; 4.) če dobiva otrok mleko sisati v odločenem času in ne preveč ne premalo.

Večidel se pitajo otroci z kravjim mlekom, ker se to mleko najlažeje in najceneje dobiva. V kravjem mleku je pa več surovega masla (putra) in sira, pa menj cukra, kakor v maternem mleku; zavljo tega ga je treba bolj redko in sladko delati, da je maternemu podobno. Da se redko stori, se podà najbolj voda, oslajuje se pa še z navadnim ali pa z mlečnim cukrom.

Mleko se dela bolj ali manj redko, kakor je otrok star. Prve tedne se mu na en del mleka priliva po tri, potlej po dva dela vode, čez 10 ali 14 dni samo polovica, sčasoma samo en del vode, in nazadnje, čez kaj tednov (v tretjem meseci), in če ima dober želodček še pred, se pita zgolj z kravjim mlekom.

Ali naj se več ali menj mleka vzame je odvisno od tega, kako otrok tekne; dokler se otrok izvrstno redi in vsakikrat, ko se je napil, dve do tri ure miren ostane, naj se pridrži dosedanja zmes, ako ne, na primer: če otrok jame siratko bljuvati ali pa spuša sirnato blato, tedaj se pridene manj mleka, in če nima dosti jesti, kar se na tem spozna, da je nemiren, se pridene več mleka.

Kolikor je moč, naj se pita otrok zmiraj z mlekom ene in taiste krave, katera še ni pred dolgim časom storila in je zdrava in dobro rejena.

Kar se tiče toplote mleka, je najbolje, da se pita otrok z takim, katero pride ravno izpod krave, če je mogoče; se vé, da mora v začetku redko biti. Ako pa to ni mogoče, se prilije neprevretemu mleku gorke vode, ali pa se postavi z vodo zmešano mleko v vročo vodo, da se toliko segreje, da z njim napolnjena flašica ne peče, če jo na trepavnico oči pritisnemo.

Za pitanje z mlekom se podajo najbolj otročje sisavne flašice, katere imajo siscom podobne cuzke iz razapnjene slonove kosti

ali pa iz gumi-elastike. Ko se je otrok naživil, se mora taka flašica, posebno pa cuzek, dobro osnažiti.

§ 191.

Ako je že pri dojenju na dobrem redu za tek novorojenčka veliko ležeče, se lahko umè, da je še več ležeče pri umetni reji ali pri pitanju, ker to ni otrokovi naturi primerno in se samo taki otroci pitati smejo, kateri so dobro rejeni, dobrega želodeca in zdravi, zato ima babica dolžnost tirjati, da se otrok precí dá dojníci, ko začne količkaj bolehati.

Zavoljo tega mora babica, ko se tiče tega, koliko živeža gre otroku in kaj se mu ima dati, pri pitanju še bolj, kakor pri dojenju tirjati, da se otrok nekega reda navadi. Od družega ali tretjega dneva po rojstvu se da otroku vsake dve ali tri ure mleka piti, in sicer vselej toliko, kolikor hoče piti; po noči naj pa počiva dojenček od desetih zvečer do štirih zjutraj. Tega se je natančno držati, ker to, kakor skušnja uči, otroke obvaruje, da si želodčka ne prenapolnijo in dobro teknejo. Ko se otroci takega reda privadijo, dajejo materi in drugim veliko menj opraviti in jim ne delajo nemirnih noči.

Tako imenovane «culjice» so vselej škodljive, ker delajo otrokom slabe želodčke in so dostikrat prav nevarnih bolezen otrok krive.

4. Skrb za počutenje novorojenčka in dojenčka.

§ 192.

Veliko veliko je na tem ležeče, da prebiva otročnica z otrokom v stanici, v kateri je čist zrak. (§ 156.)

Zrak v stanici mora biti čist, zmeraj enako topel in suh. Škodljivo je tedaj vselej, perilo v stanici sušiti. Opomniti se mora tukaj, da denejo prav dostikrat otročnico z otrokom v tamne, stranske stanice proti dvorišču prebivati, namesti v prijazne, svitle in zračne. Babica naj opomni ljudi, da se s prebivanjem v tacih kotih kal mnogih bolezen, kakor postavimo, bramorjev, položi. Zoper to škodljivo šego naj se upira babica s svetom in dejanjem.

Kar se tiče spanja, ga je tudi sčasoma nekega reda navaditi, zlasti po noči mora otrok spati in vselej, ko se je nasisal.

Spi pa naj dobro odét v svoji lastni posteljici in ne sme se navaditi umetnega zaajčkanja, postavimo: s petjem, zibanjem, pestovanjem, pokladanjem na vrat ali prsi pestinje, v svetlobi i. t. d. Otrok naj vpije še tako, treba je, ga tacih napak odvaditi.

Kar zadeva otrokovo gibanje, naj se giblje od rojstva že z nepovitimi udi. Sploh se tedaj ne sme povijati in leži naj večkrat v dnevu neodet.

Zdrav dojenček se smé že v tretjem tednu o toplem vremenu iz hiše nesti; kadar je pa bolj mraz, morajo dojenčki v hiši ostati.

Če bo mati pregovor: «Glavica hladna, nožice tople!» dobro pomnila, bo obvarovala otroka marsikaterih bolezni. Zavoljo tega je tudi škodljivo, da devajo otrokom pregorke avbice na glavo, kakor imajo posebno na kmetih navado, tudi naj se otroka ne vadi na pogrete plenice i. t. d.

Znamenje, da je otrok zdrav, je, če gre po redu blato od njega. Blato zdravega otroka je podobno kot rumenjaki rumeni kaši in gre od njega po tri- do štirikrat v 24 urah. Da se otrok po redu izpraznuje, je dobro, mu včasih nekoliko čiste ali pa s cukrom oslajene vode dati.

§ 193.

Ker babica navadno le dva do tri tedne otročnico obiskuje, tadaj vsakako ne more na daljno izrejo dojenčka uplivati, vender pa naj svari mater, da ne vadi otroka prezgodaj sedeti, stati in hoditi, ker se tako prav lahko hrbitišče ali nožice ukrivé.

Tretji del.

**Napačnosti o nosečnosti, porodu in otročji postelji
in pa nekatere navadne bolezni novorojenčkov.**

Prvi oddelek.

Napačnosti o nosečnosti.

§ 194.

Vsaki babici je treba vedeti, kaj nepravilnega ali napačnega utegne vsako ženo o nosečnosti zadeti, ne zato, da bi ji pomagala, kar večjidel ne more pa tudi ne sme, temveč zato, da ji nasvetuje in na vso moč priporoča umnega zdravnika, brž ko je spoznala, kakošno napačnost o nosečnosti, in da ji v prav veliki sili sama pomaga, dokler zdravnik ne pride.

Stroga ločitev nekaterih nepravilnosti samo gledé nosečnosti ni mogoča, ker so nekatere istih večjidel uzrok pričetku poroda, ali pa tudi še med porodom trajajo ali pa se še-le med porodom prvič pokažejo, zaradi tega je opravičeno, da je tukaj ob jednem o preteku teh nepravilnosti nosečnosti tudi v porodu govorjenje.

I. Splošne bolezni.

1. Prigodne bolezni.

§ 195.

Ni je bolezni, katera bi ne utegnila žensko v nosečnosti ali pri porodu zadeti. Veliko bolezen pa brezdvomno upliva na nosečnost samo, vsled katerih mnogokrat ali plod zamrje ali nosečnost

preneha, ali pa se mora, ker bi zavoljo nosečnosti lahko za mater smrtno nevarne postale, umetno plod splaviti ali pa umetno prezgodni porod upeljati. Take bolezni morejo kronične (dolgo trajajoče) ali akutne (hitro napredujoče) biti, kakor na pr. jetika, prehajavna mrzlica, sifilis, kolera, tifus (vročinska bolezen), koze, vnetje pljuč, srca, rebernice, trebušnice i. t. d. Velikanske posledice ravnokar imenovanih bolezni mora babica vedno pred očmi imeti, da bo takoj, kakor hitro spazi, da je noseča bolna, ji mogla zdravnika svetovati; sama pa jo v takih boleznih ne sme nikdar zdraviti.

§ 196.

Med mnogimi boleznimi se mora posebno ena omeniti, to je: sifilitični beli tok, bolezen, katera največ spolovila zadene in prav mnogokrat splave ali prezgodne porode provzročuje, pogostoma pa tudi maceriranje mrtvorojenih otrok.

Tako imenovani beli tok (belo), nedolžen ali sifilitičen, je bolešno pomnoženo izločevanje iz maternice ali pa iz nožnice, in ženske, katere imajo belo, so večkrat v sramni špranji, na stegnih i. t. d. senjaste, tako, da čutijo v hoji bolečine; dostikrat jih tišči pogostoma scati, in pri scanju imajo bolečine, še celo vse unanja spolovila imajo otekla in bolešna tako, da jih mraz in vročina (febra) sprehaja. Nožnica, zlasti v njenem obočji, je bolj čvrsta čutiti, kakor če bi bila s prav drobnim peskom potresena. Ako je belo sifilitično, se dá iz scavnikove odprtine, če se od vzadej navspred s prstom po scavni cevi potegne, kapljica gnoja iztisniti (tripper).

Babica, katera je h kaki ženski zavoljo belega poklicana, naj pregleda vselej tudi še njena vnauja spolovila, ali ne najde na vnaujih spolovilih tako imenovanih sramnih bradavic. Te so včasih komaj za proseno zerno, včasih pa tudi kot karfijol velike, špičaste ali široke bradavice; zlasti poslednje so nevarne in nalezljive in z njimi so večjidel sramne skrumbe (čanker) zjedinjene, ali pa ogniojenje bezgavk v dimljah.

Ako ima kaka ženska navadni nedolžni beli tok, naj ji svetuje babica, da se kar največ moč snaži, spolovila z mlačno ali mrzlo vodo pridno umiva, potem pa vselej skrbno obriše.

Ako pa babica tako nalezljivo bolezen pri noseči zapazi, naj ji zaukaže, da po zdravnika pošlje ali k njemu gre, ker ta

kužna bolezen je nevarna za njo, za otroka in za njene bližnje in se sčasoma po vsem životu razširi.

Nikoli ne sme babica preiskovati z neovitim prstom, na katerem ima še nove rane, po preiskovanji pa se mora zopet skrbno umiti, da sama sebe ali kake druge noseče ne oskruni.

Da se pri porodu po mogočosti okuženje, katerega dela otrokovega života zabrani, naj babica sramnico natanko desinficira, jo z karbolnim oljem dobro namaže in otroka takoj po rojstvu prav natanko osnaži, posebno oči, ustica in spolovila.

Kadar katera sifilitična ženska rodi, mora babica zelo počasi delati, da se ne pretrga presredek, ker se potem na raztrganem kraju rade skrumbe (čanker) narede, katere se jako nerade celijo. Novorojenčka ne sme niti mati sama, niti druga dojnica dojiti, ker bi se le-tá lahko po otroku okužila.

2. Oběni krči.

§ 197.

Oběni krči, kateri utegnejo noseče napasti, so trojni: 1.) materničavni (histerični), 2.) padavični (epileptični) in 3.) eklampsiski.

1.) Histeria je grška beseda in pomeni neko posebno žensko bolehnost, o kateri se misli, da izvira iz maternice, in ker se maternica po grško imenuje histera, so že v starodavnih časih dali materničavnim boleznim ime histeria. Ženskam, posebno meščankam, mehkim, zlo občutljivim, čmernim, krčem zlo podvrženim se toraj navadno pravi, da so histerične, to je, materničavne.

Histeričnim ali materničavnim krčem so zlo občutljive, slabotne noseče in porodnice podvržene, katere tudi v nenosečem stanu omedlevice in krči radi napadajo. Histerični krči so mnogoteri in se razodevajo posebno z tem, da se taka žena s svojim životom sklone in pade, zavednosti skoro nikoli ne zgubi popolnoma in njeno obličje ne postane višnjevo-rudeče. Histerija ali materničavnost večjidel ni nevarna.

2.) Tista božjast, katera človeka vrže, da pade, se imenuje navadno božje, za to pravijo: «božje ga meče;» tudi pravijo tej bolezni togota, padavica.

Kar tako imenovano božje utiče, je večjidel vsaki babici znano, kakošno je in kako napada, in tudi sicer je enako

eklampsiji, tako, da moremo razloček med obema samo tedaj storiti, kadar vemo, da je kako nosečo ali porodnico že tudi sicer pred nosečnostjo, božje metalo. — Tudi božje ni posebno nevarno.

Eklampsija.

§ 198.

3.) Eklampsija je tudi grška beseda in pomeni sploh božjast; pa ta beseda se je zdaj ohranila le za tisto božjast, ki je samo nosečim, porodnicam in otročnicam lastna in se šteje med najnevarniše krče. — Eklampsijski krči so kakor padavični in pridejo napadoma tako, da se bolnica prav nič ne zavé.

Pred napadom ima taka žena dostikrat bolečine v glavi, pred očmi se ji iskre delajo, zmešano govori, v prsih čuti nekako tesnobo; potem zgubi naenkrat zavednost, z rokami in nogami začne suvati, obraz se ji skremži, postane višnjevo-rudeč in zabuhel, z očmi strmi, ustnice se ji napnó in penaste ali krvave sline tišči, ker ji dostikrat jezik med vkup stisnene zobe pride in se va-nj vgrizne. Čez nekaj časa odjenjajo krči, bolnica začne glasno smrčati in trdno zaspi; iz spanja se v začetku kmalu zbudi, glava jo nič kaj ne boli in od napada nič ne ve. Ko je nekoliko časa počivala, pride drug napad, kateri že dalj časa trpi; potem pride po krajšem prenehu zopet še drug napad i. t. d.

Napadi utegnejo tako pogostoma prihajati, da žena v božjasti umrje; dostikrat pa ostane bolnica po napadih dalj časa otna, potem jo zadenejo hude bolezni v otročji postelji, mrtudnost i. t. d. Kadar so prenehi bolj in bolj dolgi, napadi pa bolj in bolj kratki, ozdravi žena večjidel.

§ 199.

Ti krči napadajo noseče, in sicer največkrat prvesmice, katere imajo vodene otekline, pa ne samo na nogah, temveč tudi na rokah in obrazu in katere so nastale vsled bolezni na obistih (ledicah). Babica mora takoj frišno scavnico take bolnice na beljaku preiskati, in sicer tako, da jo kuha v kositarnasti žlici; ako scavnica mlečnata postane, je dokazano, da je bolnica na obistih bolna in bati se je eklampsije; zategadelj mora babica nemudoma in resno bolnico na njeno nevarno stanje opozoriti, da se o tem z kakim zdravnikom posvetuje.

§ 200.

Če se pri kaki noseči eklampsija pokaže, tedaj pridejo navadno tudi kmalo popadki in ti eklampsijski krči ne ponehajo prej, dokler da je bolnica rodila. Zavoljo tega eklampsija najtežji pri nosečih srečno premine; več upanja je, ako še-le med porodom pride, ter naj bolj povoljno v otročji postelji izide.

Kar porod utiče, popadki zavoljo te bolezni ne oslabé, temveč večjidel so še močnejši, in včasi izžene natura sama otroka iz maternega telesa, in prav dostikrat minejo krči potem, kakor če bi jih odrezal.

§ 201.

Kar zadeva ravnavo, mora babica pri eklampsiji brž brž po zdravnika poslati in le v veliki sili sme do prihoda zdravnikovega sama raynati. Ravnava ta pa je dvojna, namreč: splošna, katera ima namen odganjati krče in njihove nasledke, in pa mestna, katera ima za pohitrenje poroda skrbeti.

Sploh naj do zdravnikovega prihoda skrbi babica za čisti zrak v stanici, naj varuje bolnico prevelike svitlobe in prevelikega šuma, naj prepové nad njo vpiti in ji božjastno sključene palce s silo reševati, kar je nepotrebno in škodljivo; pazi naj, da se bolnica o napadu ne poškoduje, porine naj ji takoj s platnom ovit žličen roč med zobe, da se v jezik ne ugrizne ali ga celo ne odgrizne, in kadar božjast preneha, naj ji daje babica hladnih pijač in pa neprenehoma mrzle obkladke na glavo.

§ 202.

Kar se mestne ravnave pri porodu tiče, mora babica pazljivo čuti, kako se odseda. Ako bi previdila, da bi utegnila porodnica o porodu umreti in bi zdravnik še vedno ne prišel, mora pa skušati sama z vsemi pripuščenimi ji sredstvi porod kar najprej mogoče izvršiti, bodi si že tako ali tako, v največji sili mora celo otroka obrniti in izleči in tako porod pohitriti.

Ako bi se glava le počasi rodila, je bolje poslužiti se popriska skozi ritnik, kakor je bilo to v § 137. povedano gledé varnosti za presredek. Po porodu naj daje bolnici prav pridno mrzle obkladke ter naj za drugo čaka zdravnikovih ukazov.

3. Omedlevica in dozdevna smrt.

§ 203.

Omedlevica se imenuje stan, ko več opravi življenja kar na enkrat neha; taki ženski se odpovejo vsi udje, zave se le malo ali celo nič.

Noseči se začne v glavi vrteti, pred očmi se ji potamni, obličje ji obledi, da je kakor mrličevo in mrzlo, ko led, jezik ji zastane, celi život se zgrudi, omedljuje. Omedlevica trpi večidel malo minut, mogoče je pa tudi, ako se o pravem času ne pomaga, da se omedlevica v dozdevno smrt prevrže. Dozdevna smrt je najvišja stopinja omedlevice in iz nje zna prava smrt priti.

Tu je samo o taci omedlevicah govorjenje, katere ne izvirajo iz krvavitev in so noseče ženske taistim bolj podvržene, kakor drugi ljudje. Vzrok ji je dostikrat spriden zrak; na primer: v prostorih z ljudmi prenapolnjenih, kakor v cerkvah, na plesiščih, v gledališčih. Prav dostikrat pa izvira iz naglega dušnega pregibka, iz naglega straha, veselja i. t. d. Največkrat si jo nakopljejo noseče na glavo s pretesno obleko, zlasti s pretesnimi žnorovkami ali moderci na zadrgulice. Poslednjič utegnejo tudi vsakatero bolehnosti omedlevice in dozdevne smrti krive biti, nosečim pa še zlasti krvavitve.

Pri noseči, katero je dozdevna smrt napadla, ko že čez 28. teden nosi, tedaj že za življenje sposobnega otroka v svojem telesu ima, ne gre samo zato, da se ona smrtne nevarnosti otme, temveč tudi za otroka, ki se ima vsled obstoječih postav, pred ko je moč, po smrti matere tako ali tako na svet spraviti.

§ 204.

Ako je babica h kaki omedlevki poklicana ali če noseča vpričo nje omedli, mora koj po zdravnika poslati, in čeravno večidel omedlevica mine, predno zdravnik pride, obvelja vender stari pregovor: bolje prezgodaj, kakor prepozno. Utegne se pa tudi primeriti, da omedlevica iz česa izvira, kar more samo zdravnik vedeti.

Omedlevice se primerijo tudi pri porodnicah v vseh porodih dobah. Za babico je poglobitna reč, da ta čas, ko po

zdravnika pošlje, zvé, kaj je nosečne ali porodnične omedlevice krivo, ali izvira iz zgube krvi ali iz nenavadne dražljivosti.

Ako je nenavadna dražljivost omedlevice kriva, se zgodi to večidel takim ženam, katere že pred v nenosečem stanu ali o nosečnosti v raznih kaj majhnih priložnostih rade omedljujejo; take omedljenke niso mrzle po životu in žila jim ne prenehuje tripati.

Ako izvira omedlevica iz velike zgube krvi, iz pre-naglega spraznjenja maternice, iz preboka maternice i. t. d., je zelo nevarna; omedlenka je vsa mrzla, žila ji neha tripati, se celó umreti utegne. Kadar se kaj tacega primeri, ima babica, ako zdravnik ne pride, skrbeti, da omedlevico po pravih odpravi.

Ako je porodnica dozdevno mrtva ali popolnoma mrtva in zdravnika še vedno ni, bi morala babica, da vsaj otroka otmé, in če so mehki deli za to pripravljeni, otroka na noge obrniti in izleči.

§ 205.

Ravnanje z omedlevko je tako-le: Ko jo omedlevica napade, se mora brž brž in pred vsem za čist zrak skrbeti; zavoljo tega se morajo okna odpreti, omedlevka se mora v posteljo spraviti in odpeti se ji morajo vsa količkaj tesna oblačila, zlasti pa modere in spodnja krila, kakor tudi prevoze pod koleni; obraz se ji z mrzlo vodo poškropi in precí obriše, umivajo čelo in senci z jesihom ali pa se drgnejo z kako dišečo vodo; pod nos se ji molé močno dišeče reči, kakor salmijakovec, močen jesih, osmojeno perje ali rogovje, prerezana čebula; pihlja se veter v njo i. t. d.; daje se omedlenki tabaka v nos, dražeče brizgljanje, ojstra kopelj nog in rok. Zlasti pa zlo pomaga, jo po rokah in podplatih drgniti in krtačiti. Na noge ali roke se utegnejo tudi obkladki iz ženofovega testa napraviti.

Ko omedlevica mine, kar se na tem spozná, da začnejo ustnice in lica rudeče, koža topla prihajati, da se čut in zavednost vrne, se da bolnici požirek hladne vode in dalj časa naj ostane ravno ležé ali pa pol sedé v postelji.

Ko se žena zavé, naj ji da babica, če je slabost omedlevice kriva, Hofmanovih kapljic na cukru, ali skledico melisnega čaja, eno ali dve žlici dobrega starega vina ali skledico močne goveje juhe.

To pa naj si babica pri tem ravnanji dobro v glavo vtisne, da se kar nič ne prehití, temveč pomoček za pomočkom rabi, pa zlasti bolnico tako dolgo poskuša oživeti, dokler zdravnik ne pride.

Ako noseča ženska zavoljo kake krvavitve omedli, ima babica si prizadevati zvedeti, kaj je krvavitve krivo, in ravnati se ima tedaj tako, kakor bo o krvavitvah govorjenje.

II. Posebni bolesteni primerljeji, katerim uzrok je nosečnost.

§ 206.

Že je bilo rečeno, da nosečnost ni bolezen, vendar je združena z mnogoterimi neprijetnimi primerljeji (negotovimi znamenji nosečnosti). To pa je le prevečkrat vzrok, da babice, ki se premodre mislijo, rečejo nosečim, ki jih za svét prašajo: tega ali tega je nosečnost kriva, kar pa vendar že iz kake bolezni izvira.

Na to naj babica vedno pazi in se tedaj varuje, sama zdravila dajati, kadar se čez navado pritakne nosečnosti kak primerljej, da se je hudih nasledkov bati, ali kadar kaka noseča res zboli in jo ne stane težko, to spoznati. Takoj naj ukaže po zdravnika poslati, sicer bo imela ojster odgovor dajati.

1. Bolesteni primerljeji izhajajoči iz prebavljajočih organov.

§ 207.

Tu sem spadajočim motenjem zdravja se prišteva bljuvanje, uporno zaprtje nosečih, ter so obema mogoče uzrok kile.

§ 208.

Ne prigodi se ravno malokrat, da noseče, posebno zjutraj na tešče, bljujejo. Temu se da navadno pomagati z v § 101 naštetimi podatki, ter tako nervozno bljuvanje skoro večjidel vsakokrat že v četrtem meseci nosečnosti samo ob sebi poneha.

Ako bi pa to bljuvanje vendar le ne nehalo in bi zlasti po, vsakokratnem uživanji jedil prišlo, se to imenuje neprenehajoče bljuvanje nosečih in se lahko prigodi, da taka ženska lakote umrje, ker je potem mnogokrat vsaka zdravniška pomoč brez-

vspešna in slednjič ne preostaja družega, ako se hoče ženska rešiti, da se glavni vzrok bljuvanja odstrani, to je, da se nosečnost umetno pretrga.

Bljuvanje med porodom, posebno kadar pridejo hujši popadki, je nekako olajšljivo, dokler da se izpraznijo jedi; ako pa bi ne nehalo, naj dà babica porodnici nekoliko soda-vode ali pa en vzkipeči prašek.

§ 209.

Uporno zaprtje v prvih 3 do 4 mesecih in pa h koncu nosečnosti mehanično pride, ker maternica, oziroma zadnji čas naprej ležeča glavica, medenco napolnuje in na ritnik pritiska. Tačas je treba pred vsem dieto in pa življenje po tem uravnati (§ 102.) ter mora babica natanko notranje preiskati, ali morda ni temu vzrok nagnenje maternice navzad (§ 223).

Razun klistiranja, cukrove vode ali malo Ricinovega olja ne sme babica nikakoršnega družega zdravila za izpraznenje svetovati, temveč mora noseči priporočiti, da nemudoma po zdravnika pošlje.

§ 210.

Babica ne sme nikoli, kadar je h kaki noseči ali porodnici poklicana, katera trpi vsled neprenehajočega bljuvanja in upornega zaprtja in ima trebuh bolešno napet, pozabiti pogledati, ali ni morda tega kriva kje zacepljena ali zadrgnjena kila.

Kilo imenujemo to, kadar drob iz trebušne votline skozi kako luknjo ali špranjo pod kožo stopi. Razločujemo stegnovo, dimeljsko, popkovo in trebušno kilo, kakor stopi kako čevo v stegnovo prepogo, ali v dimlje, ali skozi popek ali pa kje na trebuhu vun. Pri ženskah so najnavadnije popkove in stegnove kile.

Vsaka kila se da kot večji ali manji, trdomehek, neboleč, raznoličen otok spoznati, katerega vselej pokriva navadno barvana površna koža, in pri potrkovanju na taki otok se da slišati bobneč glas, za to, ker so čeva noter. — Kila ima dalje to lastnost, da stopi navadno večinoma ali pa vsa nazaj, kadar bolnik znak leži; bolj napeta in večja pa je, kadar kašlja, se napenja, kaj vzdiguje i. t. d.

Te kile utegnejo, če se ravno redko kedaj zgodi, zavoljo tega o nosečnosti in o porodu nevarne biti, ker jih včasih noseča maternica ovira, da se ne morejo nazaj spraviti in ker, zlasti popkove kile, vedno večji prihajajo in pri izdelovanju popadkov močnejše vun stopijo, ter se morejo tudi v votlini, skozi katero stopijo, zadrgniti in kakor v precepu obtičati, to je ne dajo se več nazaj spraviti, kar se po večji in večji napetosti, občutljivosti, rudeči koži, hudem bljuvanju in popolnem zaprtju razodeva in porodnica umreti utegne, če se hitro ne pomaga.

Ako pride babica k noseči, katera ima kilo, naj jo opozori na nevarnost in naj ji svetuje posebno paziti na kilo.

Če je babica poklicana k porodnici, katera ima kilo, naj jo spravi koj o začetku poroda v posteljo, in skuša naj, kadar popadek preneha, z rahlim potiskovanjem kilo nazaj spraviti; ukaže naj ji pokojno ležati in naj ji ne pusti popadkov nikoli močno izdelovati; o popadku pa naj pazi, da kila zopet vun ne stopi, zavoljo česar naj roko ploskoma na kili drži. — Ako ji to ne gre po sreči, naj takoj po zdravnika pošlje.

2. Težave pri scanji.

§ 211.

Največkratne težave pri scanji so nosečim: tiščanje k scanji, zapiranje scanja ali opornost in nepovoljno scanje.

§ 212.

1.) Tiščanje k scanji je vedna potreba vodo pušati, pa vselej le malo in žensko hudo skli. Primeri se nosečim včasih prve mesece; dostikrat je belotok te nadloge kriv ali pa unetje scavnika; izvirati zna pa tudi iz marsikaterih drugih vzrokov, katerih pa babica ne more spoznati.

Kadar tedaj kako žensko ta nadloga zadene, naj reče babica vselej po zdravnika poslati, ako mirno ležanje v postelji, snažnost, večkratno umivanje spolovil z mlačno vodo ali z vodo od kuhanega lanenega semena kmalu ne pomaga; prepove naj babica taki ženi tudi uživanje jedi, katere kri preveč dražijo, in svetuje naj ji zlezov čaj in mandeljnovno mleko za pijačo in da nosi trebušni pas, kadar je vampasta.

§ 213.

2.) Da se voda zapira, to je, da noseča ženska ne more scati, je večjidel napačna maternična lega kriva (§ 223.); primeriti se zna pa tudi, če tudi vsi deli prav leže, in sicer prve in poslednje mesece nosečnosti, ker maternica na mehur preveč pritiska.

Kadar se to primeri, se da mehur kot raztegnjena, večjidel plivkajoča krogla nad sramnim sklepom čutiti, in noseči je, kakor če bi jo scati tišalo, kadar kedo na mehur pritisne.

Babica naj položi tako žensko znak in ji podloži križ; tako neha maternica na mehur pritiskati in žena more potem scati. Ako se to ne pomaga, mora babica z dvema prstoma maternico in v poznejih mesecih naprej ležečo glavo prav previdno odmakniti. Če se to ne dá lahko storiti, je treba odcedilnik (kateter) nastaviti.

§ 214.

3.) Nepovoljno odtekanje vode, to je, da voda zoper voljo in vednost ženske odteka, zadene v zadnjih tednih večkrat take noseče, katere so že večkrat rodile, kadar zlo kašljajo, kihajo, bljujejo i. t. d. Tu pomaga samo snažnost, da se noseča ne osenja.

3. Otoki nog in spolovil.

a. Vodeni otoki.

§ 215.

Nosečim otečejo dostikrat noge in meča, in včasih velika piska, potem zdolnji kraj trebuha, zlasti dostikrat pa noge ob gležnjih. Otok je bel, svital in ne boli dosti, ako in kjer nanj pritismo, ostane jamica, katera potem le počasi zgine.

Ti otoki se naredé zavoljo tega, ker raztegnjena maternica, posebno, kadar sta dvojčka in veliko sadove vode v maternici, na velike žile pritiska, kri zaradi tega ne more tako lahko nazaj teči, tedaj zastaja; vodeni deli krvi pa solzijo pri tem skozi žilne stene. Vodenično otekla piska sta včasih velika, kakor otročja glava in dostikrat ne dasta noseči hoditi. Ker se drgneta in raztegnjeta, se koža uname in to peče nosečo zló. To velja tudi od oteklih nog.

Ti otoki v nosečnosti niso posebno nevarni, zginejo pa še-le po porodu popolnoma.

V takih okoliščinah naj svetuje babica noseči, večkrat stegnjeni ali pa, kar je še bolje, po strani na postelji ali na mehki klopici (zofi) ležati. Na spolovila naj poklada z dišečimi rastlinami napolnjene in pogrete suhe žakeljčke ali tako imenovane aromatične mokre obkladke. Ako taka noseča ženska hodi, mora imeti svoje noge vedno z flanelo ovite in če je vampasta, naj nosi pas, krila pa na preramnicah.

Ako otekli deli prihajajo rudeči in otok v kljub vsem pomočkom ne odjenjuje, mora babica zdravnika poklicati. Posebno previdna pa bodi babica pri taci oteklinah, če jih imajo prvesmice (§ 199.), takrat, ko jim začnejo tudi obraz in roke otekati in tožijo, da jih pogostoma scati tišči, da jih križ boli, ker take ženske kaj lahko za življenje nevarni krči — eklampsija — napadejo. Takim ženskam naj reče brez odloga po zdravnika poslati.

§ 216.

Vodenični otok vnanjih spolovil, posebno malih piskov, otežuje porod koj, ko je večji, ker glavica piske, ko skoz-nje gre, stiska in natrga, tako, da se vnamejo, potem razgnojé in včasi še celó po prisadu odgnijejo.

Babica ima tedaj porodnico, katera ima vodenično otekle piske, koj v posteljo spraviti, kjer naj po mogočosti pokojno leži. Porodnica mora popadke le zmerno izdelovati, da se porod počasi odseda in da imajo otekli piski čas, se toliko raztegniti, kolikor je treba. Presredek podpira ne sme babica nikakor na otok pritiskati. Najbolje pa stori babica, da pošlje po zdravnika, če je otok le količkaj večji.

b. Tako imenovane otročje žile.

§ 217.

Otročje žile se imenujejo na posamnih mestih raztegnjene ali napete vene, tiste žile, katere kri odvodujejo ali odpeljujejo od vsakega posamnega organa ali uda.

Kakor se včasi zavoljo pritiskanja raztegnjene maternice na velike medenčne žile vodeni otoki naredé, zavoljo ravno tega se

raztegnejo včasi, zlasti pa ženskam, katere so že večkrat rodile, vene na spodnjih udih, na piskih in v nožnici.

Naredé se namreč višnjevo-rudeči, neboleči vozli, kateri so včasi za mazinec debeli, mehki in odjenjajo, če jih s prstom pritisnemo, napnejo se pa zopet koj, ko nehamo pritiskati. Ako je na enem mestu več tako napetih ven, narede precéj velik otok tistega dela.

Večjidel ne bole nič in so noseči malo nadležne; dostikrat pa uzrokujejo sitno sklenje in srbenje, posebno po dolgem stanju, torej večjidel proti večeru po končanem delu, dalje po vživanju jedi in pijač, katere kri zelo согреjejo. To sklenje in srbenje sili nepametne noseče, se praskati, ter se tako lahko vnamejo in še celó razpočijo in napravijo nevarne krvotoke.

Kar ravnanje utiče, ne zginejo venozni vozli tudi po porodu nikoli popolnoma; družega se ne dá tedaj nič storiti, kakor nadloge zmanjšati, katere delajo, in obvarovati, da se preveč ne napnejo in ne razpočijo.

Dokler venozni vozli le samo srbé, je dosti, noge večkrat z mrzlo vodo umivati in občutljivost kože zmanjševati; sicer naj pa take noseče nikoli dolgo ne stojé in tudi ne hodijo naj veliko. Ako pa noseča tega ne more storiti, si mora noge od prstov do kolena z dolgim, za tri prste širokim flanelnatim povojem povijati, toda zdolej trdneje kakor zgorej. Bogatejše ženske naj si kupijo tako imenovane nogovice na zadržuljice, za to nalašč narejene, pa ko se te količkaj raztegnejo, si morajo brž novih omisliti.

Ko začne venozni vozél vroč, napet, bolj rudeč in boleč prihajati, naj priporoči babica noseči pokoj in pridno pokladanje v mrzli vodi zmočenih ter dobro izvitih rut nanj, in svetuje naj ji po zdravnika poslati, ker utegne tako vnetje nevarno biti.

Ako se tak vozél razpoči, se mora takoj zdravnik poklicati, predno pa ta pride, naj babica kresivno gobo ali kak denar zavít v eunjó, zmočeno poprej v mrzli vodi, jesihu ali žganju, pritisne na mesto, kjer kri teče, in povije naj to trdno s povojem; zato je dobro, če babica nosečo ženo o tem predoduči, da se ne vstraši, ako se ji kaj tacega pred njenim prihodom primeri, in si sama pomagati more, ali poskrbi, da ji njeni pomagajo.

§ 218.

Otok ven ali krvnih žil na piskih je zavoljo tega pri porodu nevaren, ker se utegne razpočiti in k veliki vnanji krvavitvi priložnost dati. Zavoljo tega je treba paziti, da gré otrok po močosti počasi skozi vnanja spolovila. Ako se otok razpoči, naj pošlje babica koj po zdravnika in obnaša naj se do zdravnikovega prihoda tako, kakor je bilo poprej rečeno.

Kadar se vena znotraj piska razpoči, se zlije kri med piskričasto tkanino pod kožo, naredi se tako imenovani krvni otok, kar se posebno lahko primeri, če so na piskih venozni vozli.

Krvni otok se naglo naredi in hitro raste, je višnjevo-rudeče barve, bolj ali menj napet in ne boli nič, včasi je velik kakor otročja glava in seže visoko v nožnico gori in po celi tisti plati presredka, na kateri leži, pa še celó do meč na ledji.

Krvni otok dela vsaj porod težek, če je pa velik, brani še celó otroku skozi spolovila; bolj važno je pa to, da se krvni otoki radi vnamejo, zavoljo tega se piski razgnojijo in po prisadu pokvarijo in utegnejo porodnici za življenje nevarni biti. Ravno tako utegne porodnica umreti zavoljo krvavitve, če se krvni otok razpoči.

Babica mora neutegoma po zdravnika poslati, ko krvni otok spozna; dokler zdravnik ne pride, mora ledeno-mrzle obkladke na otok pokladati, košček ledu v nožnico utakniti in z roko nanj pritiskati, da po moči obvaruje, da se več krvi pod kožo ne zlije.

§ 219.

Tako imenovani vozli zlate žile so tudi in sicer v ritniku raztegnjene vene, k čimur pripomore nosečnost. Prav dostikrat stopijo potem o porodu iz ritnika, se stiskujejo in delajo zavoljo tega velike bolečine ali pa utegnejo razpočiti se, kakor vozli ven na piskih, in tako krvavitve prouzročevati.

Babica naj si prizadeva take vozle zlate žile z gobo v mlačno tekočino pomočeno nazaj držati, da se bolj vun ne stopijo, pa varuje naj se, preveč na-nje pritiskati, kadar presredek podpira. Ako jih ne more nazaj spraviti, še bolj otečejo in so še bolj boleči, pokliče naj zdravnika — kar naj tudi stori, kadar se krvavitev iz njih ne ustavi, dasiravno je mrzle cunje na-nje pokladala.

4. Vodotok iz maternice.

§ 220.

Vodotok iz maternice ali tako imenovana goljufna ali nepravna voda je rumenkasta, siratki podobna voda, katera o nosečnosti od časa do časa iz maternice teče. — Ta voda gre zdaj po kaplicah, zdaj bolj curkoma od noseče, jajčeve mrene pa se ne razpočijo.

To se zgodi noseči večjidel v poslednjih treh mesecih nosečnosti, katera pa ne trpi zavoljo tega nikakoršne škode; samo takrat, kadar se prav močno vlije, se je prezgodnega poroda bati.

Vodotok iz maternice je večjidel bolešno vodeno izločevanje iz notranjega lica maternice, pri katerem se med maternico in jajčevimi mrenami izločena tekočina do materničnega ustja nabira in nazadnje skozi to ustje kaplja.

Ali ta odtok vode izvira iz slučajno razpočlega jajca, kar bi se na prvi pogled moglo misliti ali pa se celó misli, to se še-le po dalnjem opazovanji razvidi; ako so se namreč jajčeve mrene raztrgale, potem se mora nepogojno jajce izločiti, to je, mora porod nastopiti, drugače pa občutki nekakovega napetja in poprejšnje večkratne bolečine v križi kmalo ponehajo, maternica se omehča in ostane mehka, na kratko rečeno, ne pokažejo se nikaka znamenja pričetka poroda. — Da se pa vodotok morda ne zameni z nepovoljno odcejeno scavnico, ali pa s preobilnim, čisto neškodljivim, ali pa s sifilitičnim belim tokom, to natančno preiskovanje kmalo pokaže.

Žena, katera ima vodotok iz maternice, mora biti par dni prav pokojna, babica naj jo položi naravnost znak, naj ji da limonade ali vode kuhanega sadja piti, malo in lahkih jedi jesti; če pa ženi v kratkem ne odleže, naj pošlje po zdravnika.

5. Spremenjena lega spolovil.

a. Used in trut maternice.

§ 221.

Used maternice imenujemo to, kadar se maternica s svojim nožničnim delom blizo do sramne špranje usede, trut maternice pa, kadar nožnični del že skozi sramno špranjo moli, in tu je zadnjič mogoče, da leži cela maternica s preboknjeno nožnico pred sramno špranjo, kadar je trut prav popolnoma.

Kar se utiče nasledkov, je maternični trut samo prve mesece nosečnosti nevarn in mine večjidel že v četrtem meseci, ko noseča maternica više stopi, tako, da se takošne žene ta čas večjidel bolje počutijo, kakor v nenosečem stanu.

Ako se pa maternica ne vzdigne višej, ne čuti žena samo, da jo nekaj doli tišči in vleče, temveč tudi svoje potrebe ne more redno opravljati; scavnica moči nožnični del, ki je med piski; kadar žena hodi, se ta del drgne in se lahko uname in ako se tu ne pomaga, more zavoljo drgnjenja in vnetja prezgoden porod nastopiti.

Spozna se ta napaka po notranji preiskavi ravno iz tega, da nožnični del, kateri je večjidel tudi odrt ali ima skrumbe, ni na pravem mestu, temveč poleg ali zunaj sramnice, in preiskajoči prst more tim manj v nožnico predreti, čim popolnejši je trut.

Babica naj maternico o trutu previdno v medenčni vhod gori porine in pri tem opravi naj njeni nožnični del proti križnici naravnà. Ko jo je nazaj spravila, naj reče bolnici tako dolgo naravnost znak z nekoliko podloženo ritjo ležati, dokler se maternica toliko naraste, da se sama ne more več nižeje vستي ali če bolnica neče ležati ali pa ne more storiti tega, naj jo opomni, se vsega kretanja ali napenjanja varovati, in naj oteklino preveže z takim pasom, kakor ga ženske nosijo ob svojem perilu.

Ko se primeri maternični trut po tretjem mesecu nosečnosti ali kadar se maternica ne da prav lahko nazaj spraviti, je treba vselej zdravnika poklicati. Do zdravnikovega prihoda pa naj podpira babica naprej ležeči del maternice z mehкими rjuhami in pokriva ga naj s cunjо v zelo razredčenem karbolnem olju pomočeno.

Maternični trut o porodu se redkokrat pripeti; ako bi se pa primeril, ima babica brž po zdravnika poslati, ta čas porodnici izdelovanje popadkov prepovedati, jo naravnost znak s podloženim križem položiti in proti materničnemu ustju po lahkem pritiskati, ga tako rekoče podpiraje. — Po takem porodu mora otročnica tedne in tedne v postelji ostati, ker je le tako mogoče, maternični trut odpraviti ali vsaj to nadlogo zlajšati.

b. Nagnjenje maternice navspred.

§ 222.

Nagnjenje noseče maternice navspred dela tako imenovani vamp. Kadar se maternica navspred nagne, se more maternično dno še celó pod sramno špranjo, pa tudi še do stegen posesti.

Vampaste so večjidel ženske, katere so bile večkrat noseče, ker je trebuh bolj ohlapnjen in preveč odjenja, pa tudi take ženske, katere imajo preveč nagnjeno in preozko medenco.

Noseče ženske, katere imajo vamp, hodijo in stojé težko, in dostikrat imajo nadloge pri odcejanju vode.

Ali je noseča ženska vampasta ali ne, spozná babica že pri vnanjem pregledovanju stoječe ženske; pri notranjem preiskovanju najde babica nožnični del maternice navzad kviško potegnjen, včasí tako zlo, da ga more samo s pol roke ušlatati ali doseči; nožnični obok je večjidel prazen in dostikrat se noter do poroda ne dá nikak otrokov del najti, tudi o čepinini legi ne.

Brž ko babica vidi, da ima noseča žena vamp, naj skuša se prepričati, kaj je njega krivo, in pokliče naj zdravnika brž, ko najde kako medenčno napako. Sicer pa naj priporoča noseči, da se večkrat uleže in primeren pas nosi, da se maternično dno podpira, da se nadloga ne poviška in da se težave olajšajo.

Vamp dela, da se težko razteguje maternično ustje, katero je zlo navzad in navzgor obrnjeno, in dostikrat je vamp, zlasti če je velik, tudi kriv, da naprej ležeča otrokova glavica težko v medenco pride.

Porodnica, katera ima vamp, se ima tedaj znak položiti, pod rit naj se ji kaj položi, potem se ji vzdigne tako rekoč od zdolej navzgor maternica z obema rokama vkviško; prepaše naj jo babica s pasom ali pa z veliko ruto tako čez trebuh speto, da se njeni konci nad pleči zavežejo; to drži maternico kviško in stori, da more otrokova glavica v medenco priti. Ali se je to zgodilo ali ne, je treba z preiskovanjem se prepričati.

Ako bi pa otrokova glavica vender še le v medenco ne prišla, mora babica porodnici izdelovanje popadkov oestro prepo-vedati in po zdravnika poslati.

Ako bi bili že tišavniki tukaj in sprednja maternična ustnica že oteka, to je, ako je med glavico in sramnim sklepom stisnjena,

mora babica poskusiti, jo z dvema z karbolnim oljem namazanima prstoma, katera v maternično ustje dene, o popadkih nazaj držati; skrbi naj pa, da pride zdravnik brž ko je mogoče še o pravem času, ker bi se sicer maternična ustnica lahko uneti in otišati utegnila.

c. Nagnjenje in prepognjenje maternice navzad.

§ 223.

Nagnjenje maternice navzad se imenuje tista napaka, pri kateri je maternično dno proti križnični votlini naravnano, nožnični del pa je ali proti sramovemu sklepu ali pa še čez-nj navspred in navzgor obrnjen. Maternica more ob enem tudi prepognjena biti, takrat je nožnični del navzdol obrnjen, ter se tik sramnega sklepa tiši, maternično dno pa napolnuje križnično izvotlino med nožnico in mastnico.

Uzroki, da se maternica navzad nagne, so: nekaterikrat se zgodi to sčasoma zavoljo pravilne lege maternice v drugem meseci nosečnosti, dostikrat je krivo tega zadrževanje vode, večkrat se pa primeri naglo zavoljo pretezovanja, na pr. če noseča kako težko reč na glavo dene, če kako težko reč potegne, če perilo obeša, zlo kašlja, kiha, bljuje in pri opravljanju svoje potrebe močno pritiska i. t. d.

Kar nasledke utiče, je pač treba pazljivosti pri tem stanju, kateri se samo prve tri mesece primeriti more. Ako ga o pravem času spoznamo in pomagamo, ne trpi nosečnost nobene škode; sicer pa dela navzad nagnjena noseča maternica težave pri scanju, zlasti se zapira nosečim voda, katerim se mehur dostikrat tako raztegniti more, da se da blizo popka ušlatati.

Ako se tu ne pomaga, pritiska nazaj nagnjena maternica tako na mastnico, da noseča ne more svoje potrebe opravljati; blata in vetrov se ji več in več v čevih zapira, trebuh se ji napne; ona tiši in pritiska navzdol, in če to dolgo trpi, da žena ne more ne vode pušati ne života spraznovati, jo prepade silna klavernost, nepokoj, vročnica, uname se ji mehur, maternica in zlasti trebušnica, poslednjič ji gre mogoče blato tudi skozi usta, mrtudni mehur ji počí in žena umrje. — Včasí natura še sama opomore z tem, da žena splavi.

Da se je noseča maternica navzad nagnila, se da iz dozďaj rečenega lahko spoznati.

Kar ravnanje utiče, ima babica brez zamude po zdravnika poslati, ko je spoznala, da se je noseči maternica navzad nagnila. Dokler zdravnik ne pride, naj reče bolnici na desni strani ležati in prepové naj ji vsakatero jéd in pijačo. Samo v največji nevarnosti in ko bi zdravnik še vedno ne utegnil priti, sme pred njegovim prihodom poskusiti, ji vodo odcediti. Iz tega namena naj vtakne dva prsta v nožnico in vzdigne ter odmakne previdno tisti del nožnice, kateri pritiska na mehur, ali pa naj nastavi kateter. Več babica ne sme storiti.

d. Nožnični truti.

§ 224.

Kar nožnične trute utiče, more ali sprednja ali pa zadnja nožnična stena se struti (naprej pasti). Večkrat se struti sprednja nožnična stena, katera moli potem kot višnjekastorudeč, gubančast, mehek svalek izmed sramne špranje in stori, da ima žena težave pri odcejanju vode, ker se takrat navadno tudi nekoliko zadnje stene scavnega mehurja nižjeje posede. Trut sprednje nožnične stene je nevarna stvar pri porodu; utegne se namreč struteni del uneti in potem razgnojiti; če se med glavico in sramno špranjo stiska, se utegne mehuronožničen predor narediti.

Ko tedaj babica nožnični trut spozná, naj spravi porodnico koj v začetku poroda v posteljo, naj jo položi znak s podloženim križem in prepové naj ji popadke izdelovati. Kadar popadki prenehajo, naj si prizadeva babica s prsti struteni del nazaj spraviti in ga posebno takrat nazaj obdržati, kadar glavica predira, da strutenega dela ne pritiska glavica na sramno špranjo in ga ne rije pred sabo, ker bi se trut zavaljo tega še huji narediti utegnil. Če to nič ne pomaga, mora brž po zdravnika poslati.

Ako se struti zadnja stran nožnice, se utegne zgoditi, da se masnica nategnje in blato zapira. Nožnični trut dela vrh vsega tega noseči ženi težave v hoji.

Babica naj ji svetuje, večkrat na postelji ležati in naj jo, kar je moč, snaži, da se struteni del ne osenja ali orani. Ako bi nadložnost večja in večja prihajala, je treba neutegoma po zdravnika poslati.

Take žene morajo potem še dalj časa v otročji postelji ostati in se tudi še pozneje vsacega telesnega kretanja varovati.

III. Krvavitve iz maternice.

§ 225.

Krvavitve iz maternice o nosečnosti izvirajo iz tega, da se žile med jajcem in maternico pretrgajo ali pa da se maternica sama raztrga.*

Krvavitve iz maternice sploh se namreč razložijo: 1.) po kraju, kamor se kri izteka, v notranje, kadar se kri v maternico steka in ne teče iz nje; vnanje, kadar kri iz maternice teče; obojne skupaj pa, kadar se kri v maternico steka pa tudi iz nje teče; in 2.) po obilnosti krvavitve, kakor kri močnejše ali slabše teče: v kapljanje krvi, če le kaplja za kapljo krvi priteka, da se na perilu le malo pozná in noseča zdrava ostane, če tako krvavenje tudi dalj časa trpi; ali v krvotok, to je, če toliko krvi teče, da je perilo kmali zlo okrvaveno, prav kmali od krvi premočeno in zdravje noseče žene pojemati začne, ako krvavitev tudi dolgo ne trpi in se kri morebiti tudi v maternico steka (notranje krvavenje); ali v krvni vliv, kadar se kri vlije curkoma iz nožnice tako, da je videti, da ženi krvi pomanjkuje in življenje ugasnuje.

§ 226.

Kar se tiče spoznanja krvavitve iz maternice, je res najbolj gotovo znamenje to, da teče kri iz spolovil. Notranje krvavenje se da le spoznati iz znamenj brezkrvnosti. Ta znamenja mora tedaj babica prav dobro poznati, da do dobrega spozná vsaktero krvavitev in pa velikost nevarnosti.

Znamenja brezkrvnosti ali zmanjkovanja krvi so: obličje in ustnice take ženske obledé, zdehati se ji začne pogostoma, zaspanost jo napada, kmali ji začne pred očmi migljati, iskre se delati in mnogotere barve se ji kažejo pred očmi, nazadnje se ji stori popolnoma tema, da celó nič ne vidi, v ušesih ji šumi ali zvoni, v glavi se ji vrti; oči ji vpadejo, čelo ji je

* Maternica se največkrat o porodu raztrga; govorilo se bo tedaj o tem, večidel smrtnonevarnem prigrdjlju pri porodu. (§ 311.)

mrzlo kakor tudi ves njen život, zlasti na rokah in na nogah bolj in bolj mrzel prihaja; žile ji drobneje in gosteje tripljejo, omedljuje. Poslednjič začne težko sopsti in bolnico je komaj še mogoče iz omedlevice zbrihtati; sčasoma se komaj še tripanje njenih žil čuti, je dozdevno mrtva; naenkrat jo napade silen nepokoj, božjast jo zviije in ona umrje.

§ 227.

Kadar se primeri krvavitev iz maternice o nosečnosti, se skoro vselej tudi plod iz maternega života izpravi, in sicer se ali dete rodi zavoľjo krvavitve, ali je pa porod — splav — krvavitve kriv. Zavoľjo tega se bode o krvavitvah maternice, oziroma njihovem zdravljenji najbolj umestno govorilo pri razpravljevanju nepravilnega trpeža nosečnosti; to je: pri splavih in prezgodnjih porodih (§ 241.), ker so z tacimi krvavitvami združeni. Tukaj pa bode govorjenje osobito le o nepravilni delavnosti maternice, namreč o tem, ako perilo kljubu spočetju vender ne izostane (§ 50.), temveč se redovno še dalje povrača.

Povratek perila kljubu spočetju.

§ 228.

Ako se v nosečnosti mesečno perilo ponovi, ni vse eno, ker daje priložnost k splavu, če se zanemari ali če se z njim napačno ravna. Kri namreč takrat pritiska k spolovilom, in lahko je, da se mesečno perilo prevrže v maternični krvotok z vsemi nevarnimi nasledki vred.

Mesečno perilo se primeri prav redko kedaj potem, ko je ženska spočela, in takrat tudi večjidel le dva- ali trikrat; v drugi polovici nosečnosti pa skoro nikoli; vender se včasih tudi zgodi, da pri noseči kri iz maternice priteka celó do poroda ob času, ko bi bila svoje mesečno perilo imela. — Da bi bilo perilo prve mesece nosečnosti izostalo, potem pa zopet prišlo, se dosedaj sicer še ni nikoli opazilo; ako bi se pa vender kaj tacega prigodilo, potem to ni mesečina, temveč bolestna krvavitev.

Za mesečno perilo bi pa utegnili tudi kako drugo krvavenje veljati, katero izvira iz drugih uzrokov, in sicer se dá to tako

razločiti: 1.) kri začne teči brez vsakega posebnega uzroka ob času, ko bi imela žena svoje perilo dobiti, če bi ne bila noseča; 2.) ali teče le malo prav črne krvi, ali je pa kri bolj podobna z krvjo zmešanemu žlemu, in kri, katera teče, se ne zasede; 3.) tako krvavenje kmali mine, če žena prav živi, in trpi k večjemu toliko časa, kakor v nenosečem stanju, in 4.) čuti žena take težavnosti, kakor sicer, kadar ima svoje navadno perilo.

Žena, katero to zadene, mora tako dolgo, dokler gre kri od nje, hladno in pokojno živeti, kakor sicer ob pravih krvo-
tokih (§ 249.) Ako trpi krvavenje delj časa, je treba po zdravnika poslati.

IV. Nepravilnosti utikajoče celo jajce.

1. Mnogoterna nosečnost.

§ 229.

Mnogoterna nosečnost nastane tačas, ako se naenkrat več plodov snuje v maternem telesu, in sicer navadno v maternici. Po številu plodov razločujemo: dvojčično, trojčično, četverično, peterično nosečnost i. t. d., katera ali vsled tega nastane, ker je imelo uplojeno jajčice dve cimici (kalici), ali pa, ker je bilo več jajčic naenkrat uplojenih, dva, trije i. t. d.

Navadno pride na 80 do 100 porodov en dvojčični porod in sta ploda redkokrat do popolne zrelosti iznošena; trojčki, četverčki i. t. d. se le malokdaj rodé in so skoraj vselej neživevni.

Ako v nosečnosti že dvojčkov ni lahko določno spoznati, je to pri trojčkih i. t. d. blizo nemogoče. Ker med mnogoternimi nosečnostmi in pa med enojno nosečnostjo gledé njihovega pomena in njihovih prikazov ni veliko razločka, torej se bo odslej le o dvojčični nosečnosti in dvojčičnem porodu določneje govorilo.

Dvojčki.

§ 230.

Dvojčke gotovo spoznati je vselej težko, in babica mora v popolnem spoznanju enojne nosečnosti pred prav posebno vajena in izurjena biti, ker taka, katera tega ne zna, ne bo mogla nikoli dvojčkov spoznati. Kolikor bolj gre nosečnost h koncu, toliko lažje se da dvojčkina nosečnost spoznati; najročnejši za to je 10. mesec.

Večji trebuh, zlasti po širokosti, hitreje raztegovanje mater-nice, večje težavnosti nosečnosti i. t. d. so samo znamenja, katere babico opominjajo, naj bolj natanko preiskuje gledé dvojčkinе nosečnosti; ta znamenja znajo pa tudi druge okolnosti, kakor na priliko, preobila plodova voda, sila velik otrok, poprečna lega i. t. d. delati. Vselej mora pa babica, če kaj taciҳ znamenj najde, previdna biti, ker se zamore prav lahko zmotiti, in nikdar ne sme noseči povedati, kaj je pri preiskovanju zvedela.

§ 231.

Znamenja, po katerih se dajo dvojčki gotovo spoznati pri nosečih kakor pri porodnicah, so: 1.) če razločimo natanko naj-menj tri velike otrokove dele, na priliko, dvoje glav in eno ritko, ali pa nasproti; 2.) če slišimo prav natanko tripati srce otrokovo na dveh nasprotnih straneh, ko v sredi med njima večjidel nič slišati ni; 3.) če pri notranjem preiskovanju naprej ležeči otrokovi del s prstom na enem mestu obdržimo, od zvonaj pa drugega otroka pregiblјemo, se uni otrokovi del skoro prav nič ne premika ali pa prav malo; 4.) če moremo iz poprejšnjih znamenj natanko posneti, kako ležita otroka v maternici.

Razen omenjenih znamenj dobimo pa gotove še-le, ko se porod začne, ker se more zgoditi včasi, da se naenkrat dva mehurja nastavita, ali da ušlatamo glavo in ritko ob enem, ali najdemo dve ročici ali nožici, katere ste si par, ali eno tripajočo čvrsto in eno ne tripajočo velo popkovino, ali ko netripajoča popkovina naglo naprej pade ali je naprej ležeči otrokovi del maceriran (§ 245) in na kakem mestu trebuha vender še slišimo tripanje srca otroka (to je srce družega otroka).

Najbolj gotovo znamenje o dvojčkih imamo res, kadar se po rojstvu enega otroka zopet mehur nastavi in naprej ležeče otrokove dele ušlatamo ali pa skozi potrebuše občutimo.

§ 232.

Godni dvojčki so navadno manjši in ložej, kakor godni otroci pri enojni nosečnosti, in malokdaj sta oba enako trdna, največkrat je prvenec močnejši od družčka.

Pri dvojčkih je navadno eno dete z glavico, drugo pa z ritko navzdolj obrnjeno, ker dvojčka tako položena najmenj prostora potrebujeta. (*Pod. 18.*) Da pa nista vselej tudi tako položena, se ume samo po sebi, lege so različne.

Pod. 18.

Pri dvojčkih se nahajate ali dve popolnoma ločeni materni potici, ali pa ste menj ali bolj zrašeni, tako, da se zdi, kakor da bi bila ena sama materna potica. Če ju namreč natančneje pregledamo, najdemo vselej, kje se ločite; samo da se stikajo potem rade žile popkovine enega otroka z žilami popkovine drugega.

Pri dvojčkih se nahajate navadno dve usnjenki in dve vodenki in moreta otroka istega ali različnega spola biti; včasih ima sicer vsak plod svojo vodenko, oba pa ležita v eni usnjenki, in takrat sta dvojčka vselej enega spola, kar se večkrat primeri.

Pri dvojčkih nahajamo pravilno dve popkovini, katere izhajate vsaka posebej iz svoje matrne potice. Prav malokedaj imata dvojčka eno samo popkovino, katera se še-le nekoliko od matrne potice v dve razcepi.

§ 233.

Dvojčična nosečnost kakor tudi porod se mora zaradi tega nepravilna imenovati, ker noseče vsled nenavnadnega raztezanja maternice veliko več trpé, in ker provzročuje prav mnogo-krat med porodom prvotno slabost popadkov (§ 300) in krvavitve in naposled so mnogokratne nepravilne otrokove lege pri dvojčkih dotičnih nepravilnosti krive.

Pod. 18. Dvojčki. Prvi otrok v prvi čepinini legi, drugi otrok v drugi dvojno-ritkini legi.

§ 234.

Ako ležita dvojčka oba z glavico naprej, in je sicer vse tako, kakor mora pri zdravem porodu biti, se more porod zgolj z močjo nature brez škode za mater in otroka zgoditi, in sta potem prav za prav le dva enojna poroda zaporedoma. Teh dveh porodov ima večjidel prvi samo dve porodove dôbi in trpi več časa; maternica namreč se ne more tako krepko krčiti, ker je močno raztegnjena; — drugi dvojčkenih porodov pa se začne z koncem prve porodove dôbe, to je takrat, ko se mehur zopet nastavi, in trpi večjidel kratek čas, ker so spolovila po prvem porodu že popolnoma raztegnjena in se maternica dostojno krčiti more. Posteljca se iztrebi navadno še-le po rojstvu družega otroka, če ste ravno tudi dve materni potici; prav malokedaj se iztrebi posteljca prvega otroka precej po njegovem rojstvu.

Čas med porodom prvega in družega otroka ni skoro nikoli enak in trpi včasih le par minut, včasih pa tudi več dni. Po srednji rajtengi se rodi drugi otrok kake pol ure po prvem.

§ 235.

Ako bi pri dvojčkinih porodih vselej oba otroka z glavico naprej ležala, bi res mogla babica porode sama oskrbeti. Ker se pa to ne primeri vselej, temveč se večkrat en otrok, in sicer največkrat drugi otrok v medenčno-končni ali pa v poprečni legi k porodu nastavi, naj vsakikrat brž pošlje po zdravnika, kadar spozna dvojčkino nosečnost, in to še pred rojstvom prvega otroka, da bo zdravnik koj pri roki, če bi se pri drugem porodu kaj napčnega primeriti utegnilo. Zavaljo tega naj pové (ako je res spoznala, da bodo dvojčki) možu ali svojcom porodnice, da zavaljo tega še nihče ne vè, ali bo potreba zdravnikove pomoči ali ne, ampak da je samo zavaljo previdnosti treba, da pride zdravnik.

Ker bi pa porodnice, katera že tako velike bolečine trpi, nikakor ne razveselila novica, da bo dobila dvojčke, naj ji babica to naznani še le po rojstvu prvega otroka, ker bi žalost lahko utegnila daljnemu preteku poroda marsikako škodovati. Porod družčka mora babica le polagoma porodnici naznaniti in jo z njenimi svojci vred pametno tolažiti.

§ 236.

Razun pravil, po katerih se je pri enojnih zdravih porodih ravnati, je treba babici pri dvojčkenem porodu še na nekatera posebna pravila paziti.

Po rojstvu prvega otroka se mora popkovina dvakrat prevezati, ker bi sicer drugemu otroku kri odtekla. Potem se mora babica po notranjem in vnanjem preiskovanju skrbno prepričati, kako drugi otrok leži. — Ako leži otrok z glavico naprej in ni ničesar najti, zavoljo česar bi se mogel porod drugega otroka pohitriti, naj čaka babica, da pridejo popadki sami. Še želei je, da se drugi otrok vsaj pol ure pozneje rodi, kakor prvi, ker ima maternica čas se skrčiti, in več moči dobi, drugo jajce iz sebe izgnati. — Babica naj tedaj porodnici prepové, popadke kar najmanj more izdelovati o času, kadar se mehur nastavlja, da ne počí pred, kakor bi imel zavoljo popadkov samih se razpočiti. Tako dobi zeló raztegnjena maternica čas, se toliko skrčiti, kolikoršno je celo drugo jajce. Potem se bo z dostojno močjo popadkov drugi otrok rodil in oboje postelje iztrebilo, maternica pa se bo zadnjič počasi skrčila, kolikor je treba. Tako se bo tudi, kolikor je moč, krvotoku v tretji porodovi dôbi ali kmalu potem najbrže v okom prišlo.

§ 237.

S posteljico naj se babica nikdar ne prihiti in dokler se ni nevarnosti zavoljo odlašanja bati, naj čaka, da jo natura sama odloči in iztrebi; babica naj skuša, jo samo s pritiskom na ta način iztrebiti, kakor se je učila in kakor ji to *pod. 17* kaže, ter naj še le potem, ako bi z zaznamovanim pritiskom nič ne opravila, jo od znotraj iztrebljati začne, in sicer takrat, kadar je dosegla izvir popkovine drugega otroka, katero si mora zavoljo tega dobro zapomniti. Potlej mora babica natanko paziti, da se maternica, kolikor je treba, krči in da kakega notranjega krvavenja po porodu ne prezré.

Da ne bo otrók, kateri so enega spola, zamenila, naj si prvenca na kakovi način zaznamova, n. pr. da mu priveže pentljo okoli roke.

§ 238.

Porod trojčkov, čvetirčkov, petirčkov i. t. d. je tako reči trojen, čveteren, peteren porod enega otroka, in preteče kakor porod dvojčkov, samo krvavitev se je več bati.

2. Nepravilni trpež nosečnosti.

§ 239.

Trpež nosečnosti se mora tedaj nepravilen imenovati, kadar porod več ali menj časa pred ali po redovnem koncu nosečnosti nastopi, ker se potem prvi imenujejo prezgodni, slednji pa pregodni ali pôzni porodi.

Ako neha noséčnost pred 28. tednom, t. j. pred koncem sedmega meseca, torej, dokler še ni živeven otrok, se ti porodi imenujejo splavi in negodni porodi; ako gre pa plod med 28. in 38. tednom nosečnosti iz maternega telesa, ima babica s prezgodnim porodom opraviti.

1. Splavi in negodni porodi.

§ 240.

V strogo učenem jeziku se imenuje porod takrat splav, kadar v prvih 16. tednih nastopi in se tedaj celo nepokvarjeno jajce izspravi, in ker so tudi krvavitve močnejše, kakor pa pri negodnem porodu, kateri se med 16. in 28. tednom pripeti. V navadnem govoru se imenujeta oba kar naravnost splav,* kar se da z tem opravičiti, da so obema isti uzroki in za oba isto zdravljenje; vendar pa je treba védeti, da čim pozneje v nosečnosti porod nastopi, tim manjše so krvavitve.

a. Uzroki splavov.

§ 241.

Splavi in zlasti krvavitve iz maternice se pripetijo pred ali potem: 1.) zavoljo vsega, kar jajce ali pa materni potico od maternice odloči; 2.) zavoljo napačnosti jajčevih

* Zapomniti si je, da kadar bo v tej knjigi govorjenje o pred živestnosti otroka, to je pred 28. tednom, nastopilih porodih, se bo to le zaradi tega zgodilo, ker je bolj praktično, jih skupno splave imenovati.

delov; 3.) zavoljo splošnih hudih bolezni noseče žene ali pa zavoljo popak maternice posebej, in 4.) zavoljo bolezni otrokovih, zlasti tistih, ki so navadni vzrok, da plod v maternem telesu pogine.

Vsi uzroki, poglavitni kakor tudi manjši, so pa včasih tako zlo med saboj sklenjeni, da se dá težko razsoditi, kateri je prav za prav maternične krvavitve kriv, ker se po vsaki kolikaj večji krvavitvi maternica kmalu krčiti začne ali se pa nasproti zavoljo kakega uzroka maternica najprve krčiti začne, kar stori, da se jajce odloči i. t. d. in zavoljo tega krvavitev nastopi.

1. Odloček jajca ali materne potice.

§ 242.

Jajce ali materna potica se odloči:

1.) Zavoljo vnanjih škodljivih reči, katere maternico kar samo ali pa kako drugač zadenejo, ker jo preveč pretresejo ali se pa žile raztrgajo, katere jajce ali materno potico z maternico vežejo; iz raztrganih žil kaplja kri, katera se v začetku med jajcem in maternico nabira in tako ali pa zavoljo tega več in več jajca od maternice odločuje, ker bolj in bolj noter do materničnega ustja pritiska in ob enem maternico naganja, da se krčiti začne.

Take škodljivosti, katere život zlo pretresejo in nategovajo, so: težka dela, vzdigovanje in prenašanje težkih bremen, zlasti pa na glavi, kakor je na Kranjskem šega, plesanje, skakanje, jezdarjenje in vožnja po garastih potih, če noseča žena na trebuh pade, če jo kedo na trebuh udari, sune, če zlo bljuje, kašlja, če se presilno z možem peča i. t. d. Tudi pretesna obleka in zlasti pretesni moderci so dostikrat splavov krivi.

2.) Vse, kar pretakanje krvi po žilah preveč pospešuje, in zavoljo česa se tanke maternične žile z krvjo preveč napolnijo, stori, da se raztrgajo maternične žile. Take škodljivosti so: pogostno in nezumno uživanje upijančljivih pijač, namreč: vina, žganja, močnega piva, kafeta in čaja, jedi z močnimi dišavami narejenih, zdravil, katere zlo na blato ženejo, reči, katere plod izganjajo (splavil); potem preveliko prestrašenje, žalovanje, veselje i. t. d., zlasti pa vse, zavoljo česar se začne maternica krčiti, na pr. draženje nervov prsnih žlez.

2. Napačnosti izvirajoče iz jajčevih delov.

§ 243.

Napačnosti jajčevih delov so prav dostikrat otrokove smrti krive in zavoljo tega splavov ali prezgodnih porodov z krvavitvijo ter morejo izvirati: iz matrne potice, iz popkovine, iz jajčevih mren ali iz plodove vode.

Katere so te napačnosti in kako se spoznajo, se bo govorilo pri nepravilnih porodih zavoljo napačnih jajčevih delov.

3. Hude bolezni nosečih, katere jih sploh zadenejo, in napačnosti maternice posebej.

§ 244.

Take hude bolezni sploh so: kolera, legar ali vročinska bolezen (tifus), zlatenica, koze, škrlatnica (šarlah), ošpice, sramna bolezen (sifilis), vodenica, krči, rak, vnetje pljuč, nagla pljučna jetika, sploh vsaktera vnetja nježnih životnih delov, kakor: vnetje trebušnice, srčnika ali srcovega mehurja, prsne ali podreberne mre, možganov i. t. d. (§ 195.)

Kar napačnosti maternične oblike (podobe) zadeva, je tu zlasti gledati: ali ima maternica en sam ali dva roga, ali je popolnoma na dvoje razdeljena, potem ali se nahajajo otekline v nji; zavoljo teh napačnosti se utegne maternica razpočiti.

Vseh teh bolezni ne more babica nikoli spoznati. Dobro je pa, da babica vsaj vé, da iz vsake hude bolezni večjidel hud konec nosečnosti izvira. Vedela bo vsaj varovati se, jih sama zdraviti in takim bolnicam brez odloga zdravnikovo pomoč nasvetovati.

4. Bolezni ploda samega — plodovom navadni pogini.

§ 245.

Tudi teh ne more babica spoznati, samo na to se obrne tukaj njena pazljivost, da si mora misliti, da je dostikrat po starih dobljena sramna bolezen in nekaki mehurčki, kateri se negodnim otrokom po ročicah in nožicah spusté, vzrok njih smrti ali je pa plodom navadni pogin kriv, to je, plod umrje brez spoznanljivega vzroka o večjih nosečnostih zaporedoma, in sicer se to primeri večjidel v vsaki nosečnosti ob ravno tistem času.

Naj umrje plod zavoljo katerega uzroka koli, se utegne to zgoditi: 1.) Če se primeri to prva dva meseca nosečnosti in se jajce tako pozno iz maternice iztrebi, da se plod zavoljo tega, ker je še zelo majhen in mehek, v plodovi vodi, kakor košček mila (žajfe), raztopi, da se komaj še kak ostanek, in še celó komaj kak sled taistega najti dá, tudi ko jajce celo ostane. Tako jajce se imenuje zaprtek ali prazno jajce in dostikrat se misli, da je to snet (§ 264). 2.) Se more mrtev plod zgrbančiti, to je, naredi se posebno pri dvojčični nosečnosti tako imenovani papirnatí otrok; namreč po rojstvu zrelega otroka se nahaja poleg njegovih jajčevih mren zvonaj na-nje naslonjeno plošnato skupaj stisneno drugo jajce z njegovim tudi plošnato skupaj stisnanim plodom. 3.) Umrlo dete se razmehča — macerira. Kader se to zgodi, je dete večjidel vodeno zabuhnjeno, koža se luši z njegovega života v večjih ali manjših koscih in tam, kjer se koža sname, je truplo umazano-rudečkasto; lasje mu izpadajo, glavne kosti so tam, kjer se sklepajo, razrahljane ali pa celó ena od druge odločene in leže v čepinini koži, katera je kakor mošnja raztegnjena. Razrahljanje ali razvodovanje se začne včasí že 12 ur po plodovi smrti tako, da se 4.) prav malokedaj zgodi, da se mrtvo dete celo rodi.

b. Pretek in nasledki splavov.

§ 246.

Ker je oboje, namreč prenehanje nosečnosti v prvih sedmih mesecih in pa maternična krvavitev — večjidel v tako tesni zvezi, da se da komaj eno od drugzega ločiti, je tudi najboljše, ob enem govoriti, kako pretečeta.

Ko se splav začne, čuti noseča večjidel neko težo v sebi; zdi se ji, kakor če bi jo nekaj proti medenci tiščalo; toži, da je trudna, da jo glava boli; obličje se ji spremeni; klaverna je, pogostoma jo scati tišči; križ jo boli, nožnico ima bolj žlemasto i. t. d. K tem znamenjim se pridružijo krvavitev in bolečine popadkom podobne.

Ako ima splav svoj navadni pretek, se more prve štiri mesece nožnični del maternice popolnoma razlikati in celo nepokvarjeno jajce pride skozi odprto maternično ustje v nožnico, dostikrat pa še celó skozi spolovila vun, in kadar se to zgodi, neha večjidel krvavitev.

Jajce zna pa tudi o tem, ko se maternično ustje odpira, se razpočiti, voda odteči, vse drugo pa v skrčeni maternici ostati; to se kaj lahko zgodi, če se neredno ravna z jajčevimi deli, kateri so v materničnem ustji. — Kadar se to zgodi, se kri zasede in plod z drugimi jajčevimi deli se spravi težeje in počasneje iz maternega telesa. — Ako pa morda jajčevi deli zaostanejo, se razgnoje in odtečejo potem z otročnično čišo ali pa so pogostih krvavitev krivi, katere se dajo težko ustaviti.

Splavi po četrtem meseci nosečnosti se bližajo, kar njih pretek zadene, bolj in bolj pravilnim porodom, zlasti če se v 6. ali 7. mesecu primerijo, in izdelajo potem vse tri porodove dōbe.

Kar zadene nasledke, pogine plod zavoljo krvavitve, ako se ta ne ustavi; sicer so pa nasledki različni in se ravna po času nosečnosti, v katerem se primerijo po tem, kako dolgo trpi, koliko krvi odteče, po uzrokih, kateri so krvavitve krivi in po opravah z rokami, katerih je bilo treba.

To pa so skušnje potrdile, da so noseče, katere enkrat splavijo, tudi v prihodnih nosečnostih tej nadlogi rade podvržene.

c. Spoznanje splavov.

§ 247.

Spoznanje splava ni vselej lahko. Krvavitev sama se utegne iz kakih družih uzrokov primeriti, na priliko, zavoljo perila o nosečnosti; spoznanje nosečnosti samo po sebi je pa tudi sploh, zlasti v prvih treh mesecih kaj negotovo. Kadar koli katero nosečo žensko kaka krvavitev iz spolovil zadene, si more babica misliti, da se splav začenja, in prizadeva naj si zvedeti, kaj je krvavitve krivo.

Gotova znamenja začetega splava so: 1.) razločni popadki, po katerih vedno več krvi odteka; 2.) potem bolj mehek in bolj rahel maternični vrat, do tistihmal, da se začne maternično ustje odpirati; 3.) se čuti, da jajce na maternično ustje pritiska in da je vdajavno, izbočeno, o popadku bolj napeto in po svojem vrhu večjidel gladko; 4.) da se ušlatajo otrokovi deli skozi maternično ustje.

Za gotovo spoznati, da se je splav res zgodil, je le tedaj mogoče, kadar se najde celo jajce ali le posamni jajčevi deli

v strjeni krvi, ki je odtekla; zavoljo tega se mora vsa kri, ki je odtekla, v posodo z mrzlo vodo dejati in potem natanko pregledati.

Spoznanje začetega splava je v poznejih mesecih lažje, kakor v prvih štirih mesecih.

d. Ravnava o splavih.

§ 248.

V krvavitvah nosečih (kakor tudi v krvavitvah o porodu) ima babica ostro dolžnost, tirjati, da se zdravnik brž brž pokliče, ker ni nikoli mogoče za gotovo naprej konec vedeti, kaj utegne iz maternične krvavitve priti, tudi če še tako malo krvi teče.

Ker se zna pa zgoditi, zlasti na kmetih, da se zdravnika ne dobi vselej urno, je pred vsem treba, da babica, kadar nevarnost žuga, nevarnosti v okom pride, in še celó, kadar je nevarnost že nastopila, pomaga, ker gre o krvavitvi vselej saj za življenje matere ali otroka ali pa tudi za življenje obeh. Zavoljo tega mora vsaka babica dobro vedeti, kako je o krvavitvah po pameti ravnati.

Ravnava splavov se razdeljuje v dvojno poglavitno opravilo, namreč: 1.) v obvarovavno opravilo, to je, vse se mora pred storiti, kar bi splav morebiti še ustaviti moglo in da ženska še dalj nosi, in 2.) v pohitrivno opravilo, to je, ko se znamenja pokažejo, da se splav ne dá več ustaviti ali da se je zavoljo zgubljene krvi že za materno življenje bati, se mora brez ozira na vse drugo kri ustaviti, to je, splav se mora kakor je mogoče hitro dokončati, ker je to edini pomoček, da se kri ustavi.

1. Obvarovavna opravila.

§ 249.

Da se splav odvrne ali obvaruje, sme babica in je tudi njena dolžnost, predno pride zdravnik, sledeče storiti:

1.) Noseči mora veleti, da s svojim životom, kar se dá, mirno leži. Noseča ženska naj se spravi brez odloga v posteljo, v kateri mora ravno znak z vkup stisnenimi stegni ležati; tudi za potrebe svojega života ne sme vstati, ampak posebna posoda za to se ji ima pokladati.

2.) Varovati se mora noseča vsake vročine, zavoljo katere se kri po životu hitreje pretaka. Zavoljo tega se morajo noseči vsa oblačila sleči, razun tistih, v katerih navadno ponoči leži. Dalje se morajo vse pernice iz njene postelje spraviti in noseča naj leži na trdi žimnici (modrocu) ali pa na cehti z lahko odejo toliko odeta, da je ne zebe. Ravno tako mora stanica bolj hladna biti in nesoparna.

3.) Dobivati mora primeren živež. Kakor mora vsaka bolna žena malo jesti in piti, velja to tudi za take noseče, samo z tem razločkom, da mora noseča tudi to malo, kar uživa, vedno bolj mlačno uživati, nikoli pa ne vroče. — Babica ji more večkrat na dan zakuhane juhe, o poldne kako lahko močnato jed, nekoliko opraznega sadja, na priliko, v vodi oprazjenih jabelk z žemljo dovoliti.

Za pijačo naj ji daje mrzle vode ali kako drugo hladečo pijačo. Če toži noseča čez žejo in vročino, naj ji dá mrzle vode same ali z malničnim ali ribezljevim sokom, cukrene vode ali kako drugač okisane vode, kakor je na priliko limonada ali voda z nekaterimi kapljicami Hallerjeve kisline; v sili je tudi dobro, nekoliko kapljic jesiha v vodo kaniti. Tudi mandeljeve vode ali pri bogatih sladkega ledú more dovoliti. Vsakotere žgane pijače, zlasti pa kavo, čaj (tè), vino, pivo, žganje, rum mora babica oestro prepovedati.

4.) Vedno se mora paziti, da se noseča blata in scavnice očedi.

5.) Oestro je nosečo vsega varovati, kar utegne popadke izbuditi. Pokladati se ji ne smejo tedaj nikakor mrzli obkladki na trebuh, trebuh se ji ne sme nikakor drgniti, nikakor ne mrzla voda v nožnico brizgljati, ne klobčič (tampon) vanjo devati ali cimetova tinktura dajati. Vse te reči dražijo maternico; začela bi se tedaj krčiti in ne dal bi se več vstaviti splav.

§ 250.

Po tej ravnavi se krvavitev ali počasi zmanjša, in popolnoma neha, ali se pa to ne zgodi.

Ako je nehala kri popolnoma teči, mora noseča še delj časa pokoj duše in telesa uživati, sploh vsega se skrbno varovati, kar bi krvavitev ponoviti utegnilo.

Najbolje je, da se izločenje jajca naturi sami prepusti, kadar je krvavitev le majhna in se zavoľjo nje ni nevarnosti bati. To je poglobitna postava.

Ako se pa krvavitev ne le ne ustavi, temveč se tako pomnoži, da se že znamenja brezkrvnosti razodevajo in še druga znamenja začetega splava pristopijo, česar se more babica z notranjim preiskavanjem prepričati, ima pravico splav pohitriti.

2. Pohitrivna opravila.

§ 251.

Ta opravila so samo v najhujši sili babici dopuščena, to je, ko bi ne bilo nobenega zdravnika dobiti. Ta opravila se delé v dvojna: v taka, ki zadevajo le bolj spolovila in se opravljajo na tem mestu; taka opravila imenujemo mestna, — druga pa so občna, in sicer proti brezkrvnosti.

a. Mestna opravila.

§ 252.

Tukaj je zlasti na krvavitev gledati — in ker skušnja uči, da ni upati, da bi krvavitev pred končanim porodom nehala, je najbolj gotovi pomoček, da se kri ustavi, to, da se porod hitro dokonča.

Zavoľjo tega se rabijo vsi pomočki, po katerih se maternica skrčuje, to je, popadki zbudé, ker se o popadkih žile, iz katerih kri teče, stisnejo in torej kri iz njih ne more več teči. Potem se rabijo taki pomočki, kateri varujejo, da kri ne pritiska preveč v maternico, in storé, da se začnejo krčiti žile, iz katerih kri teče, in da se iztekla kri zasede in tako odprte konce krvnih žil zamaši. — Rabijo se pomočki, kateri razun tega še storé, da se kri ne razliva ne v maternico, ne iz nje. Zadnjič se opravijo še tako imenovana porodničarska opravila.

§ 253.

Da se porod pohitri, bo tedaj babica tako-le ravnala: 1.) Pokladala bo težke mrzle obkladke na trebuh. Za to se vzamete dve rjuhi, katere se osemkrat preganete in v mrzlo vodo pomočite; potem se vedno ena tako ovije, da ne kane skoro ne

ena kapljica od nje — (zakaj, ne voda, ampak mrzlota in težkota sili maternico, da se krči) — potem se položi v podobi trivoglate rute tako na trebuh, da pride en širji del trivogla proti popku, njemu nasprotna špica na vrhsramek, oba druga nazaj spognjena vogala pa jeden na desno, jeden na levo stran. Kadar se pokladajo mrzli obkladki, se ne smejo nikdar na trebuhu toliko časa pustiti, da bi se согreli; zavaljo tega se morajo prav pridno — vsacih pet minut — premenjavati, tako, da se trebuh mrzel ušlata. To se stori najbolj, da babica najprve drugo rjuho ovije in pripravi in jo še-le potem položi na mesto une, katera na trebuhu leži. Da se pa voda tako hitro ne согreje, ali da se led, ki je poleti drag, tako hitro ne raztopi, je treba vedno dveh posod z vodo, da se topli obkladek pred v eni posodi shladi in še-le potem n. pr. na led položi 2.) Brizgljala bo mrzlo ali pa vrelo vodo v nožnico. 3.) Drgnila bo maternično dno, kadar je maternično ustje že skoro razlikano. 4.) Zamašila bo nožnico, to je, vtaknila bo pravilno klobčič, tampon, v njo.

Tamponiranje.

§ 254.

Tamponiranje tako-le pomaga: Nožnica se z tamponom popolnoma napolne; zavaljo tega kri ne more več teči, kar je je izteklo, se zasede in krvavitev se ustavi. Ker pa tampon nožnično obočje razlečje in se nožničnega dela maternice dotika, se popadki bolj krepko zbudé in dolenji del maternice urno in gotovo pripravi za izgnanje jajca, in kri ne more dalje teči.

Za tampon se dajo najbolj cúfanje, pavolja, stare, čiste cunje, čisto mehko predivo, še celó mehek mah i. t. d. porabiti. Babica si naredi majhnih kepic, na katerih vsako priveže enako dolgo nit tako, da nit iz nožnice gleda, ko je tampon vložen. Te kevice se potem, kadar je krvavitev ustaviti, najpred v vodo, jesih, železno kislino i. t. d. pomočijo, ker bi jih sicer, če bi se suhe vložile, kri tako premočila, da bi babica svojega namena z njimi ne dosegla. Potem porine babica kepeco za kepeco z dvema prstoma notri do materničnega ustja, zlasti pa naj nožnično obočje tako dolgo napolni, dokler noseča ne reče, da čuti, kakor če bi jo nekaj tišalo, in vpije, da ji hočejo deli se razpočiti.

Pri tem je treba paziti, da niti iz nožnice vun molé, da se morejo kepice za nje iz nožnice potegniti, kadar je namen dosežen.

Tampon ostane tako dolgo v nožnici, dokler je maternično ustje toliko odprto, da je mogoče porod umetno dokončati. Ker se pa tampon brez potrebe ne sme iz nožnice vzeti, se more še-le potem misliti, da je maternično ustje dosti odprto, kadar so po vložnem tamponu popadki pravilno močnejši prihajali in nekoliko ur tudi močni ostali. Kadar se to zgodi, se že tako naprej ležeči otrokov del in zavoljo tega tudi tampon navzdol poseda; to spozna babica po tem, da njegove niti več in več vun moli. Kadar je tako, tampon ni več za to, za kar je namenjen, ker se med njim in maternico krvi nabira in se vzame tedaj iz nožnice tampon, ker materničnega ustja več ne more raztegovati. Pri tej priložnosti se babica lahko prepriča, koliko je maternično ustje odprto, ker hitro po tem nosečo preiskuje. Če najde, da maternično ustje še ni dosti odprto, mora tampon zopet urno vložiti in po potrebnosti v nožnici pustiti. To se ponavlja tolikrat, da se maternično ustje za nadaljnje oprave toliko odpre, kolikor je treba.

Pri vkladanji tampona se je teh-le pravil držati: Prve štiri mesece se more vložiti, tudi če se je jajce razpočilo, v poznejih mesecih pa samo tako dolgo, dokler mehur stoji, ker bi se sicer namesti odtekle vode kri v maternici nabrati utegnila; tampon bi tedaj vnanjo krvavitev ubranil, za to pa ravno tako nevarno veliko notranjo krvavitev povzročeval. — Prve štiri mesece je maternična votlina sama po sebi majhna; nemore se veliko krvi v nji nabrati, tudi potem ne, ko se je jajce razpočilo.

§ 255.

Ako se kaže, da bode maternično ustje skoro razlikano in so popadki prav krepki, se prepusti naturi, da jajce sama iztira, ali se pa jajce umetno s porodničarsko opravo iz maternice spravi tako, da se celo jajce prve štiri mesece iztrebi, v poznejih mesecih pa potem, ko se je mehur razpočil, porod z tem opravi, da se otrok iz maternega telesa izleče, ali obrne, posteljica pa kar odloči, ako ne pride v kratkem času; zakaj, dokler posteljica v maternici ostane, se kri nikoli sama ne ustavi ali pa zadene pozneje otročnico kaj nevarnega zavoljo tega.

b. Občna opravila.

§ 256.

Pri občni ali splošni ravnavi je na krvavitev in njene nasledke — brezkrvnost — gledati, zlasti pa, kako jim je z tako imenovanimi notranjimi in vnanjimi sredstvi v okom priti.

Poglavitna stvar je, da se babica prikazkom brezkrvnosti krepko v bran postavi, in sicer ob enem z mestnimi pomočki. Pri krvavitvah sami mestni, kri vstavljaajoči pomočki za-sé nič ne pomagajo; oboji pomagajo le tedaj, kadar se skupno vporabljaajo. V prvi vrsti je treba pri izgubi krvi umetno nadomestiti zgubljeno toploto života, kar se more tako zgoditi, da se pridno in neprenehoma toliko časa greje, dokler se noseča, porodnica ali otročnica potiti začne. To se pa najlažje doseže z tem, da se, razun odeje z koci, prav vroče rute na prsi in trebuh pokladajo, potem pa še med raztegnjeni roki in med život, ob vnanjih straneh nog, med koleni in ob podplatih na nogah z vrelo vodo ali z vročim peskom napolnjeni lončeni vrči ali vroče opeke (ceglji) polagajo, ter se mora ob enem glava porodnice nižje položiti, kakor život.

§ 257.

Kadar se pa pokažejo znamenja brezkrvnosti, tedaj babica ne sme samo dati oživljajočih zdravil, temveč je to tudi njena dolžnost, in sicer naj v prvi vrsti rabi cimetovo tinkturo, katere se smé dati, kakor je treba, vsako četrť ure ali pa tudi vsacih 10 ali 5 minut ena majhna žlička v 1 ali 2 žlicah vode toliko časa, da bolnici odleže; ravno tako se daje vino tudi po žlici, ne pa kar po maseljcu ali še več, kafe-žlico dobrega žganja ali ruma. Zraven je pa treba, se tudi še vseh pomočkov posluževati, kateri so bili pri medlevici nosečih omenjeni (§ 205.). Posebno dobro se takim prileže nekoliko kapljic Hofmanovega ali melisnega cveta ali skledica iz mete napravljenega čaja, in kadar se že bolj zavé, skledica dobre goveje ali vinske juhe.

§ 258.

Dasiravno skušnja uči, da otročnice po splavih silno redko kedaj zbolé, bi se žena vendar motila, katera bi mislila, da se more otročja postelja po splavu prikrajšati. — Če se splav

še tako srečno, na primer, po naturi sami brez velike zgube krvi zgodi, se mora otročja postelja ravno tako natanko spolnovati, kakor po pravočasnih porodih, tem bolj pa še, če je žena veliko krvi zgubila in je splav sicer težek bil, ker ženska potem lahko zboli; najbolje je tedaj, otročnico po splavu zdravniku izročiti. Dalje naj opomni babica tako ženo, da naj se, ako bi zopet noseča postala, koj z kakim zdravnikom zastran njenega zadržanja posvetuje, ker se dá morda tako najbržeje drug splav odvrniti, in sicer mora taka noseča še veliko bolj oestro gledati, kako bo živel. Ako je kaka žena splavila, je najbolje, da se po mogočnosti dolgo novega spočetja varuje, ker, kakor je bilo že rečeno, skušnja uči, da se kaj rad zopet splav primeri, če kmali po splavljenju zopet nosečnost nastopi.

§ 259.

Živo-rojene negodne otroke se mora v prav mehke rute in flanelo ali vato zaviti, ter jih v posteljici z razgrevajočimi vrči, ali pa v postelji na materni strani dobro greti, ker imajo premalo lastne toplote.

Da se jim kar najdalje mogoče življenje ohrani, se jim mora, ako sploh kaj uživati morejo, žensko mleko ali sladkorova voda s primešanim četrtim delom kravjega mleka po žličici ulivati. Slabotne otroke krščanskih staršev naj babica kmalo za silo krsti.

2. Prezgodni porodi.

§ 260.

Prezgodni porodi se morejo iz ravno tistih uzrokov zgoditi, kakor splavi; so dostikrat brez krvavitve in sploh redko kedaj z tako nevarnimi krvavitvami v zvezi, ker se te mesece materna potica, ako ima svoj sedež na pravem mestu, ne odloči tako lahko, ker ste materna potica in maternica trdneje in tesneje sklenjeni. Drugače je pa, kadar materna potica nima na pravem mestu sedeža; takrat so krvavitve vselej nevarne.

Prezgodni porodi pretečejo precéj tako, kakor pravočasni porodi, zlasti pa če se zgodé že bolj proti koncu pravilne nosečnosti. Ker je otrok majhen, se večjidel bolj urno rodi, toda njegova porodba dostikrat ni popolnoma pravilna, kadar gre skozi medenco. Zanimivo je, da se pri prezgodnih porodih večkrat medenčno-končne in poprečne lege nahajajo.

Bolj ali menj gotova znamenja, da se je prezgodni porod res začel, so: zasedena kri, popadki in spoznanljivo pripravljanje zdolnjega materničnega dela.

§ 261.

Kar zadene ravnavo z prezgodnim porodom, ne potrebuje, ako je brez krvavitve, nobene druge, kakor vsak drug pravočasni porod. — Ako se pa krvavitev primeri, je treba vselej najprvo obvarovavne ravnanje, to je, babica mora vse storiti, da nosečnost ne preneha, kakor je bilo pri splavih rečeno (§ 249.); ako pa prihaja krvavitev bolj in bolj močna in so se že popadki začeli, se mora babica, ako bi poklicani zdravnik ne utegnil priti, pohitrivne ravnanje lotiti, kakor pri splavih (§ 251). Tampona pa ne sme več vkladati, če se je mehur razpočil, ker bi se sicer notranja krvavitev lahko primerila.

§ 262.

Prezgodaj rojeni otroci, ako so tudi živčni, slabo sisajo, veliko spé, se počasi premikajo in imajo večjidel slab ječeči glas ter se jih mora zaradi tega bolj na toplem imeti.

Prav koristno je, jih najmanj po dvakrat na dan v gorkih dišečih rastlinskih kopeljih kopati, katere morajo imeti 29 do 30 stopinj R. toplote. Naj bolj gotovo se taki otroci prehranijo in sploh živi ostanejo, ako se jim preskrbi dobra dojnica.

3. Pregodni ali pozni porodi.

§ 263.

Poznim porodom prištevamo tiste porode, kateri po 10. mesecu nosečnosti nastopijo; dokazano je, da zamore nosečnost čez 40 tednov trpeti, toda, koliko dalje, pa še ni določeno.

Nasproti izpovedbam nosečih, da že čez čas nosijo, mora biti babica jako previdna, kajti človek se lahko zmoti ter se je v tej zadevi že mnogo zmotnjav pripetilo.

Babica ima le tedaj pravico verjeti, da nosečnost že čez čas trpi, ako je dotično nosečo v prvih mesecih njene nosečnosti sama preiskovala in po tém dan nastopa poroda po mogočnosti gotovo

prerajtala (§ 95.), naposled pa je bil pričakovani čas že davno preteklo in se je nenavadno močen novorojenček porodil. — Ker ni pravih razmere med materjo in otrokom, so pozni porodi navadno težki.

3. Nosečnost s snetom ali molo.

§ 264.

Snet ali mola se imenuje, kadar se vplojeno jajce koj v začetku v svojem izpodobljanju tako pokvari, da plod pogine in se drugi jajčevi deli tako premené, da jih je komaj še spoznati; stan, v katerem je žena, katera tako, sicer res vplojeno, pa bolešno sprideno jajce v maternici nosi, se imenuje nosečnost s snetom ali molo. Pravi vzrok, zakaj se sneti naredé, je neznan.

Snetjava nosečnost je vselej nevaren stan, ker so z njim vselej krvavitve združene. Snetjava nosečnost trpi malokedaj deset mesecev, večjidel je je v prvih šestih mesecih konec.

Prava snetjava nosečnost se k sreči silno redko primeri, dasiravno so babice koj pripravljene, vsakatero krvavo kepo, zlasti pa splave, v prvem ali drugem mesecu, če plod prezrejo, koj za snet izreči (§ 245.); zavoljo tega mislijo ljudje, da so sneti zlo navadni.

§ 265.

Prav za prav se dá samo dvojni snet ali dvojna mola razločiti: mesnata in mehurjasta.

1.) Mesnat snet (mesnata mola) se naredi po večkratnih notranjih krvavitvah, ker se kri ta čas med jajčeve dele in ob njih izlije in potem v mesu podobno zmes premeni; pri tem zgine plod in samo še sled usnjenke se najde. — Včasih se z tem tudi apno zveže, zavoljo tega so nekaj take sneti apnene ali kamnene sneti ali mole imenovali, pa niso nič drugega, kakor neke mesnate sneti.

2.) Mehurjasti ali grozdov snet (mehurjasta ali grozdna mola) se naredi po vodenici usnjenkinih kosmičev, kateri se zavoljo tega na svojem prostem, nekoliko buničastem konci razprosté in kakor mehurčki napnejo, tako, da je nazadnje celo jajce kakor iz zgolj velikih in majhnih, z vodo tekočostjo napolnjenih mehurčkov sestavljeno, kateri so z tankimi kratkimi receljčki med

sabo zvezani. Ker kosmiči v mehurčke spremenjeni vedno večji in večji prihajajo, spodrinejo nazadnje jajčevo votlino tako, da zavoljo tega tudi plod pogine.

§ 266.

Snetjava nosečnost se ne dá nikoli za gotovo spoznati, dokler ne pridejo deli snetu, zlasti majhni grozdiči iz maternice.

Verjetna znamenja snetjave nosečnosti so: večkratne krvavitve iz maternice brez nedokazljivih vnanjih vzrokov, in če pri tem maternica silno hitro raste, tako, da bi na priliko, že v tretjem ali četrtem meseci čez popek segla, da bi tedaj že tako velika bila, kakor je sicer maternica v šestem meseci, in se vendar ne dajo razložiti ne otrokovo gibanje, ne njegovi deli sploh, ne tripanje njegovega srca, dasiravno natanko preiskujemo nosečo žensko; vrh tega je maternica tudi nejednako raztegnjena.

S snetjavo nosečostjo so dalje večjidel združene večje težave, kakor z navadno nosečostjo. Noseče tožijo posebno čez trudnost in slabost; večkrat jih mrazi, potem jih vročina napade, jed jim ne diši; hujšajo, bolečine čutijo zdaj v tem, zdaj v unem boku trebuha, zlasti pa, če jih kaj pritisne i. t. d.

§ 267.

Pri ravnavi snetjave nosečnosti se mora na krvavitev gledati, in dokler babica ni za gotovo snetjave nosečnosti spoznala, ima tako ravnati, kakor pri krvavitvah iz drugih vzrokov o splavih.

Kadar je pa snet spoznan, je najbolj gotova tista ravnava, z katero se snet iz maternice brž ko brž spravi, ker zavoljo krvavitve, ki se ponavljajo, noseča čedalje bolj moč zgublja. Babica se ima tedaj, ako bi se bilo zavoljo odlašanja nevarnosti bati in bi poklicani zdravnik ne utegnil priti, tako obnašati, kakor takrat, ko se splav pohitri, za kar je najbolj tamponiranje (§ 254).

Snet se rodi ravno tako, kakor jajce pri splavu, samo porod snetu je silno boleč, počasen in kakor pri napačnem sedežu materne potice se vliva kri z velikim curkom. Ko je tedaj sila in maternično ustje že razlikano, ali snet morda že deloma v nožnici, ga mora babica umetno vzeti, in sicer sprva ravno tako z masiranjem, kakor *pod. 17* kaže, in naposled tako, kakor se priručena posteljica umetno odločuje.

V. Nosečnost zunaj maternice.

§ 268.

Nosečnost zunaj maternice se imenuje nosečnost, kadar se vplojeno jajce ne izpodoblja v maternici, ampak kje zunaj nje.

Vsaka nosečnost zunaj maternice je silno nevarna, ker se otrok ne more po naradni poti roditi in skoro vsaka mati umrje.

Razločijo se trojne take nosečnosti: 1.) nosečnost v jajčnem vodilu, kadar obtiči jajce v jajčnem vodilu in se ondi godi ali izpodoblja; 2.) nosečnost v jajčniku, kadar se jajce še v jajčniku vplodi in ondi godi, in 3.) nosečnost v trebuhu, kadar jajca v jajčniku vplodenega ne sprejme lijak ali trahtar, pa jajce tudi na jajčniku ne obtiči, ampak v trebuh pride, ondi ostane in se godí.

§ 269.

Sami sebi prepuščene nosečnosti zunaj maternice končajo:

1.) Se razpoči skoraj vselej pred ali pozneje, zlasti o nosečnosti v jajčnem vodilu zavoljo raztegnenja jajčno vodilo ali pa jajčevi zavitek, in mati umrje naglo zavoljo krvi, ki se v trebuh izlije.

2.) Ako je krvavitev majhna ali otrok umrje, predno se razpoči jajčevo vodilo, se uname hudo trebušnica, in se morejo trebušna pokrivala, ali mehur, ali mastnico, ali nožnično obočje tako razgnojiti, da otrok skozi nje pride v koscih iz matere ven. Večjidel pogine pri tem tudi mati in le malokedaj prestane to dolgo bolezen.

3.) Še bolj redko kedaj se usuši poginjeni plod, jajčeve mrene se zgrbančijo in obdajajo otroka kakor z lupino, — naređi se tako imenovana okamnina, katero nosi mati potem vse svoje žive dni.

4.) Ako se izroči spoznana nosečnost zunaj maternice zdravniku, mu je mogoče, s svojo umetnostjo še mater in otroka oteti z tem, da trebuh prereže; to je zlasti pri nosečnosti v trebuhu včasí mogoče; toda taka nosečnost mora pravi konec doseči in nič tega se ne smé pripetiti, o čemur je bilo zgoraj govorjenje.

§ 270.

Nosečnost zunaj maternice za gotovo spoznati je prav redko kedaj mogoče. Trebuh je pri takošni nosečnosti vselej le na eni strani otekel.

Perilo zaostane in maternica tudi prve tri do štiri mesece raste ob enem z oteklino. Ako se tedaj v taki oteklini pri vnanji preiskavi z očitno razločnostjo najdejo gotova znamenja nosečnosti, to je ušlatanje otrokovih delov, otrokovo gibanje in tripanje otrokovega srca, ko znotraj preiskovaje babica na maternici ne najde vsaj tacih sprememb ne, o kakoršnih bi vnanje preiskovanje soditi dalo, se dá misliti, da je z nosečnostjo zunaj maternice opraviti. Včasih se otipajo skozi nožnično obočje ali pa skozi ritnik otrokovi deli kakor otok, kateri se po dozdevanju z maternico ne veže.

Noseča žena je zelo bolehná, zlasti se opazuje, da gre večkrat krvava žlema z mrenami zmešana od nje. Največkrat se spozna nosečnost zunaj maternice še le po nagli smrti noseče, ko se je nihče še nadejal ni.

Ker bodo prikazki pri nosečnosti zunaj maternice vedno taki ostali, da se babica nikoli ne bo zvedela, če še tako natanko preiskuje, ima že zavoljo tega zdravnika poklicati, kakor je bilo že v uku o preiskovanji sploh rečeno; temveč mora pa po zdravnika takoj poslati, kadar si le misli, da kaka žena zunaj maternice nosi. Al varuje naj se, to noseči povedati! — Če bi bila h kaki noseči poklicana, katero je zavoljo notranje krvavitve nagla omedlevica napadla, se ima po že znanih pravilih ravnati.

Drugi oddelek.

Napačnosti o porodu.

§ 271.

Napačen se imenuje slednji porod, o katerem se kaj, bodi si iz matere ali iz jajca izvirajočega nepravilnega primeri, tako, da more zavoljo tega brez pravočasne pomoči mater ali otroka ali pa oba nevarnost zadeti.

Sklicevaje se na prigljudljeje pri nosečih, o katerih je bilo v § 195 govorjenje, se mora vendar tukaj še jedenkrat na kratko poudarjati, da se nosečim, oziroma porodnicam lahko pripetijo razne bolezni, ter da se smé pač od vsake le količkaj izvežbane babice toliko strokovnjaške vednosti pričakovati, da bo brž spoznala, če je porodnica kaj bolna in da bo takoj poklicala zdravnika, dokler pa da zdravnik pride, sama, kar je primerno, opravila, da ne bo na pr. porodnico, katera ima težko sopenje, silila, da bi v postranski legi rodila, temveč ji pustila tako leči, kakor ji menj bolečin prizadene i. t. d.

Babica mora tedaj natanko poznati najpoglavitneje napačnosti, katere utegnejo o porodu ali iz matere ali iz jajca izvirati, da jim v okom pride ali pa jih z tem odpravi, da o pravem času po zdravnika pošlje ali v sili sama pomaga.

A. Porodove ovire iz matere izvirajoče.

§ 272.

Napačnosti, katere iz matere izvirajo, se znajo pri porodih primeriti ali v mehkih spolovilih ali v medenci.

I. Porodove ovire iz mehkih spolovil izvirajoče.

1. Mestne mehanične in bolestne ovire.

a. Na sramnici.

§ 273.

Tu je treba pred vsem drugim gledati, ali ni sramna špranja sploh pretesna in ali ni katerih napačnosti piskov in presredka.

§ 274.

1.) Sramna špranja, sama po sebi pretesna, more uzrok biti, da otrok skoz-njo priti ne more, in da popadki bolj in bolj odjenjujejo, ali pa, da se morajo vnanja spolovila — presredek — raztrgati, če se primeri, da otrok skoz-nje pride. — Ravno to velja tudi, kadar je sramna špranja po kaki bolezni bolj ali manj zraščena, ali če cela, pretrdna devična mrena še vhod v nožnico zapira. Kadar se kaj takega primeri, ima babica vselej preci po zdravnika poslati.

§ 275.

2.) Piski ovirajo porod potem, kadar zavoljo katerega koli uzroka otečejo, zlasti kadar so vodenični ali zavoljo otročjih žil, ali zavoljo izlite krvi otekli ali če so uneti.

O vodeničnih oteklinah in o napačnostih, katere izvirajo iz otročjih žil, je bilo že govorjenje v § 216 i. dr.

Kar zadene unetljive otekline piskov se otok piskov zavoljo tega redko sam primeri, navadno je tudi nožnica uneta, in spoznati se da po tem, da so piski zelo rudeči, suhi, vroči, trdi, napeti in zelo bolesteri.

Naredi se večidel še-le o porodu zavoljo tega, ker otrok preveč na-nje pritiska, in more porod še bolj otežiti. Babica naj priporoči porodnici pokoj, ji prepove izdelovanje popadkov, leži naj porodnica naravnost, preiskovati se ne sme in omehčivni obkladki naj se ji pokladajo na otok; vselej pa naj pošlje babica o tem po zdravnika.

§ 276.

3.) Presredek utegne otrpnjen ali pa preširok biti, zavoljo česar se lahko raztrga.

Otrpnjen presredek se nahaja večidel pri postarnih prvesmicah ali pa zavoljo zaraščeb, kjer je bil pri prejšnjih porodih raztrgan.

Kadar pokliče kaka postarna prvesmica babico, da bi se z njo posvetovala, naj ji babica že o nosečnosti mlačno-tople kopeli nasvetuje (§ 98); ako pride babica še-le k porodu, naj poklada koj omehčivne obkladke na presredek, ali pa tudi kopeli, v katerih porodnica sedi ali iz katerih se ji v presredek hlapi — in posebno pri podpiranju presredka ji je pazljivi biti.

Kakor otrpnjen presredek more tudi preširok otrokovo rojstvo ovirati. Tukaj mora babica, kolikor more, pazljivo presredek umetno podpirati. — Ako bi pa otrokova glavica, ko je že večidel iz medence prišla, v kot žep raztegnjenem presredku obličala, bi se o močnih popadkih utegnilo primeriti, da bi glavica presredek predrila in si tako novo pot naredila, namesti da bi se skozi sramno špranjo izsnovala. — Kadar se kaj tako nevarnega primeri, mora babica brž po zdravnika poslati, med tem pa izdelovanje popadkov porodnici oestro prepovedati.

Raztrganje presredka.

§ 277.

Kakor se razvidi, se vsled mehaničnih ovir na zunanji sramnici lahko mnogokrat večje ali manje raztrganje presredka primeri; zaradi tega je potrebno, ker se tako raztrganje mogoče tudi iz družih vzrokov zgodi in je samo po sebi s zlimi nasledki združeno, da se tu kaj več o njem spregovori.

Presredek se more raztrgati in se tudi raztrga: 1.) kadar se nahajajo prej imenovane napačnosti zunanje sramnice, 2.) vsled nenavadne velikosti otroka, 3.) ako naprej ležeči del otroka — večjidel glava — prehitro skozi predira, 4.) ako porodnica nemirno in nepravočasno popadke izdeluje in 5.) zna tudi babica po svojem nerodnem podpiranju to zakriviti.

Presredek se prične večjidel pri piskovi prevozi trgati, ali v sredi presredka ali pa se trga vsled zatrgane nožnice od vzgoraj na vzdoli.

§ 278.

Če se presredek le malo natrga, dela to otročnici nekatere bolečine in majhne krvavitve, sicer pa nima nikakoršnih hudih nasledkov in zaceli se večjidel lahko. Babica naj reče otročnici nekoliko dni po strani ležati in stegna skupaj držati, da otročnična čiša in scavnica čez rano ne teče in kraji rane strinjeni ostanejo; naj bolje je, med kolena vâte položiti in jih z širokim povojem ali pa s zganjenim terilom ali antljo zvezati. Prav previdno mora babica nekaj dni porodnici scanje po katetru odvzeti; tudi je dobro, ako ne gre tako kmalu blato od nje. Če bi se pa rana tako ne hotela sprijeti, se mora pridno snažiti in čufanje na-njo pokladati, da se zaceli.

Ako je pa presredek zlo zatrgan, to je, blizo ali celó do ritnika, to otročnici ne provzročuje samo večjih bolečin, večjih krvavitev in prisada z gnojenjem, ampak mogoče je tudi, da se nožnica posede in struti in še celó maternični trut naredi. Ako je presredek noter do ritnika pretrgan, taka žena pozneje ne more blata držati; blato gre zoper njeno voljo od nje.

Ako babica te nasledke pomisli, lahko spozna, kako važno je, z vso pozornostjo podpirati presredek, in kako brezvestno dela in da še celó kazen zasluži, če po zdravnika ne pošlje, kar se

pa, žalibog, skoro večjidel zgodi, ker babice take poškodbe presredka skoro vselej zakrivajo. — Če pride namreč zdravnik o pravem času, to je, brž potem, ko se je presredek pretrgal, ga lahko dostikrat kmalu popolnoma zaceli; pozneje pa morejo večkrat še težavne operacije komaj pomagati.

b. V nožnici.

§ 279.

Ker je bilo o nožničnem trutu že v § 224 govorjenje, je tukaj le še nekaterih posredno ali neposredno iz nožnice izvira-jočih mehaničnih ovir omeniti, in sicer more nožnica biti otrpnjena, ali popolnoma zarašena ali pa zavoljo raznih vzrokov bolj tesna.

1.) Očitno predebela in otrpnjena nožnica se največkrat nahaja pri starih prvesmicah, in sicer dostikrat je tudi suha, če je že uneta.

2.) Popolnoma zarašena nožnica se skoro nikoli ne dobi, more se pa zarasti po hudih unetih nožnične žleznice, katere je porodnica v nosečnosti prestati imela in zavoljo katerih se nožnične stene zarastejo. Spozna se to ravno iz tega, da nožnice manjka.

3.) Da je nožnica le deloma stesnjena, utegne prirojeno ali pa nasledek kake bolezni biti. Take zarašbe nožnice, katere morejo porod ovirati, se spoznajo včasih po vprek ali pa povežno navzdol gredočih gubah, pa tudi po zaporicam podobnih kožah, tako imenovanih popolnih prečah. — Zlasti je pa nožnica zavoljo prog po ranah stesnjena, katere se zavoljo težkih porodov in bolezni v otročji postelji naredé. Včasih je nožnica tako stesnjena, da je komaj mogoče, z koncom prsta do materničnega ustja in do naprej ležečega otrokovega dela priti.

Nazadnje utegne nožnica pretesna biti zavoljo oteklina, katere iz maternice v nožnico visé (polipi), ali se pa v nožnici sami naredé, ali v jajčnikih, ali v medenčnem obroču, ali v scavnem mehuru ali pa v ritniku svoj začetek imajo; tako na pr. je mogoče, da zatrjeno blato ali prepolni scavni mehur nožnico bolj ali manj zapira ali stiska tako, da je porod težek ali da je še celó umetne pomoči treba.

§ 280.

Kar zadene nasledke nožničnega stesnjenja, se mora, ako ne pride pomoč o pravem času, nožnica raztrgati, iz česar se utegne velika krvavitev iz nje ali pa krvni otok narediti (§ 218), kateri se pa večjidel še le po porodu spozna.

Kar zadeva pomoč, naj se babica, ako je le okornost ali debelost nožničnega stesnjenja kriva, kakor na pr. pri starejih prvesnicah, poslužuje stanovitno omehčivnih pomočkov, kopel, v katerih porodnica sedi ali iz katerih se ji v nožnico hlapi, žlemnate tople vode naj ji v nožnico brizglja, da tako stori, da se nožnica pripravlja in se potem lažje raztegne.

Ako je nožnica zavoljo česa drugega pretesna, je treba vselej brž po zdravnika poslati; ta čas pa, ko je po zdravnika poslala, more še omehčivne pomočke rabiti, ali če kaka oteklina naprej leži, na pr. oteklina jajčnikova ali nožnična kila, to je, da čeva med nožnico in ritnik pritiskajo, naj poskuša tako oteklino z dvema proti nji naravnanimi prstoma previdno memo glave navzgor poriniti; ako ji pa ne izide koj po sreči, naj odjenja in zdravnika počaka.

§ 281.

Ako je preveč scavnice v mehurji nabrane in je to nožničnega stesnjenja krivo, pri čemur se sprednja nožnična stena zavoljo scavnega mehurja, kateri na nji leži, sama kakor mehur raztegne — mehurjeva kila — ter je nemogoče do materničnega ustja priti; tačas mora babica pridno elastičnega katetra se posluževati, kadar scavnico odtaka, in o tem, ko se otrokovi del doli pomika, nožnično steno in sprednjo maternično ustnico previdno med sravnim sklepom in otrokovim delom navzgor potiskati. Ako to ne gre lahko, je po zdravnika poslati.

Zatrjeno blato naj poskuša babica z omehčivnimi klistirami odpraviti, in če drugači ne gre, ga tudi s prstmi iz ritnika spraviti.

c. Na maternici.

§ 282.

Maternica vtegne porod ovirati zavoljo napačnega stanu njenega ustja, njene napačne lege in podobe.

1. Napačni stan materničnega ustja.

§ 283.

Take napake so, če je maternično ustje pretrdo ali uneto, ali celó popolnoma zarašeno.

a) Največkrat se nahaja trdoba materničnega ustja; njegovi robovi ostanejo trdi, napeti in o popadku ne odjenjajo; zavoljo tega sadova voda večjidel prezgodaj odteče in potem maternica naravnost na otroka pritiska; popadki so neredovni in vedno težje in težje se razširjuje maternično ustje, maternični vrat ali pa še celó maternica sama se raztrga, ali pa porodnica pride ob moč zavoljo bolečin, katere prestopi.

Trdo maternično ustje ni pri postarnih prvesnicah brez očitne bolehnosti spremembe nič nenavadnega in se nahaja tudi pri ženah, katere so že večkrat rodile, če je po njih poslednjem porodu že več let preteklo.

Maternično ustje je trdo ali zavoljo prog ali zarastkov, če je poprej kedaj zatrgano bilo, ali pa zavoljo prejšnjih unetij ali zavoljo drugih sprememb v snutku materničnega ustja, na pr. zavoljo raka.

Kar babično ravnavo v takih okolšinah zadene, je gledati, da se mehur prezgodaj ne razpoči; zavoljo tega naj preповé porodnici popadke izdelovati, in koj naj jo v posteljo spravi; potem sme babica porodnici kopel napraviti, v kateri sedi, in pa od časa do časa omehčujoča brizgljanja v nožnico delati. Ko bi to nič ne pomagalo, zlasti če bi bila že voda odtekla, naj pošlje brez odloga po zdravnika.

b) Zdolenji del maternice, to je, njeno ustje, se najbržeje uname po prezgodnjem razpočenju mehurja, zavoljo nepravčasnega izdelovanja popadkov, če nima maternica prave lege, če je maternično ustje med otrokovo glavico in medenco stisnjeno, zavoljo prevečnega preiskovanja in navlašč presilnega raztegovanja materničnega ustja i. t. d.

Unetje materničnega ustja se spozna na tem, da je maternično ustje zateklo in trdo, zelo bolešno po najmanjšem dotaknjenji, vroče in suho. Večjidel je tudi cela nožnica uneta.

Porod ni le silno bolesten, temveč večjidel je tudi zelo kasen. V teh rečeh ne sme babica sama nič pomagati, ampak brez odloga

mora po zdravnika poslati; do njegovega prihoda pa naj ukaže porodnici pokojno ležati in prepové naj ji izdelovanje popadkov.

c) Zrašenje materničnega ustja v nosečnosti se silno redko kedaj nahaja in se spozná na tem, da odprtine, to je, materničnega ustja nikjer najti ni. Ker se pa maternično ustje zavoljo napačne maternične lege včasí težko ali celó ne dá najti, se še zavoljo tega, da se maternično ustje ne dá najti, ne sme misliti, da materničnega ustja res manjka. Babica ima vselej, kadar materničnega ustja ne more najti in so popadki močni, po zdravnika poslati, do njegovega prihoda pa izdelovanje popadkov porodnici prepovedati, da se maternica ne raztrga.

2. Napačnosti lege in oblike maternice.

§ 284.

Razun tega, kar je bilo o teh napačnostih v nosečnosti v § 221 i. dr. že rečeno, bo tu še zlasti govoriti o povežni legi maternični, o preboknjenju materničnem in o napačnih materničnih oblikah.

§ 285.

a) Če maternica le malo povežno leži, na tem ni toliko, in se prav dostikrat zgodi, zlasti na desno stran. Ako pa maternica precéj povežno leži, se zdolnji del maternice napačno naravná in se potem ne more tako lahko raztegniti in odpreti; ravno takó se nastavi potem glavica, ker jo popadki povežno proti gornjemu robu medence pritiskajo, bolj težko in počasi, in zdolnji del maternice se zavoljo tega tlači; mehur se pa večjidel prezgodaj razpoči.

Kadar maternica povežno leži, je materničnemu dnu primerna stran trebuha bolj polna, razstegnjena in trda, kakor nasprotna, katera je bolj prazna in mehka. Ako je maternično dno na desno obrnjeno, je nožnični del maternice na levi strani medence, in tako nasproti.

Ravnava obstoji v tem, da se porodnica na tisto stran položi, na katero je maternično ustje obrnjeno, da maternično dno in naprej ležeči otrokovi del v srednjo trebuho vo črto pride; kadar je tedaj maternično dno na desno obrnjeno, se položi porodnica na levo stran in tako nasproti.

Koj pa, ko se razodevajo znamenja, da se maternično ustje tlači, da je bolešno, oteklo, ko začne kri iz njega teči, je treba brž po zdravnika poslati.

Prebok maternice.

§ 286.

b) Maternica se, kadar se to primeri, v tretji porodovi dobi prebokne, in to se imenuje tisti nevarni stan, ko se maternica, kakor mošnja, narobe obrne, tako da je njeno notranje lice potem unanje lice.

Maternica se vselej koj po otrokovem rojstvu prebokne, če je namreč materna potica z maternico trdno zvezana in se popkovina zlo vleče. Popkovina se pa zlo vleče, kadar je maternica posebno ohlapna in nosečo porod stoječo ali sedečo prehititi, tako, da otrok tako reči kar iz nje pade, ali če je popkovina zavoljo česar kolj prekratka, ali pa zavoljo nepripravnosti in nepredvidnosti babice, kadar posteljico vun iztreblja.

Prebok maternice je silno nevaren, zakaj, če se ne odpravi, prinese otročnici smrt zavoljo krvi, ki se iz nje udere ali pa zavoljo unetja, po katerem se razgnoji in pereča postane.

Maternični prebok spoznati ni težko. Popolnoma preboknjena maternica je podolgasto okrogel, zdolej bolj debel, zgorej bolj tenek, zamoklo rudeč, občutljiv otok, kateri iz sramne špranje moli in katerega se materna potica še večkrat drži, v trebuhu pa nad sramnim sklepom ni nobenega sledu maternice najti. Bolnica toži, da jo zdolej v medenci zlo tiši in v ledju boli, omedljuje, bljuje i. t. d.

Ko se je maternica preboknila, mora babica koj po zdravnika poslati in samo takrat mora sama brez odloga pomagati, kadar bi zdravnik koj ne utegnil priti.

Ravnava v tej napaki obstoji v tem, da se preboknjena maternica zopet obrne; zato položi babica ženo znak s podloženim križem in z nategnjenimi koleni, ji ukaže prav mirno ležati in prepové popadke takrat izdelovati, ko prebočeno maternico nazaj spravlja. Potem nastavi stegnjene prste, kateri se s svojimi konci stikajo, na sredo prebočenega materničnega dna in ga porine previdno po povčrti medence tako visoko v medenčno, oziroma

trebuhovo duplino, da se maternica popolnoma obrne, pa paziti mora na to z drugo roko, katero drži na trebuhu.

Ako je materna potica še z maternico zvezana in ni trdno zrašena z njo, je bolje, da skusi babica maternico z materno potico vred nazaj spraviti in še-le potem, ko je maternica pravilno nazaj spravljena, naj odloči materno potico od nje; sicer mora pa babica tudi najprvo materno potico odločiti in še-le potem prebočeno maternico nazaj spraviti.

Ko je babica maternico srečno obrnila, mora v maternični duplini roko toliko časa držati, da se začne maternica krepko krčiti.

Ako babica maternice ne more nazaj spraviti, naj počaka zdravnika; ta čas naj, ako je krvavitev, neprenehoma poklada mrzle obkladke na preboknjeno maternico; če pa ni krvavitve, naj pa zavije maternico v prteno ruto, katero je pred v mlačnem z karbolom zelo razredčenem, omeščujočem čaju pomočila.

Ako je preboknjena maternica srečno obrnjena, mora taka žena dalj časa znak ležati in nikakor ne sme doli pritiskati; zavoljo tega jo mora babica klistirati, da njen život odprt ostane.

§ 287.

c) Maternična oblika (podoba) utegne popačena biti zavoljo oteklin ali je pa že tako ustvarjena. Tu sem se še štejejo: maternica z dvema rogoma, z enim rogom, maternica z dvema votlinama, maternica peščeni uri podobna, i. t. d. Dasiravno se ne more tirjati, da bi babica take napačnosti spoznala, mora pa vendar na kaj tacega paziti, ker je njena dolžnost, koj po zdravnika poslati, kadar se sama ne zvé. Posebno je povežnost maternice važna. Maternična votlina je dostikrat na eno ali na drugo stran kakor žep stegnjena, zavoljo česar plod napačno lego dobi; dalje se rado primeri, da se naprej ležeči otrokovi del napačno nastavi, zavoljo česar pride dolnji del maternice med naprej ležečim otrokovim delom in medenco v stisko. Plodova voda odteče rada prezgodaj, maternično ustje se odpira počasi, njegove ustnici otekate bolj in bolj, še celó mogoče je, da se maternica predrgne in pretrga.

Pri tej popaki mora babica vsako izdelovanje popadkov prepovedati in brž po zdravnika poslati.

2. Napačna delavnost maternice pri porodu — nepravilni popadki.

§ 288.

Nepravilnim popadkom prištevamo tiste popadke, kateri niso primerni dotičnemu porodnemu času, to je oni, kateri niso takoršni, kakoršni bi prav za prav imeli biti, ter se razločujejo v premočne in preslabe popadke. Nepravilne popadke prav presoditi ni ravno lahko, ker je treba prav dobro vedeti, kakošni morajo biti redovni popadki sploh (§ 108.) in kakošni z ozirom na porodovi čas. Babica mora tudi natanko paziti na bolečine med popadki; močnejim popadkom so primerne močnejše bolečine, slabejim popadkom pa slabije bolečine, akopram je pri tem tudi zelo gledati na večjo ali manjšo občutljivost porodnice proti bolečinam.

1. Premočni popadki.

§ 289.

Maternica se tako premočno krči, da 1.) močen in bolesten popadek hitro za drugim brez krča pride — brezkrčevni premočni popadki ali pa 2.) prav za prav krčevni popadki maternice nastopijo, in sicer potem ali cela maternica neprenehoma skrčena ostane — vesoljni ali občni krč maternice, ali le posamni deli maternice, kakor o krču skrčeni ostanejo — zoženje maternice — striktura.

a. Brezkrčevni premočni popadki.

§ 290.

Tako se imenujejo popadki, kateri brž v začetku poroda silno močni, boleči nastopijo in dolgo trpé, prenehi popadkov pa so prav kratki. Taki popadki morejo tedaj porod očitno hitro dodelati, če ga mehka in trda spolovila nikakor ne ovirajo, in uzrokujejo prenaagleni porod; nasproti je pa tudi mogoče, da maternica zavoljo prevelicega napenjanja v nepravem času oslabi in otrpne, preden je porod dodelan, to je, preslabi popadki utegnejo nastopiti.

Nasledki brezkrčevnih premočnih popadkov znajo biti: da se mehur pred časom razpoči in potem vsi prezgodnemu razpoku mehurja lastni nasledki nastopijo, ali da je porod prehiter

in se vse to primeri, kar sledi iz takih porodov (§ 317); ali je pa tudi mogoče, da se zavoljo prevelicega kretanja ali napanjanja maternica raztrga, preden je ovira premagana, ali da nastopi občni krč maternice ali naslednje slabosti popadkov, ali da se materna potica prezgodaj odloči, da otrok umrje in mati hudo zboli. Ti popadki utegnejo iz tacih uzrokov priti, kakor naslednji preslabi popadki.

Gledé spoznanja brezkrčevnih premočnih popadkov, se more babica po obnašanju in vedenju porodnice ravnati, na pr. če se porodnica v sredi prve porodove dōbe tako vede, kakor sicer v drugi dōbi; če porodnica že v sredi prve porodove dōbe tarni in toži in ji kratki prenehi popadkov ne dajo počitka, in je o tem maternica tako skrčena, kakor sicer konec druge porodove dōbe.

§ 291.

Kar ravnavo zadene, naj taka porodnica nikarti iz postelje ne vstaja, mora tedaj o pričetku poroda takoj v posteljo iti, kar moč mirna biti in ne popadkov izdelovati.

Babica imej nasledke prehitrega poroda pred očmi — posebno raztrganje presredka in krvavitve — in če so porodne ovire temu krive, naj hitro zdravnika pokliče; pred vsem pa se mora babica varovati, da porodnici ne dá kaj, z čimur bi se utegnili nepravčasno popadki vzbuditi ali poveksati.

b. Krčevni popadki.

1. Vesoljni ali občni krč maternice.

§ 292.

Kadar občni krč maternico prime, je neprenehoma trda kot kamen in se trdno oklene vsega, kar je v nji, popadki ne prenehujejo in porod se ne odseda, ter izvira ali iz unetja maternice in se tedaj imenuje unetni vesoljni krč; ali pa izvira iz draženih nervov sploh, tedaj se mu pravi nervozni vesoljni krč.

Vse, iz česar izvirajo naslednji preslabi popadki, utegne tudi vesoljnega materničnega krča krivo biti, kakor na pr. prehlajenje, zanemarjene prečne lege, pretesna medenca i. t. d. in nasledki njih so taki, kakor brezkrčevnih premočnih popadkov,

samo z tem razločkom, da je umetna pomoč dostikrat nemogoča, na pr. obračva, ali pa se maternica še več pokvari.

Vesoljni krč se spozna po tem, da pri unetnem takim krču vsako, tudi najmanje potipanje maternice velike bolečine dela, nožnica je vroča, suha in boleča; žalostno obličje porodnice, katera na pomoč kliče, je rudeče, zabuhlo, njena polt je vroča, žeja zlo velika, žila hitro bije in je polna.

Pri nervoznem vesoljnem materničnem krču nasproti pa maternica ni tako občutljiva, polt je skoraj bolj hladna, zlasti po nogah; žila, ki hitro in neredovno bije, je drobna; porodnica se za nič kaj ne zmeni.

§ 293.

Zdravitev te silno nevarne bolezni pristoji izključljivo le zdravniku; zato mora babica vselej brž brž po zdravnika poslati in prizadeva naj si, da pride zdravnik pred ko je moč.

Do zdravnikovega prihoda naj priporoča porodnici največji pokoj; ako bi zaspala, naj jo pusti spati, prepové naj ji, popadke izdelovati, trebuh naj ji pokrije s pogretimi rjuhami, ali naj ji dela kar omehčivne tople obkladke, riba toplega olja v trebuh; tudi ji more tople kopeli za sedeti, klistire zoper krče, na pr. iz kamilic, dajati, in če si za gotovo misli, da ni kako unetje materničnega krča krivo in porodnica ni preveč vroča, naj ji dá od časa do časa kamilčnega, bezgovega ali lipovega čaja piti. Sme ji tudi še ženofove obkladke za kake pol ure in še dalje na križ ovezati.

2. Štriktura maternice.

§ 294.

Štriktura ali zoženje maternice se imenuje krčevno, obroču podobno zadrgnjenje maternice na kakem mestu, večjidel na unanjem ali notranjem ustju; pa tudi na sredku se primeri.

Uzroki tega mestnega krča se ne dajo vselej spoznati in so največkrat tisti, kakor pri vesoljnem krču in ga je dostikrat surovo, prevečkratno preiskovanje krivo.

Nasledki so po porodovih dôbah, v katerih se zoženja naredé, in po otrokovi legi različni; večasi minejo o primernem ravnanju sami in porod preteče potem pravilno, ne redko umrje otrok zavoljo njih.

Znamenja štriktore so po porodovih dôbah različna.

§ 295.

V prvi porodovi dôbi se zoži maternica skoraj vselej na unanjem ustju. — Unanje maternično ustje ima zlo tenek rob in ušlatati se dá zmirom tudi v prenehljajih popadkov napet, kakor struna na goslih, in je, če ga kedo potipa, boleč in se nič ne razširja. Porod se tedaj ne odseda, dasiravno so popadki gosti in bolešni. Porodnica se premetava po postelji, toži čez silne bolečine v križu, in včasi tudi čez to, kakor če bi otrok navzgor namesti doli tišal; gori pahati, bljuvati začne i. t. d.

Babici je dovoljeno, da poskusi previdno z mlačnim krče preganjajočim brizgljanjem v nožnico ali z gorkimi kopelji sedé v banjici štrikturo odpraviti, ako se pa to ne dá kmalu odpraviti, naj pošlje po zdravnika, porodnici ne pusti popadkov izdelovati in naj nikar po nepotrebnem in premnogokrat ne preiskuje.

§ 296.

V drugi porodovi dôbi se zoži maternica večjidel na notranjem ustju in se ovije, na pr. pri medenčno-končnih legah potem, ko je trup že rojen, okoli otrokovega vratu i. t. d. Ravno tako se godi z otrokovim vratom pri čepininih legah potem, ko je glavica že skozi maternično ustje prišla, in potlej se otrokov del o popadkih nič naprej ne pomika, dasiravno so močni.

Spoznanje je samo tedaj za gotovo mogoče, kadar z roko posežemo in žnjo čutimo, da je predležeči otrokovi del tesno ovit.

Kakor hitro je babica spoznala štrikturo, naj nemudoma zdravnika pokliče, ker proti štrikturi ne pristojé nji nikakoršna sredstva. Najbolje je, da ne vleče prezgodaj, preveč in premočno na naprej ležečem delu otroka, temveč da mirno čaka, ker dostikrat krči sami ponehajo; kadar pa ponehajo, naj poskusi na pr. pri ritkinih legah, — kar moč hitro glavico izleči i. t. d.

§ 297.

V tretji porodovi dôbi se zoži maternica najrajše nad notranjim materničnim ustjem in to je krivo, da materna potica ne more iz maternice priti. Maternica je takrat nad zoženim mestom nekaterikrat napeta, nekaterikrat ohlapna, pod njim pa vedno ohlapna. — Materna potica je ali cela kakor zaprta,

ker se za zoženim mestom vleže, ali je pa, ako se je že kaj odločilo, prešenjena, to je, nekaj matrne potice moli pod zoženim mestom vun. Zavoljo tega, ker ostane matrna potica tako v maternici, se naredé večjidel krvavitve, posebno pa, ker je maternica nad zoženim mestom ohlapna.

Spoznanje ni težko. Če sežemo z roko v spolovila za iztrebljenje potice, čutimo spodnji del maternice ohlapnjen, potem pridemo do mesta, kjer je maternica tako zadrgnjena, da je komaj mogoče s prstom skozi priti; tu je maternica precéj boleča in matrna potica se ne dá celó ne ušlatati, to je, matrna potica je ujeta, ali se pa dá ušlatati, in je od zoženega mesta oklenjena, to je, v precepu tiči. Pri unanjem preiskovanju se dá včas dokazati, da ima maternica podobo peščene ure ali številke «8.»

Babica sme le v največji sili sama kaj ukreniti, vendar naj se varuje siloma ravnati; pred da zdravnik pride, naj skuša vstaviti krvavitev z tem, da drgnje po maternici in na-njo poklada mrzle obkladke.

Opomba. Poporodni popadki so večjidel tudi krčevni, njihovo zdravljenje pa spada k napačnostim otročje postelje.

2. Preslabi popadki.

§ 298.

Preslabi popadki se spoznajo na tem, da je maternica manj napeta, to je, da popadki niso primerno dolgi in močni, kakor to tirja dotični čas poroda in da so prenehljeji popadkov veliko predolgi, tako, da se porod očividno počasi ali pa kar nič ne odseda.

Maternica se cela preslabo krči, to se pravi: popadki so sploh preslabi in se morejo razodevati v vsaki porodovi dōbi; ali pa maternica se le mestno ne krči, to se pravi: popadki prijemljejo maternico deloma le tu in tam, kar se opazuje v tretji dōbi.

Preslabe popadke razločujemo dvojne, in sicer z ozirom na njihovo moč ali na čas, kedaj prihajajo.

§ 299.

Gledé moči se razločujejo preslabi popadki v tri stopinje, in sicer: 1.) Maternična lenost, to je najnižja stopinja slabotnih popadkov. Maternica se tu še krči, in sicer tako, da se

more porod še s pomočjo popadkov samih dodelati brez škode za mater in otroka, samo da porod dolgo trpi. 2.) Slabost popadkov prav za prav, to je, žena ima še popadke, pa slabi so že tako, da se porod z njimi samimi tako počasi (pozno) dodela, da trpita zavoljo tega mati ali otrok, ali pa oba večjo ali manjšo škodo. Kadar se tedaj ta stopinja preslabih popadkov primeri, je že skoraj vselej umetne pomoči treba, da ne zadene ne matere ne otroka škoda. 3.) Mrtudnost maternice, to je, vsi popadki minejo, in velika sreča je, če more umetnost še kaj pomagati; večjidel mora porodnica umreti, na pr. v tretji dobi.

§ 300.

Po času, kedar nastopijo preslabi popadki, se loči prvotna slabost popadkov, to je, popadki so že v začetku poroda preslabi, in naslednja slabost popadkov, to je, popadki so v začetku poroda pravi ali pa še celó nenavadno močni, o preteku poroda pa naenkrat oslabé ali celó minejo.

Prvotne slabosti popadkov so večjidel nervi krivi, prirojena nagnjenost, ali pa organske napake maternice same. — Ako se maternica preveč raztegne, se mora zavoljo tega stanšati, kakor na pr. če je preveč plodove vode v nji ali če so dvojčki v nji, in to stori, da so že prvi popadki slabi; ravno tako je tudi maternično unetje pred začetkom poroda krivo, da so popadki preslabi.

Naslednja slabost popadkov izvira večjidel iz oslavljenja maternice same, ko se je zastonj upirala, da bi jajce iz sebe spravila. Primeri se to zavoljo upora pri pretesni medenci; potem, če mehka spolovila napotje delajo, na pr. zavoljo zaprtega ali trdega materničnega ustja, nožnice, presredka; zavoljo sami sebi prepuščene poprečne lege, zavoljo prevelicega otroka, zavoljo prezgodaj izdelovanih popadkov, to je, preden se je maternično ustje razlikalo; zavoljo prezgodaj počenega mehurja. Ravno tako se maternica zavoljo nezmernega kretanja ali napenjanja uname ali raztrga, kar stori, da izvirajo iz tega preslabi popadki. Popadki so dostikrat preslabi tudi, ako porodnico mami kaka posebna žalost, strah i. t. d.

§ 301.

Nasledki preslabih popadkov so bolj ali manj za mater ali otroka ali pa za oba hudi, kakor so bili njih uzroki; navadno izvirajo iz preslabih popadkov: 1.) zakasnenje poroda, 2.) krvavitve in 3.) bolezni v otročji postelji.

Vsako zakasnenje poroda utegne biti nevarno. Mati trpi zavoljo nega na telesu in na duhu, tudi če ni treba umetno pomagati, kar se pa mora dostikrat zgoditi. Če porod predolgo trpi, porodnica vselej bolj ali menj oboli in zavoljo pomanjkanja spanja in dostojnega živeža še bolj oslabi.

Otroku žuga nevarnost največ takrat, ko se mehur razpoči in se ravna večjidel po otrokovi legi in po uzroku slabosti popadkov.

Krvavitve se primerijo zavoljo slabih popadkov še-le v posteljčni dōbi, ker se materna potica ne odloči, ali pa kmalu po porodu, ker strgane žile na materničnih stenah odprte ostanejo in kri neprenehoma iz njih kaplja.

Zadnjič se zavoljo zgubljene krvi in zavoljo tega, ker se maternica slabo krči in se torej kri iz žil in iz maternice ne iztisne, temveč ondi zastane in se razkroji, rado priméri, da take otročnice zbolé.

§ 302.

Preslabe popadke spoznati ni vselej lahko. Da jih more dobro preudarjati, mora babica vselej pravilni ali navadni trpež dotične porodove dōbe pred očmi imeti, in vselej na trpež, moč in boleestnost posamnih popadkov in na to paziti, kako dolgo popadki po dotični porodovi dōbi prenehajo. Tako bo mogla babica na pr. že od preslabih popadkov govoriti, kadar je maternično ustje že razlikano in mehur vedno ohlapen ostane, ali kadar so konec druge porodove dōbe posamni popadki pravi tišavniki, pa po četrť ure ali pa še delj prenehajo, ali kadar materna potica nenavadno dolgo v maternici ostane i. t. d. Najložje je splošno mrtudno otrpnjenje maternice iz tega spoznati, da popadki popolnoma minejo in se porod kar nič več ne odseda.

Ravnava s preslabimi popadki.

§ 303.

Ravnava pri preslabih popadkih je splošna ali mestna, in sicer naj se zmirom skupno ravná.

Pri splošni ravnavi je gledati na zlé nasledke, katere je že slabost popadkov provzročila in se morajo moči porodnice zveksati. V to svrho naj dá babica porodnici večkrat močne goveje juhe, kateri se sme tudi jajčev rumenjaki pridejati, ali skledico vinske juhe ali dobrega starega vina i. t. d., ter naj porodnico pametno tolaži in ji srčnost daje.

§ 304.

Mestnemu ravnanju je smoter popadke zveksati in porod dodelati, ter se uporabljiva sredstva ravnajo po dotičnem času poroda. Kadar je treba popadke mestno popraviti, ima babica nekaj prav primernih pomočkov na zbiru. Ako ji ti nič ne zaležejo ali je s preslabimi popadki še kaj družega sklenjeno, kar utegne porodnici nevarno biti, mora neutegoma po zdravnika poslati. Nikdar in nikoli pa ne sme babica tistih zdravil rabiti, katerim se pravi, da popadke poganjajo, najmanj pa rožičke; to je vsaki babici brez razločka po postavi oestro prepovedano. Pripuščeni pomočki za popravljanje popadkov so v vsaki porodovi dōbi drugačni.

§ 305.

1.) V prvi porodovi dōbi se popadki dostikrat precej popravijo: a) če se porodnica drugač vleže. Babica naj pusti porodnici, če je maternično ustje ozko in se ni bati, da bi se mehur kmalu razpočil, na pr. pri čepinini legi, ustati, se sprehajati in nekoliko časa zunaj postelje sedeti. Če bi se to več ne smelo storiti, na pr. ko se je mehur že razpočil, naj položi babica porodnico zdaj znak, zdaj na desno ali levo stran. b) Ako ima porodnica ob enem trda in okorna spolovila, naj ji naredi babica kopel, da bo v nji sedela. Za to se prileže kadunja ali pa širok škaf z gorko vodo toliko napolnjen, da ji seže voda do popka. Prava gorkota take kopeli je, ako kaže Reaumurjev gorkomér, ki ga babica pred va-njo utakne, 26 do 28 stopinj ali gradov. Pa paziti se mora, da se porodnica na nagem životu ne prehladi; najbolje je, jo z kocom zaviti, pa tudi pod noge naj se ji koc

položi. Porodnica mora najmanj pol ure v kopeli ostati in spolovila narazen držati, da more voda ložje va-nje, in od časa do časa je treba gorke vode prilivati. Taka kopel se mora po tri- ali štirikrat, kakor je treba, od časa do časa narediti. *c)* Kadar ni mogoče kopati, mora porodnica mlačna omehčivna brizgljanja v nožnici dobivati, če so notranja spolovila trda in okorna. *d)* Umetno predrenje mehurja, kadar je preveliko raztegnjenje maternice vzrok slabosti popadkov in je ohlapno maternično ustje že ure dolgo za kake 4 cm odprto; tukaj mora babica oestro paziti, da poleg glavice ne leži naprej roka ali noga ali pa popkovina, ker bi se sicer mehur ne smel predreti.

§ 306.

2.) V drugi porodovi dôbi naj tudi *a)* porodnica se drugač vleže v postelji, na pr. če je znak ležala, se postrani vleže in nasproti, ustati pa ne sme več. *b)* Če so vnjanja spolovila trda, se morejo poleg kopel sedé tudi parne kopeli rabiti, tako-le: postavi se med dva stola posoda z vrelo vodo, nad katero se porodnica na rob v prek položene dile tako vsede, da ji soparica iz vrele vode v spolovila puhteti more in da je mogoče paziti, kedaj glavica skozi pride. Da pa spolovila zavoljo sopare preveč vročine ne trpé, in da, če bi otrok nenadoma skozi nje smuknil, v vrelo vodo ne pade, je dobro, posodo z redko rjuho pokriti; ob enem mora porodnica dobro zavjta biti, da se ne prehladi. Babica naj pred njo na pručici sedi in se z večkratnim preiskovanjem prepriča, kako se porod odseda, da porodnico, ako se otrok hitro doli pomika, koj v posteljo spravi, katera mora vselej dobro pregreta biti. *c)* Ko je že glavica rojena ali kadar glavica nazadnje pride, sme babica maternico na njenem dnu drgniti — masirati, — da se bolj krči. *d)* V največji sili se umetno konča porod, t. j. otrok se z rokami vun izleče, na pr. pri medenčno-končni legi.

§ 307.

3.) V tretji porodovi dôbi se preslabi popadki večjidel skupno z krvavitvijo primerijo, zato je najbolje masiranje maternice, in sicer se babica tu natanko tako ravna, kakor pri krvavitvah v tajisti porodovi dôbi (§ 313).

V tretji porodovi dôbi bodi babica previdna, da se pre-priča, ali nima s preslabim krčenjem maternice samo na enem mestu opraviti, to je z mrtudnim otrpnjenjem maternice na tistem mestu, kjer je materna potica ležala (§ 314).

3. Krvavitve iz maternice o porôdu ali kmalu po porodu.

§ 308.

Krvavitve iz maternice, notranje kakor tudi vnanje, se utegnejo o porodu ali pa kmalu po porodu primeriti: 1.) zavoljo prezgodne ločitve matrne potice od maternice, 2.) zavoljo napačne lege matrne potice, 3.) zavoljo tega, ker se maternica raztrga, in 4.) zavoljo napačnega krčenja maternice v tretji porodovi dôbi.

a. Krvavitve zavoljo prezgodnje ločitve matrne potice.

§ 309.

Prezgodaj se utegne materna potica ločiti in vsled tega krvavitev primeriti zaradi marsikaterih reči, katere život porodnice zlo pretresejo, zavoljo prezgodnega in presilnega izdelovanja popadkov, premočnega pritiskanja krvi k maternici, prepičle plodove vode, premočnega tišanja jajca navzdol, vlečenja popkovine, preneglega zmanjševanja maternice, prerahle zveze matrne potice z maternico i. t. d.

Krvavitev je večjidel vnanja, premeniti se utegne pa, ko se mehur razpoči, tudi v notranjo, ker je v maternični votlini prostora dosti, da se kri v nji nabira potem, ko je plodova voda odtekla, ker naprej ležeči otrokov del tikoma na materničnem ustju leži in maternično votlino zapirajoč ovira, da se kri ne more vun odtekati.

Krvavitve iz prezgodne ločitve matrne potice od maternice imajo pa to posebno lastnost, da so močnejše, kadar popadki prenehajo.

§ 310.

Gledé mestnega ali občnega ravnanja z temi krvavitvami, se ravna po tem, koliko krvi odteka, kako se mati počuti in po porodovi dôbi.

Če je maternično ustje še prav malo odprto, ako krvi še prav malo teče, in še ni nobenega znamenja, da bi začela porodnica zavoljo zmanjkovanja krvi slabeti, naj ji priporoča babica pokojno zadržanje, kakor je bilo pri krvavitvah o nosečnosti rečeno (§ 249), in prepusti naj porod naturi sami.

Ako pa porodnica precēj krvi zgubuje, tako, da že slabeti začne, mora babica brž po zdravnika poslati. Do njegovega prihoda se pokladajo pridno mrzli obkladki na trebuh in tudi mrzlo vodo sme babica v nožnico brizgljati. Če bi zdravnik se vedno ne utegnil priiti, in krvavitve ne ustavi ne nakladanje mrzlih rut ne brizgljanje, je dobro, ako je maternično ustje še malo odprto in se mehur še nastavlja, tampon v nožnico vtakniti in ga v njo tako dolgo vtikati, dokler se maternično ustje toliko razširi, da je mogoče umetno kaj storiti, in sicer se potem, če otrok po dolgem leži in so popadki krepki, mehur umetno predré. Ako je pa krvavitev maternemu življenju nevarna in zdravnik še zmiraj ne pride, mora babica otroka, naj leži kakorkoli, obrniti in izleči. Za to nima samo pravice, ampak še celó njena dolžnost je, kadar se kaj tacega naključí. Ob sebi umevno je, da se mora h kratno vse storiti, da se nasledkom brezkrvnosti v okom pride, kar velja, enkrat za vselej rečeno, pri vseh krvavitvah.

b. Krvavitve zavoljo napačnega sedeža matrne potice.

§ 311.

Nepravilni sedež matrne potice je vsikdar nevaren, ker je mnogokrat uzrok dolgih in prav velikih krvavitev, in sicer ne samo ob porodu, temveč že tudi v nosečnosti.

Kar je o ti nepravilnosti povedati, je nadrobno popisano pri razpravi nepravilnosti matrne potice (§ 370 i. dr.)

c. Krvavitev zavoljo raztrganja maternice.

§ 312.

Kar uzroke te nesreče zadene, so temu strašnemu, večjidel smrtnemu primerljeju žene podvržene, katere so že večkrat rodile in imajo zlo tesno medenco (§ 323). Tudi se more primeriti, če je otrok nenavadno velik, če je bila poprečna otrokova lega zanemarjena, — z eno besedo vselej takrat, kadar se natura silno

preveč upira, tako veliko napotje premagati. Dalje utegnejo materničnemu razpočenju krive biti bolezní materničnega snutka, otoki v njem, pokvarjenje maternice po ojstrih izrastkih na medenčnem vходу; če se noseča zlo udari, sune, če pade i. t. d.

Pretek je tako-le: Porodnica toži večjidel čez stalno bolečino maternice, katera se o vsakem popadku na tem mestu povekša, večjidel zdolej, tako dolgo, da se poslednjič o popadku tam raztrga; pri tem zakriči dostikrat porodnica sama, da se je nekaj v njenem životu strgalo, in kar nekterikrat slišijo, ki so pri porodnici. Ne redko poprej drži veseljen krč maternico, ko pa se raztrga, minejo vsakteri popadki popolnoma, in porodnica potem kmalu omedli zavoljo zgubljene krvi, katera se v trebuh zlije; iz nožnice gre nekaterikrat komaj malo z krvjo zmešane žleme. Pri notranjem preiskovanju se najde, da se je otrokovi del, kateri je pred na medenčnem vходу trdno vgojzden (§ 323) ležal, od medenčnega vhoda umaknil; še celó zgoditi se more, da pride celi otrok v trebuh zavoljo tega, ker se je maternica raztrgala. Zadržnič se dajo otrokovi deli veliko bolj natanko, kakor pred, skozi trebuho površje ušlatati, in pri preiskovanju s potrckovanjem se začuje namesti praznega glasa dostikrat ravno ondi, kjer otrokovi deli ležé, razločen bobnov glas, kar pričuje, da ležé otrokovi deli med čevmi. Konec te nesreče je većinoma pred ali pozneje smrt vsled vnanje in notranje krvavitve.

Kar zadeva ravnavo, ima babica koj, ko je nesrečo spoznala, po zdravnika poslati, bodi si kamor koli; do njegovega prihoda pa naj dela tako, kakor se je pri krvavitvah učila.

Ako bi se zadnjič primerilo, da bi otrok ne posedel v trebuh, porodni zdravnik pa bi ne utegnil dosti hitro priti, mora babica otroka na noge obrniti in izleči in tako si prizadevati, porod hitro dokončati. Pozneje ima, se vé da, zdravnik sam z otročnico opraviti.

d. Krvavitve v tretji porodovi dôbi ali kmalu potem zavoljo napačnega krčevanja maternice.

§ 313.

Krvavitve v tretji porodovi dôbi so največkrat krivi preslabi popadki, zavoljo katerih se namreč materna potica ne more vsa odločiti, in se vnanja krvavitev naredi, ali se zgoditi utegne,

da se že odločena materna potica na maternično ustje vleže in, ker se zavoljo pomanjkanja popadkov ne more iztrebiti, zapre maternično ustje trdno tako, da nič krvi več vun ne teče, katera se pa zato znotraj nabira in tako huda notranja krvavitve naredi.

V tej dōbi se preslabi popadki oziroma krvavitve večjidel primerijo, ako je maternica prelena, kar se dostikrat pri ženskah zgodi, katere so večkrat rodile, ali po dvojčinih porodih, potem pri preobilni sadovi vodi, po hitrih ali po umetno pohitrenih porodih ali po porodih, ki so zavoljo porodnih ovir dolgo trpeli i. t. d. Hudih krvavitve je dostikrat tudi prirasčena potica, oziroma striktura, potlej slaba kri kriva, na pr. škorbutna, prevodena kri i. t. d.

Znamenja take notranje krvavitve v maternični votlini so razun znamenj brezkrvnosti, da se že sama po sebi velika, raztegnjena in mehka maternica bolj in bolj povešuje in se ušlatati dá, kakor testo, in če kedo močnejše na-njo pritisne, se vlije kri iz nje. Pri notranjem preiskovanju dostikrat ni mogoče do mesta seči, kjer popkovina izvira.

§ 314.

Kar zadeva ravnavo, mora babica, kadar se kaj tacega primeri, brez odloga po zdravnika poslati, do njegovega prihoda pa naj

1.) maternico na njenem dnu drgne — masira — da se z tem draženjem krčiti začne. Masiranje maternice se tako naredi, da se maternica skozi ohlapno trebušno površje na njenem dnu z razprtimi prsti ene roke prime, močno drgne in med tem proti medeničnemu vходу doli pritiska, enako, kakor to podoba 17. kaže. Ako je bila posteljica res že odločena, se posede potem večjidel koj globoko, kar kaže, da je maternica zavoljo slabosti ni mogla doli potiskati, in potem se posteljica kakor sicer iztrebi (§ 142).

2.) Ako se pa to ne zgodi, je posteljica prirasaena in treba jo je umetno izpraviti, edini gotovi pomoček, če bi se bilo zavoljo odlašanja nevarnosti bati ali če bi zdravnik ne utegnil priti.

3.) Ko je bila posteljica iztrebljena, se iztrebi tudi strjena kri, ki se je v maternici nabrala. Najprvo je treba

samo maternico masirati, in ako bi to nič ne pomagalo, bi bilo ravno tako treba z roko strjeno kri iz maternice spraviti, ker se maternica ne more zmanjševati, dokler je taka kri v nji in vsi drugi pomočki nič ne pomagajo.

4.) Ako je bila strjena kri že izpravljenjena, pa maternica še vedno napeta ostane, dasiravno jo je babica dobro drgnila, in se še vedno krvavitev kaže, se pokladajo prav pridno mrzli obkladki na trebuh.

5.) Če bi vkljub vsemu temu krvotok še vedno ne jenjal, mora babica, ako zdravnika še ni, mrzle obkladke pridno na trebuh devati, in vrh tega v maternično votlino brizgljati začeti, pa le takrat, kadar se gotovo vé, da ni maternica raztrgana, ker bi sicer vbrizgljana tekočina v trebušno votlino prišla, vnetico trebušnice provzročila in zavoľjo tega bolnica umrla. Sprvega naj brizglja navadno čisto mrzlo ali ledeno vodo, potem naj pridene črnega vina ali jesiha ali galuna ali soli i. t. d. Ako bi pa krvavitev še zmiraj ne hotela nehati, naj se kot poslednje sredstvo poskusi brizgljati raztopljenno železno kislino (1—3 žlice na 1 liter mrzle ali vroče vode).

6.) Klistire z mrzlo vodo so včasí koristne.

7.) V največji sili, o mrtudu maternice, naj vtika kosčke ledú v nožnico, in še celó v maternično votlino, ali

8.) naj gnjete maternico, kakor kruhovo testo, ker seže z eno roko v maternično votlino, je tukaj skupaj stisne v pest in potem maternico z drugo roko tudi od zvonaj — bimanuelno — pritiska in draži.

9.) Poslednji pomoček je tamponiranje maternice, to je, da se jo z jesihom ali vinom ali vinskim cvetom (špiritom) ali z v raztopljenem galunu ali železni kislini namočenim cufanjem ali platnenimi zvitki polni i. t. d., in se ob enem

10.) na trebuh poklada moker pesek v cunje zavít.

Ravno tako se mora tudi ravnati, če bi postala maternica deloma ondi mrtudna, kjer je materna potica ležala in bi to hude krvavitve krivo bilo; to je po tem spoznati, da se dá na dnu sicer dobro skrcene maternice jamica ušlatati; maternica je namreč kakor kupica ali kozarec in to mesto se ušlata tudi pri notranjem preiskovanju ohlapno in visi doli v maternično votlino.

§ 315.

Ako je striktura maternice kriva, da se posteljica ne iztrebi in da krvavitev nastopi, se mora babica po pravilih ravnati, kakor so v uku o opravah bolj natanko razložena, če bi namreč zdravnika ne bilo dobiti.

Sicer ima babica dolžnost, zavoljo nevarnosti hudih krvavitev in njih nasledkov tudi potem še tirjati, da se pokliče zdravnik, ko je krvavitev ustavila, da prepusti njemu pozneje važno in pravo ravnanje.

II. Porodove ovire izvirajoče iz medence.

§ 316.

Vsaka medenca, katera gledé njene širjave, podobe, njenega nagnenja ali sklepov kosti od navadne kakovosti odstopa, se imenuje nepravilna. Te razlike se nikdar pojedno ne nahajajo, ker je ena na drugo navezana, tako na pr. se po vsakem predrugačenju podobe medence preminja tudi njena prostornost, ali pa nasprotno.

Ker tedaj vsaka imenovanih razlik upliva na prostornost in ker je ravno kakovost prostornosti bistveni pogoj za ugodni ali neugodni pretek poroda, dakle je dokazano, da se vse napačne medence gledé prostornosti še najpripravneje med sabo razdelé, ker ravno njih prostornost dela, da niso pravilne, in se mora koj tukaj opomniti, da se posebno pri stesnjenih medencah ob enem tudi nahaja napačno nagnjenje medence, ter vsled tega razločujemo, kar prostornost zadeva, préprostorne in pretesne medence.

1. Preprostorna medenca.

§ 317.

Preprostorna medenca se imenuje tista, katere vsi ali nekateri premerniki so bolj dolgi, kakor navadno, in pravi se ji, kadar so vsi premerniki dalji, sploh preprostorna, kadar so pa le posamni premerniki dalji, drugi pa pravilni, deloma preprostorna medenca.

Kar zadeva spoznanje, si more babica preprostorno medenco misliti, kadar ima z nenavadno močno in veliko žensko opraviti, dalje, če je kaka žena že pred kedaj velike otroke nenavadno hitro rodila.

Škodljivost preprostorne medence se zna o nosečnosti in o porodu za mater ali otroka, večjidel pa za oba marsikako razodevati.

V nosečnosti se zavoljo tega maternica globokeje posede, kakor po navadi, za čigardel se doli tiščanje močnejše razodeva in se tudi ložej napačna lega maternice ali nožnice prigodi.

Preprostorne medence so večjidel mnogih in važnih nasledkov posebno hitrih ali prenaaglenih porodov uzrok. Gledé matere je mogoče, da se vnjanja spolovila, zlasti presredek, zlo zatrgajo; zavoljo tega se maternica posede, in še celó trut nožnice in maternice naredi. Ako je materna potica z maternico pretrdno sklenjena, se lahko primeri, da se maternica prebokne, ker se s popkovino prenaaglo povleče; dalje se zavoljo naglega spraznjenja maternice lahko krvavitve primerijo, posteljca zastane i. t. d. Otrok more na tla pasti in se zlo, še celó do smrti poškodovati, če tako ženo, zlasti če je več otrok imela, porod prehití, na pr. stoječo; pri tem se tudi popkovina lahko odtrga ali pa vsaj otrokov popek preveč nategne, ali nekoliko matrne potice se odloči in nekaj tajiste zastane; dalje se zavoljo prevelike prostornosti popkovina ali roke ali noge naprej vležejo.

§ 318.

Kar zadeva ravnavo s porodom pri préprostorni medenci, ima babica, koj ko je to napako pri kaki noseči spoznala, zlasti če je že pred kedaj hitro porodila, taki ženi ojstro ukazati, naj poslednji čas nosečnosti kaj dobro na-se pazi; ko le količkaj čuti, da se porod začinja, naj se koj v posteljo vleže in mirno po strani leži in brž po babico pošlje.

Babica naj porodnici prepove popadke izdelovati, in če ima otrok čepinino lego, in sicer nič naprej ne leži, naj predré mehur, kadar je maternično ustje za 4 cm odprto, da se maternica okrog otroka oklene in ga bolj počasi iz medence pomika. — Potem

naj porodnico koj postrani položi in po pravilih presredek podpira, ko najde, da glavica začne na presredek pritiskati. — Posteljce naj nikakor pred preč ne jemlje, dokler popolnoma odločena globoko v nožnici ne leži, pa pridno mora pošlatovati, da morda notranje krvavitve ne prezré, ker hitro spraznjena maternica vselej dalj časa potrebuje, da se skrči.

V otročji postelji mora taka žena posebno pokojno znak ležati in ustane naj kolikor more pozno, to je, najmanj ne pred 14 dnevi. Tako se najbolj napačne maternične lege obvaruje, kar naj ji babica prav ojstro dopové, ako neče ubogati.

2. Pretesna medenca.

§ 319.

Medenca se imenuje pretesna, katere premerniki so vsi ali pa le nekateri krajši, kakor bi imeli biti. Kadar so vsi premerniki prekratki, se imenuje medenca sploh pretesna, kadar so pa le nekateri premerniki prekratki, deloma pretesna, in uzroki, da se medenca stesni, so ali popake v izpodobljenju ali pa kaka bolezen.

Kot popake v izpodobljenju veljajo: enakomerno stesnjena medenca, medenca z iz začetka bolj močno noter molečim brdicom, medenca v podobi lijaka, prirojena povežno ali prečno stesnjena medenca i. t. d.

Kot po kaki bolezni stesnjene medence veljajo: medenca po krivicah ali kolenétih ali mehko-udih, ali po zmeščanju kosti odrašenih ljudi, ali zavoljo unetja lednega členka, ali zavoljo izpahnjena iz lednega členka stesnjena medenca, medence zavoljo oteklin, ali zavoljo skrivljenja hrbtanca stesnjene, ali take, pri katerih so ledna vretenca tako rekoč čez križno kost v medenčni vhod sporinjena i. t. d.

a. Medence zavoljo popak v izpodobljenju pretesne.

§ 320.

1.) Enakomerno pretesna medenca — pritlikovčna medenca — ima podobo pravilne ženske medence, samo manjša je. Nahaja se pri nežnih, majhnih, sicer dobro ustvarjenih ženskah, in ker je v vseh premernikih enako manjša, mora

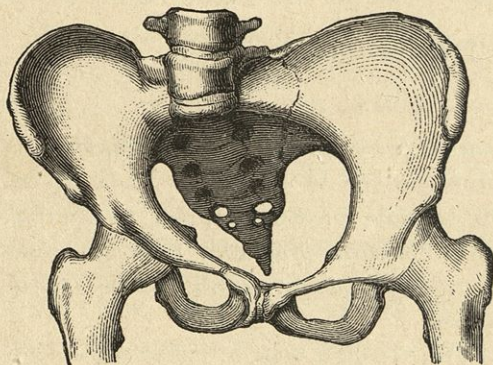
zavoljo tega medenca zlo pretesna biti. Da se o tem prepriča, naj babica medenco natanko preišče.

2.) Medenca z od rojstva zlo v medenčno votlino molečim brdicom se dá po notranjem preiskovanju spoznati, razun če je kaka druga bolezen te popake kriva, na pr. zmehčenje kosti i. t. d.

3.) Medenca lijaku podobna, to je, medenca z tesnim izhodom napelje babico večjidel k temu spoznanju, ker tako za-

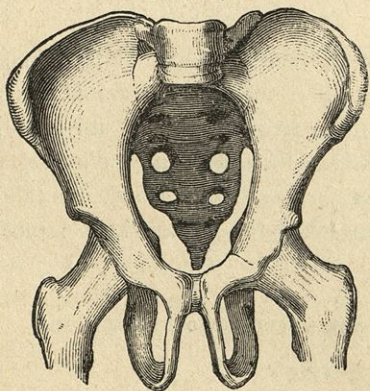
pazi globoko prečno stanje čepinje (§ 331).

Pod. 19.

4.) Prirojena povežno stesnjena medenca (*pod. 19*) se prav malo kedaj nahaja in se naredi, ako se en ledno-križni sklep skosteni, na drugi strani pa sklep in ravno tako tudi tistranski deli križnice in lednice pravilno izsnovani ostanejo. Taka povežna medenca je vselej na tisti strani tesnejša, na kateri je ledno-križnični sklep skostenjen.

Pod. 20.

5.) Prirojena prečno stesnjena medenca (*pod. 20*) je kaj silno redka in kadar je, treba je cesarsko rez narediti. Naredi se, kadar se

Pod. 19. Povežno stesnjena medenca s skostenjenim desnim ledno-križničnim sklepom.

Pod. 20. Prečno stesnjena medenca z skostenjenima obema ledno-križničnima sklepoma.

oba lednično-križnična sklepa skostenita, zavoljo česar stranski deli križnice in lednic ne morejo rasti.

b. Medence zavoljo bolezni stesnjene.

§ 321.

1.) Medenca zavoljo krivic ali kolenét (mehki člen) stesnjena (*pod. 21*).

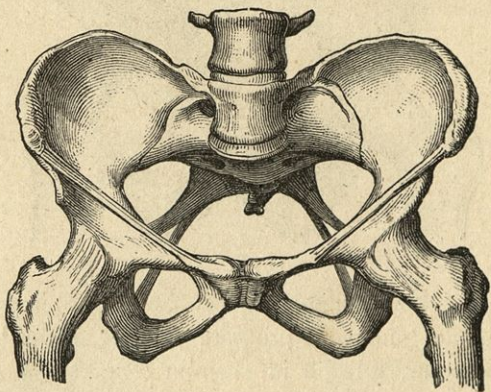
V tej bolezni, katera se začne v otročji starosti, nekoliko let trpi in v tem obstoji, da se kosti zmehčajo, se kosti marsikako izvinjujejo in izpahnejo (odtod ime krivice); zavoljo tega so take ženske potem majhne, imajo skrivljeno hrbtišo in zlasti krive (sloke) noge;

večjidel imajo posebno račjo hojo in se z zgorenjim životom zelo nazaj drže, ker je nagnjenje medence večjidel večje. Take ženske so se tudi pozno hoditi učile.

Pri taki medenci brdica mole zelo v medenčni vhod, zavoljo tega je ondi križ zelo vtisnjen. Ako položimo tako žensko na ravnost tje, je prav lahko mogoče z roko pod votlo ležeči križ priti. Nasproti pa moli križnična ost (špica), katera je z zadnjico kakor kljuka navzgor zakrivljena, prav močno navzdol, ker križnica ni izvotljena, ampak ravno stegnjena. Sramnični obok je očitno širok, sedne grči ste nenavadno daleč ena od druge.

Krivičina medenca je tedaj v ravnem premerniku vhoda stesnjena, medenčna votlina in izshod sta pa še celo bolj prostorna, kakor sicer, ker je zdolnji konec križnice nazaj potisnjen, in medenčni vhod ima večjidel podoben ledic.

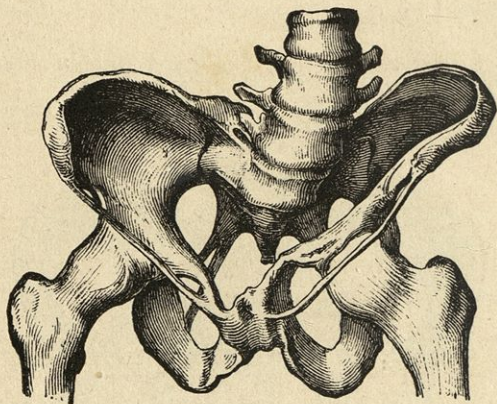
Pod. 21.

Pod. 21. Medenca zavoljo krivic ali kolenét — zmehčenja kosti v mladosti — popačena in stesnjena.

2.) Medenca po tako imenovanem zmeščanju kosti odraščanih ljudi stesnjena (*pod. 22*).

Pod. 22.

Ta bolezen zadene skoraj le uboge, revne ženske, katere so že rodile in prihaja od nosečnosti do nosečnosti huja; primeri se tedaj to znamenito, da žena, ki je na pr. tri otroke lahko rodila, po vsaki prihodnji nosečnosti težje rodi, in sicer se njena medenca tako pokvari, da je nazadnje cesarska rez edini pomoček.

Zmeščanje kosti odraščanih ljudi je podobno tako imenovani udnici (putiki ali protinu). Bolnice tožijo, da jih ali neprenehoma v križu, v ledjih in stegnih trga, ali da za kratek čas te bolečine odjenjajo; hujšajo po vsaki nosečnosti bolj in bolj, vedno težje hodijo, dokler nazadnje kar nič več ne morejo hoditi in morajo vedno sedeti ali ležati. Ker tedaj zgornji život na kakor vosek mehke medenčne kosti pritiska, se bolj in bolj od zgoraj stiskajo, zavoljo tega bolnice manjši in manjši ter grbasti prihajajo; ravno tako je stranska lega kriva, da se medenčne kosti vkup stisnejo in skrivé.

Taka medenca ima ta-le znamenja: brdice moli celó navspred v medenčni vhod in je tako globoko potisnjeno, da dostikrat ne stoji višje, kakor sramnični sklep; križnica je zavoljo tega tako skup stisnjena, da je v sredi kakor prepognjena in tu zlo navzad, zdolnji križnični konec z zadnjico vred pa precéj navspred moli. — Zavoljo stranske lege bolnice so lednične kosti žlebato skrivljene in okrogla mejna črta z medenčnimi stenami vred je kotasto zrinjena in zavoljo tega vodoravna sramnična stegna eno proti drugemu noter potisnjena. Zavoljo tega je sram-

Pod. 22. Medenca zavoljo zmeščanja kosti v starosti popačena in stesnjena.

nični sklep tako rekoč v podobi kljuna navzpred podaljšan in sednični hrgi ste blizo ena druge, tako, da je tesni sramnični obok babici zapone (afteljna Ω) podoben. Take medence so menj, kakor navadne, nagnjene.

3.) Zavoljo tako imenovanega prostovoljnega šepanja, to je, zaradi vnetja v lednem členku, se naredi tudi zlo povežno stesnjena medenca, samo opomniti je, da je tu vselej zdrava stran bolj tesna. Babica more to iz hoje in iz bolezni spoznati, katere je žena imela; samo lahko se zmoti in premenja tako stesnjenje

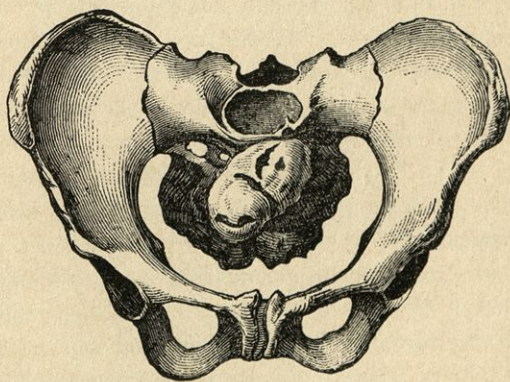
4.) z po izpahnjenu lednega členka povežno stesnjeno medenco; tu je tudi zdrava stran bolj tesna. Povežne medence tudi lahko nastanejo vsled sušice ali amputacije ene noge i. t. d.

5.) Kadar je zadnjica z križnico trdno zakostnjena, je medenični izhod precéj stesnjen in spozna se, da se zadnjica ne da nazaj premikati.

6.) Medenca po raznih bolehnih oteklinah stesnjena, na primer (*pod. 23*) po koščenih izrastkih ali rakovi oteklini i. t. d.

7.) Medenca po popakah hrbtanca stesnjena; tu je zlasti tako imenovan udor ali melina lednega hrbtanca pomniti.

Pod. 23.

c. Nasledki stesnjene medence.

§ 322.

Pretesne medence otežujejo vselej porod ali so pa krive, da se porod brez umetne pomoči ne more dokončati. — Ker se na to, koliko je kaka medenca pretesna, navadno po dolgosti ravnika

Pod. 23. Vsled koščenega izrastka na križnici stesnjena medenca.

(ravnega premernika) medenčnega vhoda sodi, se delé z ozirom na pretek poroda pretesne medence v štiri stopinje:

Prva stopinja. Tu se skrajša ravnik medenčnega vhoda do $9\frac{1}{2}$ cm in mogoče je, da se otrok še rodi z močjo nature same, dasiravno počasi in z velikimi bolečinami, in materno zdravje navadno tudi ne trpi nikake posebne škode.

Druga stopinja. Tukaj meri ravnik medenčnega vhoda $9\frac{1}{2}$ do 8 cm. Otrok večjidel pogine in mati trpi zavoljo stiskanja že preveč škode, če se prepusti porod naturi sami; ako pride pa umetnost o pravem času na pomoč, je še mogoče porod brez škode za mater in otroka dokončati.

Tretja stopinja. Ker je ravnik medenčnega vhoda 8 do $6\frac{1}{2}$ cm dolg, cela čepinja živega ali mrtvega zrelega otroka ne more več skozi medenco — treba je tedaj čepinjo predreti.

Četrta stopinja. Tu je ravnik medenčnega vhoda krajši ko $6\frac{1}{2}$ cm, zavoljo tega tudi predrta čepinja zrelega otroka ne more skozi medenco — treba je cesarsko rez narediti.

§ 323.

Razun teh glavnih značajev so še nasledki medenčnih stesnjenj, katere o nosečnosti vamp delajo, o porodu, ako se ta naturi sami prepusti, zelo različni, in sicer z ozirom na mater, otroka, na druge jajčeve dele in na umetno pomoč in izhajajo ali iz tih ali pa se njih tičejo.

1.) Gledé matere. Večjidel se naganja maternica zavoljo ovir, katere ima premagati, se bolj in bolj krčiti ter nastopijo nepravilno močni popadki. Tako se včasih primeri, da natura oporo premaga in popadki iz zelo stesnjene medence izženejo otroka. Ako se to ne more zgoditi, se maternica zadnjič tako zdraži, da vedno skrčena ostane, maternico prime unetljivi občni krč, in potlej se more maternica raztrgati, ali omaga maternična moč in nasledno slabi popadki nastopijo. Da se maternica tako zelo upira, se morejo zavoljo tega tudi sklepi razkreniti, se celó medenčne kosti same polomiti.

Zavoljo stesnjene medence se tudi drugi mehki deli zelo otiskajo, in ker čepinja mehur spredej proti koščenemu sramničnemu oboku, zadaj pa mastnico (ritnik) na brdice pritiska, se morejo ti deli poslednjič pretišati in prisaditi, in utegne se strašna bolezen — pijavke — primeriti, da se scavilna pijavka naredi,

to je, da scavnica skozi nožnico odteka, ali pa da se blatna pijavka izcimi, to je, da gre blato ženi skozi maternico ali nožnico. — Dalje je mogoče, da mehur mrtuden postane zavoljo pritiskanja nanj in da žena ne more scati.

2.) Gledé otroka se največkrat napačne lege in držanje opazijo. Kar zadene doli pomikanje naprej ležečega otrokovega dela v stesnjeni medenci, je opomniti, da leži tajisti, večjidel glavica — tudi kadar je medenca le malo stesnjena — preden se mehur razpoči, visoko in premakljivo na medenčnem vходу. Ako je tedaj razmera med glavico in medenco taka, da se more glavica sploh v medenčno votlino vrniti, se vleže čepinja po podobi medence in se pomika večjidel poprečno doli kakor zagojzda, dokler ne obtiči nepremakljiva; to se imenuje vgojzdenje čepinje.

Ker dela večinoma medenčni vhod oviro, preteče porod, ko je čepinja s svojo največjo širino skoz-nj prišla, potem čudno lahko, ako popadki niso omagali. Zavoljo stiskanja, ki ga otrokova čepinja pretrpi, pogine večjidel otrok in se potlej čepinja še bolj medenci prileže in popadki jo morejo skozi pognati, če je medenca tudi precéj tesna. Zgoditi se more pa tudi, da se dostikrat pretlači čepinina koža, šivi strgajo, ter čepinine kosti, ker jih medenca silno stiska, zdrobe. — Čepinja, ki pride skozi medenco, ima podobo pol lune; lahko je umeti, da je izboknjena stran v vboknjeni križnici ležala, in se otrok prav mnogokrat ali dozdevno mrtev ali pa istinito mrtev rodi.

3.) Gledé jajčevih delov. S stesnjeno medenco je sila veliko napak združenih, iz tih izvirajočih, kakor: naprej ležeča popkovina, prezgodnji razpok mehurja, prezgodnja ločitev potice (krvavitve) i. t. d.

4.) Gledé operacije. Poslednjič se ne smejo prezreti tudi nasledki zdravnikove pomoči, katere je zavoljo stesnjenosti medence treba; na pr. ako je treba otroka obrniti, izleči, z klešami pomagati, glavico navrtati ali cesarsko rez narediti, i. t. d.

d. Spoznanje napačnosti medence.

§ 324.

Napačnosti medence pravočasno spoznati je največje važnosti, pa vsikdar več ali manj težavno in še posebno takrat, kadar se ne pokažejo posebno velike.

Babica naj tedaj vsako nosečo ali porodnico, katera jo svêta ali pomoči prosi, splošno dobro od vrha do tal ogleda, kako je raščena, da bo mogla, ako v tem obziru na njeni velikosti, unanjosti, držanji in hoji kaj posebnega zapazi, z izpraševanjem uzroke teh prigodljejev zvedeti; posebno naj povprašuje, ali in kako so prejšnji porodi pretekli, ker k spoznanju pretesne medence pripomore se vé da pretek prejšnjih porodov; toda mogoče je v tem se zlo motiti, ker dostikrat prvi porod pravilno preteče in se še-le pri poznejih porodih očitne ovire razodeti utegnejo.

Pri preiskovanju medence se ima babica ravnati po znamenjih, katera so bila pri posamnih medenčnih napačnostih imenovana. Da se medenčna napačnost spozna, je treba medenco na vse strani natanko preiskovati; to preiskovanje se imenuje, ker se pri njem posebno na medenčno prostornost gleda in se medenca meri — merjenje medence.

Merjenje medence.

§ 325.

Merjenje medence je veliko težje, kakor splošno preiskovanje in potrebuje dobro vajenih rok, da se ž njim le kolikaj doseže; zavoljo tega se prav lahko zgodi, da se dajo manjše stesnjenja še-le o porodu po oviri spoznati, katero delajo, zlasti če je medenca v prečniku stesnjena. Torej moramo babici živo priporočati, da naj pri vsaki noseči ali porodnici, katero preiskuje, medenco natanko preiše, zakaj samo tako, če si bo pravilne lastnosti medenc dobro v glavo vtisnila, bo tudi kaj napačnega kmali spoznati mogla, kadar se bo primerilo. — Da bo pa, kar se dá, prav natanko merila, naj tedaj babica tudi na svojih prstih si nekako mero v glavo vtisne ali merilo ima.

Babica sme medenco samo z rokami meriti in to merjenje se deli, kakor splošno porodnoslovsko preiskovanje, v vnanje in notranje.

§ 326.

Pri vnanjem merjenju medence je gledati: 1.) na narazje med prednimi cevničnimi ostmi, ki je 24 cm dolgo, 2.) na narazje med obema šiskama (*pod. 744'*), ki je čez 28 cm dolgo, 3.) na narazje med kotalnim brdcom, katero meri 32 cm, in 4.) na

tako imenovani vnANJI ravniki, to je, narazje med podaljškom poslednjega lednega vretenca in sprednjim licom sramničnega sklepa, ki je 18 cm dolg.

Da tedaj ta narazja izmeri, položi babica eno in drugo roko na mesta, katera hoče izmeriti, in naj sodi z očmi, koliko dalječ je eno od drugega. — Ako tako stori pri vsaki noseči in porodnici, katero ima preiskovati, se bo natanko navadila, pravo dolgot z očmi spoznati, da bo koj vse spoznala, kar bi utegnilo napačnega biti.

Ob enem naj se vedno pri tej priložnosti prepriča: ali ste lednici enako visoki ali ne, kakošno podobo ima sramni obok, kakošno podobo in širokost ima križnica in kako je naravnana, kakor tudi, kakošna je zadnjica; dalje, ali je tam, kjer je brdice, zunaj, precéj velika izvotlina i. t. d.

§ 327.

Notranje merjenje medence ima posebno ravniki medenčnega vhoda, ravniki in prečnik medenčnega izhoda in prostornost medenčne votline določiti.

Ravniki medenčnega vhoda se določi, če se potisne počasi kazavec skozi zadnje nožnično obočje, ali če je maternično ustje že odprto, kadar popadek preneha in je mehur ohlapen, med mehurjem in zadnjim robom materničnega ustja gori proti brdicu. Ako doseže babica brdice, naj ostane s prstovim koncom na njem in pritisne ob enem prst na vzdoljni rob sramničnega sklepa in zaznamova z nohtom kazavca druge roke mesto, katero je bilo ravno na sramnični sklep pritisnjeno. Potem izleče oba prsta in zmeri z merilom na prstu, z katerim je preiskovala, koliko je od konca tega prsta do mesta, katero je na njem z nohtom druge roke zaznamovala. Tako se dobi dolgot preiskovavnega premernika (*pod. 6 ac'*); ako se od tega potem najmenj 1 do 1½ cm odvzame, se dobi precéj natanko dolgot ravnika medenčnega vhoda.

Ako babica z kazavcom samim ne more brdica doseči, pa vendar misli, da je medenca stesnjena, naj seže z kazavcom in srednjim prstom naenkrat v medenco in ravna tako, kakor pred; samo da se meri potem dolgot od špice na srednjem prstu, ker se ta na brdice naslone.

Da se dobro izuri, ne sme babica pri nobenem preiskovanju opustiti, brdice poiskati; to je še tudi zato dobro, da babica potem ne bo lahko kakega večega stesnjenja zgrešila.

Ložeje se dajo premerniki medenčnega izhoda pre-
rajtati. — Da zvemo natanko dolgost ravnika medenčnega izhoda, pritisnemo z koncom kazavca špico zadnjice kolikor moremo nazaj, ob enem pa pritisnemo prstov rob na zdolnji rob sramničnega sklepa in zmerimo potem prst tako, kakor je bilo gori rečeno, samo da se od tako najdene dolgosti nič ne odvzame.

Prečnik medenčnega izhoda se izmeri, če se položita dva prsta v sramni obok in potem počasi raztegneta in se z njima do sedničnih hrg navzdol gre.

Medenčna votlina se meri, če preiskujemo z kazavcom ravno tako križnično votlino, potem po mogočosti zadnje lice sramničnega sklepa otipamo in odtod mejno črto, kolikor se dá, na levo in desno zasledujemo.

e. Ravnava pri pretesnih medencah.

§ 328.

Kadar kaka noseča babico k sebi pokliče, da bi se na pr. z njo posvetovala, in spozna pri preiskovanju, da ima noseča zlo tesno medenco, naj ji naravnost svetuje, se z zdravnikom posvetovati, ker je mogoče, da se z umetnim končanjem nosečnosti, to je, z umetnim prezgodnim porodom mati in otrok otmeta.

Tu je opomniti, da babica prav za prav celó nič storiti ne more in ne sme, kadar je opraviti s porodom, ki je zavaljo zlo stesnjene medence težek.

Ako bi bila medenca malo pretesna in bi otrok imel čepinino lego, sicer babici ni treba, koj po zdravnika poslati, ker, kakor smo že rekli in kakor skušnja uči, se porod opravi prav dostikrat brez škode za mater in otroka, če se pametno z njim ravna. Porodnici naj prepove popadke pred izdelovati, dokler se maternično ustje popolnoma ne razlika, da se mehur pred ne razpoči in da se porodnica po nepotrebem ne utruji in bi potem več ne mogla popadkov izdelovati, kadar bi treba bilo. Vedno je na velikosti otroka mnogo ležeče, katera se pa vselej težko določiti dá. Babica naj pridno posluša, kako otrokovo srce

triplje, da koj po zdravnika pošlje, ako bi začelo slabije, bolj počasi ali neredno tripati ali včasih tripati prenehavalo; zakaj to je vselej znamenje, da začne otrok že trpeti in da se mora tedaj porod urno umetno končati. Sicer se bo babica po posebnih okolšinah, kakor po prečni legi, po preslabih popadkih i. t. d. ravnala. Dobro naj zmirom pazi, da se ritnik in zlasti scavni mehur izprazni.

Koj ko babica zlo pretesno medenco spozna, ima po zdravnika poslati, do njegovega prihoda pa porodnici pokojno lego znak dati, jo ne več po nepotrebnem in pogostem preiskovati in po mogočosti vse storiti, da se mehur prezgodaj ne razpoči; prepovedati ji mora tedaj popadke izdelovati. — To velja tudi, če bi se bila čepinja že vgojznila.

B. Porodove ovire izvirajoče iz jajca.

I. Napačnosti iz otroka izvirajoče.

§ 329.

Porodovih nepravilnosti utegne otrok kriv biti zavoljo 1.) napačne postave pri čepininih legah, 2.) napačne lege, 3.) napačnega držanja in 4.) nepravilne velikosti in podobe.

1. Napačne postave pri čepininih legah.

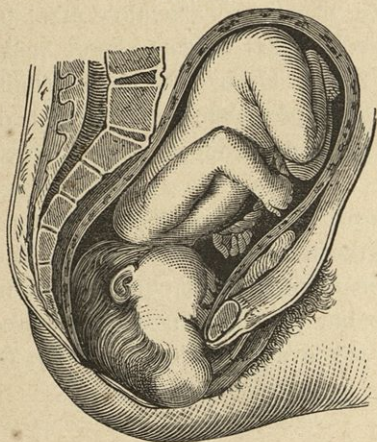
a. Obračanje zaglavja navzad.

§ 330.

Obračanje zaglavja navzad namesti navspred (§ 117), kamor se sicer obrača, je nepravilna porodba pri čepininih legah. Tu se vé, da se premikajo čepinja kakor tudi pleča naravnost skozi povežnike, kateri so navadni porodbni nasprotni, tako sicer, da gredo pri nenavadni porodbni prve čepinine lege čepinja skozi levi, pleča pa skozi nasprotni, to je, desni povežnik, pri porodbni druge čepinine lege pa grejo čepinja skozi desni in pleča skozi nasprotni, to je, levi povežnik. Mala mečava se najde tedaj pri prvi čepinini legi na levi zadej, pri drugi pa na desni zadej.

V daljem preteku pride zadnjič pri obeh čepininih legah čelo, torej velika mečava pod sramni obok, mala mečava, torej

Pod. 24.

zaglavje, pa ravno navzad v križnično izvotlino (*pod. 24*). Med tem, ko se zdaj čelo v sramni obok upré, zmuzne teme in zadnjič zaglavje čez presredek in nazadnje se rodi obraz, kateri je navspred naravnan in vrh tega pri prvi čepinini legi na desno, pri drugi pa na levo gleda. Drugi život se rodi, kakor o navadni porodbi. Tudi o tej nenavadni porodbi se morejo pleča, namesti skozi nasprotni, pa skozi tisti poveznik doli pomikati, kakor čepinja.

Ker čepinja z navspred naravnanim čelom več prostora potrebuje, da skozi pride, kakor kadar je zaglavje navspred obrnjeno, je toraj nasledek tega, da glavica težje skozi medenčni izhod in skozi sramnično špranjo pride, začigardelj druga porodova dôba delj časa trpi in se, ne ravno redkokrat, vsled preobilnega dotoka krvi k možganom otrok dozdevno mrtev ali pa istinito mrtev rodi, ter se redovno na njegovem čelu velik porodni otok naredi; tudi je umevno, da se v takem slučaju tim ložje raztrganje presredka primeri.

Akopram taki porodi dostikrat srečno za mater in otroka preidejo, vendar-le tako obračanje čepinje večkrat nepriloznosti dela, in babica naj se tedaj ravná, kakor pri zadržkih vsled drugih ovir, na pr. vsled preozke medence; pokliče naj namreč brž zdravnika in med tem pridno presredek podpira.

b. Globoko prečno stanje čepinje.

§ 331.

Globoko prečno stanje čepinje se imenuje tista postava čepinje, kadar se ta nič ne vrti, pa vendar skozi medenčni vhod in medenčno duplo doli do medenčnega izhoda pride tako, da je

Pod. 24. Izstop otroka v prvi ali drugi čepinini legi pri obračanju zaglavja navzad.

njeni pušični šiv skoraj popolnoma po prečniku medenčnega izhoda naravnani in mala mečava naravnost proti eni, velika pa proti drugi sednični hrgi gleda.

Ta nepravilna porodba se more primeriti, če je medenca sploh preprostorna, če ima lijakovo podobo (§ 320), če je medenca v ravnem premerniku stesnena, če so prečniki le primerno dolgi ali če je otrokova glavica majhna.

Vsled tega, če čepinja globoko prečno stoji, gre težko skozi medenčni izhod; dasiravno so popadki močni, se glavica pomika ali le prav počasi ali celó nič ne doli. — Ako se glavica le prav počasi doli pomika, je mogoče, da se čepinja ali v tisti postavi skozi medenčni izhod in sramno špranjo požene, ali se pa še nazadnje hitro z zaglavljem pod sramnim sklepom zavrti in porod preteče potem dalje tako, kakor pri navadni čepinini porodbi.

Večidel se pa poslednje ne zgodi, to je, čepinja se tudi o še tako močnih popadkih nič več naprej ne premakne, je vgojzdena, na čepinji se naredi velik otok in počasi nastopijo naslednje slabi popadki. — Dozdevna ali prava smrt otrokova, hudo otišanje in še celó raztrganje mehkih maternih spolovil so vrh tega hudi nasledki.

K spoznanju tega pride babica po notranjem preiskovanju. Kakor se je globoko prečno stanje iz prve ali druge čepinine lege izsnovalo, najdemo malo mečavo naravnost na levo ali desno, veliko pa na nasprotni strani, in pušični šiv se dá ravno po prečnem premerniku medenčnega izhoda zasledovati. Sicer je mogla babica postaviti že spoznati, preden se je globoko prečno stanje naredilo, ker potem, ko se je velik porodni otok naredil, včasih nič več ni mogoče, to postaviti gotovo spoznati.

Pri globokem prečnem stanju ima babica kar po zdravnika poslati, ako tega ni že zavoljo vedno in vedno slabejih popadkov storila.

2. Napačne lege otroka.

1. Obrazove lege.

§ 332.

Obrazove lege se imenujejo tiste lege podolgoma, pri katerih je glavica z obrazom k porodu nastavljena, in se štejejo k redkim otrokovim legam, na kakih tri sto porodov se ena obrazova lega pripeti.

Držanje otrokovo pri teh legah se mora očitno kot zoper-naturno imenovati, ker je zaglavje na tilnik pritisnjeno, brada pa kolikor je mogoče od prs oddaljena tako, da se vrat in zavaljo tega tudi žile vratu že same po sebi silno vlečejo. — Ako se pomisli, da se porod v tej postavi z obrazom naprej godi, se morajo vratne žile še bolj vleči in škodljivo stiskanje pretrpeti, ter je dokazano to dovelj z tem, da otroci kmalo poginejo, ako druga porodova dōba le količakaj bolj dolgo trpi.

Da se porod počasi odseda, je tega samo to krivo, ker mora glava z večjim obsežkom, kakor pri čepinini legi, skozi medenco in sramno špranjo iti. Vsled tega se otroci pri obrazovih porodih veliko večkrat dozdevno mrtvi, in še celó mrtvi rodé kakor pri čepininih legah, in se otiskanje, katero obraz pretrpeti mora, pozneje čez celo obličje razširi. Otekline branijo potem otroku sisati, storé da se povrhnja koža lupi in tedaj osenja, da se otroku oči vnamejo i. t. d.

Pa tudi materi so obrazovi porodi dostikrat škodljivi, ker ji veliko več bolečin prizadenejo in porodnico ob moč devljejo, zlasti tedaj, kadar se jajčevi mehur o nepravem času razpoči. Mehka spolovila se pri tem bolj otiskajo in raztegnejo in presredek se veliko večkrat strga.

§ 333.

Če ravno obrazove lege sploh srečno pretečejo, vendar veliko večkrat in ložje ravno imenovane škodljive nasledke sabo prinesejo, kakor čepinine lege, razun tega, da morejo nekoliko močnejši otrok, bolj otrpnjena spolovila, že manjša medenčna stesnjenja kriva biti, da je porod prav zelo otežen. Porodi pri čepinini legi zavaljo tega dostikrat brez posebnih ovir in še celó pravilno pretečejo; drugač pa obrazovi porodi, kateri se zavaljo tega morajo med porode, zdravju neprimerne šteti.

Razločite se pri obrazovi legi dve postavi, katere se, tako rekoč, zavaljo tega, ker se zaglavje nazaj spogne, menda iz dveh postav pri čepininih legah izsnujete. Zaradi tega in ker se ta lega, pri kateri hrbet na levo gleda in je tedaj čelo na levo, brada pa na desno obrnjena, večkrat primeri, se imenuje prva obrazova lega, — če pa ti deli nasproti ležé, se imenuje druga obrazova lega.

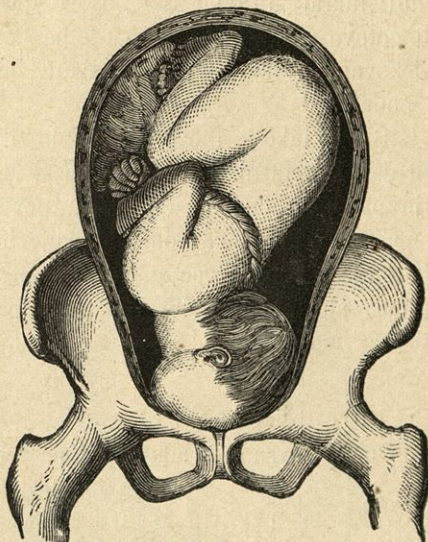
Porodba pri obrazovih porodih je samo mogoča, če se zrelega živega otroka obraz z brado navspred zasuče, ker ima prav ustvarjena medenca samo takrat dosti prostora, kadar se otrokov obraz tako zasuče.

a. Prva pravilna obrazova lega.

§ 334.

Pod. 25.

Maternica ima pri prvi obrazovi legi (*pod. 25*) jajčevo podobo, nad sramnim sklepom leži glavica, katera se da bolj obširno ušlatati, na dnu je ritka, na desni strani manjši otrokovi deli, kateri se dajo prav dobro razločiti. Vkrivljen hrbet se težko najde, in lahko je oprsje, katero skoraj tikoma na maternični steni leži, z njim zameniti; najbolj gotov razloček dela tripanje otrokovega srca, katero se razločno sliši ravno tam, kjer

so manjši otrokovi deli, torej na desni strani. Če je trebuhova stena prav tanka, je včasih še celó mogoče tripanje otrokovega srca čutiti.

Vnanje preiskovanje ne pripusti nikoli gotovega spoznanja in povedati, kako otrok leži; temveč pa razjasni notranje preiskovanje take dozdevne ugovore in dvombe, zakaj na obrazu nahaja preiskajoči prst tako gotova znamenja, da ni lahko mogoče, čepinino z obrazovo lego premeniti, ako je namreč maternično ustje že precéj odprto in mehur ohlapen; najložje in najbolj gotovo se dá to spoznati, kadar je maternično ustje odprto kmali po mehurjevem razpočenju, ker se ta čas porodni otok še ni

Pod. 25. Prva obrazova lega.

naredil. — Ušlata se namreč tedaj na levi strani čelo z veliko mečavo in od tod se pride čez nos do nosovega konca, do nosnic in ust z znotraj ležečim trdim, gladkim čeljustnim robom, na strani nosa se ušlata rob jamic, v katerih so oči in pa trepavnice, zlasti predležeče.

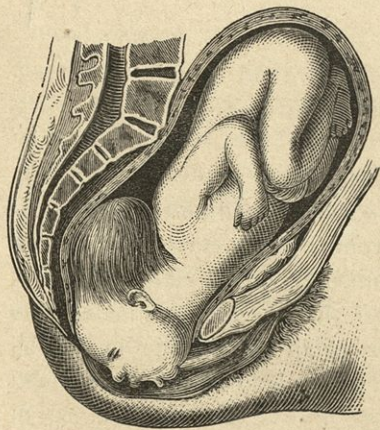
Ako je mehur že davno pred se razpočil in je obraz že trdno v medenco zagojzden, je tako zlo otekel in spačen, da je dostikrat težje ga razločiti in je mogoče, ga potem z ritko premeniti; takrat je ravno trda nosova korenina in čeljustni rob najbolj gotovo znamenje, vrh tega je pa še večjidel mogoče, z vnanjim preiskovanjem vsaj gotovo dokazati, da je glavica nad sramnim sklepom.

Ravno tako je mogoče obraz in ritko; obraz, ritko in čepinjo med seboj premeniti, kadar mehur še stoji in je napet, maternično ustje pa malo odprto, če le tjā povrhi preiskujemo in babica na pr. z desnim kazavcom preiskuje in na levi strani na gladko čelo zadene in nič več dalje ne preiskuje, ker misli, da je to čepinja, ali pa na desno stran potipa in špico nosa za konec zadnjice ima i. t. d.

§ 335.

Porodba pri prvi obrazovi legi je taka-le: Čelo se zasučé na levo² in navzād, brada pride pa na desno in navspred; tako

Pod. 26.

leži tedaj najdalji obrazov premer v levem medenčnem povežniku, desno ličice leži najglobočje in na njem se naredi tudi porodni otok, ki se začne pri kotu ust delati. — V daljem preteku se zasučé zdaj obraz tako, da pride brada pod navzdol gredočim sramničnim podaljškom pod sramnični obok, tako, da se višnjevo-rudeče otekli, dostikrat zlo spačeni desni kotic ust najprvo med piski pokaže. Potem se uprē brada pod sramnični

Pod. 26. Izstop otroka v prvi in drugi obrazovi legi.

obok (*pod. 26*) in zdaj predira najprvo čelo, potem teme, zadnjič pa zaglavje, ker popadki te dele čez presredek vun potiskujejo, glavica se zasuče okrog svoje poprečne osi, uklone se. — Ker se pleča po desnem povežnem premerniku doli pomikajo, gleda otrokov obraz proti sprednjemu licu desnega materne stegna. Porod pleč, katerih desno je navspred, levo pa navzad obrnjeno, kakor tudi porod trupa se godi, kakor pri prvi čepinini legi.

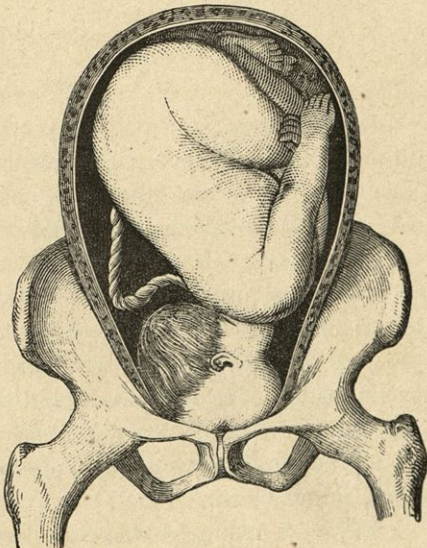
b. Druga pravilna obrazova lega.

§ 336.

Druga obrazova lega se spozna ravno tako, kakor prva, samo da je hrbet na desno obrnjen, manjši otrokovi deli ležé na levo in ravno ondi tudi, kjer prsa ležé, zdolej se sliši srčevo tripanje najbolj glasno. Znotraj se ušlata na levi strani brada, na desni pa čelo (*pod. 27*).

Porodba je ravno taka, kakor pri prvi obrazovi legi, samo da gre otrok po nasprotnih premernikih iz mence. — Obraz se tako zasuče, da pride s svojim najdaljim premernikom v desni povežnik medenčnega vhoda, to je, brada na levo in navspred, čelo na desno in navzad, pri tem se naredi porodni otok po mehurjevem razpočenju na levem ličju; potem pride brada pod sramni obok, čelo naravnost proti križnici in predira ravno tako, kakor pri prvi obrazovi legi in se tudi tako izmota.

Pod. 27.

Ker se izmotajo pleča, katerih levo leži navspred, po nasprotnem povežniku, to je, po levem, gleda obraz potem na levo in navspred. Trup se ravno tako rodi, kakor pri drugi čepinini legi

Pod. 27. Druga obrazova lega.

c. Napačnosti porodbe pri obrazovih legah.

§ 337.

1.) Pri obrazovih porodih se morejo tudi pleča namesti po nasprotnem povežniku, po tistem doli pomikati, skozi katerega je obraz šel; obraz gleda potem pri prvi obrazovi legi na levo, pri drugi pa na desno.

2.) Obrazov porod z brado navzad. Tak porod se more samo pri negodnih ali maceriranih otrokih zgoditi, ker je nemogoče, da bi se zrel otrok s prsmi in glavico ob enem rodil, ako je medenca prav ustvarjena.

3.) Globoko poprečno stanje obraza, če se obraz, namestu da bi se zasukal, poprečno postavi in se do medenčnega izhoda doli pomakne, tako da je brada še vedno na eno, čelo pa na drugo stran naravnano. Tu opravi natura sama prav malokdaj porod; ako ga pa opravi, se zgodi, da se nazadnje brada vendar še hitro prav navspred zasučje.

d. Ravnava z obrazovimi legami.

§ 338.

Ko je babica obrazovo lego pri kaki porodnici spoznala, naj ji tega nikakor ne pové, pač pa njenemu možu ali njenim ljudem zavoljo tega, da se do zdravnika obrnejo, da bo ročno prišel, ako bi se med pretekom poroda kaka nevarnost kazala.

Ravnava z obrazovo lego se ne razloči veliko od čepinine lege. Nevarnosti prezgodnega mehurjevega razpočenja se razodevajo pri obrazovi legi veliko pred, toraj naj babica pred vsem na to pazi, da se mehur po mogočosti cel ohrani, dokler se maternično ustje ne razlika. — Kadar tedaj preiskuje, naj mehur varuje in spravi porodnico koj v začetku poroda v posteljo, naj hoče ali ne, in prepove naj ji ojestro, popadke izdelovati in ji zapové, mirno ležati.

Kadar se mehur razpoči, naj posebno pazi, da ne poškoduje otrokovih oči, ko preiskuje. — Dalje naj prav pridno posluša, kako otrokovo srce triplje, ker se pri obrazovih legah, kakor je bilo že rečeno, še dosti ložeje v obteku krvi kaj napačnega primeri in zavoljo tega otrok pogine. — Babica naj se tedaj brž s pripravljenim zdravnikom posvetuje, ko spozna, da srce ne triplje več, kakor bi imelo tripati.

V drugi porodovi dôbi sme porodnica iz ravno tistih vzrokov popadke izdelovati in najbolje je, da se zavoljo tega znak vleže, ker je večjidel več moči treba, da se glava v tej legi skozi medenco izžene, in da se obraz prav suče in se porod dobro odseda; zato ima babica z vso skrbnostjo presredek podpirati, ker se ravno pri tem presredek še veliko lažje raztrga, ali nika-kor ne sme glavice v prediranju zadrževati.

Ako se porod pri obrazovi legi napačno odseda, ima babica vselej koj po zdravnika poslati, ko si le količkaj misli, da porod neče pravilno preteči, tedaj, da se pri prečnem stanju obraza brada še ne zasučje navspred, dasiravno so popadki prav močni.

Ko je otrok rojen, naj ga ne pokaže koj materi, da jo po nepotrebnem ne ustraši s pogledom oteklega otrokovega obraza in reče naj ji, naj še nekoliko časa čaka, otroka pogledati, ali če bi mati le ne hotela čakati, kar ji ni zameriti, naj ji babica pové, zakaj ima otrok tak obraz, in jo tolaži z tem, da bo otrok v nekih urah popolnoma zginil.

Da otroku porodni otok hitreje zgine, je najbolje, na obraz mrzle obkladke pokladati, za to se porabijo dva- do štirikrat zganjene platnene cunje, katere imajo v sredi dosti veliko luknjo, da more otrok skozi njo dihati.

2. Čelne lege.

§ 339.

Čelne lege so lege podolgoma, pri katerih je glavica z čelom ravno sredi medenčnega vhoda primerna in so prav za prav srednje lege med čepinimi in obrazovimi legami, namreč: na eni strani ni zaglavje popolnoma od hrbta in na drugi strani ni brada popolnoma od prsi oddaljena. Pri notranjem preiskovanju se nahaja v sredi medenčnega vhoda velika mečava in po postavi, katera se kakor pri obrazovih legah razločuje, na njeni desni ali levi strani nosova korenina, med tem ko se na nasprotni strani pušični šiv more ušlatati.

Čelne lege se k sreči prav redko kedaj primerijo in se premené, ako so popadki krepki, večjidel potem, da se v dalnjem porodovem preteku zaglavje globočje posede, v čepinine lege, ali pa, če se brada globočje pomakne, v popolne obrazove

lege. Ako se taka sprememba ne zgodi, je treba večjidel vselej umetne pomoči, ker se potem glavica z njenim največjim obsežkom skozi snuje, ter se mnogokrat tudi z klešami ne dá nič opraviti, temveč se mora čepinja navrtati in stlačiti. Babica mora tedaj pri čelnih legah brž zdravnika poklicati, in sicer kakor pri obrazovih legah ravnati.

3. Medenčno-končne lege.

§ 340.

Medenčno-končne lege se imenujejo tiste lege po dolgem, pri katerih je otrok z kakim delom svojega zdolnjega trupa k porodu nastavljen.

Medenčno-končne lege se veliko bolj redko pri godnih porodih primerijo, kakor čepinine lege; komaj trije taki porodi se nahajajo med sto. Dasiravno je mogoče, da ti porodi, če gre vse po sreči, z naravno močjo samo za mater in otroka srečno pretečejo, vendar nasproti ravno ti porodi, če se naturi sami prepušče, v primeri k čepininih legam večkrat z otrokovo smrtjo končajo, da bi se mogli k pravilnim porodom šteti, in se tedaj medenčno-končne lege po pravici k napačnim otrokovim legam štejejo.

§ 341.

Vsaka medenčno-končna lega je otroku nevarna: 1.) Ker naposled se izmotajoča glava na popkovino pritiska, katera poleg nje leži in k materni potici gre. Ako tedaj glavica le količkaj prepočasi skozi medenco gre, pogine večjidel otrok; deset minut zakasnjena je dostikrat otrokova smrt. 2.) Pri porodu se prav lahko v veliko otrokovo škodo držanje glavice in rok v razmeri k trupu spremeni, ker se ročice na mejno črto upró, se potem ob glavici gori sprosté in se ravno tako brada od prs oddalji. 3.) Otrok rad prezgodaj začne (sopsti) dihati, preden da je glavica iz porodnih potov prišla, vsled tega se zgodi, da kri, žlem ali plodova voda mesto zraka po dušniku v pljuča pride in tako oživiljenje dozdevno mrtvega otroka onemogoči ter otroka zaduši. 4.) Pri medenčno-končnih legah se prav mnogokrat mehur prej razpoči, čimur so nevarni nasledki.

Za mater so medenčno-končne lege kot take brez nevarnosti, vendar pa, ker je pri teh legah za rešitev otroka velikokrat umetne pomoči treba, trpi posredno tudi mati, na pr. kadar se roki rešujete, ali se glavica izmotava i. t. d., ter se pri tem tudi lahko otrok kaj poškoduje.

§ 342.

Otrok se pri medenčno-končnih legah ali prav drži ali pa nožice nimajo pravilne lege do trupa; zavoljo tega se delé take lege, kakor je že rečeno bilo v § 68, v dvojno-ritkine, enojno-ritkine, nožne, kolenine lege i. t. d.

Tudi med medenčno-končnimi legami se tiste, pri katerih je hrbet na levo obrnjen, dosti večkrat nahajajo, in se zavoljo tega prve medenčno-končne lege imenujejo, v razloček od bolj redkih ali drugih, pri katerih je hrbet na desno obrnjen.

Kar zadene kolenine in nožne lege, ni na tem nič, kako so nožice naravnane, in še-le iz lege ritke, katera se skozi medenčni vhod doli pomika, se posname prva ali druga kolenina ali nožna lega, kakor je ritka na levo ali desno obrnjena; sicer preteče porod ravno tako, kakor pri prvotnih ritkinih legah.

a. Pravilna porodba.

§ 343.

Pravilna porodba pri medenčno-končnih legah je vsa enaka porodbí pri čepininih legah, toda v nasprotnem redu; zakaj pleča kakor tudi glavica grejo o pravilnem preteku prve ali druge medenčno-končne lege po ravno tistih premernikih, kakor pri prvi ali drugi čepinini legi.

Prva medenčno-končna lega.

§ 344.

Tu (*podl. 28*) ima maternica tudi jajčevo podobo in, če je trebuh tanek, se dá skoz-nj nasprotno od prve čepinine lege nad sramničnim sklepom sicer velik negladek otrokov del, kateri pa ne dela navadne opore — ritka — ušlatati, nasproti nji pa na materničnem dnu trda, okrogla in gladka čepinja; na levi strani je hrbet, v desnem maternem boku bolj nizko so pa manjši

Pod. 28.

otrokovi deli. Otrokovo glavico se šlataje spozna naj bolj z tem, da se roka ploskoma in rahlo na trebuh položi tje, kjer se jo misli najti in se potem z konci prstov po večkrat za vspored hitro utiskaje pa brzo zopet odskakovaje tipa na oni otrokovi del, katerega se išče — glavico. Otrokovo srce se sliši najbolj na levi strani blizu maternega popka tripati.

Znotraj preiskovaje ušlata babica v začetku poroda na levi strani

spredaj ali pa še večkrat na levi strani zadaj zadnjico; vedno leži navspred obrnjeno levo zadnje lice, na katerem se pozneje tudi poročni otok naredi, kot mehka polokrogla reč najnižje; zadaj za njo se ušlatajo med zadnjima licoma ritnikova odprtina, na desni strani spolovila in dostikrat ena ali pa obe nožici. — Ko se je mehur razpočil, se vmaže preiskajoči prst z žlepnato, čno-zeleno otročjo smolo, katera iz otrokovega ritnička teče.

Kakor pri prvi čepinini legi nazadnje se izmotajoča ritka ne gre po nobenem gotovem premerniku, ravno tako tudi naprej gredoča ritka ne; pomika se zdaj po levem, zdaj po desnem povežniku v ravni premernik medenčnega izhoda tako, da levo zadnje ličice pod sramničnim sklepom vun pride in se v sramni špranji pokaže, upré se pa toliko časa na spodnji rob sramničnega sklepa, dokler se desno ličice čez presredek ne zmuza. Hrbet je obrnjen proti levemu maternemu stegnu in se zasučé, ker plečica ravno tako, kakor pri prvi čepinini legi po levem, čepinja pa po desnem povežniku se pomikajo, vedno bolj in bolj na levo stran in navspred.

O pravilnem preteku pride poslednjič, če se otrok prav drži, levo plečice pod sramni obok, kmalo potem pa desno čez presredek. Zdaj se je tudi glavica, katera je z obrazom na desno in navzad gledala, iz desnega poveznika v ravni premernik medenčnega izhoda zasukala tako, da se zaglavje na sramni obok uprè (*pod. 29*) in se potem brada, obraz, čelo, teme čez presredek zmuza, prav nazadnje pa zaglavje.

Pod. 29.

Druga medenčno-končna lega.

§ 345.

Pri vnanjem kakor tudi pri notranjem preiskovanju se nahaja vse tako, kakor pri prvi ritkini legi, samo z tem razločkom, da je hrbet in toraj tudi ritka na desno in navspred ali pa navzad obrnjena in da se sliši otrokovo srce najbolj na desni strani tripati (*pod. 30*).

Pod. 30.

Tudi porodba je taka, kakor pri drugi čepinini legi, samo da se po nasprotnem redu godi: pleča namreč gredo po desnem, glavica pa po levem povezniku. Na desnem zadnjem ličicu, katero

Pod. 29. Pravilni izstop glave pri prvih ali drugih medenčno-končnih legah.

Pod. 30. Druga enojno-ritkina lega.

vedno navspred leži, se naredi porodni otok, in desno plečice se prikaže pod sramnim obokom, potem se obrne hrbet navspred, ker se glavica tudi z obrazom čez presredek naprej zmuza.

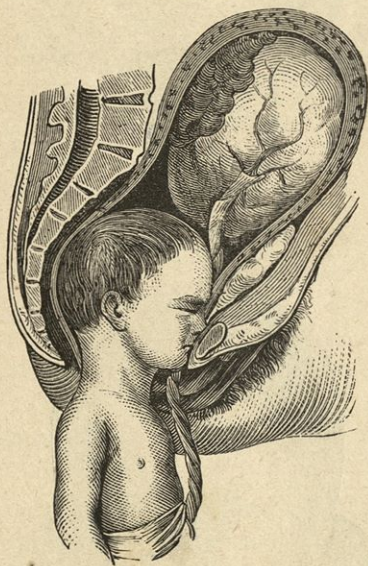
b. Nepravilna porodba.

§ 246.

Ako so medenčno-končne lege pri tem ravno popisanem pravilnem preteku tolikrat za otrokovo življenje nesrečne, je nevarnost še večja, če porodba ni pravilna ali pa če se otrok prav ne drži.

Največkratne nepravilnosti porodbe se nahajajo:

Pod. 31.

a) da se otrokov trup s hrbtom navzad zasuče tako, da pride glavica z obrazom navspred skozi sramno špranjo (*pod. 31*); ali

b) da se glavica do prečnika medenčnega izhoda tako doli pomika, da gleda obraz naravnost na desno ali pa na levo stran.

Napačno držanje otrokovega gorenjega trupa se primeri, da se namreč brada preveč od prs oddalji ali pa da se ročice ob glavici gori sprosté.

Vse te nepravilnosti so za voljo tega tako nevarne, ker potrebujejo vselej še umetne pomoči in zrel otrok navadno pogine, preden tak porod naravna moč sama dodela. — Dostikrat je nespametno ravnanje babice teh nepravilnost krivo.

c. Ravnava z medenčno-končnimi porodi.

§ 347.

Kadar babica medenčno-končno lego spozna, ne sme tega porodniči povedati, pač pa njenim bližnjim, poslati mora brž po zdravnika, in poskrbi sama ali porodnični bližnji za vse to,

Pod. 31. Nepravilni izstop glave pri prvih ali drugih medenčno-končnih legah.

kar je bilo že pri pravilnih porodih rečeno, zlasti pa za oživljajoče pomočke, za mrzlo vodo za škropljenje, za gorke rjuhe i. t. d., ker se lahko primeri, da se otrok dozdevno mrtev rodi.

Dokler zdravnik ne pride, naj spravi porodnico koj, ko se porod začne, v posteljo, iz katere ne sme več iti, ampak od vsehmal mora vedno ležati, da se mehur ne razpoči, preden se maternično ustje razlika; zavoľo tega ji mora babica oestro prepovedati, v prvi porodovi dôbi doli tišati in popadke izdelovati. Babica sama pa naj se varuje, da preiskovaje mehurja ne predré.

Ko se je mehur pravilno razpočil, naj položi babica porodnico znak in ji podloži križ. Odslej sme porodnici izdelovanje popadkov pripustiti, ona sama pa naj podpira presredek po pravilih, kadar otrokova ritka vdira in predira. Že rojene otrokove dele naj zavija v pregrete rjuhe, ali varuje naj se, otroka za ritko vleči, da bi porod bržeje dokončala, ker bi tako kaj lahko storila, da bi se naredila katera gori imenovanih nepravilnosti v držanju otrokovem z nevarnostimi vred, katere iz njega izvirajo.

§ 348.

Ko je otrok do popka rojen, naj poiše babica popkovino, in če vidi, da je popkovina preveč nategnjena, naj jo nekoliko orahlja; to se zgodi, da prime popkovino z dvema prstoma in počasi doli potegne. — Ako triplje popkovina krepko, naj prepusti porod dalje samemu sebi, in samo porodnico naj opominja, popadke izdelovati. — Odslej mora babica popkovino večkrat pošlatovati, in koj ko čuti, da neredovno in slabeje triplje, naj drgne maternico na dnu, in če se porod zavoľo tega nič kaj ne odseda in zdravnik še vedno ne pride, mora porod brž ko brž po pravilih umetnosti dokončati. To se mora pa nevtegoma zgoditi, če se tripanje popkovine nič več ne čuti. Samo kadar vidi babica gotova znamenja otrokove smrti, ni treba poroda pohitrovati. Pohitrovanje je še celó škodljivo, ker se kaj lahko v tretji porodovi dôbi krvavitve primerijo, ako se maternica prehitro sprazne, ker se ne more ravno tako hitro krčiti. Se ve da se na kaj tacega ne more in ne sme porajtati, dokler ni gotovih znamenj otrokove smrti in dokler je tedaj še količkaj upanja, živega otroka dobiti.

4. Poprečne lege.

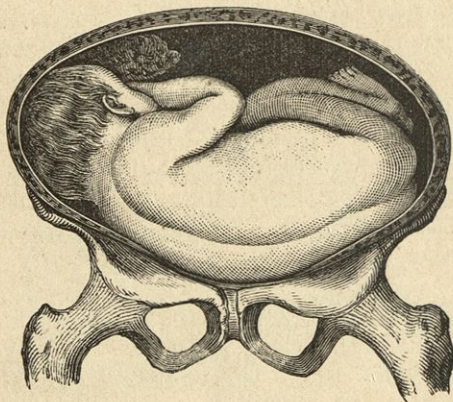
§ 349.

Poprečna lega se imenuje tista otrokova lega, pri kateri se najdaljši premernik otrokovega života z dolgotnim materničnim premernikom popolnoma križa.

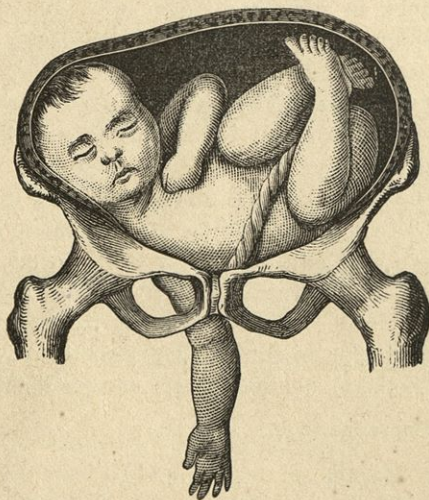
Poprečne lege se največkrat primerijo: pri prezgodnjih ali dvojčkih porodih, pri preobili plodovi vodi, pri ovirah zavoljo medenčne prostornosti, na pr. pri tesni medenci, ali oteklinah v medenci, pri naprej ležeči materni potici i. t. d. Zadnjič se primerijo pri ženskah, katere so večkrat rodile, veliko pred, kakor pri prvesmicah, ker je maternica unih bolj ohlapna.

Pod. 32.

§ 350.

Pod. 33.

Poprečne lege so same ob sebi razne; otrok se sicer o nosečnosti in preden se mehur razpoči, večjidel pravilno drži, pa lahko se ume, da more zdaj hrbet, zdaj ta ali uni bok ali stran, zdaj prsi ali trebuh bolj proti materničnemu ustju obrnjen biti. Poprečne lege se premené ali se dajo premeniti, dokler se mehur ne razpoči, in imenujejo se tako dolgo prvotne poprečne lege (*pod. 32*). Ko je pa plodova voda odtekla, se pomakne vselej eno plečice v medenčni vhod, naredi se tako imenovana naslednja poprečna lega ali plečna lega (*pod. 33*), katere so stanovitne lege.

Ker se tiste plečne lege, pri katerih je otrokov hrbet proti sprednji steni maternega trebuha obrnjen, bolj po-

Pod. 32. Prva prvotna poprečna lega.

Pod. 33. Druga naslednja poprečna ali plečna lega.

gostem primerijo, se imenujejo prve poprečne lege v razloček od tistih bolj redkih, pri katerih je otrokov trebuh bolj navspred obrnjen, katere se imenujejo druge poprečne lege. Pri obojih se mora pristaviti: «glava na levi ali glava na desni», kakor je bilo že v § 69 rečeno.

§ 351.

Sploh ne prizadene spoznanje poprečnih leg babici nobene posebne težavnosti, če se je v vnanjem preiskovanju dobro izurila. — Notranje preiskovanje ne izdā večjidel nič, preden se mehur ne razpoči.

Pri vnanjem preiskovanju se najde pri poprečni otrokovi legi, da maternica nima jajčeve podobe, da je poprek, zlasti na dnu očitno razstegnjena. Nad sramničnim sklepom se ne najde noben večji otrokov del, sicer pa se najde na eni strani glavica, na nasprotni strani pa ritka; glavica in ritka ležite blizu enako daleč od medenčnega vhoda in dostikrat je mogoče, med njima hrbet zasledovati, in v taki primeri se sliši tripanje otrokovega srca ali nad maternim popkom ali pod njim ali pa ravno na popku.

Pri notranjem preiskovanju se najde o nosečnosti in preden se mehur razpoči prazno, visoko stoječe nožnično obočje; samo včasih pri bimanuelnem preiskovanju se dajo nožice ali pa ročice ušlatati.

Ko se je pa mehur razpočil, se rinejo vedno otrokovi deli v medenco, ter najbolje se dā skozi nožnico otrokova lega spoznati, in sicer hrbtišče, rebra, prsna kost, ledna meča, pleča, paziha ali naprej ležeča ročica, iz katerih babica zve, pri čem da je, in sicer, kamor so na pr. prosta rebra obrnjena, ondi leži ritka, ravno tako tudi, kamor odprta paziha gleda i. t. d. Da pa babica koj zve, katera roka naprej leži, naj jo prime, katera koli je, s svojo preiskajočo roko tako, kakor prijatelj prijatelju v roko seže; ako pride palec na palec, je to na pr. desna otrokova roka, če jo je babica z desnico prijela, sicer pa leva.

Sploh naj babica prav pridno ošlatuje razne dele novorojenca, kakor pleča, komolec, dlan i. t. d., da jih pozneje znotraj maternice ložje in bolj gotovo spozná in z drugimi deli ne zamenja; najložje je, roko z nogo, ali komolec z pēto premenjati.

Razloček med roko in nogo je, da so prsti roke neenako dolgi in se daleč eden od drugega raztegniti dajo, prsti nog pa so vedno enako dolgi in se ne dajo dosti razprostriti. Roka se na tem spozna, da palec preč moli, na nogi sta pa krajna roba ravna. Potem je dlan skoraj enako dolga in široka, podplat pa je veliko bolj dolg kot širok in preide zadaj v ozko, mehko pëto.

Razloček med komolcem in pëto je, da niso na komolcu gležnice od špička komolca tako zlo oddaljene, kakor gležni od pëte; dalje je komolec vedno bolj špičast, kakor so bolj tolste in bolj okrogle pëte.

§ 352.

Poprečne lege so zrelim otrokom vsigdar nevarne, ker otrok vselej pogine, če se o porodu naturi sami prepustijo, pa tudi mati je v veliki nevarnosti. — Večjidel ostane porod nedodelan, ker porodne moči ali počasi omagajo, ali občni krč maternico prime (§ 292) ali se pa maternica celó razpoči. Samo v srečnih okolšinah se premeni včasi poprečna lega še pred ali malo potem, ko se mehur razpoči, v trebuhovi duplini v dolgostno lego, kar se imenuje samosvojna obračva. Silno redko kedaj dodela natura sama porod poprek ležečega mrtvega otroka v medenčni duplini; tak porod se imenuje samosvojno izmotanje otroka, in je prav za prav porodba pri poprečnih legah, ki nam daje izgled pri umetnem izmotanju otroka z obračvo.

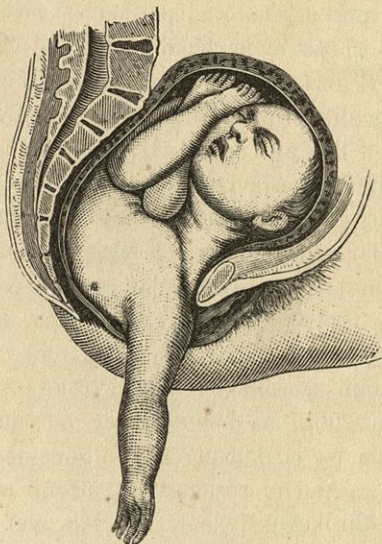
Porodba pri poprečnih legah — tako imenovano samosvojno izmotanje poprek ležečega otroka.

§ 353.

Samosvojno izmotanje otroka se imenuje obračva na njegovo ritko, katero opravi natura sama v medenci (*pod. 34*). To se tako-le godi: Če se poprečna lega sama sebi prepusti, se vrine najprvo po mehurjevem razpočenju navzdol ležeče pleče v medenčno duplino, naredi se vselej plečna lega. Ako je medenca prostorna, živi ali mrtvi otrok nezrel in ima porodnica močne popadke, se pritiska naprej ležeče pleče vedno bolj globoko v medenco, glava se pomika bolj in bolj od matrne strani, proti kateri je obrnjena bila, navspred, tako dolgo, da se poslednjič ravno nad sramnični sklep vleže. O tem se vrat

silno nategne, ker se glavica na mejno črto upré in tako je mogoče, da se ostali trup na glavici nasprotnem lednično-križničnem sklepu zavoljo krčenja in pritiskanja maternice od zgoraj na ritko tako zadaj memo glavice po križnični izvotlini doli poganja, da se rodé najprvo naprej ležeča pleča, potem spodnji del prs, trebuh, ritka z nožicami in nazadnje glavica sama.

Pod. 34.

Lahko si je misliti, da o taki porodbi živ otrok skoraj gotovo pogine in mati veliko pretrpi. Babica sme tedaj poprečno lego le pri nosečih do 6. meseca od pričetka poroda naturi v samosvojno izmotanje prepustiti in naj v poznejih mesecih tudi tačas ničesar ne stori, kadar je že tako pozno k porodnici poklicana, ko so že pleča doli potisnjena v sramni špranji vidljiva in se je toraj nadjati samosvojnega izmotanja.

§ 354.

Kar zadene ravnavo s porodom poprek ležečega otroka, ima babica po zdravnika poslati koj, ko pri kaki porodnici poprečno lego otroka spozna.

Do zdravnikovega prihoda naj babica porodnico koj v posteljo spravi, tudi če se je porod še-le začel in naj ukaže porodnici vsigdar na tisti strani ležati, na kateri je glavica, na pr. na desni strani, če otrokova glavica na desni strani leži, ker bi še mogoče bilo, da bi se otrok sam obrnil, to je, da bi se glavica navzdol na medenčni vhod pomaknila, in bi se poprečna lega po samosvojni obračvi v lego po dolgem premenila. — Dalje mora porodnici, kateri naj lepo pové, kaj in kako je, ojstro prepovedati, popadke izdelovati, da se mehur ne razpoči in do zdravnikovega

Pod. 34. Izstop poprek ležečega otroka pri samosvojnem izmotanju.

prihoda cel ostane. — Ako bi zdravnik dolgo ne utegnil priti, naj poskusi babica, preden se mehur razpoči, vnanjo obračvo; ako se pa to ne zgodi lahko, naj čaka še dalje zdravnika in pripravi o tem tako imenovano prečno posteljo, da jo dobi zdravnik pripravljeno, če bi jo potreboval.

Prečna postelja se tako-le napravi: Navadna postelja se postavi po dolgem k steni ali h kaki drugi trdno stoječi reči; zdaj se nalože v sredo postelje blazine tako visoko, da seže podloga do popka stoječega človeka, toda mora podloga na prostem kraju postelje tako trdno položena biti, da se ne premika, ker pride tu sem križ porodnice, katera se ima v prek čez posteljo vleči; zadaj se podloži toliko blazin, da more porodnica s svojim zgornjim životom složno ležati. Pred posteljo se postavita dva stola, na katera more porodnica svoje noge položiti, med stola pa je najbolje na tla žaganja natresti, da kri na-nj teče.

Ako bi zdravnik ne utegnil priti in bi se velike nevarnosti za otrokovo življenje bati bilo, kar se po mehurjevem razpočenju vselej zgodi in zavoljo česar naj babica pridno posluša, kako otrokovo srce triplje, babica nima samo pravice, ampak še njena dolžnost je, poprečno lego z obračvo v lego po dolgem umetno premeniti.

5. Povežne lege.

§ 355.

Povežne lege so srednje lege med dolgostnimi in poprečnimi legami. Pri povežnih legah se sklada dolgi premernik otroka z povežnim premernikom maternice tako, da ali glavica ali pa ritka otrokova bližje medenčnega vhoda leži.

Povežne lege, katere se utegnejo iz ravno tistih uzrokov, kakor poprečne lege, primeriti, se nahajajo prav dostikrat o nosečnosti kakor tudi o porodu. O nosečnosti je malo ležeče zavoljo tega, drugače je pa o porodu, ker se o porodu kaj lahko primeri, da naprej pridejo ročice ali nožice ali popkovina; vrh tega je pa še mogoče, da se povežne lege v popolne poprečne lege premené.

Pri povežnih legah se ne dajo nobene gotove postave določiti, ker morejo, kakor se ume, zelo mnogotere biti, tedaj se babica ravná po tisti dolgostni legi, katera se dotični povežni legi najbolj približuje, to je po tisti legi, v katero se povežna lega večjidel

sama premeni ali se z umetnostjo lahko premeniti dá, ker so povežne lege vselej premenljive lege, in tedaj tudi kot take ne morejo posebne porodbe imeti, ker se ali v dolgostne ali pa v poprečne lege preminjajo. Držanje otrokovo pri povežnih legah je tako, kakor po navadi.

§ 356.

Povežna lega se dá najbolje z vnanjim preiskovanjem spoznati. Nahaja se namreč ne ravno nad sramničnim sklepom, temveč, kakor nanese, ali na levo ali na desno od njega velik otrokov del, kateri se, ko ga pošlatamo, na levo ali pa na desno lednico umakne. Ako je na pr. na levi strani glavica, najdemo potem ritko v materničnem dnu vselej na nasprotni strani, torej na desni. Znotraj preiskovaje nahajamo večjidel prazno nožnično obočje in le tedaj, kadar navzdol ležeči otrokov del ne odstopi popolnoma na stran, se dá na njemu primerni strani ta otrokov del nerazločno skozi nožnično obočje ušlatati, druga stran nožničnega obočja je pa prazna. To spoznanje velja samo, dokler se mehur ne razpoči, ker pozneje, kakor je že rečeno bilo, povežne lege ne morejo več obstati.

§ 357.

Ravnava s povežnimi legami je taka, kakor pri poprečnih legah. Da se ji mehur prezgodaj ne razpoči, naj spravi babica porodnico koj v posteljo, naj jo vedno postrani položi, in sicer vselej na tisto stran, na katero je veliki otrokov del obrnjen, kateri leži blizo medenčnega vhoda. — Tako se posede maternično dno z otrokovim v njem ležečim velikim delom bolj na tisto stran, na kateri porodnica leži in spodnji maternični del se mora zavoljo tega na nasprotno stran naravnati, tako pride veliki otrokov del, kateri navzdol leži, na ali pa v medenčni vhod, to je, zavoljo te porodnične lege se premeni povežna otrokova lega v primerno lego po dolgem.

Ko je babica porodnico tako položila, kakor povežna lega nanese, naj ji prepové tudi še popadke izdelovati in po nekaterih popadkih naj jo znotraj preiskuje; ako najde razločno, da glavica naprej leži, naj pusti porodnico tako ležati, dokler da se mehur razpoči, potem pa naj ravná s porodom, kakor z vsakim čepinim porodom.

Ako pa preiskovaje najde, da ima otrok medenčno-končno lego ali da je nožnično obočje še vedno prazno, naj pošlje po zdravnika, in le če bi se hotel mehur razpočiti in bi zdravnika še vedno ne bilo, ima otroka od zunaj umetno obrniti.

3. Napačno držanje otrokovo.

Predpad ročice ali nožice.

§ 358.

Razun napačnega otrokovega držanja pri obrazovih, nekaterih medenčno-končnih in plečnih legah gre tukaj posebno za to, da se primeri včasih pri čepininih legah, da roke ali noge otrokove predleže ali predpadejo.

Ko je otrok že mrtev v maternem telesu, se ložje in večkrat primeri, da ročice ali nožice predpadejo, pa na tem ni toliko ležeče; ravno tako ne dé pri medenčno-končnih legah predpad ročice nič, zadnjič morajo ročice predpasti, kadar otrok poprek leži.

Da ošlatamo ročice ali nožice naprej, preden se mehur razpoči, pravimo, da leže spred; ako pa po razpočenju mehurja, pravimo ročice ali pa nožice so predpadle.

Roke ali noge vselej takrat ložje predpadejo, kadar spred ležeči otrokov del popolnoma medenčnega vhoda ne zadela in plodova voda nagloma odteče, na pr. pri povežnih legah, če je otrok majhen, zlasti če je več plodove vode in se mehur razpoči, ko porodnica stoji, če je medenca zlo nagnjena ali tesna i. t. d.

Pri glavnih legah se utegne po predpadu ročic ali nožic dostikrat ovira primeriti, katere natura ne more premagati, če je otrok zrel in so spolovila sicer prav ustvarjena, ker potem glavica in z njo vred se doli pomikajoče ročice ali nožice v medenci premalo prostora imajo; vsakakor je pa porod zavoljo tega vsaj zlo otežen in zakasnen.

Spoznanje te napake ni lahko, dokler je maternično ustje še zaprto, ker more babica skozi nožnično obočje sploh le ude čutiti, ne ve pa še, ali so ročice ali nožice; ravno tako je težko to razložiti, če je mehur napet. Ako je mehur ohlapen ali potem, ko se je razpočil, se babica v tem ne bo lahko zmotila, če je količkaj vajena.

§ 359.

Kar zadene ravnavo, naj spravi babica porodnico koj v posteljo, ko čuti, da ročica ali nožica naprej leži, da se mehur ne razpoči, preden se maternično ustje razlika, in naj ukaže porodnici, na tisto stran se vleči, na kateri ročica ali nožica ne leži naprej, torej na pr. na desno stran, kadar čuti babica, da ročica v levi medenčni strani naprej leži. Kadar je tako, pritiska glavica potem močnejše proti tisti strani medenčnega vhoda, na kateri ročica ali nožica leži, katera se zavoľjo tega dostikrat zopet nazaj potegne ali se tudi še potem dalje ne pomakne, ko se je mehur razpočil; da se o tem prepriča, naj preiskuje babica čez nekaj časa porodnico. — Ako se naprej ležeči ud ne pomakne nazaj, ima babica po zdravnika poslati in po znanih pravilih ravnati, da se mehur prezgodaj ne razpoči.

Ako kak ud takrat predpade, ko se mehur razpoči, naj položi babica porodnico tudi na nasprotno stran, in če se predpadla ročica ali nožica ne pomakne kmali nazaj, ima babica brez odloga po zdravnika poslati. — Samo takrat, kadar zdravnik daleč stanuje ali koj ne pride, more babica poskusiti, naprej padlo ročico ali nožico nazaj spraviti, in če se to ne zgodi lahko, mora zdravnika čakati in še-le potem, ko vidi, da se je zavoľjo prepoznega zdravnikovega prihoda nevarnosti za otrokovo življenje bati, sme otroka na nožice obrniti. — Ali nikoli ne sme babica otroka vleči za ročico ali nožico, katera je naprej padla.

4. Napačna velikost in podoba otroka.

§ 360.

Plod more biti sam po sebi prevelik in pri tem sicer popolnoma pravilno izpodobljen, ali pa je ob enem tudi njegova podoba premenjena; na kratko rečeno, mogoče je poleg nenavadne velikosti otroka tudi popake otrokove podobe najti, in sicer vsled 1.) nenavadno močnega splošnega razvoja, 2.) boleznega zveksanja posamnih delov in 3.) spak.

§ 361.

1.) Vsled splošnega premočnega razvoja se naredi tako imenovani velikanski otrok, čez 4—5 kilo težek, kateri je sicer dobro izpodobljen, samo da so vsi njegovi deli nenavadno močni.

Spoznanje velikanskega otroka v maternem telesu je sploh bolj ali manj negotovo, zavoljo tega se ne dá o porodu skoraj nikoli za gotovo spoznati, ali je otrok sploh prevelik, tudi še potem ne, kadar že kako porodovo oviro naredi, ker nam ni nikoli mogoče, natanko določiti, kako prostorna je medenca, in lahko se tedaj primeri, da mislimo, porod se zavoljo tega počasi odseda, ker je otrok prevelik, pa je vendar pretesna medenca tega kriva, in nasproti.

Da je otrok prevelik, bi utegnili babica morda misliti, kadar je maternica nenavadno velika, če tudi je le malo sadove vode; ako bi posamne otrokove dele kot nenavadno velike ošlatala; ako bi naprej ležeča, navadno visoko stoječa glavica, na kateri se kosti zlo trde, šivi ozki in mečave majhne nahajajo, očitno plošnato obočena bila i. t. d.

Porod velikanskega otroka preteče tako, kakor takrat, kadar je medenca zmerno stesnjena, in mogoče je, da se glavica brez umetne pripomoči rodi, čeravno počasneje in z večjim upiranjem porodnice, ali pa se zagojzdi. Pleča prevelicega otroka delajo dostikrat potem, ko je glavica rojena, veliko oviro nadaljnemu porodu, zlasti če se na medenčnem izhodu v prek postavijo, namesti da bi se po ravniku medenčnega izhoda zasukale.

Kar ravnavo zadeva, je pri porodu tacega sploh prevelicega otroka najbolj na glavico in potem na pleča gledati. — Ako medenca ni nepravilno prostorna in ako se glavne kosti ne dajo dostojno eno čez drugo sporiniti, je lahko mogoče, da se zavoljo tega kaka porodna ovira naredi; to je ravno tako, kakor takrat, kadar ima otrok navadno velikost, pa je medenca stesnjena.

Če bi se bila glavica vgojzdila, naj pokliče babica zdravnika, sicer pa naj ravna tako, kakor se je pri pretesnih medencah učila, in ako se pleča vstavijo, se mora otrok umetno izmotati po pravilih.

Babica ima prav posebno na podpiranje presredka dobro paziti, ker se tu, kakor se samo po sebi ume, presredek še bržeje natrga.

§ 362.

2.) Bolestno zveksanje posamnih otrokovih delov je spojeno z nepravilnim izpodobljenjem plodu ter je tukaj posebno omeniti vodenične glave, raznovrstnih raztegovanj trebuha in ritnih oteklin.

a) Tako imenovana vodenična glava je neprimerno velika otrokova glava zavljo tega, ker se v čepinji voda nabere. Kakor se v čepinji več ali manj vode nabere, je tudi glavica bolj ali manj velika.

Ako je vodenična glava manjhna, je še mogoče, da se porod živega otroka z vodenično glavo po narurni moči dodela; ako je pa vodenična glava bolj velika, se more porod samo po otrokovi smrti z močjo nature ali z umetnostjo dokončati.

Če namreč otrok z vodenično glavo v maternici pogine, se večidel tako razmehča in vkupaj stisniti dá, da gre brez velicij težav skozi medenco; včasij počij vodenična glava o porodu in se tako zmanjša. Ako se pa otrok ne zmehča ali mu glava ne počij, obtičij glava v medenci in se ne poseda nižje, dasiravno so popadki zlo močnij ali pa ostane premakljiva tudi po razlikanem materničnem ustju nad medenčnim vhom, kadar je tako velika, da ne more v medenco iti, kar tudi velja, kadar se vodenična glavica poslednja rodi, ko je treba, jo umetno zmanjšati.

Vodenično glavico ni lahko spoznati in notranje preiskovanje v tem največj podučij. Ker stojelij vogli in robovij čepinijh kosti daleč narazen, so šivij in mečave nenavadno širokij, silno tanke kosti se dajo kakor pergament ali srednje debela koža vtisniti in so zlo premakljive. Dostikrat je glavica, ko jo pošlatamo, nenavadno mehka in včasij se čutij v nji nekako pljunkanje, zavljo česar se tudi o popadku napné. Mogočelij je tedaj, da se vodenično glavico s sadovim mehurjem premeni; babico bo to vsake zmote varovalo, da je plodova voda že odtekla in da se dajo lasje dobro razločiti.

Vodenična glavica, katera se naposled rodi, se dá samo z tem spoznati, da sežel babica z celo roko v medenco; sicer sij more babica misliti, da je glavica vodenična, čelij ušlata silno veliko glavico skozi trebuh nad sramničnim sklepom in v nji čutij pljunkanje, kakor v polnem scavnem mehurju.

Ko je babica vodenično glavico spoznala, naj pošlje koj po zdravnika, čelij vidi, da se ne poseda nižje v medenco.

b) Nezmeruo raztegnjenje trebuha se primerij zaradi vode, jeter in ledic, katere so zavljo kake boleznij nenavadno velike i. t. d. Vsled imenovanih nadlog se utegne otrokov trebuh tako raztegniti, da more težko skozi medenco iti, ali da v medenci

obtiči, namesti da bi se kakor sicer koj rodil. Nekterikrat iz križnice izvirajoče otekline hudo oviro naredijo.

To se dá še-le spoznati, ko trebuh obtiči. Kadar se to zgodi, naj nategne babica po pravilih opravnih pravil ali pleča ali ritko, kakor porod nanese; ako dela trebuh oporo, naj pokliče zdravnika.

§ 363.

3.) Spake so marsiktere; posebno je opomniti takih z dvema glavama na enem trupu ali dva trupa na eni medenci, zrašena dvojčka i. t. d., ker utegnejo porod zlo ovirati. Spoznati jih je vselej težko in velika sreča je, da se silno redko kedaj primerijo.

II. Napačnosti izvirajoče iz matrne potice.

§ 364.

Napačnosti izvirajoče iz matrne potice se kažejo posebno v 1.) velikosti, 2.) podobi, 3.) številu, 4.) privozi, 5.) snovi in 6.) sedežu matrne potice.

1. Napačna velikost matrne potice.

§ 365.

Napačno velika matrna potica se dá še-le po porodu spoznati, in večjidel ne prizadeva nikakoršnih nevarnost, k večjemu da se o porodu tu ali tam nekoliko od maternice odloči in tako vnanjo krvavitev uzrokuje.

V otročji postelji se večkrat krvavitev opazuje zavljo tega, ker je mesto, na katerem se matrna potica z maternico veže, bolj veliko, pa to ne velja nikakor kot pravilo.

2. Napačna podoba matrne potice.

§ 366.

Podoba matrne potice, katera se dá tudi še-le po porodu spoznati, utegne zlo različna biti; važna je tako imenovana podkvasta podoba, če ima vrh tega matrna potica tudi še napačen sedež in je svoji podobi primerno ob materničnem ustju privezana; iz tega se morejo precéj velike krvavitve primeriti.

3. Napačno število maternih potic.

§ 367.

Kar zadene število maternih potic, se nekterikrat primeri, da se pri enem otroku dve ali več maternih potic nahaja, in je tista, iz katere popkovina izvira, glavna potica, druge pa se imenujejo stranske matrne potice, katerih spoznanje je še-le po porodu mogoče. — Take stranske matrne potice so dostikrat krive, da njih ena na materničnem ustju sedi.

4. Napačna privoza matrne potice.

§ 368.

Materna potica utegne nepravilno rahlo ali pa nepravilno trdno z maternico zvezana biti.

Če je materna potica prerahlo z maternico zvezana, se lahko prezgodaj od nje odloči, krvavitve nastopijo (§ 309), otrok pogine in se primerijo splavi ali pa prezgodni porodi.

Pretrdno zvezanje matrne potice z maternico se naredi večjidel po vnetju in je krivo, da materna potica v tretji porodovi dôbi v maternici zastaja, zlasti pa, da se v maternici ujame; nasledki tega so nevarni.

Kot znamenje vnetja matrne potice velja, če noseča po kaki nesreči, na pr. če se je na trebuh udarila, če je padla, i. t. d., ali pa tudi, če je ni nič tacega zadelo, toži, da ima vedno na enem mestu maternice, večjidel na desni strani zgoraj, stalne bolečine in da take bolečine tudi občuti, če jo od zunaj na tisto mesto kaj pritisne. Zaradi tega se naredi največja stopnja privoze matrne potice, ki je tako rekoče vervičasto k maternici privezana. Najmanjša stopnja te privoze pa je tedaj, kadar se samo kosmički maternice in matrne potice bolj tesno sprimejo, in to utegne potem že tedaj, ko se maternica ne krči dosti zavoljo slabih posteljčnih popadkov, krivo biti, da materna potica v maternici zastane.

Nasledki, ako materna potica v maternici zastane, so: 1.) hude krvavitve, ker se ta ne more dostojno krčiti, ali 2.) zastala materna potica se razkroji, zgnjije in je kriva gnojnega posteljčnega čiščenja. Gnoj preide potem v kri

bolne žene, kri celega njenega života se razkroji in večjidel mora taka žena zavoljo otročniške febre umreti. 3.) Prav redko kedaj se zgodi, da čez nekaj časa natura sama zastalo materno potico iz maternice iztrebi, in otročnico druga škoda ne zadene, kakor 4.) velik strah, zavoljo katerega sicer porodnica utegne tudi zboleti, ker dobro vé, da materna potica praviloma ne sme v maternici ostati.

Babica se ravna po pravilih in ima z masiranjem potico iztisniti ali mora materno potico umetno rešiti, t. j. prirašeno posteljco odločiti, kadar se je nevarnosti zavoljo odlašanja bati in bi zdravnik ne utegnil priti.

5. Napačna snova matrne potice.

§ 369.

Gledé sprememb snove matrne potice, se največkrat nahajajo take, katere izvirajo iz kakega vnetja ali iz notranjih krvavitv. Take matrne potice so včasih prav popolnoma spridene in se spremené v hrustanec; dostikrat se nahaja cela materna potica kakor s hrustančastim obročom obdana ali pa z tako imeňovanimi vlaknatimi gručicami preštepána. Dalje utegne materna potica stolšena ali vodenična biti, kar se imenuje vodenica matrne potice; včasih je materna potica kakor z apnenimi zrci posejana, ali pa so mehurčki na nji i. t. d.

Vse te napačnosti morejo, kakor je bilo že v § 243 omenjeno, splavov ali pa prezgodnjih porodov krive biti, če so velike, in se dajo še-le po porodu spoznati, kadar je mogoče materno potico pregledati.

6. Napačni sedež matrne potice.

§ 370.

Ako materna potica namesto na dnu maternice, v njeni spodnji polovici leži, pravimo: materna potica ima napačni sedež, ter teh napačnih sedežev razločujemo dvoje: 1.) globoki sedež matrne potice, kadar leži materna potica tako, da seže s svojim robom prav do roba materničnega ustja, ko je to že razlikano; 2.) predležeča materna potica, in sicer a) nepopolnoma predležeča materna potica ali postransko sedeča,

kadar materna potica le nekoliko že skoraj razlikanega materničnega ustja pokriva in se na tem ali unem mestu jajčeve mreine ušlatati dajo, in *b*) popolnoma predležea materna potica ali povsem sedeča, ako se je popolnoma čez maternično ustje ulegla tako, da je maternično ustje celo z njo pokrito.

1. Globoki sedež matrne potice.

§ 371.

Globoka lega potice navadno nima hudih nasledkov v nosečnosti in malokedaj prinese tudi o porodu kaj posebno napačnega sabo. Nasledki, to je krvavitve, se razodevajo večjidel od srede prve porodove dōbe, ker se tačas žile med maternico in materno potico trgajo, ko se maternično ustje razširja in zavoljo tega iz raztrganih žil kri kaplja.

Za gotovo to spoznati je samo tedaj mogoče, kadar se dá rob matrne potice ušlatati, kar je večkrat na desni strani mogoče; sicer se dá ta lega matrne potice samo iz tega misliti, da vselej ravno o popadku več krvi teče, ker se tedaj materna potica od maternice bolj in bolj trga. V tem se razloči ta krvavitev od krvavitve zavoljo nekolikošnega prezgodnega odločenja matrne potice na materničnem dnu sedeče; tu namreč ne teče o popadku nič krvi, ker se o tem žile zapró, ampak še-le potem vselej, kadar popadek preneha (§ 309), ker tačas žile odprte ostanejo. Dostikrat se dá to še-le po iztrebljenju posteljice spoznati, kadar so namreč jajčeve mreine sicer povsod cele, in le tik roba matrne potice raztrgane, kjer se nahaja navadno mnogo strjene krvi.

Kar zadene ravnavo, ima babica zavoljo že obilnejše krvavitve po zdravnika poslati in se med tem ali če bi ne utegnil priti, ravno tako vèsti, kakor takrat, kadar materna potica na strani materničnega ustja sedi. Tudi tu je najbolje mehur umetno predreti, če leži otrok po dolgem, če so popadki dobri, medenca ne tesna in je maternično ustje že dosti odprto.

2. Predležea materna potica.

§ 372.

Predležea materna potica se nahaja prav redko pri prvesmicah, navadno pri ženskah, katere so že večkrat rodile in katerih maternična votlina je bolj raztegnjena in ohlapna, potem

pa tudi pri ženah, katere belotok nadleguje, ker je pri tacih ženskah bržeje mogoče, da se uplojeno jajčice globočeje zmuzne, in se šteje med najnevarniše vseh napačnosti, ker zavoljo nje prav dostikrat otrok ali mati, ali pa oba pogineta in le tedaj živa ostaneta, kadar to posebna sreča nanese. Če se tudi dostikrat zgodi, da nosečnost svoj pravi konec doseže, ko se je materna potica ulegla čez maternično ustje, se vendar dostikrat zgodi, da zavoljo tega nosečnost preneha ali je pa treba zavoljo huje in huje krvavitve in njenih nasledkov, da se nosečnosti z umetnostjo konec stori.

Naprej povedati, kako se bo z nosečo ali porodnico zgodilo, pri kateri ima materna potica napačen sedež, se ne dá zato nikoli nič gotovega, ker, tim več potice predleži, tim nevarnejši je stan. Kolikor pozneje zadene kako nosečo krvavitev, toliko bolje je za njo; najbolje je tedaj, če se primeri proti koncu pravilne nosečnosti ali pa o porodu in tukaj še-le sredi ali konec prve dōbe.

§ 373.

Znano je, da se maternica v poslednjih treh mesecih zlasti na svojem zdolnjem delu razteguje; ako tedaj materna potica tu sedi, se morajo raztrgati žile, katere jo z maternico vežejo, ker tačas materna potica več tako ne raste in se ne razteguje, kakor maternica, in naslédki tega morajo krvavitve biti, ter je umevno, da pri takem napačnem sedežu materne potice v § 242 naštete prigodne poškodbe lahko in hitro raztrganje žil in vsled tega prav močne in dolgo trajajoče krvavitve uzrokovati morejo. Zaradi tega mora babica potem pri vseh krvavitvah zadnji čas nosečnosti in posebno pa še, ako katero nosečo brez vsakterega družega uzroka v poslednjih treh mesecih naglo maternična krvavitev zadene, tim več najprvo misliti, da utegne te krvavitve napačen sedež materne potice kriv biti in iše naj še družih znamenj, da se tega prepriča.

§ 374.

Spoznanje čez maternično ustje ležeče materne potice sploh je še-le potem gotovo, če se dá pri notranjem preiskovanju ušlatati; — zavoljo tega se dá to

pri ženah, katere so že večkrat rodile, včasih že v nosečnosti, pri prvesmicah pa še-le o porodu za gotovo reči, in da bo babica napačen sedež matrne potice spoznala, naj na to-le pazi:

1.) Ker čez maternično ustje ležeča matrna potica večjidel medenčne votline napolnuje, se navzdol ležeči del podolgoma ležečega otroka nikoli ne more tako globoko kakor sicer pomakniti; zavolj tega se nahaja vselej visoko stoječe, čudno izpodobljeno nožnično obočje, skozi katero se dotični otrokovi del ne dá nikoli prav razločno ušlatati, ker debela predležeča matrna potica vmes leži. Preiskajočemu prstu se zdi zavoljo tega nožnično obočje tudi nenavadno mehko in v njegovem mesu debelo. — Kadar matrna potica sedi le nekoliko ob materničnem ustju, se dá to še bolj natanko spoznati, ker je mogoče na tisti strani, na kateri ima matrna potica svoj sedež, to je večjidel na desni strani, nožnično obočje nenavadno debeleje občutiti, kakor je na drugi strani, kjer se tudi naprej ležeči otrokov del veliko razločneje ušlata.

2.) Ker je zavoljo matrne potice, ako se je čez ali ob materničnem ustju ulegla, medenčna votlina bolj ali menj napolnjena, se lahko zapopade, da ima otrok večjidel premenljivo lego, ali povežno ali pa celó poprečno. Kadar tedaj babica s svojim preiskovanjem kaj tacega spozná, naj dobro preudarja, kako in kaj.

3.) Krvavitve se ustavijo velikokrat same, ako noseča le kolikaj tako živi, kakor je prav, pridejo pa pred ali pozneje čez 8 ali 14 dni zopet same in bolj močne, ter zopet minejo i. t. d. Kolikor bolj pa gre nosečnost k pravemu koncu, toliko večkrat se ponavljajo krvavitve, in toliko dalje tudi trpé. Kadar je tako, čuti babica pri preiskovanju, da solzi kri skozi maternični vrat.

4.) Ako nazadnje vendar popadki pridejo, je to gotovo znamenje, da ravno takrat več krvi teče, kadar je popadek, takrat pa manj, kadar popadek preneha. To se lahko spozná, ker se ravno o popadku zboljšni del maternice razteguje in zavoljo tega žile med maternico in maternično potico trgajo. To stori, da o tem času več krvi odteka, kar se o drugih krvavitvah, na pr. zavoljo prezgodne ločitve matrne potice na pravem mestu sedeče, ne zgodi; pri taci nasprotno ne teče o popadku skoraj nič krvi, ker se žile zapró.

5.) Iz ravno imenovanih prikazkov se dá o materničnih krvavitvah samo misliti, da materna potica ne leži na pravem kraju; za gotovo se more to le tedaj trditi, kadar ušlatamo materno potico skozi notranjo maternično ustje. Zato mora babica dobro izurjena biti v lastnem čutku, katerega ima prst, kadar materno potico otipuje. Izuri se pa le tedaj, če se pridno vadi v olipovanju matrne potice. — Opomniti je, da se babica nad gobasto rečjo, katero ušlata, kaj lahko zmoti, ker misli, da je materna potica, pa vendar ni, ampak zasedena kri, mola ali snet, kaka druga oteklina, kakor na pr. polipi. Razložijo se te napake od matrne potice v tem, da se dá zasedena kri lahko in gladko s prstom predreti, mole ali sneti se spoznajo po svojih lastnih znamenjih, zlasti, če babica pregleda dele, kateri grejo od noseče. Najtežje je to spoznati, kadar noseča zboli; gleda pa naj tukaj babica na čas, v katerem se krvavitve primerijo.

Ravnavaj, kadar materna potica na materničnem ustju sedi.

§ 375.

Ravnavaj je tu dvojna, in sicer o nosečnosti, z ozirom na to, da nosečnost svoj pravi konec doseže, in drugič o porodu, če ni več mogoče nosečnosti še ohraniti, ker zavoljo krvavitve že maternemu življenju nevarnost žuga.

a) Kar obvarovavno ravnavo o nosečnosti zadene, se ima babica ravno tako vesti, kakor pri krvavitvah iz družih uzrokov (§ 249). Ako se krvavitev ustavi, naj pové babica noseči ali njenim ljudem, pri čem da je, in opominja naj jo resno, koj po zdravnika poslati, kadar bi se zopet le količkaj krvi pokazalo. — Če bi babica gotova znamenja dobila, da sedi materna potica na materničnem ustju, naj ukaže vselej neutegoma po zdravnika poslati.

b) Ako se krvavitev ne ustavi, ampak se začnejo gotova znamenja kazati, da se porod začenja, namreč: maternica se bolj pogostoma skrčuje, začne se struga nožničnega dela maternice odpirati, ki je bila pred zaprta, ali že toliko krvi odteka, da maternemu življenju nevarnost žuga, pomaga tudi, kadar ima materna potica na materničnem ustju svoj sedež, da se kri ustavi in vse nevarnosti odvrnejo, katere izvirajo iz tega, samo po-

hitrivna ravnava, ta je, hitro končanje poroda; se vé, da gre to samo zdravniku. — Prva babična dolžnost je tedaj, neutegoma po zdravnika poslati, ko spozna, da materna potica naprej leži, in si na vso moč prizadejati, da zdravnik o pravem času pride.

Do zdravnikovega prihoda mora babica po svoji najbolji vednosti in vesti vse storiti, da porodnici kar najmanj krvi odteče, brž ko je moč celo vplojeno jajce iz maternice spravi, in se porodnica, kolikor se dá, močna ohrani. Tedaj je pohitrivna ravnava, kakor pri krvavitvah iz drugih vzrokov, mestna in splošna.

1.) Mestna ravnava z materno potico nad materničnim ustjem sedečo se razloči po tem, kakor je mehur še cel ali pa je plodova voda prezgodaj odtekla.

a. Mestna ravnava, ko je mehur še cel.

§ 376.

Babica naj poklada mrzle rute noseči na trebuh, potem naj vtakne neutegoma tampon v nožnico, kjer naj ostane tako dolgo, da se maternično ustje za kakih 5 cm odpré. Ravná naj sicer ravno tako, kakor je pri splavih ravnati (§ 248) in je razloček samo po tem, kako ima materna potica svoj sedež.

a) Kadar materna potica nepopolnoma nad materničnim ustjem sedi in je maternično ustje po tamponiranju blizu do 5 cm razširjeno, otrok pa tudi dolgotno (zlasti čepinino lego) ima, je samo na popadke paziti, kakošni da so. — Ako so popadki dobri, naj predere babica mehur umetno. Otrokova čepinja, ki se doli pomika, bo pritislila na mesto, kjer je odločena materna potica, in kri se bo koj ustavila. Potem se more porod naturi prepustiti in mogoče je, da se otrok v gori imenovani okolnosti sam še živ rodi. — Ko se je mehur razpočil, mora babica pridno paziti, ali se ni morda notranja maternična krvavitev primerila, kar je mogoče, ter mora takrat otroka neutegoma na noge obrniti in brž iz maternega telesa izleči, če ne pomaga nič drgnenje materničnega dna.

Babica mora pa tudi v veliki nevarnosti, če materna potica prav ne sedi popolnoma nad materničnim ustjem in če otrok z glavico naprej leži, otroka nemudoma na noge obrniti, če so popadki slabi. Takrat ni dosti le mehur predreti, ker

bi se sicer utegnila notranja in vnanja maternična krvavitev ob enem primeriti, in bi babica vendar še potem mogla otroka obrniti, ko je plodova voda že odtekla, kar bi bilo veliko bolj težko.

Ako ima otrok ritkino lego, se potegnejo nožice, če se je nevarnosti bati, doli in otrok se izleče, kar se ima tudi pri vseh medenčno-končnih legah zgoditi. Da mora babica otroka obrniti, kadar vprek leži, se samo po sebi razume.

b) Ko se je maternično ustje po vložnem tamponu skoraj razlikalo, materna potica pa popolnoma čez-nj leži in je nevarnost silno velika, pa zdravnika še vedno ni, mora babica tudi pomagati, kakor koli vé in zna. Nikakor ne sme porodnice z odtokom vse krvi umreti pustiti, ampak porod mora dokončati tako hitro, kakor je le moč, in sicer naj obrne otroka vselej na noge, leži naj otrok kakor koli. Materno potico je pa treba pred na tisti strani odločiti, na kateri večkrat manjši del matrne potice leži, in sicer, kakor skušnja uči, na levi strani. — Pri tem odločevanju matrne potice se večjidel kri kar scurkoma udêre; zavoljo tega naj babica nikar svoje glave ne zgubi in naj se ne ustraši in roke naj ne potegne iz maternice, ker bi ji žena v roki umreti utegnila; pokojno in previdno naj sega babica naprej, in videla bo, da zavoljo tega, da njena roka materno potico tako rekoč pritiska, kri nekoliko poneha. Ako jajčeve mreže doseže, naj jih predere in otroka na noge obrne, potem ga pa po pravih izleče.

b. Mestna ravnava, kadar plodova voda prezgodaj odteče.

§ 377.

Ako ima materna potica svoj sedež čez maternično ustje in se mehur prezgodaj razpoči, maternično ustje se pa vendar še ne dá tako raztegniti, da bi bilo mogoče otroka obrniti in izleči, je babici prepovedano, še kaj več storiti.

Tampona ne sme po razpoku mehurja, kakor je bilo že rečeno, več vkladati, kadar se notranja krvavitev primeri; pridno naj pa poklada mrzle obkladke na trebuh, in v nožnico naj ji brizglja mrzlo ali vrelo vodo. Kadar je nevarnost silno velika in zdravnik še vedno ne pride, naj 2—3 žlice solnokislega železa v enem litru vode razpusti in to vodo potem v nožnico brizglja.

Ko je otrok rojen, je najbolje, na materničnem ustju ležečo potico koj umetno iztrebiti, ker bi sicer kri še vedno tekla.

§ 378.

2.) Pri splošni ravnavi, ne sme babica nikoli znamenj brezkrvnosti prezreti; kadar zapazi taka znamenja, naj oživlja in krepča porodnico tako, kakor se je učila (§ 256). Znamenja brezkrvnosti ji bodo pa tudi posneti dale, koliko se ji je mestne ravnave lotiti in se je lotiti mora, če se nesreča primeri, da zdravnik ni najti ali vsaj o pravem času ne pride, da se ali oba, mati in otrok, ali pa vsaj mati otmè, kadar je nevarnost silno velika.

III. Napačnosti iz popkovine izvirajoče.

§ 379.

Kot take veljajo: 1.) napačno dolga popkovina, 2.) zanjke popkovine, 3.) vozli popkovine, 4.) zvitje popkovine, 5.) napačni izvirek popkovine, 6.) če popkovina naprej leži ali predpade, 7.) če se popkovina natrga ali pretrga.

1. Napačna dolgost popkovine.

§ 380.

Popkovina more biti ali predolga ali prekratka.

Predolga popkovina more čez 1 do 1½ metra dolga biti, kar se da še-le po porodu spoznati. Taka popkovina se lahko ovije, predpade ali vozli naredé, iz česar mnogoteri, in sicer nevarni nasledki za otrokovo življenje izvirajo.

Prekratka popkovina more biti prec prirojena, ali je pa tudi mogoče, da postane sicer sama po sebi dosti dolga, za- voljo tega prekratka, ker se ovije. Babica more misliti, da je prekratka popkovina, kadar se kljub dobro vstvarjeni medenci in dobrim popadkom porod zakasni, kar se pa še-le v drugi porodovi dōbi na tem spozná, da na pr. glavica ob popadku nekoliko naprej pride, o prenehleju popadka se pa zopet popolnoma nazaj po- makne, ter pri tem zaradi nategovanja matrne potice nekoliko krvi odhaja. Prekratka popkovina se celó lahko odtrga, ali je nasprotno tudi mogoče, da se maternica preboknje, kadar je materna potica trdno prirašena.

Kakor hitro babica prekratko popkovino spazi, mora takoj zdravnika poklicati in če se porodna ovira vsled popkovine še-le po izstopu popka pokaže, naj prestriže popkovino kolikor mogoče daleč od popka preč, otroka hitro izleče in potem brž popkovino preveže.

Le prav redkokrat se najde, da popkovine popolnoma manjka in tedaj sedi materna potica na otrokovem popku, otrok je tačas večkrat spaka in se večjidel splav naredi.

2. Zanjke popkovine.

§ 381.

Zanjke popkovine, to je, da se popkovina ob raznih otrokovih delih ovije, se naredé, če je otrok zlo živ, če je obilo sadove vode ali če je popkovina bolj dolga.

Zanjke so mnogotere, največkratne so pa okrog vratu; popkovina je namreč včas po tri- do petkrat okrog vratu ovita; potem se tako imenovano jezdarjenje na popkovini pri medenčno-končnih legah ne primeri tako redko, in te napačnosti se dajo, kakor se lahko ume, še-le o porodu gotovo spoznati.

Zanjke so prav malokedaj otrokovemu življenju nevarne, ako pride umetnost urno in dobro na pomoč. Če se pa nič ne stori ali se napačno pomaga, utegnejo otrokove smrti krive biti, ker se otrok tako rekoč sam s svojo popkovino zadavi, zlasti pri medenčno-končnih legah.

Kar ravnavo zadene, mora babica znati tukaj pomagati kakor je prav, zakaj, preden bi zdravnik prišel, bi otrok že gotovo poginil.

Če babica vidi, da ima otrok, ko je njegova glava že rojena, popkovino okrog vratu ovito, jo mora koj narahljati. Ako pa postaja otrokov obraz višnjevo-rudeč in popkovina triplje slabeje, mora babica porodnici reči, naj popadke izdeluje in materico naj ji na dnu drgne, da se bolj krči; če bi to nič ne pomagalo, mora otroka za pleča skozi orahljano popkovino izleči.

Če je popkovina trdno okrog vratu ovita, kar se dostikrat primeri, da je po večkrat ovita in se ne dá orahljati, je nevarnost za otroka velika, takrat naj si prizadeva babica, toda ne, da bi otroka ali mater poškodovala, eno ovitje popkovine

po mogočosti hitro s škarjami prestriči, druga ovitja orahljati, potem pa otroka prav hitro za pleča izleči, da more pred ko je moč popkovino podvezati. Kadar sicer popkovina krepko triplje in se ne dá orahljati, jo mora dvakrat prevezati in v sredi med prevozama prerezati. — Tako se bo silno malokedaj zgodilo, da bo otrok, ki se je z glavico naprej živ rodil, zavoljo ovite popkovine poginil.

Ravno tako ima babica ravnati, kadar pri ritkinih porodih popkovino okrog otrokovega vratu ovito najde.

Pri tako imenovanem jezdarjenju na popkovini pri medenčno-končnih legah mora babica takoj po izstopu ritke poskusiti, zanjko narahljati z tem, da jo povleče na tistem koncu, kateri gre čez otrokov hrbet in jo čez eno stegno zmuzati. Ako bi se z narahljanjem ne dalo nič opraviti, tedaj bi se morala popkovina prestriči in porod prav hitro dokončati.

4. Vozli popkovine.

§ 382.

Vozli popkovine so pravi, kadar se popkovina sama ob sebi ovije, in mora na pr. otrok o porodu poginiti, če so le kolikaj bolj trdno zadrgnjeni, ker se potem kri med otrokom in materno potico ne more pretakati.

Spoznati se dajo pravi vozli še-le po porodu; ravnave ni nobene.

Tako imenovani goljufni vozli popkovine so brez vsacega pomena in se narede, kadar se žile popkovine na nekaterih krajih ali razširijo ali zavozljajo, ter se pri njih navadno malo več žolce nabere.

4. Napačno zvitje popkovine.

§ 383.

Popkovina more ali preveč ali premalo zvita biti.

Če je popkovina preveč okrog svoje osi zvita, se to zvitje imenuje torzija popkovine, in naredi se navadno na otrokovem popku ali pa ondi, kjer popkovina iz matrne potice izvira in stori vselej, da otrok pogine, ker so žile tako-le zaprte in toraj kri ne more po njih teči. — Pravijo, da se torzija naredi, če se otrok preživo na en kraj suče.

Torziji nasproti je pa to, da popkovina skoraj prav nič ni zvita, temveč ima podobo traka, to je, njene žile gredo potem štric ena druge. Ta napačnost utegne lahko kriva biti, da se popkovina, katera je ob enem večjidel nenavadno tanka, rajše natrga ali odtrga.

Te napačnosti se dajo še-le po otrokovem rojstvu spoznati. Kadar ima popkovina podobo traka, naj se babica še bolj varuje, popkovino premočno nategovati, ko posteljco iz maternice jemlje.

5. Napačni izvirek popkovine.

§ 384.

Kot napačen se mora izvirek popkovine zavoljo mogočih nasledkov imenovati, kadar je na robu matrne potice in pa tako imenovana šlarasta popkovina.

Zavoljo vsacega teh dveh izvirov utegne popkovina lažje predpasti; pri šlarasti se pa vrh tega, če leži blizo materničnega ustja tako, da gredo žile čez maternično ustje, žile pretrgajo, kadar gre otrok skozi maternično ustje in otrok se zavoljo tega lahko izkrvavi.

Spoznanje je samo takrat mogoče, kadar matrna potica globoko sedi ali naprej leži, če babica znotraj preiskovaje dotični izvir čuti; ker pa takrat, ko je tako, vselej popkovina naprej leži ali predpade, ima babica vselej po zdravnika poslati, in sicer tako ravnati, kakor takrat, ko popkovina prav za prav predpade.

Ako babica pri šlarasti popkovini razločno čuti, da grejo njene žile prek čez maternično ustje, ima tudi vse storiti, da se mehur prezgodaj ne razpoči, preden zdravnik pride. Če bi bilo maternično ustje že skoraj razlikano in bi se mehur sam hotel razpočiti, zdravnika bi pa še vedno ne bilo, naj rajše ona mehur umetno na kakem mestu predré, da se žile pri tem ne natrgajo, ali celó raztrgajo in da se krvavitev ne naredi.

6. Kadar popkovina spred leži ali predpade.

§ 385.

Kadar uslatamo popkovino še pred mehurjevim razpočenjem, pravimo «popkovina leži spred;» po mehurjevem razpočenju pa pravimo «popkovina je predpadla.»

Uzroki te popake, zavoljo katere mora otrok večjidel umreti, so mnogoteri, in sicer poglavitni vzrok je: nepopolnoma napolnjen medenčni vhod, kakor na pr. pri povežnih, poprečnih, medenčno-končnih legah, pri spremenljivih legah zavoljo preobile plodove vode in pri popakah medence i. t. d. Tudi jo morejo napačen sedež matrne potice, napačen izvirek popkovine, predolga popkovina i. t. d. uzrokovati.

Hudi nasledki tega se pokažejo še-le po mehurjevem razpočenju, to je takrat, ko je popkovina naprej padla. Dalje je na predpadu popkovine pri poprečnih legah malo ležeče, ker se tu že zavoljo obračve pomaga; ravno tako ni predpad popkovine pri medenčno-končnih legah tako zlo nevaren, temveč je pa pri glavičnih legah silno nevaren, ker tu, ako ne pride kmali umetna pomoč, zavoljo tega, ker glavica na popkovino pritiska, kri neha obtekati in otrok umrje. Materi ne škoduje predpad popkovine nič.

Spoznanje predležeče ali predpadle popkovine ni posebno težko, toda babica mora paziti, da morda tripanje nožnične arterije ne bo imela za tripanje popkovine ali tripanje popkovine za tripanje nožnične arterije, zmotila se pa babica ne bo, ako ve, kako hitro popkovina triplje.

§ 386.

Kar zadeva ravnanje, ima babica koj, ko je spoznala, da tripljajoča popkovina naprej leži, brž po zdravnika poslati. Dokler zdravnik ne pride, naj položi porodnico po tisti strani, na kateri popkovina ne leži, tedaj na pr. na desno, če popkovina na levi strani, in na levo, če na desni strani naprej leži. Ker se zavoljo tega tisti otrokov del, kateri v materničnem dnu leži, na pr. ritka, z materničnim dnom vred na tisto stran obrne, na kateri popkovina ne leži, se potem zgodi, da se naprej ležeči otrokov del, na pr. glavica, na tisto stran medence unakne, na kateri popkovina predleži in tako je mogoče, da popkovina sama popolnoma nazaj gre ali se tako vsaj obvaruje, da se popkovina bolj in bolj ne posede. Ob enem se mora porodnici ojstro prepovedati, popadke izdelovati, da se mehur po mogočosti dolgo cel ohrani.

pripomožni biti. Nasledek tega je zadnjič, da se maternica vname, da jo krč popade, ali da maternica omaga — preslabi popadki nastopijo. 3.) Ker se maternica tako tesno otroka oklene in na popkovino pritiska, se mora zgoditi, da kri k otroku in od njega ne teče, kakor bi imela; če pa to predolgo trpi, mora otrok poginiti. 4.) Zavaljo tega se lahko zgodi, da se materna potica prezgodaj odloči in vsi nasledki nastopijo, katerih more prezgodnjo ločenje matrne potice krivo biti.

Kar zadene ravnavo s prezgodnjim razpočenjem mehurja, je vselej, kolikor je moč, na to paziti, da plodova voda ne odteče vsa. — Ko se je tedaj mehur razpočil, se mora porodnica koj v posteljo spraviti, s podloženim križem znak vleči in babica je ne sme nikakor več s postelje pustiti. Babica mora dalje pridno paziti, kako otrokovo srce bije, in ko izpazi, da bi utegnilo tu ali tam kaj napačnega biti, naj pošlje brž po zdravnika.

Drugi uzroki, kateri so še sicer prezgodnega mehurjevega razpočenja krivi, in kaj storiti, da se prezgodaj ne razpoči mehur, je vselej na dotičnem mestu, na pr. pri poprečnih legah, medenčnih stesnjenjih i. t. d. povedano.

2. Pretrdne jajčeve mrene.

§ 390.

Škodljivost pretrdnih jajčevih mren se da še-le potem na znanje, ko se je maternično ustje razlikalo, ker se mehur ne razpoči.

Če se mehur ne razpoči o pravem času in se naturi sami prepusti, se vrinja močnejše in močnejše skozi maternično ustje tako, da se poslednjič v sramni špranji pokaže. Ako se še tu ne razpoči, se nategne tudi materna potica, katera je z jajčevimi mrenami trdno sklenjena; materna potica se potlej več ali manj odloči, krvavitev nastopi, materna potica se utegne popolnoma odločiti in celo vplejeno jajce roditi. — Če je pa materna potica z maternico bolj trdno sklenjena, poganja naprej ležeči otrokov del, toraj večjidel čepinja, jajčeve mrene naprej, to je, čepinja z jajčevimi mrenami pokrita vdira in predira. Večkrat se tu mrene pretrgajo in otrok se rodi z tako imenovano kapo, katera otroku, ako se mu brž ne sname, lahko smrt prinese, ker se otrok zaduši; ravno to se kmali zgodi, če se celo rojeno jajce hitro ne pretrga in otrok ne reši iz tesne ječe.

Ako je glavica že rojena, pa se jajčeve mrene vendar še ne raztrgajo, se more primeriti, da se zavoljo nategovanja maternica prebokne, če bi bila tako porodnica po nesreči sama sebi prepuščena in materna potica trdno z maternico zvezana.

Ravnava obstoji v tem, da babica po pravilih mehur umetno predere, če se je maternično ustje že pred več časom razlikalo in poleg glavice sicer nič naprej ne leži.

3. Z maternico zraščene jajčeve mrene.

§ 391.

Jajčeve mrene morejo vsled vnetja v večjem ali manjšem obsežku z maternico se zarasti, ter se vsled tega izločitev posteljce zakasni in odtrgani koščeki jajčeve mrene v maternici ostanejo. Ako zlo bolesten poporodni popadki, kateri večjidel vsled tega nastanejo, teh ostankov ne izpravijo, tedaj provzročujejo krvavitve, jamejo gnjiti in morejo nevarne otročnične bolezni uzrokovati. Tako zraščanje jajčevih mren se dá le takrat gotovo spoznati, ako že v nožnici ležeča materna potica niti po pritisku, niti po zmernem nategovanju noče izstopiti in je treba, da se jo odpravi, z roko skozi nožnico, oziroma v maternično votlino po-njo seči. Da se jajčeve mrene ne raztrgajo in ne zaostanejo, mora babica — to naj si, še enkrat rečeno, dobro zapomni — pri iztrebljevanju posteljce zmirom prav previdna biti in jo vsikdar natanko pregledati (§ 143); ker le tedaj, kadar na jajčevem mehurju ni družega raztrganja najti, kakor odprtino, skozi katero je otrok prišel, sme gotova biti, da niso nikaki ostanki jajčeve mrene v maternici zaostali.

Gledé ravnanja, se morejo taki zaostanki le tedaj iztrebiti, kadar se z celo roko v maternično izvotlino po-nje seže.

Opomba. Tu se mora še tako imenovanih vodenčnih vrvic opomniti, katere se morejo tako trdo okrog posamnih delov otrokovih oviti, da odpadejo, in še celó popkovino tako zadrgniti, da otrok zavoljo tega umrje.

V. Napačnosti iz plodove vode izvirajoče.

§ 392.

Napačnosti plodove vode se razodevajo ali gledé njene množnosti ali gledé njenih družih lastnost.

1. Napačna množnost plodove vode.

§ 393.

Kar zadeva množnost plodove vode, je more preveč ali premalo biti.

a) Če je preveč plodove vode, se maternica nenavadno raztegne in zavoljo tega se rado primeri, da nosečnost prezgodaj neha; dalje se zavoljo tega lahko zgodi, da se mehur prezgodaj razpoči; ker ima tu otrok premenljivo lego, se lažje pripeti, da se otrok poprek vleže, da ročice ali nožice ali pa popkovina naprej padejo; zadnjič se ne more maternica, ker je nepravilno raztegnjena, tako krčiti, kakor je prav, prva slabost popadkov nastopi in v tretji porodovi dobi pa krvavitve zavoljo naslednje slabih popadkov.

Spozna se na tem, da ima maternica, kadar je preveč plodove vode, vselej enakomerno, bolj okroglo podobo, da je bolj napeta in da je zavoljo tega otrokovo lego vselej težko spoznati; dalje je maternica vselej bolj raztegnjena, kakor bi imela v dotičnem mesecu nosečnosti raztegnjena biti, zavoljo česar je tudi vselej silno težko povedati, koliko časa že nosečnost trpi, včasih je to še celó nemogoče.

Babica naj se po znamenjih, katerih se je učila, varje, ta stan z dvojčki ali z nenavadno velikim otrokom premeniti.

Gledé ravnave s porodom pri preobilni plodovi vodi mora babica tako porodnico, ki v začetku v posteljo spraviti, da se mehur o pravem času razpoči, in ker, če porodnica znak leži, ne more tako lahko kak otrokov del naprej pasti in se tudi otrok najbolj gotovo po dolgem vleže, če ima še premenljivo lego.

Če bi popadki oslabei, mora babica po zdravnika poslati, in samo takrat sme mehur umetno predreti, kadar je sila velika ter se dobro razloči, da leži glavica naprej in je maternično ustje že precéj razlikano (§ 305).

b) Kadar je premalo plodove vode, se dá otrokova lega kaj lahko spoznati, ker se maternica tako rekoč ob otroku vleže, in se plodov mehur ne more primerno nastaviti, vsled česar se tudi maternično ustje počasneje razširja in več ali manj enaki nasledki pridejo, kakor kadar voda prezgodaj odteče, ker manjka znane koristi plodove vode pri porodu. Ako se kaže prvotna slabost popadkov z krvavitvijo vsled povlečenja materne police,

je najbolje, kadar je maternično ustje mehko in za 3 do 4 cm široko, pri čepinini legi mehur umetno predreti, druga ravnava pa se ravna z ozirom na to, kako se porod odseda.

2. Napačne lastnosti plodove vode.

§ 394.

Plodova voda utegne biti zlo kalna ali smrdeča; taka je, če je otrok zbolel ali pa umrl, ker so ohlapnile obročne mišice, katere otrokovo ritko zapirajo in vsled tega otročja smola vun teče in se s plodovo vodo zmeša, kar se pa še-le potem spozna, ko je mehur počil. Kalna plodova voda se hitro razkroji in postane smrdeče-gnjilobna, zavoljo česar otrok umreti in se materna kri okužiti more tako, da otročnica na smrt nevarno zboli.

Kadar je plodova voda nepravobarvna (kalna), mora babica takoj vedeti, da je otrokovo življenje v nevarnosti; pazljivo naj toraj posluša tripanje otrokovega srca in, če je neredovno tripati jelo in se je porod zakasnil, naj nemudoma zdravnika pokliče. Po porodu se mora takoj maternična izvotlina z mlačno, zlo razredčeno karbolno kislino izprati.

Tretji oddelek.

Napačnosti v otročji postelji.

§ 395.

Otročja postelja se imenuje napačna ali bolehná, ako se kaj primeri, zavoljo česar otročnično zdravje ne ostane tako, kakoršno bi imelo biti, in zarad česar je pretek otročje postelje nepravilen.

Otročja postelja je res vsakako čisto naravni primerljaj (§ 146), pa je isto tako istinito, da se vsi povračljivi prikazki, zlasti v spolovilih, prav lahko in hitro bolešno pomnožijo, toraj je tukaj umestno, v prvi vrsti in zopet naglašati, ako naj otročja postelja pravilno preide in se mogoče neznatne nepravilnosti koj v pričetku uničijo, da si babica predpisano ravná pri pravilni

otročji postelji vedno pred oči stavi in se strogo po nji ravna, posebno pa da se **v vsem in vselej največje snažnosti — desinfekcije — poslužuje** (§ 91 i. dr.).

Babica naj si v glavo vtisne, da ga skoraj ni stanu v človeškem življenju, v katerem bi kaka bolezen tako pogostem in tako hitro nevarnost, še celó smrt s sabo prinesla, kakor otročja postelja. Ako se tedaj babica loti, katero bolno otročnico sama zdraviti, ne prevzame samo velike odgovornosti, ampak tudi kazni zapade, ker postava babicam oestro prepoveduje, koga ozdravljivati. Babica mora pa vendar nekatere bolezni poznati, da more v prvi sili pomagati, zlasti pa, da vé, kedaj je treba o pravem času zdravnika poklicati.

Take bolezni otročnic, katere ima vsaka babica poznati, so: 1.) febra v otročji postelji, 2.) oteklina vnanjih spolovil, 3.) napačni poporodni popadki, 4.) krvavitve iz spolovil, 5.) napačnosti v scavilih in 6.) bolezni prsnih žlez.

1. Febra v otročji postelji.

§ 396.

Febra ni samovlastna bolezen, tudi ne samo vročina ali mrazenje, temveč skupnost simptomov (znamenj), kateri se v začetku mnogoterih bolezni najprve opazijo in jih v njih preteku spremljajo.

Kot taka znamenja začetka febre veljajo: hitro tripanje žil, zveksana toplota života (nad 38° C.), ali mrazenje, večja žeja, pomanjkanje slasti (apetita), glavobol, občutek trudnosti — otožnost — nemirno spanje in napósled bledenje. Ako se taki prikazki pri otročnici zapazijo, tedaj pravimo: da ima febro, ter je vsaka taka otročnica več ali manj nevarno bolna, in sicer se ravna velikost nevarnosti po moči febre ter tu velja enkrat za vselej strogo in poglobitno pravilo, da mora babica, kadarkoli dobi otročnica febro, nemudoma poklicati zdravnika, med tem pa po pravilih in z največjo natančnostjo (§ 159) snažiti, oziroma desinficirati bolno otročnico.

Žalibog, da se, ne redkokrat, pri otročji postelji nahaja febra, katera se v treh oblikah razodeva: *a)* mlečna febra, *b)* manj nevarna febra vsled ran in *c)* nevarna, prava otročnica febra.

a. Mlečna febra.

§ 397.

Prava mlečna febra se prav redko nahaja (§ 153), in sicer sploh le takrat, kadar se mleko iz katerega uzroka koli, na pr. kadar mati sama ne doji ali kadar nagloma odstavlja, hitro in siloma v prsih nabira. Tačas se prsi zelo napnó in so boleče, koža na njih je napeta in rudečkasta in je skoz-njo prenapolnjeno grozdličasto prsno žlezo čutiti; gibanje rok je bolešno, ker se večjidel podpazhine bezgavke tudi napnó; bolnico od časa do časa mrz spreletava, potem pa jo zopet stanovitna vročina kuha, na kratko, kažejo se vsa znamenja več ali manj močne febre, katera se, ako morda ni drugih uzrokov najti, ker jo uzrokuje prenapolnjenje prsi z mlekom, zaradi tega imenuje mlečna febra.

§ 398.

Mlečna febra je nepravilni prigodljaj, ker, kakor je bilo rečeno, se ne prikazuje pri vsaki otročnici, največ pri polnokrvnih ženskah takrat, kadar novorojenček ne more vsega v prsih se zbirajočega mleka posisati. Navadno se med 2. do 6. dnevom otročje postelje prikaže in trpi k večjemu pol dne do en dan, ako se živež (dijeta) po tem uredi, na redno izpraznavanje života gleda in sploh za to skrbi, da se prsi hitreje izpraznijo. Pri ženskah, katere ne dojé same, se je po pravilih § 172 ravnati in je posebno dobro, ako se podvezane prsi z mlačnim konopnim oljem namažejo.

Še enkrat bodi povedano, da se prava mlečna febra sama le malokedaj primeri; zaradi tega naj babica ne smatra vsako febro otročnice kot mlečno febro in naj dobro pazi, da jo ne zameni z febro vsled ran ali s pravo otročnično febro, in če bi v 24 urah kljub omehčanim prsom še vedno ne nehala, mora takoj poklicati zdravnika.

b. Febra vsled ran.

§ 399.

Ta febra se navadno 3. ali 4. dan po porodu pokaže in jo nekterikrat malo mrazenje oznanja. Toplota života navadno ne preseže $+ 38^{\circ} \text{C}$, in tripanje žil je zmerno pohitreno. Trebuh je mehak, maternica je proti pritisku neobčutljiva, nasproti so vsled

otiskanja ali zatrganja prizadete rane v nožnici ali sramni špranji večkrat rujavo-rumenkasto obložene in je dostikrat otročnična čisa smrdeča. Ker je namreč mesto, kjer je materna potica sedela, se gnoječa rana, tedaj se je okuženja po gnoju od zaostalih delov matrne potice ali jajčevih mren ali od otiščanih ran v spolovilih bati, ker zamorejo od tu razgnojene tvarine v kri zaiti, ali pa se je mogoče okuženje po neočiščenih rokah ali instrumentih babice uzočilo.

§ 400.

Ker babica ne more nikdar vedeti, ali se morda iz tega ne bo katera težka bolezen — prava febra otročnic — izcimila, naj vendar, akopram navadna febra za ranami ni nevarna, takoj pošlje po zdravnika in naj do njegovega prihoda vsak dan 2—3krat z mlačno vodo zmešano z 2 % čisto karbolno kislino ali hipermangankislím kalijem po posebni za to bolnico odločeni maternični cevi v nožnico brizglja, naj otročnico pri pičli dijeti ima in skrbi za redno izpraznenje života. Ob sebi umevno je, da mora babica vselej po oskrbi tako bolne otročnice svoje roke pravilno (§§ 91 in 159) osnažiti, da ne okuži druge zdrave otročnice; zaradi tega je najboljše, da babica vselej popred zdravo otročnico obiše in še-le potem bolno.

c. Prava febra otročnic.

§ 401.

Prava febra otročnic je sploh ena najhujih bolezen, in utegne tako silna biti, da skoraj vsaka otročnica umrje, katero ta bolezen napade. Prava febra otročnic se razodeva sila marsikako, se največkrat prve dni po porodu pokaže, in sicer jo večkrat oznanja hudo mrazenje tako, da otročnici žila dalj časa nenavadno hitro bije, da je nenavadno vroča in žejna, toži, da jo glava boli, ne more spati in se sploh slabo počuti.

Nekterikrat je trebuh bolnice silno boleč, če se ga kdo količkaj dotakne in je kakor boben napet; včasí občuti bolnica bolečino samo takrat, kadar jo prav globoko na trebuh pritisnemo, včasí pa še celó nobene bolečine ne čuti in bolnica misli vedno, da se ji dobro godi, pa vendar je v silni nevarnosti. Včasí se

otročnice vedno smejajo ali jokajo ali grajajo, se norčujejo, včasih jih napadejo siloviti krči. Otročniška čiša je zdaj pomnožena, zdaj bolj pičla ali je celó nič ni; dalje otročnična čiša večjidel zlo smrdi in ima sploh slabe lastnosti. Vnanja spolovila otečejo, na nožničnem vhodu se nahajajo ostudni gnojni mazoli. Včasih otečejo tudi noge, zlasti pod koleni, in to dela otročnicam bolečine.

Dostikrat ni razun večje vročine ničesa spaziti, pa kar naenkrat strese otročnico mraz, potem ji je vroče, potí se, vsa rumena postane in kurja polt jo obide. — Zdaj začne pokašljevati, na strani jo začne bosti ali na kakem mestu života, zunaj ali znotraj, se ji naredi kaka boleča prisadna oteklina, katera se razgnoji.

Ako se ima bolezen v slabo obrniti, se razodevajo znamenja febre bolj in bolj močno, zlasti je žeja bolj huda, jezik je suh ko dilja, in polt je tudi suha; mraz trese otročnico bolj pogostem, driskati jo začne, najprej vžito, potem pa žolč bljuje in otročnica pogine, ker ugasne sčasoma poslednji žarek njene moči.

§ 402.

Huda prava otročnična febra more nastati po težkih porodih, ker se otišani mehki deli pod uplivom zraka ognjó in ako od tih gnojnih tvarin le količkaj v kri zaide, se vsled okuženja izcimi febra.

Tudi se more noseča ali otročnica sama okužiti, kakor pravijo, po v nje zamrlem otroku, kateri je po odtoku plodove vode še dalje v nji zaostal ali pa vsled v nji zaostalih se razgnoječih ostankov posteljce. Nepokojnost, prezgodno sedenje ali hoja iz ene postelje v drugo zamorejo tudi uzrokovati febro.

Največkratni vzrok posebno hude in smrtonosne prave otročnične febre je okuženje po neosnaženih prstih ali instrumentih babice; zaradi tega naj ima babica vedno pred očmi strašne nasledke, kateri morejo izvirati iz zamujenja v § 91 naštetih pravil gledé snaženja njenih rok in instrumentov.

§ 403.

Da bo mogoče razsoditi, ali je otročnica zdrava ali ne, se mora natančno vedeti in poznati pravilno otročnično čišo gledé njene kakovosti in obilnosti (§ 150); zaradi tega jo

mora babica prav pazljivo ogledovati, kadar pri zjutranjem ali večernem obiskovanju prevlako premenjava.

Tu je najprvo opomniti, da ni treba nikakorsne posebne ravnave, dokler se otročnica dobro počuti, naj se že preobilo ali prepičelo čisti ali pa da čiščenje nenavadno zgodaj mine. Še-le potem, če otročnica kakor koli oboli, ji je treba pomagati, kar gre pa vselej samo zdravniku, ker to je potem skoraj vselej začetek prave otročnične febre.

§ 404.

Še važnejše znamenje za spoznanje začete febre za ranami v otročji postelji ali prave otročnične febre je pa, kakor je iz popred povedanega dovolj razvidno, slaba kakovost otročnične čise, zlasti če je gnjilobna ali nepravobarvna ali mlakužasta, to se pravi, da je vmazano rujavkaste barve in ima smrdeč, gnjiloben duh. Tak mlakužen smrad izvira ali iz hudega materničnega vnetja ali ga pa more uzrokovati, in se je brezdvomno smrtonosnega zmešanja z materno krvjo bati. Razumevno je toraj, da mora babica, posebno ako se bolečine vsled vnetja kažejo, nemudoma poklicati zdravnika, ter, dokler ne pride, vsak dan parkrat brizgljati v maternično votlino desinficirvalno tekočino; v skrajni nevarnosti pa, to je, če bi zdravnika ne bilo kmali dobiti in bi razgnojeni ostanki posteljce ali vsmrajena kri v maternici se našla, mora babica to sama odstraniti. Posebno se mora tukaj še opomniti, da se morajo, kadar je čiša smrdeča, prevlake ali zamaški pridno premenjavati in v § 159 popisano snaženje po večkrat na dan ponavljati.

§ 405.

Iz tega popisa se more babica prepričati, kako mnogovrstno se utegne ta nevarna prava febra otročnic razodevati, in vsaka babica, katera ima kaj vesti, bo koj rekla, po zdravnika poslati, ko bo videla, da se imenovana znamenja febre razodevajo, pa ne sama «arčnovala» in tako ugodni čas zamudila, bolnici k zdravju pomagati.

Tudi sicer naj se babica pametno obnaša, bolnici ne sme nikakor ne nevarnosti povedati ali ji le žugniti, da je v nevarnosti; kakor koli more, naj jo babica tolaži.

Dokler zdravnik ne pride, naj poklada babica bolnici mrzle obkladke na glavo in daje nji tolaživne hladne pijače, kakor: cukrene vode, limonade i. t. d.; Bog varuj pa kave ali vina!

Kadar ima taka otročnica bolečine v trebuhu, naj ji babica do prihoda zdravnika dá takoj dražljive obkladke na trebuh in naj jo z oljem klistira, da se život izprazne. Če je otročnična čiša smrdeča, mora 2—3krat na dan v nožnico brizgljati 2 % karbolno-kislo ali hipermangankislo kalijevo vodo.

2. Otekline vnanjih spolovil.

§ 406.

Razun krvnega otoka, o katerem je bilo že v § 218 govorjenje, se primeri v otročji postelji največkrat, da se velika in mala piska vnameta in otečeta, takrat moli večkrat zlasti kak mal pisek kot blede-rudeča otekline izmed velikih piskov. Te otekline delajo večjidel ugnjide (skrumbe) na nožničnem vhodu in v nožnici, če se o porodu tu kaj zatrga ali pa obdrgne.

Dokler otročnica nima febre, to je, da ji žila ne triplje hitro, da jo glava ne boli in se sploh slabo ne počuti, da ima pokojno spanje, in dokler so otekline blede, je dosti tako imenovane aromatične šope (tople dišeče rože) na-nje pokladati; med piske se devajo cofanjce, namočene v z karbolo- ali hiperman-gankislim kalijem zmešani vodi, ker se sicer tudi drugi pisek rad gnojiti začne in sploh je treba za snažnost teh delov skrbeti z tem, da se topla desinficirvalna voda va-nje brizglja, da se prav pridno z tako vodo izpirajo i. t. d.

Ako so pa otekline zlo rudeče, boleče in ima otročnica hudo febro, mora babica koj po zdravnika poslati.

3. Napačni poporodni popadki.

§ 407.

Poporodni popadki, to je krčenja maternice po popolnoma dokončanem porodu, primejo, ker so pravilni, bolj ali menj vsako otročnico po porodu (§ 151). Ako so pa žene zlo občutljive, krčem podvržene, ali če je v maternici kaj ostalo, ali če je bila

maternica zlo raztegnjena ali z eno besedo, pri ženah, katere so že mnogokrat rodile, so poporodni popadki včasih tako boleči, da otročnice zavoljo bolečin stokajo in ne morejo spati.

Zanimivo je, da se otročnica sicer dobro počuti, ako boleči poporodni popadki ne trpé cele dni, ako njen trebuh ni občutljiv, pa vendar babica čuti, da maternica bolj in bolj trda prihaja, ko jo pošlata o času, kadar otročnica tarna. Bolečine izhajajo ravno tako iz križa, kakor pri pravih porodnih popadkih in prenehujejo tudi tako, maternica ohlapuje in vračajo se zopet ravno tako. Iz maternice, katera se da potem bolj trda ušlatati, se izžmè, kar je v nji, zavoljo česar tudi vselej o poporodnem popadku več otročnične čišče odteka. Pa tudi otrokovo sisanje stori, da so poporodni popadki močnejši.

Babica naj ukaže otročnici pokojno in toplo ležati, trebuh s pogretimi prekajenimi rjuhami ali pa žakelji z dišečimi rožami pokrivati, za pijačo naj ji daje kamilični čaj, pa tudi klistira naj jo z njim; dobro tudi dé, otročnici mali trebuh s pogretim laškim oljem mazati. Ženam, katere so že večkrat porodile, stori včasih dobro, da se jim trebuh s pasom ali pa dolgim terilom (antljo) zmerno stisne.

Ako vse to nič ne pomaga, je treba po zdravnika poslati, ker utegnejo poporodni popadki, če predolgo trpé, z bolečinami, katere delajo, včasih krivi biti, da otročnica res zboli.

4. Krvavitve iz spolovil.

§ 408.

Kako z krvavitvami precej po porodu urediti, je bilo že v § 313 i. dr. povedano; to velja tudi o krvavitvah, katere se pozneje v otročji postelji primerijo, ker večjidel iz tega izvirajo, da se maternica dosti ne krči, in sicer ali zavoljo prave maternične slabosti, in takrat ostane maternica vedno velika, raztegnjena in mehka, ali pa da kaj v maternici ostane, na pr. kaj posteljce, jajčevih mren ali zatrjene krvi, ter se maternica ne more tako dobro skrčiti, da bi se mogle žile, iz katerih kri teče, zapreti; to se dá iz tega spoznati, da je maternica sploh trda in čvrsta, pa vendar kri iz nje teče.

Ravnava z takimi krvavitvami gre samo zdravniku in le v veliki sili tudi babici, in obstoji v tem, da se vse odpravi, kar je krvavitve krivo. Če je krvavitve slabost maternice kriva, se ravna sploh in mestno tako, kakor v tretji porodovi dōbi. Če bi bilo pa kaj v maternici ostalo, je treba to najpoprej z roko po pravilih iz nje iztrebiti, in sicer dalje ravnati, kakor v tretji porodovi dōbi, zlasti pa se mora skrbeti, da se slabost maternice odpravi.

Če bi pa tudi krvavitev nehala, se mora vendar pozneja ravnava zdravniku prepustiti, ker se dostikrat primeri, da so nasledki hudih krvavitev tudi taki; da otročnica umrje.

Do zdravnikovega prihoda naj ukaže babica otročnici, kolikor je mogoče mirno ležati, grêje naj jo skrbno, in od časa do časa naj ji daje, kakor je bilo že rečeno, cimetove omake, 5 do 10 kapljic Hofmanovega cveta, par žlic dobrega vina, dobre, močne juhe i. t. d. Al babica se mora skrbno varovati, da preveč dobrega naenkrat ne stori; toraj sme imenovanih reči sicer večkrat, pa vedno le po malem dajati.

5. Napačnosti v scavilih.

§ 409.

V otročji postelji imajo žene ne redkokrat ali to nadlogo, da ne morejo scati, ali pa da gre voda nepovoljno od njih.

a) Kar zadene zapiranje vode, tega dostikrat nič drugega ni krivo, kakor da nektere žene ležé ne morejo scati, kar se lahko pomaga; ali pa pride to od tod, ker je bil scavni mehur in scavnik takrat preveč stiskan, ko je šel otrok skozi medenco; tu ne more otročnica vode spustiti, naj jo še tako zlo tiši in naj se postavi kakor hoče.

Ker zapiranje vode ni kaj navadnega, temveč se še celó nevarno imenovati more, ker se zavoljo njega zgodé premene lege maternice, katero spodrine včasí napeti scavni mehur noter do jeter in otročnica zavoljo tega veliko bolečin ima i. t. d., mora babica vsaki dan otročnico prašati, ali je šla scat ali ne, in ji treh skrbno preiskati, če ni šla scat. Ko pa babica nad sramnim sklepom okroglo pljunkajočo oteklino najde in otročnico še bolj začne scati tišati, ko jo babica potipa, naj poskuša babica z tem

pripomoči, da bo scala, da otročnici polagoma trebuh drgne, da ji poklada gorke kamilične obklade ná-nj, da pusti otročnico malo piti in zadnjič naj nastavi previdno katete, če je mehur sila preveč napolnjen. Če pa otročnici ne odleže kmali, če je na pr. otrpnjenje scavnega mehurja krivo, da se otročnici voda zapira, je treba po zdravnika poslati.

b) Gledé nepovoljnega scanja, to je, kadar odteka scavnica brez otročnične vednosti, ne čuti otročnica nič tišanja k scanju in njene podloge so vedno vse od scavnice premočene. Ta nadloga izvira ali iz tega, da je bila zapornica ali zaporna mišica scavnega mehurja preveč stiskana, da je otrpnela, ali pa iz tega, da se je nožnica raztrgala ali da je pregnjila, to je, primeril se je strašni stan, kateremu se pravi mehurje-nožnična pijavka (§ 323), vsled katere se potem scavnica vedno skozi nožnico odceja.

Tu ima babica brez odloga zdravnikove pomoči iskati, in z vso mogočo snažnostjo in pogostim premenjevanjem rjuh skrbeti, da se otročnica ne osenja in je drugi hudi nasledki ne zadenejo.

6. Bolezni prsnih žlez.

a. Osenjanje bradavičic.

§ 410.

Osenjanje bradavičic se pokaže ali na bradavični špici ali na njenem obkrožju kot razpoke ali brazdice, in izvira ali iz prav nježne polti (kože), ali se primeri skoraj vselej pri plitvih bradavičicah, ali ga je pa to krivo, da si otročnica ne snaži bradavičic, kakor bi bilo treba.

Osenjane bradavičice so včasi tako boleče, da otročnica zavoljo bolečin skoraj ne more dojiti. Kadar se tako zgodi, zlasti če je ena bradavičica osenjana in se otročnica boji, z tistim siscem dojiti, se lahko preveč mleka v njem nabere in nazadnje se ji sisec prisadi. Najbolje je tedaj, ako je mogoče otroka z nabradavičnikom dojiti, ker se pod njim osenjane bradavičice najbržeje zacelijo in dojnica ne trpi toliko bolečin; se ve pa, da se mora taka bradavičica pridno z mrzlo vodo snažiti.

Da se bolečine zmanjšujejo in ložeje zacelijo, je tudi dobro, večkrat zganjene platnene cunjice v mrzli vodi močiti in na

bradavičice pokladati; tudi je dobro, osenjano mesto s peruvijskim balzamom mazati, in sicer po vsakem dojenju, toda pred vsakim dojenjem je treba potem bradavičico z vodo umiti; ravno tako pomaga tudi včas, bradavičice z tako imenovanim deviškim mlekom pomazati, to je, z zmesjo benzoeve omake in vode. Dalje je treba skrbno varovati, da so oblačila pripravna in bradavičice ne drgnejo. Ako se pridno tako dela in koj v začetku, se bradavičice nekterikrat zacelijo in otročnica more zopet lahko dobiti.

Navadno se za časa dojenja bradavičice ne celijo, ker je čas prekratek, ko se otrok od ene k drugi za sisanje nastavlja in se zaradi tega oranjena mesta ne morejo z novo kožo prevleči; nasprotno se potem razpoke v novi zatrgujejo in postajajo zmiraj globočje in večje, vname se cela bradavičica in naposled, ne malokrat, cele prsi. Tedaj otrok nekterikrat iz rane z mlekom vred tudi kri sisa in se tako po krvavem bljuvanju otrokovemu mati včasih prestraši. V takih okoliščinah je naj bolje in naj primernejše za mater in otroka, da se otroka odstavi, ker se potem oranjena mesta hitro o navadnem snaženju zacelijo.

b. Prisad siscev.

§ 411.

Kar zadene prisad ali vnetje siscev, katera bolezen napade večkrat en sam sisec, kakor oba, izvira ali iz tega, da se dá otroku prepozno ali preveč poredkem sisati — naredé se potem najprvo tako imenovane mlečne zatrdine, — ali je pa prehlajenje ali kaka vnjanja škodljivost prisada kriva, kakor stiskanje, suvanje, osenjanje bradavičice zavljo dojenja i. t. d. ali izvira iz napačnega živeža.

Prisad siscev je z febro združen, in se razodeva z rudečico, napetjem, zatečenjem, z mlečnimi zatrdinami, z bolečino, katera je bolj velika, če kdo sisec potipa, in s pomnoženo toploto.

Prisad je ali le povrhen, kadar je sisec na kakem mestu, kjer je tudi bolj trd, nekoliko bolj rudeč, ako gre pa prisad bolj globoko, je celi sisec bolj napet, otročnica čuti bolečino globočje v njem, kakor če bi bil ves od bolečine prešinjen, celi sisec je zlo trd in zlo rudeč.

Prisad splahne ali se razdeli, ali pa se razgnoji; kadar se razgnoji, more sisec za vselej ob celo prsno žlezo priti.

Gledé ravnave naj reče babica otročnici, koj ko le količ kaj prisada siscev zapazi, sploh mirno ležati in sisca naj ji greje z tem, da ji cunje v navadnem konopnem olji zmočene in vato na sisca poklada, kar sisca najbolj gotovo zmeči in tako pomaga. Dalje mora otročnica skrbeti, da se ji sisca preveč z mlekom ne napolnita, zavoljo tega mora bolj ko more se postiti, mastnico z brizgljanjem izpraznovati dati in otroku napeti sisec pridno ponujati, da sisa, ali pa mleko s sisalko iz njega izpravlja. Pije naj otročnica vodo ali redko mandeljnovo mleko; včasih utegne dobro biti, lipovo ali bezgovo cvetje piti, ker to zlo na znoj ali pot žene.

Če pa vendar na to ne odjenja prisad ali če je koj v začetku hud bil, je vsaka nadaljna ravnava babici oestro prepovedana, koj ima po zdravnika poslati in naj do njegovega prihoda pridno poklada obkladke iz laneno-semenske moke.

Četrty oddelek.

Najnavadnejši nepravilni primerljeji novorojenčkov.

§ 412.

Dasiravno babica tudi najnavadnejših bolezen novorojenčkov ne sme sama zdraviti, ji je vendar včasih prva pomoč izročena, kadar je sila; zavoljo tega je treba, da te bolezni prvič vsaj sama pozná, drugič pa tudi za to, da vé, kedaj je treba zdravnika o pravem času poklicati. Po zdravnika mora brez odloga poslati, kadar vidi, da je otrok nepokojen, zlo vroč, da ne more spati, da je božjasten, da neče sisati, da zlo bljuje, driska, težko sôpe, da ima kak osip i. t. d., ali kadar se vidi, da je otrok o porodu kako škodo trpel, na pr. da se mu je kaka kost zlomila.

Nepravilni primerljeji, kateri novorojenčke večkrat zadenejo, so a) taki, kateri izvirajo od poroda, oziroma iz nosečnosti, kakor: 1.) dozdevna smrt, 2.) prirojene popake, 3.) krvni glavni otok; ali pa b) bolestni, to je taki, kateri se še-le po

porodu pokažejo, in sicer: 1.) popkove napake, 2.) otekline prsice, 3.) osenjanje in nekateri kožni osipi, 4.) gobice po ustih, 5.) motenja v prebavljanju, 6.) zlatenica, 7.) prisad ali vnetje oči, 8.) krči.

A. Primerljivi izvirajoči od poroda ali iz nosečnosti.

1. Dozdevna smrt novorojenčkov.

§ 413.

Otrok se imenuje dozdevno-mrtev, kadar slišimo pač še njegovo srce tripati, sicer pa nobenega znamenja njegovega življenja ne najdemo.

Dozdevna smrt otrok se navadno ne dá v razne rede razdeliti, vedno pa izvira ali iz preobilne krvi ali iz brezkrvnosti. Vsaka babica mora pa razloček poznati, ali je otrok zavoljo preobilne krvi ali zavoljo brezkrvnosti dozdevno-mrtev, ker je ravnava potem različna.

1.) Preobilnost krvi dozdevno-mrtvo rojenega, navadno dobro izpodobljenega otroka, se dá spoznati po zamoklovišnjevi barvi zateklega obraza, zgornji del života je zamoklorudeč in ima večkrat višnjevkaste proge, velika mečava je napeta, oči so otekle, ustnice in tudi jezik otekli in višnjevi, popkovina je večjidel z krvjo prenapolnjena.

Kot uzroki te preobilnosti krvi veljajo: dolgo trpeči porod, o katerem je bila glavica v medenčni duplini stiskana; dalje prav počasno prediranje skozi medenčni izhod in vnjanja spolovila, počasni obrazovi porodi, popkovina pretesno okrog vratu ovita, maternični krč i. t. d.

2.) Brezkrvnost dozdevno-mrtvo rojenega otroka se naznanja po bledosti kože, po ohlapljenih udih, po tem, da je velika mečava vtisnjena in spodnja čeljust doli visi, da ritniček zlo zija in obilo otročje smole iz njega teče, da je popkovina vela in nič krvi v njenih žilah ni.

Uzroki brezkrvnosti so: dolgo pritiskanje na predpadlo popkovino, če nazadnje pridša glavica dolgo v medenci obtiči, če se žile popkovine o porodu pretrgajo, hude krvavitve iz maternice sploh i. t. d.

Gledé predpovedbe se dá pri dozdevni smrti zavoljo preobilnosti krvi več dobrega naprej povedati, kakor pri dozdevni smrti zavoljo brezkrvnosti; dalje uči skušnja, da je lažje deklice oživljati, kakor fantke.

Ravnava z dozdevno-mrtvim novorojenčkom.

§ 414.

Kar zadeva ravnavo, mora babica dozdevno-mrtev rojenega otroka koj za silo krstiti, in sicer primerne poskušnje za njegovo oživljenje storiti, da bi začel dihati, to je, da bi se, kakor pravijo, otrok popolnoma oživil.

Poskušnje za oživljenje otroka se morajo v gotovem vspredu in ne prehitro druga za drugo vršiti, ter se ima navadno z manjšimi sredstvi pričeti in polagoma na močnejša preiti; v tej zadevi sicer ni mogoče posebnih pravil sestaviti, vendar pa, kakor skušnja uči, naj babica pri oživljanju otroka od stopnje do stopnje po naslednjem redu poskuša:

1.) Ko pride otrok dozdevno-mrtev na svet, se mu koj, še preden se popkovina preveže in prestriže, z mazincom žlema i. t. d. iz ust in nosa spravi, potem se otrok urno z mrzlo vodo poskropi, potlej pa drgne; ko se dvakrat ali trikrat poskropé, začnejo otroci večjidel sopsti.

2.) Ako se to ne zgodi in je otrok prekrvnat, se kri puša, to je, popkovina se kar prestriže in se mu ena ali dve žlici krvi odtoči. Če bi nič krvi ne teklo, naj pusti babica popkovino neprevezano in dene otroka v mlačno kopel, v kateri se začne kri dostikrat po otrokovem životu raztekati in iz popkovine teče, kolikor je treba, potem se mora pa popkovina koj prevezati. Ako je otrok brezkrvn, se mu ne sme ne kapljica krvi izpustiti, temveč popkovina se mora koj prevezati.

3.) Ko se je to zgodilo in se prekrvnat ali brezkrvnat otrok ni oživil, se položi hitroma menjaje postrani ali znak na blazino, čez katero je dobro pogreta plenica pognjena in škropi se urno z mrzlo vodo, potem pa se mora koj drgniti in osušiti.

4.) Včasih pomaga, krepko vá-nj pihniti ali mu nosnice s peresom ali podplate šegetati, ali mu navadno klistiro z vodo dati.

5.) Če še to nič ne pomaga, se dene otrok v toplo kopel in brizglja se iz navadne brizglje nekoliko od daleč mrzla voda prenehoma pod žličico; po vsakem brizgljanju se mora otrok z njegovim trupom koj pod vodo potopiti. Ako je otrok brezkrvnat, mora kopel bolj topla (28—30° R) biti, torej mora babica še gorke vode priliti; če je pa otrok prekrvnat, se mu pokladajo v kopeli ob enem mrzli obkladki na glavo.

6.) Dobro ugaja tudi, da se kožo draži, če se dozdevno-mrtvega otroka prav hitro iz zlo gorke kopeli v prav mrzlo vodo potopi, ali pa nasprotno in se ga potem dobro z pogretimi rjuhami obriše in zavije.

7.) Če bi tudi kopel nič ne pomagala, bi bilo treba še močnejih dražil. Otrok se obriše in v gorke rjuhe zavije; potem naj začne babica tako imenovano umetno sopenje, to je sapa pihati v njegova pljuča, s čemur se mu tudi še žlema iz nosa spravi. Sapa pa se mora previdno v otroka pihati, da ne šine preveč sape ali s preveliko silo v pljučica. Zavoljo tega naj položi babica svoja usta tikoma na otrokova usta in piha tako sapo va-nj. Po vsakem kratkem pihljeju stisne babica otrokove prsa od obeh strani z eno roko rahlo od zdolej navzgor, da se sapa zopet iz pljučic izžene in sopenje tako umetno posnema. Ko pa otrok res sopsti začne, se ne sme nič več va-nj pihati, druga dražila pa se imajo še dalje rabiti.

8.) Babica naj tudi ta-le izdatni način oživljanja poskusi: Drži naj otroka z od sebe obrnjenim obrazom med svojima razkoračenima nogama tako, da prideta palca nad ključnici, kazalca pod pazduhi, drugi prsti pa ob straneh života in naj potem zavihiti otroka navspred in kviško tako, da se njegov trebušček proti babici prekopicne in se lastnim prsom približa; kadar se otroka nazaj zavihiti, se trebuh zopet od prsi oddalji in se pri tem mnogokrat razločno sliši, kako zrak vanj šine. To prevračanje pa se mora večkrat ponavljati.

9.) Ako vse doslej imenovane reči nič ne pomagajo, naj poskusi babica s prerezano čebulo otrokov život drgniti, naj teplja otroka po lahkem po ritki, položi na žličico ženofovega testa in daje naj mu močno dišečih reči pod nos, kakor: salmijakovca, dišečega jesiha, melisovca, osmojenega papirja ali perja i. t. d., brizglja naj ga s solijo in kamilicami, in sisa naj mu male prsne bradavičice.

§ 415.

Z takim ravnanjem se otrok oživi ali pa ne. Prav dobro prvo znamenje, da se otrok oživlja, je to, da se barva njegovega života spremeni, namreč da višnjevo-rudeča polt bolj bleda prihaja, ali da se brezkrvnemu otroku usnice in polt rudečiti začnejo in srce bolj pogostoma triplje.

Po teh poskušnjah se večkrat primeri, da se omahlost udov zmanjša, otrok začne migati in z ustmi gibati, nekolikrat globoko zasôpe, v začetku bolj poredkem, potem pa kmali bolj pogostem tako dolgo, da začne redovno sopsti in vekati.

Kar poskušnje oživljevanja same zadene, jih ne sme babica prenehati, dokler ne čuti, da otrokovo srce že dalj časa več ne triplje, ker tripanje otrokovega srca je najbolj gotovo znamenje, da otrok še živi. Dokler čuti tripanje otrokovega srca, se ne sme nikakor naveličati, zakaj včasih se zgodi, da se otrok čez več ur še oživi.

Sploh oživljevanje ne sme biti previhravasto in prenaglo, ampak pokojno in umno mora biti; babica naj preneha od časa do časa skušnje oživljevanja, in rabi naj po redu pomočke za oživljevanje, ker je preveč ravno tako škodljivo kakor premalo.

Ako se otrok ne oživi, je vendar treba ga v gorke rjuhe zaviti in še dalj časa na-nj paziti, da je mogoče skušnje oživljevanja znovega začeti, če bi se pozneje katera znamenja življenja razodevati utegnila. Nikdar pa se med temi poskušnjami ne sme zanemarjati matere, da bi se na pr. kaka krvavitev prezrla.

Vselej naj babica po rojstvu dozdevno-mrtvega otroka iz previdnosti vendar po zdravniku tisti čas pošlje, ko otroka oživiti poskuša.

2. Prirojene popake.

§ 416.

Če se porodí otrok z katero organično popako, tedaj se imenuje spaka (§ 363), in takih prirojenih popak je mnogotero, kakor: zajčja ustnica, volčji golt, spodrašen jezik, zarašen ritnik ali scavnik, napačno ustvarjena spolovila, preveč prstov na rokah ali nogah, kepasta noga, krivi prsti, kaka nenavadna oteklina na katerem mestu života, pogled navskriž i. t. d.

Ako najde babica katero tacih popak, naj jo razodene po mogočosti z rahlimi besedami materi ali njeni žlahti, da se z zdravnikom posvetovajo. — Zlasti kar zadene spodrašeni jezik, se babica nikoli ne sme predrzniti, ga sama spodrezati, ker utegne nevarne krvavitve krivo se storiti, mar naj kmali po zdravnika pošlje, da jezik spodreže, ker spodrašeni jezik otroku brani sisati.

3. Krvni otok na glavici.

§ 417.

Krvni otok na glavici, kateri je okrogeljast, mehek, pljunkajoč, in se pozneje z košenim obročkom obda, se naredi večjidel precej po porodu in izvira od tod, da se izlije prava kri med glavične kosti in kostno kožo, to je, kožo, katera te kosti pokriva, in nahaja se vselej le na eni glavični kosti in se ne razširi odtod dalje čez sive; na pr. večjidel se naredi na eni stranskih kosti, redko kedaj na zaglavnici, čelnici ali senčnici; še bolj redko kedaj se primeri, da bi se naredila dva taka otoka naenkrat.

Takoj po porodu bi se krvni otok lahko zamenjal s porodnim otokom; ker pa le-ta v 12 do 24 urah navadno že mine, tedaj je krvni otok tim lažje spoznati na tem, da ne mine kmali, temveč da večji prihaja. Ko je babica tak otok spoznala, naj ukaže, pridno mrzle obkladke na-nj pokladati, da se še več krvi ne izlije; ako bi pa otok vendar le večji in večji prihajal, mora po zdravnika poslati, ker utegne kaka nevarnost otroka zadeti.

B. Bolestni primerljeji.

1. Napačnosti na popku.

§ 418.

1.) Krvavitve iz popkovine se večkrat primerijo zavoljo tega, ker se ostanek popkovine ne posuši, temveč res gnjiti začne, vel in smrdeč postane. Kri teče vselej iz arterij popkovine, se dá včasih težko ustaviti in krvavitev je potem otrokovemu življenju nevarna. Pa tudi potlej, ko ostanek popkovine odpade, utegne krvavitev iz popka še dalj časa trpeti.

Kar zadene ravnavo, je treba, ako teče kri iz gnjilečega ostanka popkovine, poskusiti, ga pod mestom prevezati, iz kate-

rega kri teče, in če to nič ne pomaga, je treba sicer tako ravnati, kakor če bi tekla kri iz popka potem, ko je ostanek popkovine odpadel.

Če je krvavitev le majhna, naj položi babica kosček kresivne gobe in čez njo platneno cunjico ali pa cofanje z galunom potreseno ali v razredčeni železni kislini pomočeno na popek in poveže naj to s povojem; če se kri ustavi, mora babica še vedno na otroka dobro paziti, da se v spanju ne izkrvavi, kar je mogoče. Treba je pa po zdravnika koj poslati, če bi se krvavitev ponovila.

2.) Popek se prisadi in gnojiti začne tudi ali še pred ali pa kmali potem, ko ostanek popkovine odpade; takrat je popek zlo izbočen in je po svojem večjem grčastem vrhu izgnojen in veliko gnoja teče iz njega; koža okrog njega je večjidel rudeča. Ta nadloga se naredi največkrat zavoljo zanikernega oskrbovanja, vlečenja ali odtrganja ostanka popkovine.

Ravnava obstoji v tem, da se popek pridno snaži in izpera z mlačno razredčeno karbolno vodo, in če se kmali na bolje ne obrne, je treba po zdravnika poslati, ker prisad potem lahko nevaren in popek snetjav postane.

3.) Popkova goba ni nič družega, kakor da iz lijačku podobne popkove jamice obilo tako imenovanega divjega mesa poganja, kar se vselej še-le potem zgodi, ko je ostanek popkovine odpadel. Dasiravno to ni nič nevarno, je vendar treba vselej zdravnika poklicati, da gobe odpravi.

4.) Votli popek, to je v podobi naprstka izbočen popek, se naredi prve tedne iz tega, da se popek ali popolnoma ne zaraste ali pa z novega zopet raztegne in majhna zanjka čev skozi odprtino pod napeto kožo pride; to se zlasti takrat dobro vidi, kadar otrok upije, kašlja ali se napenja. Če se votli popek zanemari, se lahko prava popkova kila naredi.

Ravnava obstoji v tem, da se izbočeni popek s pripravno povozo nazaj tiši in se za to skrbi, da otrok kolikor je mogoče malo upije in se napenja. Najbolje je, si zato majhno kepico iz cofanja narediti, katera se na popek položi in z trakom pritrdi, ki je po eni strani z diakilom namazan in okrog života seže. To se mora po vsakem kopanju ponoviti in cele tedne rabiti. Če bi pa izbočeni popek začel rudeč prihajati, mora babica to ravnavo koj opustiti in po zdravnika poslati.

2. Oteklina prsíc novorojenčkov.

§ 419.

Kakor je bilo že o znamenjih zrelega otroka omenjeno (§ 61), se ne zgodi redko, da pridejo fantički kakor tudi deklice z otečenimi prsnimi žlezami na svet, ali pa da jim kmali po rojstvu otečejo. Prsica so trda in če jih stisnemo, teče mleku podobna tekočina iz njih.

Gledé ravnanja se morajo take prsica z vato ali pogretimi rutami pokrivati, pomažejo se večkrat z mandeljnovidim ali konopnim oljem, ali se pokladajo omehčivni obkladki ná-nje; potem zgine kmali oteklina.

Ako se pa to ne zgodi in oteklina večja in večja ter rudeča prihaja, se je gnojenja bati, katero bi prsno žlezo razdejalo in tedaj deklicam ugodnost vzelo, v poznejših letih dojeti. Treba je torej koj po zdravnika poslati, kadar se kaj tacega primeri. Nikdar pa se ne smejo prsica tlačiti ali iztiskati, ker bi zavoljo tega še bržeje prisad z gnojenjem pritisnil. Babica naj si tudi prizadene, vražo odvzeti, katero imajo posebno pri nas na Kranjskem, da môra otroka sisa.

3. Osènj in nekateri kožni spuščaji.

§ 420.

1.) Novorojenčki in dojenčki se radi osenjajo tam, kjer se členi spogujejo in ondi, kjer koža gube dela in kjer se najraje onesnažijo ali odrgnejo; torej največkrat ob spolovilih, v stegnem spogu, v ritkinih gubah in v križu, pod pazduho, pod kolenom, na notranji strani gležnov, med gubami vratú, za ušesmi i. t. d.

Prvi uzrok osenjanja je nesnažnost. Kadar se koža osenja, se zlo porudeči, ako pa nesnažnost dalj časa trpi, se povrhnja koža razmehča in se po drgnjenju odluši; ondi, kjer je koža rudeča, se prisadí in vedno solzí mokrôta iz nje. Včasí se naredé tam mazoljški in mehurčki, kateri se razpočijo in tudi objedajo. Ako se pa škodljivost še dalje ne odpravi, se začnejo osenjani deli gnojiti, kateri se gnojé globočeje in globočeje, in še celó snet utegne pritisniti.

Ravnava obstoji najprvo v tem, da se skrbi po moči za snažnost in se otrok vsega varje, kar bi ga utegnilo osenjati. Kolikor-

krat se otrok s scanjem ali z blatom onesnaži, ga je treba koj umiti, dobro obrisati in v čisto, belo perilo zaviti. Tudi je treba zlasti gledati, da si otrok, kadar sisa ali kar je posisal, izbljuje, kar se majhnim otročičom dostikrat primeri, vrátu in obleke ob vratu ne zmoči; če se pa to zgodi, se mora, kakor je bilo prej rečeno, koj previti.

Rudeče in odrgnjene dele otrokovega života je najbolje z frišnim, čistim oljem ali mastjo ali s sladko smetano namazati. Če bi imenovana ravna va nič ne pomagala, je treba se z zdravnikom posvetovati.

2.) Gnojni mehurčki, to je, posamni večji, s siratkasto ali gnojno tekočino napolnjeni mehurčki po obrazu ali sploh kje po trupu potem niso nevarni, če se kmali posušé in se več ne pokažejo, sicer je treba zdravnikove pomoči. Če se taki gnojni mehurčki pri novorojenčku nahajajo na dlanih, podplatih in po spodnjih nožicah, tedaj so znamenje sifilis in taki otroci navadno poginejo.

3.) Doberci, ušči ali prosenci, to je, majhni, skozvidni mehurčki ali rudeči mazoljški, kateri se izpahnejo zavoljo prevelike vročine, se naredé zlasti po vratu, prsih in na trebuhu. Ta spuščaj ni nevaren, in da se odpravi, ni družega treba, kakor preveliko toploto odpraviti.

4.) Grinte na glavi ali životu potrebujejo tudi zdravnika, če se jih več pokaže in so trdovratne.

4. Gobice v ustih.

§ 421.

Gobice v ustih se naredé večjidél zavoljo tega, ker se otrokom ne osnažijo usta, ko se nasisajo; dalje se naredé od slabega, zlasti skisanega mleka, od močnika, od rabe nesnažnih sisalk, culjic i. t. d.

Gobice so majhne, bele pičice in mehurčki, kateri se izcimijo najprve na notranji strani ustnic, potem znotraj na ličicah, na jeziku in na nebu. Otrokom smrdi kislo iz ust, zlo se slinijo, imajo bolečine, zlasti kadar sisajo. Če se razširijo gobice po goltu do čév, zbolé otroci lahko nevarno, febra jih kuha potem, zlo vekajo, bljujejo, driskajo in tako poginejo.

Iz tega je spoznati, kako je treba na snažnost ust in dober živež otrok gledati; ako bi se pa gobice vendar le izcimile, se večjidel v začetku z tem odpravijo, da se otroku pridno izmivajo usta z bolj debelo, v mrzli vodi zmešani z nekoliko boraksa ali galuna (1 noževa špica na kake 4 velike žlice vode) pomočeno platneno cunjico; se vé da je treba otroka še bolj vsega varovati, kar utegne krivo biti, da se gobice naredé. Če so se pa gobice že zlo razširile in otrok začne še sicer hirati, je treba koj zdravnika poklicati.

5. Motenja v prebavljanju.

§ 422.

1.) Da otroci kmali po sisanju izbljujejo nespremenjeno mleko, katerega so se morebiti preveč iz siscov navlekli, to nič ne dé. Ako je pa izbljuvano mleko zasirjeno in po kislem diši, je tega že kaka želodčeva bolezen kriva. Če ne pomaga kmali lahka kamilična voda, je treba po zdravnika poslati; še pred pa, če ima otrok tudi še bolj vročo kožo, in je to, kar izbljuje, rumeno, zelenkasto ali celó krvavo.

2.) Ščipanje z zaprtjem (zapečenino), to je z napenjanjem združeno grizenje po trebuhu, se pri otrocih prav pogostoma nahaja, pa k sreči ni nevarno. Kamilična brizglja, malo kamiličnega čaja ali vode in prav gorka odeja čez trebuh pomaga večjidel; če pa ne pomaga, je treba po zdravnika poslati.

3.) Drisko otrok zdraviti se babica nikakor ne sme lotiti. Ako driska po drugi dojnici ali po drugem mleku ne neha, je koj po zdravnika poslati.

6. Zlaténica novorojenčkov.

§ 423.

Zlaténico imajo novorojenčki precéj dostikrat; spozná se po bolj ali manj rumeni barvi polti in belega v očeh, in otroci spijo bolj kakor po navadi.

Ako se ima otrok sicer dobro, ne dé zlaténica nič in ne potrebuje nikakoršne posebne ravnanja. — Če je pa otrok nepokojen, če neče sisati, če bljuje, driska ali je zamašen ali se mu život sploh nepravilno izpraznjuje, je treba kmali zdravnika poklicati, ker utegne bolezen nevarna postati.

7. Vnetje ali prisad oči novorojenčkov.

§ 424.

Vnetje prihaja navadno od nesnage sploh, ne malokrat tudi po gnoju matrne nožnice, kateri je o porodu otroku v oči zašel, zaradi tega se morajo otrokom koj po porodu oči izmiti z 2 % karbolno vodo in naj se sploh po § 177 vsem otrokom oči takoj izmivajo.

Ta bolezen je vselej nevarna in se dá v njenem začetku po večji krmežljivosti med vejicami spoznati, katere so po bolj dolgem spanju sprijete. Če bolezen dalj časa trpi, so vejice bolnega očesa zelo rudeče in otekle, krmeželj je bolj gost, gnojen in, če se ne pomaga o pravem času, se naredi lahko na roženi koži očesa prisaden mazolj, zavoljo katerega celó oko izteče, to je, otrok oslepi na tem očesu.

Na to naj babica pazi in vselej naj reče po zdravnika poslati, kadar pridno izmivanje očesa z mlačno vodo nič ne pomaga.

Kadar je samo eno oko vneto, je treba dobro paziti, da se še drugo oko ne vname.

8. Krči novorojenčkov.

§ 425.

Dasiravno se z krči (božjastjo) otrók sila veliko marn vganja in ljudje, kakor tudi babica mnogo plemen božjasti poznajo, je ravno to še najboljše pri tem, da imajo ljudje božjast vselej za nevarno in koj zdravnika pokličejo, ker to je že marsikaterega otroka otélo.

K sreči dostikrat to ni nikakoršna božjast, kar ljudje za božjast imajo; tako na pr. če otrok vpije in o tem zoper svojo voljo z udmi giblje, namreč če se z nogami zleca in z njimi suje, obraz kremži in oči obrača; tega vsega so večjidel vetrovi krivi in pomaga velikrat z klistirami od kamiličnega čaja in mazanjem z otročjim mazilom, muškatovim mazilom in zavijanjem otroka v z janežem ali koprecem pokajene in pregrete rjuhe.

Otroci, kateri imajo pravo božjast, ne vpijejo, temveč ležé tiho, včasih tiše pene iz ust, z udi pa sujejo, ravno tako kremžijo obraz. Božjasti so vselej zelo nevarne in izvirajo iz kake bolezni

možganov ali pa hrbtanca i. t. d. Takega otroka naj babica brizglja, naj mu ovije ženofovega testa ali drož okoli nožic in po zdravnika naj brž pošlje.

Ravno to velja od čeljustnega krča. — Ta bolezen, zavoljo katere skoraj vsi otroci umrjó, in katera prijemlje otroke navadno samo prvih deset dni, se začinja z majhnim hripavim vpitjem, z vročino hrbta in glave in z tem, da otroci ne morejo sisati, ker se spodnja čeljust tako trdno z zgornjo sklene, da včasih ni mogoče s prstom v usta seči; ustnici se držite kakor ribja usta.

Kadar se znamenja te bolezni na otroku razodevajo, je treba koj po zdravnika poslati.

Četrty del.

Nauk o zgolj porodničarskih, nekaterih manjših ranocelskih in družih opravilih.

Prvi oddelek.

Zgolj porodničarske oprave.

§ 426.

Porodničarske oprave (operacije) se imenujejo taka oprava, z katerimi se ali porod pripravlja, ali z katerimi se stori, da se otrok res rodi ali posteljca iztrebi.

Porodničarske oprave se opravljajo ali z roko ali z posebnimi orodji ali instrumenti. — Babici so oprave sploh samo o sili dopuščene, kadar namreč zdravnika ali celó ni dobiti, ali pa v hudi sili vsaj ne dosti kmali. Kadar se tako primeri, ima babica še celó dolžnost in se mora oprave sama po pravilih lotiti, zakaj ona bo dajala potem za vsako napako odgovor, kakor zdravnik.

Babica sme škarje za popkovino in trak za obračvo rabiti, raba vsacega družega orodja ji je prepovedana.

V sili grejo babici te-le oprave: 1.) Umetno predrenje plodovega mehurja, 2.) popkovino nazaj spraviti, kadar predpade, 3.) ročice nazaj spraviti, kadar predpadejo, 4.) otroka obrniti, 5.) otroka izleči, 6.) materno potico umetno ločiti.

§ 427.

Plodov mehur umetno predreti ni ravno težavno in ni potreba nobenih posebnih priprav, nasproti pa veljajo pri drugih težavnih operacijah skoraj pri vseh naslednja določna,

splošna pravila, katera si mora babica dobro zapomniti in se strogo po njih ravhati:

1.) Poskrbi naj za najmanj dve zanesljivi pomočnici in naj ima vse pripravljeno, da bo mogla mater ali otroka oživljati, če bi treba bilo i. t. d.

2.) Operira naj v navadni postelji pri znak s podloženim križem ležeči porodnici, ali, ako mogoče, vselej v prečni postelji (§ 354).

3.) Pred vsako operacijo se mora scavni mehur po katetru izprazniti.

4.) Potem si mora babica roke do komolca pravilno osnažiti, to je, desinficirati, jih dobro z karbolnim oljem namazati in

5.) po previdenju (diagnozi) vselej rabiti pravo roko, to je tisto roko, katera je primerna materni strani, na kateri ima operirati, namreč za desno materno stran levo in za levo materno stran desno roko.

6.) Na roki, z katero operira, se morajo vsi prsti kegelj-často skupaj stisniti, da palec ob dlani leži in je površje roke navzad obrnjeno, ter se polagoma vrtaje v nožnico vtakne tako, da je mogoče

7.) potem med prenehljejem popadkov, ko druga roka od zunaj maternico nasproti pritiska, skozi maternično ustje v maternično izvotlino priti.

8.) V maternici se sme le o prenehljeju popadkov ravhati (manipulirati); med vsakim krčenjem (o popadku) mora vtaknjena roka mirno — nedelavna — na dotičnem kraju obležati in

9.) se mora kolikor le mogoče mirno in previdno operirati, ker naglost času primerna je glavno vodilo pri vseh porodničarskih opravilih.

I. Umetno predrenje plodovega mehurja.

§ 428.

Mehur umetno predreti se pravi jajčeve mreke nalašč pretrgati, da se z tem porod pripravlja.

Vsaka babica mora vedno na nevarnosti misliti, katere pridejo iz tega, da plodova voda prezgodaj odteče; ako to pomisli,

ne bo nikoli z neumnim namenom, porod pohitriti, kar mehur predreti hotela. Mehur se kaj lahko predrè, ali kdo zopet celega naredi? Tega naj babica nikoli ne pozabi! Razun tega, da z takim previhravim in nepremišljenim ravnanjem lahko mater ali otroka v nevarnost spravi, bo morala tudi se ojster odgovor dajati.

Tudi mehur umetno predirati smé babica samo v veliki sili, in sicer:

1.) Pri pretrdih jajčevih mrenah, če se, ko se je maternično ustje že davno razlikalo, še vedno same ne pretrgajo ali se celó v sramni špranji pokažejo;

2.) pri slabih popadkih (§ 305) ali zavoljo preveč raztegnjene maternice, ker je preveč sadove vode, ker so dvojčki v nji i. t. d., ali nasprotno nekaterikrat zavoljo premalo sadove vode (§ 393);

3.) pri krvavitvah, če čepinja naprej leži, če se je maternično ustje skóraj razlikalo in o dobrih popadkih, na pr. pri globoko ali nepopolnoma predsedéči materni potici, da se ustavi kri;

4.) pri prehitrih porodih, kakor je bilo v § 318 rečeno;

5.) pri obračvi, bodi si zavoljo tega, da se glavica ustavi (§ 432) ali pa nožice doli spravijo.

Jajčeve mrene se tako-le umetno predrejo: Porodnica se znak vleže na snažno posodo, kakeršno imajo za potrebo opravljati, da se voda streže, in o popadku se porine konec prsta urno proti napetemu plodovemu mehurju, ali če se mehur ne predré, se napeti mehur z nohtom predrgne. Ako je pa ta mehur premalo napet, seže babica z kazavcom in srednjim prstom v nožnico, prime gubo jajčevih mren in jih poskusi prešipniti.

Nikoli pa, zlasti če je obilo plodove vode, se ne sme roka po mehurjevem predrtju urno iz nožnice potegniti, ker se prav lahko primeri, da ročice ali nožice ali pa popkovina naprej pade, če plodova voda naglo odteče. Natanko se mora tedaj paziti, kako se glavica doli pomika, in le počasi se mora roka odmikati, da more voda odtekat, dokler po nekaterih popadkih glavica ne leži globoko in trdno v medenčni duplini; še-le potem se sme roka vsa iz nožnice potegniti, in je dobro, da porodnica znak leži z zlo podloženim križem, da voda preurno ne odteče.

II. Nazajspravljanje predpadle popkovine.

§ 429.

Predpadla popkovina se tako-le nazaj spravlja: Porodnica se vleže znak s podloženim križem ali na prečno posteljo, in babica seže v nožnico z roko, katera se sklada z naprej padlo popkovino, to je z desnico, če popkovina na levi strani leži, in z levico, če leži popkovina na desni strani. Ko ni popadka, se naprej padla zanjka popkovine kakor božaje z dvema ali tremi prsti rahlo čez naprej ležeči otrokov del po mogočnosti visoko nazaj dene, in sicer vsaj do otrokovega vratú. Toda varovati se mora babica kaj dobro, da popkovino nikamor in nikjer ne pritisne.

Da pa popkovina ne pade precí zopet nazaj, kar se pogostem zgodi, ne sme babica roke iz nožnice potegniti koj, ko je popkovino nazaj spravila, temveč na tistem mestu med medenco in naprej ležečim otrokovim delom, na katerem je bila popkovina nazaj položena, naj pusti roko tako dolgo, da se naprej ležeči otrokov del s pomočjo popadkov globočeje posede in maternično ustje popolnoma zapre, in ob enem se položi porodnica zopet na tisto stran, na kateri popkovina ni naprej padla.

Ako popkovina res v maternici ostane, se prepusti porod dalje naturi, samo mora babica pridno poslušati, ali otrokovo srce še triplje ali ne.

III. Nazajspravljanje predpadlih udov.

§ 430.

Predpadli udje, to je, ročice ali nožice, se spravljajo ravno tako nazaj, kakor popkovina, ki je naprej padla.

Porodnica se vleže namreč ravno tako, in babica porine s primerno roko predpadlo ročico memo otrokovega obraza nazaj; babica smé še-le potem, ko so popadki glavico globočeje v medenco pognali, roko iz nožnice potegniti, tedaj pa reče porodnici, se tako po strani vleči, kakor je prav, to je na tisto stran, na kateri roka ni naprej padla.

Ako je kaka nožica naprej padla, naj seže babica kmali v nožnico, da jo prime in doli potegne, ko le količkaj vidi, da se hoče nožica morda iz medence pomakniti. Če se je to zgodilo, se prepusti nadaljni porod naturi.

IV. Porodoslovna obračva.

§ 431.

Porodoslovna obračva se imenuje oprava, z katero se otrokova lega zboljša. Obračve je ravno takrat treba, kadar je otrokova lega sama po sebi ali pa zavoljo družih okolnostij slaba in se torej zboljšati mora.

Obračva se deli v obračvo na glavico, na ritko in na nožice, kakor so otrokovi deli, kateri se obrnejo doli po legi po dolgem, katera se ima z obračvo narediti.

1. Obračva na glavico.

§ 432.

Ta obračva se stori zlasti pri povežnih, pa tudi pri poprečnih legah in vsaka babica jo ima poskusiti, če so okolšine tukaj, brez katerih taka obračva ni mogoča.

Te okolšine so: otrok mora še premakljiv biti, to je plovoda voda mora še stati ali pa, da je še-le pred kratkim odtekla; potem mora otrokova glavica blizo medenčnega vhoda ležati, dalje morajo medenca in popadki pravilni biti, in sicer se ne sme nič tacega najti dati, zavoljo česar bi se kake nevarnosti bati bilo, ker se ima po storjeni obračvi porod naturi prepustiti.

Obračva na glavico z rokami od zunaj samó je med vsemi obračvami, katera porodnici najmanj težav prizadene, in babica jo more, če drugače ni, vselej poskusiti, ker se vendar potem, če dobro ne steče, vsaka druga obračva še vselej storiti dá.

Obrne se pa otrok z rokami od zunaj tako-le na glavico: Porodnica se vleže znak in babica položi eno roko ploskoma na njeno maternico nad otrokovo glavico, drugo pa tudi ploskoma zdolaj ritke; zdaj poskusi o popadkovem prenehu z obema rokama naenkrat pritiskaje in drgljaje glavico proti medenčnemu vhodu, ritko pa proti materničnemu dnu pomakniti in tako otroku počasi lego po dolgem dati, da bo njegova glavica navzdol ležala. Ko pa popadek pride, je treba prenehati, in prizadeva naj si babica le, otrokove dele z rokami ondi obdržati, kamor jih je o popadkovem prenehu premaknila, da o popadkovem prenehu koj zopet enako pritiska in drglja tako dolgo,

da je obračva storjena. Potem se porodnica na tisto stran vleže, na katero je glavica pred gledala.

Dalje naj se babica z notranjim preiskovanjem prepriča, ali se dá glavica notri ušlatati; ako jo čuti, maternično ustje pa je še malo odprto, ostane porodnica tako dolgo na tisti strani ležeča, dokler se mehur ni razpočil; ako je pa maternično ustje že razširjeno in vse drugo ugodno, more babica mehur umetno predreti, da otrok v glavični legi ostane.

2. Obračva na ritko.

§ 433.

Na ritko se dá otrok ravno tako od zunaj obrniti, in ta obračva se godi o ravno tistih okolišnih popolnoma tako, kakor obračva na glavico.

Sama na sebi pa se bo dala obračva na ritko malokedaj izpeljati in večjidel bi utegnilo pripravneje biti, namesti ritke rajše nožico doli napeljati, ker so nevarnosti za otroka pri vsaki medenčno-končni legi enake, pri nožičnih legah je pa vsaj lažje mogoče, dalje umetno pomagati.

3. Obračva na nožice.

§ 434.

Obračva na nožice se največkrat stori in je tudi največkrat potrebna: 1.) vsekakor pri poprečnih legah, ako ni mogoče, otroka na glavo obrniti; 2.) pri legah po dolgem, ako je zavoljo nevarnosti, izvirajoče iz matere ali iz jajčevih delov, treba porod hitro dokončati, kakor pri stesnjeni medenci, pri krvavitvah iz maternice, zlasti če se maternica raztrga, če popkovina predpade ali ročica memo glavice naprej pride, če porodnico napade božjast (eklampsija), omedlevica, če se hoče zadušiti ali naglo umreti i. t. d.

Če je pa komu na voljo dano, si čas za opravo izvoliti, je najbolje konec prve porodove dōbe počakati, ako mehur ni prezgodaj počil, in sicer nič drugega nevarnega ni. Navadno je vendar treba, da je maternično ustje vsaj čez 6 cm odprto in raztegljivo in ne sme medenca spod 8 cm stesnjena biti.

Porodnica se znak na prečno posteljo vleže, in samó takrat, kadar je hrbet pri poprečnih legah navzad obrnjen, to je, pri drugi poprečni legi, na tisto stran, na katero so otrokove nožice naravnane.

Otrok se obrne ali na eno ali pa na obe nožici; tu velja za babico pravilo, otroka na obe nožici obrniti, ako obe nožici lahko doseže, sicer pa tudi le na eno.

Oprava sama se sploh v treh dejanjih zgotovi, in sicer 1.) da seže babica z roko v maternično duplino; 2.) da poišče in prime nožice, in 3.) da izpelje nožice do medenčnega izhoda in tako stori, da se otrok obrne, to je da se prav za prav obračva sama stori.

a. Obračva pri prvotni poprečni legi.

§ 435.

Prvo dejanje: Ko je prišla z dotično roko o popadku do materničnega ustja, si prizadeva zdaj o popadkovem prenehu skozi maternično ustje iti, z drugo roko maternično dno od zunaj naproti pritiskovaje.

Če je maternično ustje še ozko, se ga mora z roko umetno razširiti. V to svrho se od v nožnici ležeče roke porine toliko prstovih koncev, kolikor to širjina materničnega ustja dopušča, vanj, ter se tako polagoma in previdno poskuša maternično ustje razširiti z tem, da se posamni prstovi konci menjaje na razne strani razpirajo. Ako se je na ta način toliko razširilo, da more cela roka skozi, potem se prsti zopet kegeljčasto skupaj stisnejo, da se tako, kolikor mogoče, zmanjšana roka med prenehlejem popadkov počasi vrtaje v maternično votlino porine.

Zdaj mora babica skušati z vporinjeno roko med maternično steno in jajčevimi mrenami v maternično duplino seči, in sicer tako visoko, da ušlata otrokove nožice ali pa ritko, in šele potem naj predre jajčeve mrene.

Bolje lje jajčeve mrene pretrgati bolj visoko, da ne odteče vsa plodova voda naenkrat, ker roka babice tako rekoč maternično ustje in nožnico zamaši in se otrok tako ložeje potem obrniti dá.

Ako se pa mehur razpoči koj takrat, ko roka skozi maternično ustje pride, naj seže babica s svojo roko kar skozi predrte jajčeve mreine v jajčevo duplino in išče nožice.

§ 436.

Drugo dejanje: Ko babica otrokove nožice išče, se mora, kolikor je mogoče, varovati, se znotranje maternične stene dotakniti in samo o popadkovih prenehih naj izgotavlja svojo opravo.

Ko babica nožice skozi jajčeve mreine ušlata, se ji včasii zdi, da ji tako rekoč nožice same v roko skočijo, kadar skozi pretrgane mreine v jajčevo duplino seže; prime naj jih takrat le vselej od strane meč tako, da pride, ko je obe nožici prijela, srednji prst njene roke med notranje gležne, druge prste pa položi ob vnani platii nožic. Ako pa pride roki babice ena sama nožica naproti, naj jo tudi kar prime, toda bolje je, če je to tista nožica, katera je dōli obrnjena.

Kjer pa babica z roko ne pride koj nožicam naproti in ji tako rekoč ne skočijo same v roko, naj seže ob tisti platii otrokovega trupla, katera je dōli obrnjena, do kolka, sprostii z rahlim vlečenjem od trupa tisto stegence, katero je dōli obrnjeno, in gre s svojo roko, če je nožica stegnjena, ob stegencu do podkolenja, nastavi konec enega ali dveh prstov na podkolenje in poskusi nožico v kolenu vpogniti, potem pride večjidel primerna nožica lahko v prste, kateri jo primejo in trdno držē.

§ 437.

Tretje dejanje, to je obračva otroka prav za prav, se mora o popadkovih prenehljelijh goditi, in se prosto z tem izgotovi, da babica prijeto otrokovo nožico proti prednji otrokovi platii in proti nasprotni medenčni strani dōli napelje, in ko prav počasi in previdno vleče, se obrne otrok; k temu pripomore veliko plodova voda, ki zdaj odteka. Včasii se obračva zlo z tem pospeši, da babica palec v naprej ležeči otrokov del upré in ta del z trupom vred počasi kviško porine, z drugimi prsti pa nožico dōli vleče; to se godi tako dolgo, dokler ne prideta kolka v medenčni vhod, ker je samo takrat obračva dokončana.

Pri tem se mora maternica od zunaj z drugo roko varno dōli potiskati, da bo mogla babica pozneje pravo zabračbo podpirati z roko, ki jo je imela zunaj maternice.

b. Obračva pri naslednji poprečni legi.

§ 438.

Pri takih legah je večjidel tudi na to porajtati, koliko časa je že, kar je voda odtekla. Kmalí potem, ko je voda odtekla, je maternica se tako ukretna, da se dá obračva skoraj tako lahko izgotoviti, kakor če bi mehur še cel bil; drugač je pa pozneje, ko se je otrok s plečicami naprej vlegel.

Kadar se kaj tacega primeri, more babica, če je ob enem ročica naprēj padla, to ročico v obračavno zanjko dejati zavoljo tega, da pozneje ohrani ročico ob trupu stegnjeno, zanjko nategovaje, in da ji tako treba ne bo, ročico umetno rešiti, kar je dostikrat težavno. Tega pa poslednjič tudi treba ni, ker se, kakor skušnja uči, predpadla ročica sama ob otrokovem trupu stegne, če je bila obračva po pravilih storjena.

Tisti čas, ko s svojo roko zavoljo oprave v maternico gré, porine babica predpadlo roko, da ji napotja ne dela, navzgor proti sramnemu sklepu, in pomočnica naj drži ročico trdno ondi toliko časa, da pride babica z roko v maternično duplino.

Kadar babica otrokove nožice išče in prijema, naj se njena roka vedno bolj proti otroku drži, da maternice nepotrebno ne draži, in sega naj vedno ob dōli ležeči plati otrokovega trupa noter do ritke, da potem eno ali obe nožici prime po pravilih, katera so bila pri prvotnih poprečnih legah povedana.

Obračva se včasi ne dá izgotoviti, ker se glavica v to ali uno stran medence upre in se zavoljo tega otrok ne more zasukati; takrat je treba tako imenovanega dvojnega rokovanja. Zavoljo tega dene babica na dōli napeljana nožico obračavno zanjko in ko jo za zanjko dōli poteguje z roko, ki je bila v maternico vpeljana, seže z drugo roko v maternico, prime in porine ob enem glavico gōri; se ve, da se mora to prav previdno goditi in pri tem mora pomočnica maternično dno skrbno podpirati.

Ako ima otrok drugo poprečno lego, to je, da je njegov trebuh navspred obrnjen, more babica otrokove nožice samo tedaj najti in prijeti, če porodnica postrani leži, ležati mora pa porodnica sicer na tisti strani, proti kateri nožice ležé. — Babica pelje svojo roko od zadaj v maternico, in ko je nožico dōli napeljala, naj reče porodnici znak se vleči, toda svoje roke ne sme iz nožnice potegniti.

c. Obračva pri glavičnih legah.

§ 439.

Kadar glavica naprej leži, se ravna sicer tako, kakor pri prejšnjih opravah, samo z tem razločkom, da gre babica s primerno roko, to je, z levo pri prvih ali pa z desno pri drugih glavičnih legah ob sprednji otrokovi plati v maternico, da otrokove ude najde in prime. — Na otrokovem trebuhu zadene babica s svojo roko ali na nožice same ali pa na koleno, kakor se otrok drži.

Ako so nožice stegnjene, jih babica, kakor pred, kar zgrabi, in če le eno nožico prime, mora biti ta nožica tista, katera navzad leži.

Ako so nožice v kolenih vpognjene, je treba jih pred stegniti; zavoljo tega naj babica palec svoje roke proti šipici kolena potisne, z drugimi prsti gre ob mečicah doli do nožice.

Pri glavičnih legah bo po mehurjevem razpočenju samo tedaj mogoče otroka obrniti, kadar glavica ni že pregloboko v medenco pomaknjena. Ko je glavica na medenčnem vhodu še premakljiva, jo mora babica o popadkovem prenehu s svojo roko tako visoko iz medence vzdigniti, da more s svojo roko memo glavice v maternico priti.

VII. Izlečenje otroka.

§ 440.

Umetno storjen izhod otroka o porodu, to je izlečenje otroka z rokami iz maternice, je vselej drugačen, kakor nožice ali ritka ali pa glavica naprej leži.

1. Izlečenje otroka za nožice.

§ 441.

Kakor ena ali obe nožici naprej ležite, se otrok za eno ali za obe nožici izleče; in sicer je to treba, če so popadki pre-slabi, da bi se mogel otrok roditi, ali če se o porodu kaj primeri, kar materi ali otroku ali obema nevarnost žuga, katero je samo s hitrim končanjem poroda odpraviti mogoče.

Okoljnosti, brez katerih ni mogoče otroka za nožice izleči, so zelo raztegljivo, če je mogoče, popolnoma odprto maternično ustje in medenca ne spod 8 cm stesnjena.

Pripravljanja so taka, kakor pri obračvi in oprave se dá najugodnejše na prečni postelji storiti.

Oprava sama se razdeljuje v tri dejanja: 1.) v izpeljanje trupa do pleč, 2.) v rešenje ročic in 3.) v izmotanje glavice.

§ 442.

Prvo dejanje: Otrokove dele prime, dokler se medenca ne rodi, babica vselej, kolikor je mogoče, blizu maternih spolovil, da pride palec spredaj in drugi prsti proti zadej in izlečeni deli se zavijajo vselej v dobro pregrete plenice. Dalje naj vleče babica, ako se zelo ne mudi, otroka vselej o popadkih, in če bi porodnica popadkov ne imela, naj prenehuje od časa do časa vleči; z eno besedo, izlečenje ne sme previhravo biti. Zadnjič mora babica vselej mirno, naravnost, po povčrti navzad in navzdol vleči, potem pa navzdol in navspred, toda nikdar ne sme otroka sukati, ker natura že sama otroka suče; treba ji je tedaj le odjenjevati.

Ko je ritka izmotana, položi babica svoje roke tako na ritko, da prideta oba palca eden štric družega na otrokov križ, drugi prsti pa se vležejo ob kolkove členke, in zdaj izmota tako trup do plečic; prijeti pa ne smé trup višej, na pr. čez trebuh, ker bi se sicer lahko primerilo, da bi se jetra ali pa drug drob otrokov preveč stisnile.

Ako je le ena nožica naprej prišla, zakrivi babica kazalec primerne roke, na pr. če je pri prvi postavi desna nožica nazaj spognjena, desni kazalec v kljuko, ga nastavi po otrokovem hrbtu v stegnovo vpogo in podpira z njim drugo roko, z katero otroka vleče.

Zadnjič mora, kadar se popek pokaže, babica vselej po popkovini pogledati, kakor se je pri ritkinih porodih učila. (§ 348.)

§ 443.

Drugo dejanje: Ročice se morajo vselej koj rešiti, ko se pazduha pokaže, in sicer se vselej tista ročica najprvo reši, katera proti presredku leži, tako-le, da se desna ročica z desnico, leva pa z levico rešuje.

Babica z tisto roko, z katero ne rešuje ročic, vzdigne trup proti desni strani, če rešuje desno ročico, ali nasproti; potem gre z kazavcom in srednjim prstom druge roke ob otrokovem hrbtu gôri do plečic ročice, katero hoče rešiti, odtod gre ob rami dalje do komolca, katerega potisne z koncom prstov čez obraz in prsa otrokove po nasprotni naravnavi medence tako, da se pokaže komolec najprvo na dotični strani in da se tudi ročica prikaže, potem se more vsa ročica stegniti, toda nikoli ne pred.

Ko je ena ročica rešena, jo babica prime, in ko z drugo roko tudi trup prime in nekoliko navzgor proti medenci potisne, naj si prizadeva navspred ležeče plêče navzad proti presredku spraviti, in potem drugo ročico ravno tako reši, kakor pred.

Porodnica ne sme popadkov izdelovati, kadar se ročice rešujejo.

§ 444.

Tretje dejanje, to je izmotanje glavice se mora najhitreje izgotoviti, ker je zdaj nevarnost za otroka največja zavoljo tega, ker je bila popkovina že dolgo stiskana.

Babica reče tedaj porodnici, popadke izdelovati in maternico naj drgne, da se popadki zbudé, v tem pa naj leži otrok v kobal na roki, kazavec in srednji prst te roke naj položi babica — vsacega na eno stran otrokovega nosa — trdno na zgornjo čeljust, pa varuje naj se, na otrokove oči pritiskati, z kazavcom ali srednjim prstom druge roke naj kakor z vilicami pleča prime. Zdaj naj si prizadeva babica s prstoma, ki ob nosu ležita, zgorenjo čeljust dôli potegniti, brado na prsa pritisniti, z uno roko pa, katera leži, kakor vilice čez pleča, naj izleče babica z močnim potegljejem glavico.

§ 445.

Po teh pravilih naj se ravná babica sploh tudi takrat, kadar napačen porodni mehanizem najde in naj se varuje, siloma kaj delati, ker se lahko roka ali ključnica zlomi; zaradi tega naj si naslednja praktična rokovanja zapomni:

1.) Kadar se hoče po porodu ritke navzad zasukati hrbet, naj prime babica trup z obema rokama in naj hrbet navspred zabrne.

2.) Ako ni takoj mogoče navzad ležečo roko rešiti, posebno če se je za tilnik uklonila, tedaj se mora hitro roke premeniti tako, kakor če bi se imela druga roka rešiti, otroka se zasuče ob njegovi dolgotni osi tako, da pride druga roka navzad, ter se najpred le-ta reši in se potem otroka še enkrat zabrne.

3.) Če je obraz proti sramnemu sklepu obrnjen, ali če glavica poprečno stoji, naj tudi skuša babica postaviti zboljšati, to je, obraz navzad zasukati. Seže naj zavoljo tega, dokler glavica še visoko stoji, z eno roko zadaj v maternico, prime zaglavje, z drugo roko pa spredaj prsica in poskusi naj z obema rokama glavico in prsica naenkrat zasukati, da najprvo poprečno, nazadnje pa navadno obrazovo postaviti naredi.

Ako se to ne dá storiti, zlasti če glavica že globoko stoji, more babica, če ni drugač in če brada navspred leži, en prst na spodnjo čeljust nastaviti, druge prste pa kakor kaveljne na plečica položiti in potem, kadar vleče, trup zlo nizko držati.

Če na ta način babici v najdalj 10 minutah ni mogoče trup ali glavico izmotati, stori pa bolje, da pusti otroka, kateri je že itak med tem časom umrl, tako dolgo tičati, dokler da pride zdravnik, da ne bo po nepotrebnem mater kaj poškodovala.

2. Izlečenje otroka v ritkini legi.

§ 446.

Kadar se o ritkinih legah kaj primeri, kar utegne življenju matere ali otroka ali obeh nevarno biti, o slabih popadkih, krvavitvah, krčih i. t. d. je treba otroka izleči in je pri tem ravnava različna, kakor je ritka še premakljiva nad medenčnim vhomom, ali pa že v medenčni duplini ustanovljena.

a) Ako je ritka nad medenčnim vhomom še premakljiva, naj premeni babica ritkino lego z tem v nožično, da eno nožico s primerno roko prime in doli spelje, potem pa otroka dalje po pravilih izpelje.

b) Ako ritka že trdno v medenci stoji, je vselej zlo težko otroka izleči, treba je namreč otroka za ritko samo vleči, kar je pa zavoljo premajhnega prostora le z kazavcom mogoče; moč enega prsta pa kaj kmali omaga.

Kazavec ene roke se nastavi kot kljuka v stegnovo vpogo, katera se dá najložeje doseči in babica potegne potem o popadku, ali če popadka ni, prenehovaje prijete kolke po povčrti tako globoko doli, da more tudi do druge kolkne vpoge priti, zdaj naj tudi druge roke kazavec v to vpogo zaključi. Potem vleče babica zdaj z tem, zdaj z unim kazavcom tako dolgo, da pride ritka toliko nizko, da je mogoče otroka tudi za ritko potegniti; položi pa naj, koj ko sta kolka rojena, oba palca enega poleg drugega na otrokov križ in vleče tako dolgo, da se čez trebuh ležeče nožice same pokažejo.

c) Če se pri medenčno-končnih legah sploh o porodovem preteku prsa ali glavica ne rodijo kmali za zdošnjim trupom, izlečejo se po pravilih deli, kateri še niso rojeni.

3. Izlečenje trupa po že rojeni glavici.

§ 447.

To opravo mora vselej babica izgotoviti ali vsaj poskusiti, ker ni več časa, po zdravnika poslati, kadar se kaj tacega primeri, otrok bi namreč že poginiti utegnil, preden bi zdravnik prišel.

Babica ima otrokov trup po že rojeni glavici izleči, kadar plečica v medenčnem izhodu obtičé, bodi si zavoljo tega, ker je otrok prevelik, ali ker so popadki preslabi ali ker je popkovina pretrdno okrog vratu ovita in bi nič ne pomagalo, da babica maternično dno drgne in popkovino prereže.

Babica seže z zakrivljenim kazavcom ene roke čez otrokov hrbet v tisto pazduho, katero najložeje zadene; ta je večjidel tista, katera je proti presredku obrnjena in jo potegne, ako je mogoče, o popadku previdno navzdol in navspred; če bi pa babica v navspred ležečo pazduho segla, naj jo potegne navzdol in navzad. — Ako seže babica lahko do obeh pazduh, naj zaključi oba kazavca in vleče potem ravno tako zdaj z tem, zdaj z unim kazavcom po povčrti ali navspred in navzdol ali pa navzad in navzdol.

Otroka za vrat vleči je oestro prepovedano, ker bi se tako mozeg otrokovega hrbtanca preveč potegniti in otrok kako poškodovati utegnil.

VI. Umetno ločenje posteljce.

§ 448.

Ta oprava se šteje k najneprijetnijim za porodnico in za babico in k najbolj težavnim. Maternica, katera je že o pravilnem porodu zdražena in poškodovana, toraj zelo občutna, se z umetnim ločevanjem posteljce silno draži, krči jo skoraj napadajo, kar dela to opravo še bolj težko tako, da se maternica še več pokvariti in še celó predreti more, če se neprevidno ravna. — Dalje je mogoče, da deli posteljce v maternici zaostanejo in se pozneje zopet krvavitve primerijo.

Z ozirom na to, kar je bilo zastran ravnave v pravilni tretji porodni dōbi rečeno (§ 143), nima babica samo pravice, ampak še celó dolžna je, če poklicani zdravnik ne pride in je nevarnost zavoljo krvavitve zelo velika, sama pomagati, in sicer zadržano posteljco umetno odločiti in iz maternice vzeti, ker z tem se najbolj gotovo krvavitve ustavi.

Oprava se ravna po tem, kakor nesreča nanese, da so popadki preslabi ali pa da je maternica po krču zožena.

§ 449.

1.) Kadar so popadki preslabi, seže babica z roko ravno tako v maternico, kakor pri navadnem izjemanju materne potice, samo da se prav dobro od zunaj maternično dno podpira in nasproti pritiska. Ko seže babica, večjidel s svojo desno roko, do mesta, kjer popkovina izvira, položi drugo roko na maternično dno in pritiska si mesto, kjer materna potica sedi, nasproti. To celo opravo zelo olajša temveč, če ob enem porodnica znak leži in se ji križ podloži.

Če se pa po nesreči primeri, da se popkovina utrga, kadar materno potico iz maternice jemlje, mora babica še tudi takrat, ko je že vsa materna potica odločena, kar s celo roko v maternico seči; se ve, da to ne stane tako težko, materno potico iz maternice vzeti. — Drugače je, če se materna potica še maternice drži, ker, če tudi ravno ni težko razločiti, kaj je maternica, kaj pa materna potica, mora vendar babica v tej reči previdna biti. Naj je že to ali uno, babica mora poiskati s svojo vpeljano roko kraj, in, če je mogoče, tudi tisti del materne potice

kateri je že odločen, da od tega mesta materno potico dalje odločuje. Da more to storiti, nastavi babica konce štirih prstov po mogočosti enako visoko in drži jih trdno vkupaj; tako odločuje potem kakor z žago materno potico od maternice; konci prstov so pa ta čas proti vnanjemu licu matrne potice naravnani.

Materna potica se dá ložje ali težje odločiti, kakor so popadki bolj ali manj slabi, in kakor so kosmiči matrne potice z materničnimi kosmiči trdnjeje ali rahleje sprijeti.

Če je materna potica trdno prirašena, se odločuje tudi precēj tako, samo da ni nikoli mogoče, jo popolnoma odločiti; kadar se tako primeri, je bolje, koščke matrne potice, kateri se trdno držē, v maternici pustiti, kakor pa maternico nepotrebno preveč dražiti ali jo celó raniti.

Kadar je materna potica z maternico kakor z vrvičami zaraščena, se večkrat ne dá drugače ločiti, kakor da prešiplje babica vsako nit s svojimi nohti, kar je pa težavno. Tudi tu je bolje, da ostane kaj matrne potice v maternici, kakor da bi babica maternico samo morda oranila.

Ko je materna potica vsa odločena, jo zvije babica proti njenemu notranjemu licu, prime potem kraj, kateri leži najbližje materničnega ustja in jo izleče z jajčevimi mrenami in popkovino vred.

§ 450.

2.) Da je maternica po krčū zožena (§ 297) in da je zavoljo tega materna potica zaprta, mora babica vedno paziti, kedaj zadruga odjenjuje. takrat naj kakor pri umetnem raztegovanju materničnega ustja (§ 435) počasi prst za prstom skozi strikturo poriva, da bo mogla poslednjič s pol roke in še celó z celo roko skozi priti. Dobro naj si zapomni babica, da mora z roko, kadar čuti, da se maternica močnejše zožuje, koj tako dolgo počivati, da krč odjenja in naj potem vedno dalje in dalje sega.

O strikturi ni samo silno težko, ampak včasī je še celó nemogoče, v maternico seči; če bi hotela pa babica vsikakor v maternico priti, bi se utegnilo primeriti, da bi se maternica raztrgala.

Ko pride babica s svojo roko skozi strikturo maternice, odloči in vzame materno potico ravno tako iz maternice, kakor je bilo

pred rečeno, samo jenjati mora, kadar maternica roko oklene, ker roka tedaj ne more čutiti kakor sicer, in bi babica lahko kako škodo naredila.

Opomba. Mola ali splavljeno jajce prvih treh mesecev nosečnosti se po ravno teh pravilih odločuje.

Drugi oddelek.

Tako imenovane manjše ranocelske oprave
in druga opravila.

I. Manjše ranocelske oprave.

§ 451.

Manjše ranocelske oprave, katere pristajajo babici, so: 1.) razne klistire, 2.) brizgljanja v nožnico in maternico, 3.) nastavljanje katetra in 4.) postavljanje pijavk.

1. Razne klistire.

§ 452.

Klistira se imenuje brizgljanje kake tekočine v ritnik z tako imenovano brizglo ali klistirko.

Po namenu, katerega hočemo z klistiranjem v ritnik doseči, se razdeljujejo klistire marsikako, in sicer: v odpirajoče, zapirajoče, dražeče, tolaživne, redilne i. t. d., in po tem se ravna tudi kakovost in množina tekočine za klistiranje.

1.) Za odpirajoče klistire se rabi največkrat navadna mlačna voda ali dobro precejena zlezova, selzenovčeva, otrobova ali lanenega semena prekuha. — Še-le potem, če taka klistira nič ne pomaga in babica ve, da je kaka žena rada zapečena ali zamašena, pridene klistiri olja, ali mila (žajfe), ali soli, ali cukra ali pa siropa i. t. d.

Ako rabi babica olje, stori najbolje, da jajčev rumenjak z njim dobro zmeša, ker se olje tako najbolje z vodo zmeša.

Za eno klistiro rabi babica dve ali tri žljici olja, ako pa vzame mila (žajfe) za to, je more pred majhen košček v vodi razpustiti; soli gré za eno klistiro ena, k večjemu dve majhni

žljici, ravno toliko tudi cukra ali siropa. Sol, cukrer kakor tudi sirop je treba pred v vodi dobro raztopiti.

Za celo odpirajočo klistiro se potrebuje za odraslega človeka tri desetine litra, za otroke pa po njih starosti ali le polovico tega, ali še manj.

Tekočina za klistiro mora mlačno-topla biti; to se dá najbolj po tem spoznati, da babica napolnjeno klistirko na trepalnice oči pritisne; ako pretrpé oči to, namreč ako dela napolnjena klistirka očem prijetno toploto, si more babica misliti, da je tekočina za klistiro ravno pravšna.

2.) Zapirajoče klistire so take, katerih namen je, drisko ustaviti; babica sme tako klistiro samo tedaj rabiti, kadar ji zdravnik ukaže.

Zapirajoče klistire ne sme čez tri do štiri žljice biti, zakaj sicer bi jo mastnica, ki je zavoljo nje zdražena, gotovo iz sebe pahnila. Babica jih pripravlja tako, da vzame ali eno ali dve žljici čiste močcove moke (štirke), jo raztopi najprvo v mrzli vodi, potem jo vliva dobro mešaje v vrel krop tako, da se bolj ali manj gosta kaša naredi; ali da rabi za to bolj zgoščeno kuhano laneno seme ali salepovi prašek, katerih vzame potem toliko za klistiro, kolikor je treba.

3.) Pri krč odpravljajoči ali tolaživni klistiri je treba, da vbrizgljana tekočina dalj časa v črevesu ostane; sme se tedaj tudi le pol klistirke napolniti in babica mora prav počasi brizgljati, bolni ženi pa reči, da naj kolikor more nazaj drži, če bi jo začelo na blato tiščati.

Za tako klistiro je najboljša mlačno-topla kamilična opara, in je treba jo večkrat ponavljati.

4.) Redivne klistire imajo namen, bolnega človeka pri življenju ohraniti; zavoljo tega ima babica večkrat na zdravnikovo povelje neslane juhe, mleka, zmesi od rumenjaka i. t. d. vbrizgljevati.

5.) Kri ustavljajoče klistire, za katere se mrzla voda ali druge od zdravnika zapisane reči jemljejo, sme babica tudi samo takrat dajati, kadar ji zdravnik ukaže.

§ 453.

Kar zadene ravnanje pri klistiranju, je na to paziti, kako se klistirko napolnuje in kako se nastavlja.

Klistirka se navadno tako napolnjuje, da se z do dna potisnjenim štempeljnom v tekočino vtakne, potem pa štempelj počasi vrté do vrha potegne. Dalje drži babica klistirko navpik in potisne štempelj zopet toliko v njo, da curli tekočina zgori nepretrgoma vun; to je znamenje, da ni nič zraka več v klistirki, kar bi sicer bolniku dostikrat nepotrebne bolečine delati utegnilo.

Pri nastavljanju klistirke same se mora človek, kateri ima klistiro dobiti, z ritjo kolikor more na kraj postelje, najbolje na levo stran vleči, z zgornjim životom se navspred držati, stegna pa k trebuhu nategniti. Potem pomaže babica ritno cev z oljem, jo vtakne počasi in previdno, pri odrasčenih skoro 4 cm, pri otrocih 2 do 3 cm, globoko v ritnik, drži trdno z kazavcom in srednjim prstom levece, ter vtakne klistirkinno špico previdno v luknjico ritne cevi in drži klistirko s palcom in družimi prsti levece trdno, z desnico pa vrti počasi štempelj, ga v klistirko pritiskovaje. Potem se klistirka s cevjo vred iz ritnika potegne. Da se postelja ne onesnaži, je treba staro preganjeno rjuho bolniku podložiti.

Otroci se najložje klistirajo, če na kaki blazini ali pa v naročju odrasčenega človeka ležé, se vé, da se mora pri raznih klistirah po starosti otròk ravnati, koliko klistire ima otrok dobiti, kar zdravnik vselej natanko določi.

Prav pripravne, zlasti za otroke, so gumilastične ritne cevi, ker se more z njimi še manj škode narediti.

Poslednjič je še opomniti, da naj ima vsaka babica sploh več ritnih cevi, da na pr. ne bo koj potem, ko je kakega človeka z nalezljivo boleznijo ali kako bolno otročnico klistirala, z ravno tisto cevjo drugega klistirat šla. Da mora babica v vseh rečeh na snažnost paziti, se umeje samo po sebi.

2. Brizgljanja v nožnico in maternico.

§ 454.

Ta brizgljanja se opravljajo večjidel po zakrivljeni cinjasti ali pa elastični cevi z na-njo nataknjeno navadno brizglo za klistirati, ali z irigatorjem.

Taka brizgljanja se rabijo v mnogoterih ženskih boleznih; kdaj jih ima babica rabiti in kakošnih tekočin se ima posluževati pri nosečih, porodnicah in otročnicah, je bilo že o dotični priložnosti rečeno.

Pri nenosečih sme babica taka brizgljanja samo takrat delati, kadar jih zdravnik zapové; ne smé pa babica drugzega nič v nožnico ali maternico brizgljati, kakor to, kar je zdravnik zapisal.

Brizgljanje ni vselej enako in ravná se po tem, kakor ga opravlja babica z navadno brizglo ali z irigatorjem; zmiraj pri obeh potrebuje babica še pomočnice.

Da je treba bolnico, katera znak leži, o brizgljanju dobro odeti in ji kako posodo podložiti, da tekočina va-njo teče, se ume samo po sebi.

Naj se že vporablja za brizgljanje v maternico navadna brizglja, ali irigator, pri obeh se mora najprej previdno in pravilno maternična cev v maternico vtakniti. V ta namen seže babica z kazavcom in srednjim prstom ene roke v nožnico noter do nožničnega dela in pelje dalje cev po povčrti v brazdi med prstoma noter do materničnega ustja; potem z vpeljanim prstom maternično ustje dobro usfanovi in dalje previdno skozi maternično ustje tudi po povčrti medence naprej cev vpelje, dokler gre lahko in brez opore. Maternična cev, katera je dobro v maternico vpeljana, moli komaj za 3 cm iz nožnice, pri tem morata vpeljana prsta na cev na materničnem ustju natanko paziti in babica ju nikakor ne sme iz nožnice potegniti, kadar brizglja. Potem prime zdoljni konec cevi z kazavcom in srednjim prstom druge roke tako, da je perišče navspred obrnjeno in zdaj nastavi pomočnica špico brizglje navpik ravno v odprtino maternične cevi. V tem, ko zdaj pomočnica z eno roko brizglo trdno prime, z drugo pa štempelj počasi vrti in doli pritiska, mora babica maternično cev z obema rokama trdno držati, ob enem pa brizglji tako nasprotno pritiskati, da bolnica nikjer nobenega stiskanja ne trpi. Potem drži babica maternično cev koj trdno na tistem mestu in se vzame vselej samo brizglo proč, se jo zopet napolni, nastavi i. t. d. tako dolgo da svoj namen doseže.

Kadar se vporablja irigator z banjko, kateri ima na prostem koncu elastične cevi zaklopnico ali petelina, tedaj se ga mora tako napolniti, da je petelin zaprt, in se potem prosti konec elastične cevi na v spolovilih, oziroma v maternici tičečo maternično cev natakne. Da se tekočina iz irigatorja v spolovila spusti, se petelin odpre in se irigator $\frac{1}{2}$ do 1 meter višej drži, kakor dotična oseba leži, in sicer čim višej se irigator drži, tim hitreje teče tekočina. Če cev nima petelina, takrat naj stisne s prsti babica prosti konec elastične cevi in ga med tem, ko pomočnica banjko nižej drži, kakor dotična oseba leži, hitro na v nožnici tičečo maternično cev natakne; če je pa maternična cev že z elastično cevjo sklenjena, se pa skupno pri vtikanju tako ravna, kakor je bilo zgoraj povedano. Vsikdar se mora dobro paziti na to, da kaj zraka v maternico ne pride; zaradi tega je najbolje elastično cev, bodi si kakorkoli, z maternično cevjo takrat zvezati, kadar že tekočina po nji teče.

Pri brizgljanju v nožnico samo navadno ni treba, da se maternična cev s prsti naravnava in ž njimi vred v njo vtika, kar je za mater veliko menj bolešno.

3. Nastavljanje katetra.

§ 455.

Kateter (odcedilnik) se nastavlja zato, da se polni scavni mehur umetno sprazne, in vsaka babica mora to znati.

Pri nosečih in porodnicah je bolje elastični kateter jemati, sicer pa kovnega.

Babica naj zavoljo sramožljivosti, kakor tudi zavoljo tega, da se porodnica ne prehladi, vselej pod odejo in ne da bi oči za to potrebovala, kateter nastavlja; zaradi tega se mora babica dobro vaditi, kako se scavna luknjica, katera je med šegetaščkom in nožničnim vhodom, po robu, kateri jo obdaja, z kazavcom spozna. Babica mora znati z obema rokama kateter nastavljati, ker mora, če na desni strani stoji, z desnico, sicer pa z levico scavno luknjico poiskati.

Da scavno luknjico poišče, gré babica n. pr. z desnim, dobro z karbolnim oljem pomazanim kazavcom najprvo ob sprednji nožnični steni v nožnico, potem potegne prst nazaj in gre ž njim

kolikor more po sredi nekoliko navzgor in šlata po robčku, kateri scavno luknjico obdaja in skoraj ravno pod sramnim sklepom leži. Ko je luknjico našla, nastavi konec prsta nekoliko pod njo in drži ondi nepremakljivo rahlo pritisnjenega, potem dene po kazavcu kakor vodniku z levico kateter v luknjico, in ko o tem zdojni odprti konec katetra počasi nagne, ga tako dolgo naprej pomikuje, da začne scavnica v pripravljeno posodo teči.

Kadar na pr. glavica že globoko stoji, mora babica, ko je kateter že v scavni cevi, da ji je mogoče v scavni mehur priti, včasih katetrov konec skozi nožnično obočje kviško potisniti.

Pri nastavljanju katetra se mora babica vselej sile varovati, in ko tudi pri razgrnjenem životu ne more katetra nastaviti, mora koj po zdravnika poslati. Če je babica previdna, kadar kateter nastavlja, se ne more nesreča primeriti, vsaj ne tako lahko.

4. Postavljanje pijavk.

§ 456.

Pijavke postavljati mora vsaka babica znati, in sicer se ne postavljajo vselej enako. Na pr. ako je mesto, na katero se imajo pijavke postaviti, dosti veliko, je najbolje, da dene babica pijavke, kolikor jih je zdravnik zapisal, po 3 do 4 skupaj v kupico ali glažek in jo povezne potem na tisto mesto. Če je pa mesto, kamor se imajo pijavke postaviti, premajhno, se dene vsaka pijavka v posebno stekleno (glaževnato) cev ali pa v zvito kvarto in zgornji konec te steklene ali papirnate cevi, v kateri je pijavka, se zamaši potem s papirnatim zamaškom; ali prime babica pijavko za njeni zadnji konec s prteno cunjico tako, da se pijavkina glava, katera je najbolj tanka, na tisto mesto napelje, kamor se ima postaviti.

Da se pijavke bolj rade primejo, je treba vselej kožo z toplo vodo pred dobro umiti in obrisati. Če bi se pijavke še vedno ne hotele prijeti, naj pomaže babica kožo s slino, pocukreno vodo, ali pa naj jo prašne do krvi in pomaže potem z krvjo, katera iz kože teče. Včasih je dobro, pijavke nekoliko z pivom politi, da se bolj rade primejo.

Kadar pijavke stavi, mora babica vselej dobro paziti, da se bolnik ali bolnica ne prehladi; zavaljo

tega naj vselej le tisto mesto života odgrne, kamor hoče pijavke postaviti, ali pa naj jih stavi rajše pod odejo, na pr. če jih stavi na trebuh, in razpne naj zavoljo tega locanj čez posteljo.

Večjidel ukaže zdravnik krvavenje, to je, da naj kri iz ranic, katere so pijavke naredile, še eno ali več ur teče. To se najbolj z tem opravi, da se pokladajo na ranice v toplo vodo pomočene cunjice ali pa da se ranice z toplo vodo izmivajo.

Kri se ne dá vselej lahko ustaviti, zlasti pri otrocih; pomočki, z katerimi sme babica kri po pijavkah ustavljati, so: prvič naj umiva ranice z mrzlo vodo in poklada naj na-nje kresivno gobo; ako se kri še ne ustavi, naj poskusi v jesihu namočene cunjice pokladati ali pa cofanje v solno-kislem železu ali galunu pomočeno in pritiska naj nekoliko časa s prstmi na ranice, iz katerih kri teče i. t. d.

Ako babica z že omenjenimi pomočki krvi ne more kmali ustaviti, naj pošlje po zdravnika, kateri je pijavke zapisal; zakaj dostikrat se je že primerilo, da je otrokom zavoljo pijavk kri odtekla. Vedno mora pa, zlasti pri otrocih, tudi še potem, ko se je kri že ustavila, babica dobro paziti, ali morda ne začne kri zopet teči.

Kako ima babica ravnati, kadar ima na tem ali unem delu života pijavke staviti, ji bo vselej zdravnik povedal, kakor tudi še posebno to, če se primeri, da kaka pijavka na pr. v golt, v nožnico ali v ritnik zleze. Tu se samo to opomni, da je najboljši pomoček, po katerem pijavke poginejo, kuhinjska sol.

II. Nekaj drugih za babice važnih opravil.

§ 457.

Tu sem se štejejo: 1.) razni obkladki, 2.) razni čaji in pijače, in 3.) napravljanje in pokladanje nekaterih kožnih dražil, ker jih zdravniki prav mnogokrat ukažejo in ker ljudje dostikrat prav ne vejo, kaj je to ali uno; zavoljo tega pokličejo večkrat babico, katera mora tedaj te reči dobro umeti.

1. Obkladki.

§ 458.

Obkladki se razdeljujejo v mokre in suhe.

1.) Mokri obkladki se delé v mrzle, dražeče in tople.

a) Kako se mrzli obkladki pripravljajo in rabijo, je bilo že v § 253 povedano. Kar velja ondi od mrzlih obkladkov, ki se na trebuh pokladajo, to velja od njih tudi, kadar se na kako drugo mesto pokladajo.

b) Če se dobro izviti hladen ali mrzel obkladek navlašč za dalj časa na katerem boleznem kraju, na pr. na trebuhu, ležati pusti, tedaj se imenuje dražeči obkladek.* Taki obkladki se morajo vselej s suho skupaj preganjeno ruto pogniti in po nalogu zdravnikovem vsako 1—2—3 ure i. t. d. premenjevati.

c) Topli obkladki se pokladajo ali kot cunj, ali pa kot kašnati obkladki. Za cunj se vzame kak prt, kot majhna ruta velik, se večkrat pregane, potem pa, kakor je zdravnik zapovedal, ali je sicer treba, pomoči v vročo oparo kamilic, mete, melise, žajbeljna, materne dušice, lipovega, bezgovega cvetja i. t. d., ali v toplo olje, mleko, ali celó samo v toplo vodo, potem se nekoliko ovije in na bolni del života položi, čeznj se pa pogrne suha ruta.

Za kašnate, tudi omehčujoče obkladke je najbolje moko lanenega semena rabiti ali pa dva dela ržene moke in en del pšeničnih otrobov ali stolčen rajž i. t. d. Zmeša se to ali uno na vroči vodi v gosto kašo, katera ostane potem vedno v posodi pri žerjavci, da je vselej mogoče, urno obkladek za obkladkom dajati. Iz tega namena se namaže kaša na kak prt za prst debelo in na široko, kolikor je treba, in samo na eni strani, da se potem una nenamazana stran čez kašo zavije, in se obkladek na bolno mesto tako položi, da kaša ne leži na goli koži. Tudi tu velja pravilo, da se imajo taki obkladki pridno premenjevati, ker sicer je mogoče, da se z takimi shlajenimi ali omrznjenimi obkladki več škoduje kakor pomaga.

2.) K suhim obkladkom se štejejo obkladki iz vate ali prediva in tako imenovani žakeljčki z rožami.

a) Žakeljčki z rožami se pripravljajo iz gori imenovanih dišečih rož; babica jih more več sort vkupaj vzeti in k njim še nekoliko otrobov pridejati in napolni z njimi, pa ne preobilno, žakeljček iz gostega platna sošit, ki se velikosti dela primeri, kamor ga hoče položiti; žakelj potem dobro pregreje in položi na

* Taki obkladki se po njihovem iznajditelju imenujejo «Priessnitzzevi obkladki.»

bolno mesto. Dva taka žakeljčka pa mora babica imeti, da more koj družega položiti, ko se eden shladi.

b) Vata ali predivo se kar dobro pogreje in na bolno mesto položi; more jo babica tudi z brinjevimi jagodami, cukrom kimmelnom i. t. d. pred prekaditi. Ako je mogoče, je najbolje, da se deli, kamor se ima položiti, kar vsi z vato ali pa s predivom ovijejo.

2. Čaj in druge pijače.

§ 459.

1.) Čaj se ali kuha ali pa samo popari. Kuhajo se navadno le korenine in skorje, in sicer večjidel 20 — 30 minut dolgo. Čaji iz dišečega cvetja, peres in zrnja, kakor iz kamilic, lučnika, melise, kopreca, kimmeljna, aneža i. t. d., se napravljajo samo z tem, da se z vrelin kropom polijejo, bodi si, da se čaj pije ali pa vnanje rabi; zakaj če bi se kuhal, bi se vsa dišava izpuhtela. Dene se rož i. t. d., in sicer 1—2 nakopičene žličice na $\frac{1}{4}$ litra v pisker, nanje se vlije vrel krop, pisker se potem pokrije in se pusti četrte ure stati, potlej se pa precedi skozi sito ali čeden prt.

Tu je le opomniti, da kamilic za pijačo se ne sme preveč vzeti; velicih kamilic k večjemu dve ali tri glavice.

2.) Med pijačami je posebno limonado, mandeljnovo mleko in salepovo žlemljo omeniti.

a) Limonada se naredi tako, da se iztisne sok iz ene limone (ali citrone) v $\frac{1}{2}$ —1 liter cukrene vode, ter se ta voda večjidel ali mrzla pije, ali pa se nekterikrat par minut poprej vreti pusti, potem pa se pohlajena pije.

b) Vzkipel prašek se pripravlja takó-le: V pitni kozarec srednje velikosti se vlije do tretjine ali čiste frišne ali sladkorove vode, potlej se dene najprve kisli vinski prašek vanj, se dobro pomeša, da se kislina razpusti, potem pa se dene notri še solnati prašek (soda), se še jedenkrat z žličico dobro pomeša in se med tem, ko vzkipi, hitro izpije.

c) Mandeljnovo mleko se takó-le dela: Vzame se na $\frac{1}{2}$ litra vode kakih 18 mandeljnov, ki se za malo časa v vročo vodo denejo, da se lažje olušijo. Olušeni mandeljni se denejo v možnar, kjer se zmečkajo ali stolčejo o prilivanju mrzle vode; potem se vse vkup skozi prt precedi, in kar nazadnje v prt

ostane, se še enkrat izžme; potlej pa kar ostane, zopet v možnar dene, z vodo zmeša, precedi i. t. d. Pridene se mleku cukra, kolikor se treba zdi, in prilije se vode, če je mleko morda pregosto.

d) Salepova žlema se napravi, če se za majhno žličico salepove štupe z mrzlo vodo zmeša in potem vedno mešaje $\frac{1}{2}$ litra vrele vode prilije, in neprenehoma mešaje tako dolgo kuha, da se popolnoma čista žlema naredi, in če bi bila le še pregosta, se še malo vode prilije.

3. Vnanja dražila.

§ 460.

Vnanja dražila sme babica večjidel tudi samo takrat rabiti, kadar zdravnik ukaže, primeriti se pa vendar utegne, da jih mora kar sama rabiti, na pr. pri omedlevicah. Vedeti mora tedaj, kako se napravljajo in rabijo. Taka dražila so: drože, ženofovo testo in riban hren.

a) Drože so znan pomoček in dobivajo se skoraj v vsaki hiši. Drože se zdrobé, z jesihom polijó in v testo zmešajo, potem pa kar naravnost na bolno mesto položé in z ruto prevežejo, kakor na pr. na gole meče ali podplate i. t. d.

b) Ženofovo testo se nareja iz frišne ženofove moke, in zmeša se je toliko, kolikor se je potrebuje, da se bolno mesto pokrije, z mlačno vodo, da je gosta kakor testo, katero se potem na košček starega platna ali tankega tula namaže in tako va-nj zavije, da ne leži testo na goli koži. Ženofovo testo se pusti na koži eno četrť ure do cele ure, kakor je bolnik občutljiv ali pa kakor je treba, da testo mehurje naredi.

c) Hrenovi obkladki se tako-le delajo: Babica nariba na ribežnu hrena, ga zmeša z gorkim jesihom v gosto zmes in poklada ga potem ravno tako, kakor ženofovo testo.

Dodatek.

Nauk o prvi pomoči pri nezgodah.

§ 461.

Babice se po pravici prištevajo zdravniškemu stanu in se jih toraj večkrat — naravnost rečeno, še prevečkrat — za njihov svét poprašuje; zaradi tega jim je sicer dovoljeno v skrajnih zdravstvenih slučajih pomagati, ne smejo pa nikdar njim določeni delokrog prekoračiti, pred vsem vse vraže na strani pustiti in biti uzor, kako se ima v nezgodah okolsčinam primerno strokovnjaško ravnati, ne pa morda še celó zdravi človeški pameti nasproti; tedaj se mora vsaka babica, dokler ne pride zdravnik v tacih primerljajih natančno, strogo in hitro v pomoč dotičnih ponesrečencev po naslednjih pravilih ravnati.

I. Dozdevna smrt.

§ 462.

Dokler ni videti znamenj gnjilobe, se mora vsak ponesrečeni, na katerem ni opaziti nikakeršnih znamenj življenja, smatrati dozdevno mrtvim in se morajo napeti vse sile, da se ga zopet oživi.

1. Dozdevna smrt vsled utopa.

§ 463.

Utopljenca se ne sme na glavo postavljati, temveč se mora (če je vreme ugodno na prostem zraku) položiti na koce ali skupaj zvito obleko na trebuh, usta in goltanec z v cunjo ali ruto zavitim prstom očistiti in vsa pretesna obleka mu odstraniti, posebno raz vrat in prsi. Obrne naj se ga po strani, mu glavo podpira; v nos se mu dene duhana (nosljalnega tabaka) ali drži

salmijakovec pod nos, s peresom šegeta goltanec, obraz in prsi drgnejo tako dolgo, dokler postanejo topli, ter se potem z mrzlo vodo poškropijo in precí dobro obrišejo.

Ako ni opaziti, da je pričel dihati, se položi truplo zopet na trebuh; pod prsi se podtakne skupaj zvita ruta ali kako oblačilo in ena njegovih rok pod obraz. Tako na trebuhu ležečega se na hrbtu med plečami enakomerno pritiska; potem se truplo zopet po strani položi, pa hitro nazaj na trebuh zabrne.

Med tem ko eden pomagačev utopljenčevo glavo podpira, se ravnokar opisano preobračanje, zdaj v eno, zdaj v drugo stran, do 15krat v eni minuti ponavlja, tačas pa drugi pomagač skuša roki in nogi osušiti in život polagoma oprostiti obleke.

Ako bi za nekaj minut utopljenec še ne pričel dihati, se truplo položi povežno na hrbet tako, da leži zgornji život višje, pod glavo in tilnik se podloži skupaj zvita obleka, jezik se izleče iz ust in se tako obdrži, ali pa se preveže čez jezik trak in se pod brado zaveže, da se z tem jezik iz ust moleč ohrani.

Tisti, kateri vodi reševanje, se postavi utopljencu za glavo, prime roki tikoma pri komolcih in je polagoma, pa krepko nad glavo utopljenca stegne, ter je tako par sekund dolgo drži; potem je zopet ob životu položi in lahkoma pa krepko k prsnim stranem pritisne. — To raztegovanje in zopetno pokladanje rok k životu se mora do 10krat v eni minuti tako dolgo ponavljati, dokler jame utopljenec dihati.

Ko je utopljenec jel dihati, se ga mora mirno pustiti na hrbtu ležečega in skušati toploto života zveksati in krvotok pospešiti z tem, da se mu ude krepko z rutami navprek drgne, na žličico in spodnje dele života se pokladajo razgrevajoči vrči, opeke (ceglje), žakeljček z vročim peskom i. t. d. in se ali ves život z koci, pernicami i. t. d. odene, ali se ga previdno v pogreto posteljo prenese. Ako more utopljenec že požirati, se mu dá od časa do časa piti malo pogrete vode zmešane z malo vina ali žganja, ali kofeta ali ruskega čaja.

To se mora, če treba tudi ure dolgo, ponavljati in se sme še-le tadaj nehati, kadar rastoča mrzlota in bledost pričujeti, da je smrt gotova. Gorka kopelj je nekterikrat tudi dober pomoček, sme jo pa samo zdravnik dovoliti.

2. Dozdevna smrt pri obešencih ali zadavljenih.

§ 464.

Najprej se mora precí odrezati in odvezati vez, z katero je vrat zadrnjen, pa previdno, da obešeno truplo ne pade na tla; potem se truplo posadi v prostem ali v sobi pri odprtih oknih in durih, odpnó se vsa tesna oblačila, poškropi obraz in prsi z mrzlo vodo, pa takoj zopet obriše, krog glave se pokladajo mrzli obkladki, osnažijo usta in goltanec žlemov, šegeta s peresom goltanec, pod nos se drži salmijakovec in na meče na nogah položi ženofovo testo. Podplati se krtačijo, spodnji udi vprek drgnejo z volnatimi rutami ali z ženofovim cvetom, na prsih se sožgé ali v vinskem cvetu pomočena cunjá, ali pa se kaplja pečatni vosek na-nje.

Ako ni nikakega sledu spaziti, da bi bil ponesrečenec jel dihati, se morajo poskusiti enaka preobračanja trupla in raztegovanje rok, kakor pri utopljenicah, da se dihanje vzbudi. Istotako se ravna z dozdevno mrtvimi vsled podsutja ali pretisnjenja.

3. Dozdevna smrt pri zmrznjenih.

§ 465.

Zmrznjenega se nikakor ne sme v razkurjeno sobo dejati, temveč se ga mora ali na prostem ali pa na mrzlem kraju previdno sleči in takoj, če mogoče, s snegom na lahko pokriti tako, da so usta in nos proste.

Če bi ne bilo snega dobiti, se pokrije truplo z mrzlimi mokrimi, pa dobro izvitimi rutami, in kadar se prično udi vdajati, se jih mora na lahko ali s snegom ali z mrzlimi mokrimi rutami drgniti. Ko se je truplo ogrelo, se prenese v mrzlo sobo in se položi v nepogreto posteljo, in ako pri tem zmrznjeni ne jame dihati, se ga mora pa potem še tako preobračati in raztegovati, kakor utopljenca.

Razgrevajočih pijač se sme le takrat, pa po malem in previdno dajati, ako se stanje vidno zboljšuje.

Dostikrat je mogoče, ponesrečenca še tudi takrat oteti, kadar je že več ur dolgo zmrznjen ležal. Pred vsem pa je treba velike previdnosti, da se mu ne zlomi kak zmrznjen ud.

Ob velikem mrazu se lahko primeri, da komu nos, ušesa, prsti na rokah ali nogah i. t. d. zmrznejo, kar se na tem spoznà, da postane dotični ud čudno belobarven, je mrzel in trd kot košček ledú in popolnoma neobčutljiv, kakor bi bil zamrl. Ako se takemu čoveku kmali ne pomaga, se je bati, da pride ob dotični zmrznjeni ud. Pomaga se pa najhitreje in najlažje z tem, da se mu zmrznjeni ud takoj lahkoma drgne s snegom toliko časa, dokler da dobi zopet rudečo barvo in občutljivost, to je, dokler pride kri vanj; ali Bog obvaruj, da bi tak nesrečnež šel koj v toplo sobo in h razkurjeni peči!

4. Dozdevna smrt vsled solnčnega pika ali solnčarice.

§ 466.

V poletnem času, kadar solnčni žarki silno pripekajo, se dostikrat prigodi, da dobijo ljudje, posebno delavci na polju, solnčarico (solnce jih piči, ožgé ali prepari). Tak človek se na máh zgrudi, kakor bi bil istinito pičen, ter se ga mora takoj v senco spraviti, vodoravno z le malo višej ležečo glavo položiti, ter mu do zdravnikovega prihoda prav pridno ledeno-mrzle obkladke na glavo pokladati; še boljše je, če je voda blizo, mu kar vodo z kako posodo na glavo vlivati (douchirati). Ako bi bil od solнца pičeni nezavesten ali celó dozdevno mrtev, se mora poskusiti z nalahkim stiskanjem prsi in trebuha v njem vzbuditi umetno sopenje, kakor je bilo že poprej povedano. Tukaj je omeniti, da je proti solnčarici najbolje, ako nosijo ljudje pri delu na polju navadne, ne pobarvane slamnike s širokimi okraji.

5. Dozdevna smrt pri taci, kateri so od strele zadeti bili.

§ 467.

Tacega nesrečneža se nikakor ne sme greti; zaradi tega naj se ga sleče na prostem zraku, poškropi, pa takoj zopet obriše obraz z mrzlo vodo, na glavo naj se mu vliwa mrzla voda, draži nos s salmijakovcem, šegače goltanec s peresom, dá naj se mu mrzla klistira, drgne život in poklada ženofovo testo nanj, kakor pri obešencih, in drugó ravnanje je kakor pri utopljenicah.

II. Zadušenje vsled vsopenja škodljivega plina ali gaza.

§ 468.

Človek se more zadušiti po ogljenem sopuhu in plinu (gazu), ali v kletih, kjer vino, pivo ali mošt vré; ali v zaduhlih hramih in jamah, na pr. pri gnojiščih, dolgo zasutih vodnjakih (štirnah), v rudokopih, v podzemeljskih strugah i. t. d.

Kjer in kadar se kaj tacega pripeti, se morajo vsa okna in vrata na stežaj odpreti, zadušeni iz zaduhlega kraja in izvun vsakega sopuha nesti. Druga ravnava je kakor pri utopljenicah, posebno pa se mora žličica z ledeno-mrzlo vodo po pravilih škropiti.

Kdor hoče iti zadušencu na pomoč v zaprte hrame ali kleti i. t. d., naj si utakne v usta v jesihu napojeno gobico in naj si jih zaveže z ruto v mrzlo vodo pomočeno, ter naj popred pije požirek vina ali žganja.

Pred da se podá reševalec v take prostore, mora popred v nje spustiti ali gorečo bakljo ali luč, ker, dokler v njih luč ugasuje, katera se v poskušnjo v nje spusti, se ne sme v nje spuščati. Zaradi tega se mora poprej v tih prostorih zrak sčistiti z tem, da se ali v njih smodnik (pulver) sožgé ali vanje strelja, nad odprtino s slamo kuri ali se mrzla voda kar s škafi v nje vliva. Reševalcu se priveže dvoje vrvi okoli života, katere se podvežejo pod pazduhami, ter se mu dá še posebno vrvico v roke, z katero more znamenja dajati.

Ako se najde, posebno zjutraj, v zakurjeni sobi nezavestnega in trdno smrččega človeka, se sme takoj misliti, da je po ognjenem sopuhu zastrupljen in to tim več, če se najde zaklopnica pri peči zaprta, v peči pa tleča drva ali oglje. Ravno tako nevarno, kakor prezgodno zapiranje zaklopnice pri pečeh, so odprte ali nepopolno zaprte ostale plinove ceví; plin se namreč jako hitro razširja in je torej ne samo ondi spavajočim nevaren, kjer se ravno plinove ceví nahajajo, temveč tudi za vse obližje.

V prostore, o katerih se misli in kar se takoj po znanem smradu spozna, da je v njih izhlapil plin, ker niso bile ceví zaprte, se z lučjo ne sme hoditi, ker se plin naglo vname in potem s strašansko močjo in velikim pokom vse razruši.

III. Zastrupljenje ali otrovanje.

§ 469.

Pred vsem se mora poizvedeti, z čim je kdo zastrupljen ali otrovan, da se vé po tem ravnati.

Bljuvanje, hude bolečine v želodcu in trebuhu, katere tudi pri najmanjšem pritisku še hujše postanejo, dajo soditi, da se je zgodilo zastrupljenje po ojstrih strupih, kakor so na pr. mišica (arzenik), samonet (fosfor), kisline in lug. Zastrupljenje po kislinah in lugu se še posebno na tem spozna, da so ustnice (žnablji) sožgane; pri omamljenju, smrčečem sopenju in bledenju pa se sme misliti na zastrupljenje po zelišnih strupih.

Pred da pride zdravnik naj se sploh in takoj poskuša pri zastrupljencu provzročiti bljuvanje z tem, da se mu šegače goltanec s peresom in se mu dá piti vode od surovega masla (putra) ali žlemnatih in oljnatih pijač. Posebno dobro dé zastrupljencu piti mleko, kolikor ga le more in hoče, ali olje, bodi si katero koli, kar je še tim bolje, ako bolnik po njem jame bljuvati; to se tako dolgo ponavlja, dokler mine pekočina in drugi prigodljeji.

Če se je kdo z mišico zastrupil, je najbolje, da se mu dá milnice (žajfnice) piti.

Pri zastrupljenju z lugom je dobro dati obilo piti razredčenega jesiha, pri zastrupljenju po zelišnih strupih pa, kakor so na pr. zobnik ali volčje jagode, naprstec, makovec ali opij, trobelika ali lajneš, kristavec ali svinjska dušica, norice, tabak in strupene gobe i. t. d. se mora bolnika pripraviti, da bljuje, začigardel naj se mu šegače goltanec s peresom in se mu dá piti vode od surovega masla, potem pa črnega kofeta in naj se ga tudi z črnim kofetom klistira; dobre so tudi kisle pijače, kakor: jesih z vodo zmešan ali limonada; na glavo naj se mu pokladajo ledeno-mrzli obkladki in se poliva z mrzlo vodo; na žličico in na meče na nogah se poklada ženofovega testa i. t. d.

Tukaj je umestno še dostaviti, da naj babica čisto karbolno kislino, katero ima v pripravljanje desinficirvalne tekočine, dobro shrani, da se kdo ne ponesreči z njo, ker karbolna kislina, ako se jo pije, je eden najojstrejših smrtonosnih strupov.

IV. Poškodovanje po zunanji sili.

§ 470.

Pred vsem se morajo hude krvavitve vstaviti, potem pa ranjenca primerno položiti in prenesti.

Kri se najložje vstavi, ako se brezsolitrasta kresilna goba, netilo (cunder), raztolčena pegla (kolofonija) in arabska guma ali pa obkladki v mrzli vodi ali jesihu pomočeni neprenehoma menjaje na rano pokladajo, ali se v sili v razredčeni železni kislini pomočeno cofanje pritisne na krvavečo rano.

Če je krvavitev tako močna, da kri kar curkoma brizglja, tedaj je gotovo, da je tripalna žila (arterija) načeta in se mora najpoprej krvotok med rano in srcem zaprečiti, kar se doseže najhitreje z tem, da se arterija kar moč trdno pritisne s palcom ali na rani sami, ali pa tikoma nje proti srčni strani tako, da neha biti in se pritiska tako dolgo, dokler pride zdravnik. Dobro je tudi tisti ud, kjer se nahaja rana, trdno podvezati z ovezo, trakom ali pasom, ter pod podvezo na tistem mestu, kjer žila bije, podtakniti klopčič ali kaj enacega.

Za ranjenca je najprimernejša lega na hrbtu z višje ležečim zgornjim životom, dokler ni videti znamenj brezkrvnosti; pri prepeljavi ali prenašanju pa je na to gledati, da poškodovani del telesa po mogočosti naravno, varno in sploh tako leži, kakor manj bolečin prizadene. Kadar so rane velike, se mora poskusiti, njihove robove eden blizo družega skupaj spraviti, in če je ranjenec omotičen, naj se mu ledeno-mrzle obkladke na glavo dene.

Kadar pa se kažejo znamenja brezkrvnosti, se mora zgornji del života nižej položiti, kakor spodnji, da ne odteka vsa kri od možganov, temveč k njim, in sicer se tako ravná, kakor se je babica učila pri splošni ravnavi pri krvavitvah § 256 i. dr.

V. Opeklina.

§ 471.

Kadar se kdo opeče, naj se mu položi na opečeni del váte ali obkladke v enakomerni zmesi lanenega olja in apnjene vode pomočene; ako pa se je polil z hudičevim oljem, lugom ali ena-

kimi žgočimi tekočinami, tedaj naj se mu navežejo obkladki iz mrzle vode; pri opečeninah po apnju je dobro, opečene dele obvezati z v olju pomočenimi platnenimi cunjami.

VI. Kadar koga stekla ali stekline sumljiva žival vgrizne.

§ 472.

Ako od stekle živali, na pr. psa, mačke, volka ali druge živali vgriznjeni iz rane krvavi, se mora najprej krvavitev pospešiti po umivanju z vročo vodo, potem pa se mora rana z zelenim milom (žajfo), lugom ali slano vodo dobro izmiti, ter nemudoma zdravnik poklicati.

To velja tudi pri taci, kateri so bili od strupenih kač pičeni. Tu je prav dobro, ako nima pomočnik ran v ustih, da ponesrečencu rano izsisa, kar sme brez vsacega strahu storiti.

VII. Prva pomoč, kadar se komu zlomi kost.

§ 473.

Kadar pokličejo koga k človeku, kateri je bil sunjen, udarjen ali je padel ali sploh kako bil poškodovan, se more takoj in najprej misliti, da ima zlomljeno ali strto kost. Zato se mora najprvo pogledati, ali in kako more poškodovani dotični ud vzdigovati ali premikati, ali nima morda pri tem nekih posebnih bolečin; posebno se mora pa na to paziti, ali ni morda poškodovani ud skrajšan ali podaljšan ali še celó iz njemu lastne premikovalne osi zabrnjen, tudi je treba pogledati, če ni otekel ali z zasedeno krvjo obdan i. t. d.

Če se nahajajo vsa ta znamenja, tedaj se sme misliti, da je kost zlomljena in se mora torej skušati poškodovani ud, primerjaje ga z zdravim, spraviti v njemu prikladno lego, in sicer tako-le: Najprej se poskuša zlomljeni, navadno nekoliko skrajšani ud na lahko potegniti tako, da se ga malo višje nad mestom, kjer se misli, da je zlomljen, nepremično obdrži (fiksira) ter se ga potem na njegovem zdoljnem koncu v njegovi naravni smeri ali osi prav lahkoma povleče; potem se položi bolni ud na ne preveč z rezanico i. t. d. napolnjeno, žlebasto vbokano blazinico, pod katero se, da se ranjeni ud ne more po

strani zabračati, na obe strani podložé polenčeki ali skupaj zvite rute in se tako vse skupaj s povoji trdno poveže. Bolnika se potlej primerno položi, da more zlagoma ležati in da mu ni treba vstajati, dokler ne pride poklicani zdravnik; med tem pa se pridno pokladajo mrzli in dobro izviti obkladki na rano.

Ako bi bila poškodba tako težka, da bi morda celó špice zdrobljenih kosti skozi kožo molele, tedaj se mora dotični ud nemudoma kolikor moč varno položiti, zato da se mišičnim krčem (mišičnemu cukanju) v okom pride. Potem se rana pokrije z karbolizirano vato ali z cunjjo, katera je bila v 1—2 % raztopljeni karboli pomočena in dobro izvita; če bi pa obojega ne bilo dobiti, je dobra tudi snažna, v olju pomočena cunjja. Čez to povežilo, katero se pa zaradi tega, da zrak do rane ne pride, proč vzeti ne sme, se do zdravnikovega prihoda pridno pokladajo mrzli obkladki.

Ko bi rana ob enem silno krvavela in bi se kazala znamenja brezkrvnosti, tačas se mora poškodovani ud, in sicer navadno nad prvim navzgoranjim členom, trdno prevezati z kako ruto ali trakom, ali v sili tudi z vrvijo i. t. d. Poleg tega se morajo razun mestnih pripomočkov tudi vsa splošna kot dobra znana sredstva vporablјati. Ako bi se moralo poškodovanega iz lica mesta prenesti ali prepeljati, bi se moral tako, kakor zgoraj povedano, obvezani ud vrhu tega še med slamnate snopiče, mehko mrvo ali snažen mah položiti in potem vse skupaj z širokim trakom ali ruto trdno poviti in bolnik previdno na nošalih (tragah) ali vozu domov spraviti.

VIII. Kako ravnati, kadar v naravne odprtine človekovega života katera reč zaide.

§ 474.

Ako je komu kaj v grlu obtičalo, naj se mu le srčno s prstom kazalcem seže v požiralnik in poskusi ptujo stvar izvleči; če pa to ni mogoče, naj se mu šegače goltanec s peresom, da začne bljuvati, ali naj se mu dá piti mlačne vode od surovega masla in se ga tolče s plošnato roko po hrbtu med plečami z kratkimi pa krepkimi udarci, da se tako mogoče ptuja stvar izbije.

Stvari, katere so padle v oči ali katere so v nos ali ušesa zašle in katerih ni mogoče z roko izpraviti, naj se puste tako dolgo v njih tičati, dokler ne pride zdravnik, ker je mogoče z nespametnim drezanjem take stvari še globočje v dotični organ poriniti ali ga celó poškodovati.

IX. Prva pomoč pri nekaterih drugih naglih in težkih bolestnih prigodljeh.

§ 475.

1.) Pri vseh omedlevicah se ima babica tako ravnati, kakor se je učila v § 203 pri omedlevicah nosečih, toda mora najprej natanko poizvedeti, ali ni morda tega krvavitev kriva.

2.) Pri udarcu od božjega se mora zgornji život višje položiti, takoj orahljati vsa oblačila, posebno ovratnico, potem pa se pokladajo prav pridno mrzli obkladki na glavo in ženofovo testo na žličico, na meče in podplate, kadar je izzut; tudi klistire z jesihom so nekterikrat dobre.

3.) Pri padavici (epilepsiji) se ravno tako ravná, kakor je bilo pri eklampsiji povedano v § 198 i. dr.; opusti pa naj se enkrat za vselej rečeno neumna vraža, da se takemu nesrečnežu palci na rokah odpirajo, ker to ni samo brezvspešno, temveč tudi nevarno, da se mu jih izpahne ali polomi.

4.) Če kdo silno iz nosa krvavi, da se kri tako rekoč ne dá ustaviti, se mora tacega bolnika posaditi, za to, da mu kri v dušnik ne pride, ter se mu pridno pokladajo obkladki v ledeno-mrzli vodi pomočeni na čelo in na tilnik. V najskrajni sili se mu morajo nosnice zamašiti z čopiči cofanja, kateri se v raztopljeni železni kislini (1 žličica na 3 žličice vode) pomočijo, dobro ožmô in na niti privežejo zaradi tega, da, ako bi tak čopič pregloboko v nosnico šinil, se ga lahko izvleče po nitki.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJILNICA

00000482583

